

**ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Ρόλος της ΚΑΠ στα παραγωγικά συστήματα που βασίζονται σε
αυτόχθονες φυλές προβάτων**

Χρυσούλα Β. Πατατουκάκη

Επιβλέπων καθηγητής:

Πάυλος Καρανικόλας, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ

**ΑΘΗΝΑ
2022**

**ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Ρόλος της ΚΑΠ στα παραγωγικά συστήματα που βασίζονται σε
αυτόχθονες φυλές προβάτων

“Role of CAP in production systems based on
indigenous sheep breeds”

Χρυσούλα Β. Πατατουκάκη

Εξεταστική Επιτροπή:

Παύλος Καρανικόλας, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ (επιβλέπων)

Αντώνιος Κομινάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ

Αθανάσιος Ράγκος, Ερευνητής ΕΛΓΟ - ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκτροφή προβάτων στην Ελλάδα αποτελεί από την αρχαιότητα κυρίαρχο τομέα της ελληνικής κτηνοτροφίας. Σε επίπεδο ΕΕ, η Ελλάδα κατέχει την τέταρτη θέση σε πλήθος προβάτων και παραγόμενου κρέατος, ενώ στην παραγωγή πρόβειων τυριών καταλαμβάνει την πρώτη θέση παγκοσμίως, διοχετεύοντας στην αγορά μοναδικά ΠΟΠ-ΠΓΕ προϊόντα. Οι Έλληνες προβατοτρόφοι, νομάδες στην πλειοψηφία τους αρχικά, στρέφονται τις τελευταίες δεκαετίες ολοένα και περισσότερο στην εντατική εκμετάλλευση και στις πεδινές περιοχές, ενώ ταυτόχρονα τα ποίμνια μειώνονται σε πλήθος και αυξάνουν σε μέγεθος. Η τάση αυτή είναι εύλογη και εξυπηρετεί διπλό σκοπό· αφενός την ανταπόκριση της κτηνοτροφίας στην κάλυψη των διατροφικών αναγκών του ανθρώπου και αφετέρου στην επίτευξη της οικονομικής βιωσιμότητας των προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Η επίπτωση όλων αυτών είναι αναμενόμενη όσο και καταστροφική· σταδιακή εγκατάλειψη της, φαινομενικά ασύμφορης εξαιτίας χαμηλής παραγωγικότητας, εκτροφής των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων.

Το ίδιο συμβαίνει, σε παγκόσμιο επίπεδο, στο σύνολο των ζωικών γενετικών πόρων· εκατοντάδες φυλές έχουν εξαφανιστεί τα τελευταία χρόνια ενώ υπολογίζεται ότι κάθε μήνα εξαφανίζονται 6 φυλές αγροτικών ζώων. Η διατήρηση όμως των φυλών είναι σημαντική τόσο για την ανταπόκριση της γεωργίας στην επισιτιστική ασφάλεια όσο και για πολιτιστικούς, ιστορικούς και περιβαλλοντικούς λόγους. Επιπλέον, η σπουδαιότητα των αυτόχθονων φυλών έγκειται και στη δυναμική βελτίωσης της οικονομικής απόδοσης των εκμεταλλεύσεων, μέσω χαρακτηριστικών όπως η προσαρμοστικότητα στις τοπικές συνθήκες, η ανθεκτικότητα στις ζωνοδόσεις, οι χαμηλές απαιτήσεις διατροφής και κτιριακών υποδομών, το αυξημένο προσδόκιμο παραγωγικής ζωής και η παραγωγή μοναδικών ποιοτικών προϊόντων.

Η παγκόσμια κοινότητα, με πρωτοβουλία του FAO, ανταποκρίνεται στην ανάγκη διαφύλαξης των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Το 1980 λαμβάνει χώρα η πρώτη συντονισμένη δράση στην Ευρώπη που, έκτοτε, υιοθετεί την προστασία της βιοποικιλότητας ως στόχο των στρατηγικών σχεδίων της. Μέσω των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων της αγροτικής ανάπτυξης υλοποιούνται προγράμματα διατήρησης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών με στόχο τη διευκόλυνση της εκτροφής τους και την αντιστροφή της πτωτικής τάσης της γενετικής ποικιλομορφίας τους.

Η βιβλιογραφία που μελετήθηκε, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης και με αφετηρία διερεύνησης το έτος 1975, αναφέρει 32 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων· όμως η πιο πρόσφατη επίσημη καταγραφή περιλαμβάνει πληθυσμούς μόνο για τις 21 από αυτές. Η πληθυσμιακή επικράτηση ανήκει στις φυλές υψηλότερης γαλακτοπαραγωγής με ένα μεγάλο ποσοστό των υπόλοιπων φυλών να βρίσκεται σε κατάσταση ευαίσθητη, επισφαλή ή εξαφάνιση. Οι τελευταίες αποτελούν το πεδίο παρέμβασης των προγραμμάτων διατήρησης, που ξεκινούν στην Ελλάδα το 1995 και διανύουν ήδη την τρίτη δεκαετία υλοποίησης. Ο βαθμός επίτευξης των στόχων τους κρίνεται βάσει της μείωσης του ρυθμού εξαφάνισης φυλών αλλά και της αύξησης των πληθυσμών όσων φυλών διατηρούνται έως σήμερα. Με τις ανωτέρω δύο παραμέτρους και τον ρόλο που έπαιξε η κοινή αγροτική πολιτική σε αυτές, αλλά και με τον προβληματισμό του κατά πόσο εν τέλει η εκτροφή

αυτόχθονων φυλών προβάτων παρουσιάζει οικονομικό ενδιαφέρον, ασχολείται η παρούσα μελέτη εστιάζοντας στις φυλές Φλώρινας-Πελαγονίας και Καλαρρύτικη. Συνολικά, 11 αυτόχθονες φυλές προβάτων έχουν ήδη εξαφανιστεί ενώ το 60,87% των εναπομενουσών φυλών κινδυνεύει, αποδεικνύοντας την αδυναμία στόχευσης των προγραμμάτων διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών. Ελάχιστα έχουν γίνει προς την κατεύθυνση της οικονομικής βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων μέσω της αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων των αυτόχθονων φυλών, ενώ στον σχεδιασμό των προγραμμάτων διατήρησης δεν φαίνεται να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε φυλής. Ταυτόχρονα, ο σχεδιασμός των προγραμμάτων διατήρησης γενετικών πόρων πρέπει να ενισχυθεί με δράσεις που να προάγουν την ορθή διαχείριση καταγραφής των πληθυσμών και τον καλύτερο συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων.

Επιστημονική περιοχή: Αυτόχθονες φυλές προβάτων

Λέξεις κλειδιά: Πρόβατο, Καλαρρύτικη, Φλώρινας Πελαγονίας, Πρόγραμμα διατήρησης, Απειλούμενες αυτόχθονες φυλές, Ζωικοί γενετικοί πόροι, ΚΑΠ, Δράση 10.1.9, Σύνδεση φυλής προϊόντος, ΠΟΠ ΠΓΕ

Role of CAP in production systems based on indigenous sheep breeds

*MSc Entrepreneurship & Consulting in rural development
Department of Agricultural Economics & Development
Department of Animal Science*

ABSTRACT

Sheep farming in Greece has been the dominant sector of Greek livestock farming since ancient times. Greece ranks fourth in the EU in terms of the number of sheep and meat produced, while it is the world leader in the production of sheep cheeses, supplying the market with unique PDO-PGI products. Greek sheep farmers, the majority of whom were originally nomadic herders, have in recent decades increasingly turned to intensive farming and lowland areas, while flocks are decreasing in number and increasing in size. This trend is understandable and serves a dual purpose; on the one hand, to make livestock production responsive to meeting human nutritional needs and, on the other, to achieve economic viability of sheep farms. The impact of all this is both expected and disastrous; it leads to the gradual abandonment of the rearing of Greek indigenous sheep breeds, which appears as seemingly unprofitable due to low productivity.

The same is happening, globally, to all animal genetic resources; hundreds of breeds have disappeared in recent years and it is estimated that 6 breeds of farm animals are disappearing every month. However, breed conservation is important both for agriculture's response to food security and also for cultural, historical and environmental reasons. In addition, the importance of indigenous breeds also lies in the potential for improving the economic performance of farms through characteristics such as adaptability to local conditions, resistance to zoonotic diseases, low nutritional and building infrastructure requirements, increased productive life expectancy and the production of unique quality products.

The global community, at the initiative of the FAO, has been responding to the need of conserving the genetic resources of farm animals since the early '60s. In 1980, the first concerted action took place in Europe, which has since adopted the protection of biodiversity as an objective of its strategic plans. Through agri-environmental measures in rural development, conservation programmes for endangered indigenous breeds are being implemented with the aim of facilitating their breeding and reversing the downward trend in their genetic diversity.

The literature studied in the context of the present study, starting with the year 1975, mentions 32 Greek indigenous sheep breeds; but the most recent official record includes populations for only 21 of them. The population predominance belongs to the breeds with the highest milk production, with a large proportion of the remaining breeds being in a vulnerable, endangered or critical status. The latter are the field of intervention of the conservation programmes, which started in Greece in 1995 and are already in their third decade of implementation. The extent to which their objectives have been achieved is judged on the basis of the reduction in the rate of extinction of breeds and the increase in the populations of those breeds that have been conserved to date. The present study deals with the above two parameters and the role played by the common agricultural policy in them, as well as with the question of whether the breeding of indigenous sheep breeds is of economic interest, focusing on the Florina-Pelagonia and Kalarytiki sheep breeds.

In total, 11 indigenous sheep breeds have already disappeared and 60.87% of the remaining breeds are endangered, demonstrating the inability to target conservation programmes for endangered indigenous breeds. Little has been done to ensure the economic viability of farms by exploiting the advantages of indigenous breeds, and the specificities of each breed do not

seem to be taken into account in the design of conservation programmes. Simultaneously, the design of genetic resource conservation programmes should be reinforced with actions that promote good registration management of sheep population and better coordination of the stakeholders involved.

Scientific area: Indigenous sheep breeds

Keywords: Sheep, Kalarrytiki, Florina-Pelagonia, Conservation programme, Endangered indigenous breeds, Animal genetic resources, CAP, 10.1.19 action, Product breed connection, PDO PGI

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω καταρχάς τον επιβλέποντα κο Παύλο Καρανικόλα, αναπληρωτή καθηγητή του ΓΠΑ, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την ενθάρρυνση και καθοδήγηση που μου πρόσφερε στη συγγραφή της μελέτης αλλά και σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου. Τον κο Αντώνιο Κομινάκη, αναπληρωτή καθηγητή του ΓΠΑ, για την ταχύτατη ανταπόκρισή του σε ό,τι χρειάστηκα και την καθοριστική συμβολή του στη διόρθωση του κειμένου. Τον κο Αθανάσιο Ράγκο, ερευνητή του ΕΛΓΟ - ΔΗΜΗΤΡΑ, που μου έδωσε την ευκαιρία να ασχοληθώ με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα και με καθοδήγησε υπομονετικά στη διαδικασία αναζήτησης πηγών και τη διαμόρφωση του περιεχόμενου της μελέτης.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω και όλους τους συνάδελφους του ΟΠΕΚΕΠΕ που με βοήθησαν κατά τη συγγραφή και συλλογή των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων. Τον γενικό διευθυντή κο Απόστολο Λαμπρόπουλο, που ενέκρινε τη συλλογή και χρήση των στατιστικών στοιχείων από τα πληροφοριακά συστήματα του οργανισμού, καθώς και τον αντιπρόεδρο κο Ζήνωνα Βαλμά και τον πρόεδρο κο Δημήτριο Μελά, που συναίνεσαν στην εν λόγω χρήση. Τους πρώην διευθυντές μου Γεώργιο Κοσμίδη και Αθανασία Ρέππα και τον νυν διευθυντή μου Φραγκίσκο Μαχλέρα για την εμπιστοσύνη τους, τη συμπαράσταση και πολύτιμη βοήθειά τους καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής. Τις συναδέλφισσες Μαρία Κρασιά, Νάντια Κονοβέση και Αριστέα Βολιτάκη για την καθοριστική τους καθοδήγηση στη συλλογή των στατιστικών στοιχείων και Γιώτα Δήμου, Βάγια Τσαντούλα και Λιάνα Μαρούλη για την αμέριστη συμπαράσταση. Τους συνάδελφους Νάσο Καρδάση για την υπομονετική άντληση των στατιστικών στοιχείων, όσες φορές χρειάστηκε, έως ότου προκύψει το επιθυμητό αποτέλεσμα, και Δημήτρη Ραπτόπουλο χωρίς την παρότρυνση και επιμονή του οποίου δεν θα είχα επιχειρήσει τη μεταπτυχιακή μου φοίτηση.

Τέλος, ένα τεράστιο ευχαριστώ, στους συμφοιτητές του μεταπτυχιακού που έκαναν αυτή τη διαδρομή δημιουργική αλλά και αξέχαστη, στις φίλες μου Κάτια και Λένα για την αγάπη και την εμπύχωση, και στην αγαπημένη μου οικογένεια, ιδιαίτερα στα παιδιά μου Δημήτρη και Έλενα, που παραμέλησα όλο αυτό το διάστημα.

Με την άδειά μου, η παρούσα εργασία ελέγχθηκε από την Εξεταστική Επιτροπή μέσα από λογισμικό αντίχνευσης λογοκλοπής που διαθέτει το ΓΠΑ και διασταυρώθηκε η εγκυρότητα και η πρωτοτυπία της.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ABSTRACT	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	14
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΦΥΛΕΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ – ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ	19
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
1.2 Η ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ	21
1.3 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	23
1.4 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ	30
1.5 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ – ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	30
1.6 ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ.....	32
1.7 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΛΛΑΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΕΩΝ ΦΥΛΩΝ	35
1.8 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ.....	37
1.8.1 Χρηστικές αξίες αυτόχθονων φυλών	37
1.8.1.1 Παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας.....	37
I. Παραγωγή προϊόντων ΠΟΠ-ΠΓΕ	38
II. Δυνατότητα σύνδεσης προϊόντων – αυτόχθονων φυλών	40
1.8.1.2 Ανθεκτικότητα στις ζωνόσους.....	41
I. Τρομάδης νόσος προβάτου.....	41
II. Προϊούσα πνευμονία (Maedi Visna)	43
III. Παρασίτωση από γαστρεντερικά νηματώδη	43
IV. Μαστίτιδα.....	45
1.8.1.3 Προσαρμοστικότητα στις τοπικές περιβαλλοντικές συνθήκες – Μακροζωία - Χαμηλές απαιτήσεις εκτροφής.....	45

1.8.2 Μη χρηστικές αξίες αυτόχθονων φυλών.....	47
1.9 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΒΑΛΑΝ ΣΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ	47
1.10 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΦΥΛΩΝ	53
2.1 ΦΥΛΗ ΚΑΛΑΡΡΥΤΙΚΗ	53
2.1.1 Προέλευση - Ιστορία.....	53
2.1.2 Στατιστικά στοιχεία.....	54
2.1.3 Γεωγραφική εξάπλωση – Σύστημα εκτροφής.....	55
2.1.4 Μορφολογία	56
2.1.5 Αναπαραγωγή.....	59
2.1.6 Παραγωγικά χαρακτηριστικά – Παραγόμενα προϊόντα.....	60
2.2 ΦΥΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ – ΠΕΛΑΓΟΝΙΑΣ.....	62
2.2.1 Προέλευση – Ιστορία	62
2.2.2 Στατιστικά στοιχεία.....	63
2.2.3 Γεωγραφική εξάπλωση – Σύστημα εκτροφής.....	64
2.2.4 Μορφολογία	65
2.2.5 Αναπαραγωγή.....	68
2.2.6 Παραγωγικά χαρακτηριστικά – Παραγόμενα προϊόντα.....	69
2.2.7 Ερευνητικά κέντρα – Πρόγραμμα RAPHSE	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΦΥΛΕΣ	74
3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	74
3.1.1 Ταμεία χρηματοδότησης ΚΑΠ και προϋπολογισμός.....	75
3.1.2 Θέσπιση Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου	77
3.1.3 Κοινή Οργάνωση Αγοράς	78
3.1.3.1 Οι ΚΟΑ του προβατοτροφικού τομέα.....	78
3.1.4 Γενετικοί πόροι αγροτικών ζώων.....	81
3.1.4.1 Πρωτοβουλίες για τη διαφύλαξη των ζωικών γενετικών πόρων σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο	81

3.1.4.2 Τα πρώτα Κοινοτικά προγράμματα για τη διατήρηση των γενετικών πόρων	82
3.1.4.3 Καταγραφή, διακίνηση και επιλογή καθαρόαιμων προβάτων αναπαραγωγής	84
3.1.5 Αγροτική Ανάπτυξη	85
3.1.6 Άμεσες ενισχύσεις.....	88
3.1.7 Ενισχύσεις μικρών νησιών Αιγαίου	90
3.2 ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΟΥΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 2006	91
3.2.1 Άμεσες ενισχύσεις.....	91
3.2.1.1 Ενιαία και Βασική Ενίσχυση.....	91
I. Ενιαία Ενίσχυση.....	91
II. Βασική Ενίσχυση	93
3.2.1.2 Ενίσχυση για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον (Πράσινη Ενίσχυση).....	95
3.2.1.3 Γεωργοί νεαρής ηλικίας.....	96
3.2.1.4 Μικροκαλλιεργητές	96
3.2.1.5 Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου	96
3.2.1.6 Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις ζωικού κεφαλαίου.....	97
I. Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις στον τομέα της βοοτροφίας.....	98
II. Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις στον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας	100
3.2.2 Ενισχύσεις μικρών νησιών Αιγαίου	103
3.2.3 Έκτακτη ενίσχυση του τομέα της κτηνοτροφίας	103
3.2.4 Αγροτική Ανάπτυξη	103
3.2.4.1 Μέτρο 3.1 - Συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων.	105
3.2.4.2 Μέτρο 4 - Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού	105
3.2.4.3 Μέτρο 6 - Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	106
3.2.4.4 Μέτρο 8 - Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών	107
3.2.4.5 Μέτρο 10 - Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	108
3.2.4.6 Μέτρο 11 - Βιολογική γεωργία	109

3.2.4.7 Μέτρο 13 - Ενισχύσεις περιοχών που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	110
3.2.4.8 Μέτρο 21 - Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από τις επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19.....	111
3.3 ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΕΝΕΤΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ.....	111
3.3.1 Προγράμματα διατήρησης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων	111
3.3.1.1 Μέτρο 3.7 - Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων	113
3.3.1.2 Δράση 3.1 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων	115
3.3.1.3 Δράση 10.1.9 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων	116
3.3.2 Προγράμματα διατήρησης γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία.....	118
3.3.2.1 Μέτρο 5.1 - Πρόγραμμα στήριξης εκτροφής κατάλληλου ζωικού αναπαραγωγικού κεφαλαίου.....	121
3.3.2.2 Δράση 3.4 - Διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία	122
3.3.2.3 Δράση 10.2.1 - Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία	122
3.4 ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ.....	124
3.4.1 Πληθυσμιακή εξέλιξη ποιμνίων προβάτων.....	124
3.4.2 Ένταξη προβατοτρόφων στη δράση 10.1.9	130
3.4.3 Εισπραχθέντα ποσά ενισχύσεων/δράσεων κτηνοτρόφων με ένταξη στη δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων.....	132
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΟΝΤΑΙ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΕΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ	146
4.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ.....	146
4.1.1 Γεωγραφική κατανομή εκμεταλλεύσεων	146
4.1.2 Ηλικιακή διακύμανση προβατοτρόφων – έναρξη εκμεταλλεύσεων.....	148
4.1.3 Στατιστικά στοιχεία πληθυσμών και γαλακτοπαραγωγικής απόδοσης	149
4.1.4 Γεωργικές δραστηριότητες επιπλέον της εκτροφής προβάτων.....	155
4.1.5 Αιτήματα ενισχύσεων/πληρωμών στις ΕΑΕ 2015-2020.....	161

4.1.6 Κατεχόμενα δικαιώματα βασικής ενίσχυσης	164
4.2 Οικονομικά στοιχεία εκμεταλλεύσεων – εισπραχθέντα ποσά ενισχύσεων	168
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	173
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	183
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	200

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1: Πλήθος αυτόχθονων φυλών προβάτων παγκοσμίως και κατάταξη αυτών βάσει της επικινδυνότητας εξαφάνισής τους.....	21
Πίνακας 1.2: Κατάταξη ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ως προς την επικινδυνότητα εξαφάνισής τους τα έτη 1975 – 2020	27
Πίνακας 1.3: ΠΟΠ προϊόντα προβατοτροφικού τομέα.....	39
Πίνακας 2.1: Στατιστικά στοιχεία πλήθους ζώων και εκμεταλλεύσεων Καλαρρύτεκης φυλής	55
Πίνακας 2.2: Μορφολογικά χαρακτηριστικά προβάτων Καλαρρύτεκης φυλής	57
Πίνακας 2.3: Σωματότυπος προβάτων Καλαρρύτεκης φυλής.....	58
Πίνακας 2.4: Αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά Καλαρρύτεκης φυλής.....	59
Πίνακας 2.5: Ετήσια γαλακτοπαραγωγή, ρυθμός ανάπτυξης και απόδοση σε κρέας και έριο της Καλαρρύτεκης φυλής.....	61
Πίνακας 2.6: Στατιστικά στοιχεία πλήθους ζώων και εκμεταλλεύσεων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας	64
Πίνακας 2.7: Μορφολογικά χαρακτηριστικά προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας ...	67
Πίνακας 2.8: Σωματότυπος προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας	68
Πίνακας 2.9: Αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας	69
Πίνακας 2.10: Μέσος όρος εμπορεύσιμης γαλακτοπαραγωγής ποιμνίου ΙΕΖΠ ετών 2016-2019	70
Πίνακας 2.11: Ετήσια γαλακτοπαραγωγή, ρυθμός ανάπτυξης και απόδοση σε κρέας και έριο της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.....	71
Πίνακας 3.1: Υπολογισμός ΑΜΑΔΒΕ και διαδικασία σύγκλισης έως το έτος 2019.....	94
Πίνακας 3.2: Πλήθος κριών και προβατίνων στις ΕΑΕ 2016-2020.....	125
Πίνακας 3.3: Πλήθος προβατίνων και κριών απειλούμενων αυτόχθονων φυλών στις ΕΑΕ 2017-2020	126
Πίνακας 3.4: Πλήθος προβατίνων και κριών απειλούμενων αυτόχθονων φυλών ανά ΠΕ σύμφωνα με την ΕΑΕ 2020.....	129
Πίνακας 3.5: Πλήθος ποιμνίων και προβατίνων που εντάχθηκαν στην δράση 10.1.9 ανά φυλή και ανά πρόσκληση	131
Πίνακας 3.6: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2016-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στη δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων	133

Πίνακας 3.7: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2016-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά φυλή, πυλώνα και ενίσχυση 137

Πίνακας 4.1: Πλήθος εκμεταλλεύσεων δείγματος ανά είδος καλλιέργειας για κάθε έτος ενίσχυσης της περιόδου 2015-2020..... 156

Πίνακας 4.2: Εισοδηματικές ενισχύσεις εκμεταλλεύσεων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας (οικονομικό έτος 2019) 169

Πίνακας 4.3: Ανάλυση των προσόδων της μέσης εκμετάλλευσης που εκτρέφει πρόβατα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας..... 171

Πίνακας 4.4: Οικονομικά αποτελέσματα της «μέσης» εκμετάλλευσης του δείγματος ... 171

Πίνακες παραρτήματος

Πίνακας 1: Πληθυσμιακή διακύμανση των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων τα έτη 1975 – 2020 200

Πίνακας 2: Γεωγραφική εξάπλωση ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων στην ελληνική επικράτεια 201

Πίνακας 3: Σωματική διάπλαση και παραγωγικά χαρακτηριστικά ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων 203

Πίνακας 4: Ιστορική αναδρομή βασικών κανονισμών ΚΟΑ που σχετίζονται με το πρόβειο γάλα και κρέας..... 204

Πίνακας 5: Συντελεστές μετατροπής ζωικού κεφαλαίου σε MMZ..... 205

Πίνακας 6: Συνδεδεμένες ενισχύσεις βάσει έκτασης και ειδική καλλιεργητική ενίσχυση βάμβακος..... 205

Πίνακας 7: Όροι επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων βοοειδών 207

Πίνακας 8: Όροι επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων αιγοπροβάτων 209

Πίνακας 9: Ειδικά μέτρα στήριξης στα μικρά νησιά Αιγαίου..... 211

Πίνακας 10: Μέτρα των έξι αξόνων του ΠΑΑ 2000-2006 212

Πίνακας 11: Μέτρα των τεσσάρων αξόνων του ΠΑΑ 2007-2013 213

Πίνακας 12: Υπομέτρα και δράσεις του μέτρου 2.1.4 του ΠΑΑ 2007-2013..... 214

Πίνακας 13: Μέτρα και υπομέτρα του ΠΑΑ 2014-2020 215

Πίνακας 14: Αντιστοίχιση συνεχιζόμενων πράξεων ΠΑΑ 2007-2013 στην επόμενη προγραμματική περίοδο 217

Πίνακας 15: Προγράμματα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών· επιλέξιμες και ενταγμένες αυτόχθονες φυλές προβάτων ανά μέτρο/δράση 217

Πίνακας 16: Προγράμματα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών· επιλέξιμες και ενταγμένες αυτόχθονες φυλές προβάτων ανά μέτρο/δράση και ανά ΚΖΓΠ.....	218
Πίνακας 17: Βασικό εθνικό νομοθετικό πλαίσιο προγράμματος 3.7 – Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων (2000-2006).....	220
Πίνακας 18: Κριτήρια κατάταξης υποψήφιων προς ένταξη στο μέτρο 3.7 – Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων (2000-2006).....	220
Πίνακας 19: Κριτήρια κατάταξης υποψήφιων προς ένταξη στην δράση 3.1 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων (2007-2013)	221
Πίνακας 20: Αγροτικοί και κτηνοτροφικοί φορείς και φυλές προβάτων αρμοδιότητάς τους	222
Πίνακας 21: Γεωγραφικές περιοχές δικαιοδοσίας Κέντρων Ζωικών Γενετικών Πόρων	223
Πίνακας 22: Προγράμματα διατήρησης γενετικών πόρων· επιλέξιμες αυτόχθονες φυλές προβάτων στις τρεις προγραμματικές περιόδους και εντάξεις δράσης 3.4.....	223
Πίνακας 23: Δικαιούχοι, επιλέξιμες δαπάνες και ποσοστό χρηματοδότησης δράσεων μέτρου 5.1 του ΠΑΑ 2000-2006	224
Πίνακας 24: Δικαιούχοι, επιλέξιμες δαπάνες και ποσοστό χρηματοδότησης δράσεων 3.4 του ΠΑΑ 2007-2013.....	225
Πίνακας 25: Δικαιούχοι, επιλέξιμες δαπάνες και ποσοστό χρηματοδότησης δράσεων 10.2.1 του ΠΑΑ 2014-2020.....	225
Πίνακας 26: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2015-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά πυλώνα, ενίσχυση και έτος.....	227
Πίνακας 27: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2015-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά φυλή, έτος και πυλώνα	228

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1.1: Ποσοστά ενημέρωσης των πληθυσμών των φυλών ανά χώρα, παγκοσμίως .	19
Εικόνα 1.2: Διαμόρφωση της επικινδυνότητας εξαφάνισης των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων τα έτη 1990-2020	29
Εικόνα 1.3: Ποσοστιαία κατάταξη ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ως προς την επικινδυνότητα εξαφάνισής τους.....	30
Εικόνα 1.4: Ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων	31
Εικόνα 1.5: Δενδρόγραμμα 20 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων βάσει του εκτιμητή γενετικών αποστάσεων D_n (Nei, 1972)	33
Εικόνα 1.6: Γενετική συσχέτιση 13 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων	34
Εικόνα 1.7: Γενετική συσχέτιση 10 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων	34
Εικόνα 1.8: Τοπική φυλή νήσου Λήμνου.....	36
Εικόνα 2.1: Κονάκι Φασούλα τότε και τώρα	54
Εικόνα 2.2: Εκτατική εκμετάλλευση στον Ασπροπόταμο Τρικάλων	56
Εικόνα 2.3: Κερασφόρος κριός Καλαρρύτες φυλής	56
Εικόνα 2.4: Πρόβατα Καλαρρύτες φυλής.....	57
Εικόνα 2.5: Αμνοί Καλαρρύτες φυλής	59
Εικόνα 2.6: Εκμετάλλευση προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας	65
Εικόνα 2.7: Κερασφόρος κριός φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.....	66
Εικόνα 2.8: Πρόβατα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας με ή χωρίς χαρακτηριστικό μαύρο «δαχτυλίδι» στα μάτια.....	66
Εικόνα 2.9: Προβατίνα & αμνός φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.....	68
Εικόνα 2.10: Διασυνοριακή περιοχή έργου PAPESHE	73
Εικόνα 4.1: Τοποθεσίες σταβλικών εγκαταστάσεων δείγματος προβατοτρόφων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.....	147
Εικόνα 4.2: Τοποθεσίες σταβλικών εγκαταστάσεων δείγματος προβατοτρόφων Καλαρρύτες φυλής.....	148
Εικόνα 5.1: Ποίμνιο Καλαρρύτες φυλής με hashtags στο instagram	178

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.1: Πλήθος κριών και προβατίνων απειλούμενων αυτόχθονων φυλών στις ΕΑΕ 2017-2020.....	127
Διάγραμμα 3.2: Πλήθος προβατίνων και κριών στην ΕΑΕ 2020	128
Διάγραμμα 3.3: Κατανομή προβατίνων και κριών απειλούμενων αυτόχθονων φυλών ανά ΠΕ σύμφωνα με την ΕΑΕ 2020.....	130
Διάγραμμα 3.4: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2016-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά φυλή και πυλώνα	134
Διάγραμμα 3.5: Κατάταξη πλήθους ποιμνίων που εντάχθηκαν στην δράση 10.1.9 ανά φυλή	135
Διάγραμμα 3.6: Συγκριτική σχηματική απεικόνιση μέσου όρου ποσού ενίσχυσης πενταετίας (2016-2020) ανά ποίμνιο της κάθε φυλής, βάσει των συνολικών ποσών ενίσχυσης (πυλώνας Ι και ΙΙ) και του πλήθους των ποιμνίων, των προβατοτρόφων που εντάχθηκαν στη δράση 10.1.9	136
Διάγραμμα 4.1: Ηλικία προβατοτρόφων δείγματος ανά φυλή, έτους 2019.....	149
Διάγραμμα 4.2: Διακύμανση πλήθους προβατίνων και κριών ποιμνίων δείγματος τα έτη 2015-2020.....	151
Διάγραμμα 4.3: Διακύμανση πλήθους προβατίνων και κριών ποιμνίων δείγματος μεταξύ ετών 2015 & 2020 ή μεταξύ έναρξης εκμετάλλευσης και έτους 2020	152
Διάγραμμα 4.4: Πλήθος προβατίνων, κριών και αμνών ποιμνίων δείγματος το έτος 2019	152
Διάγραμμα 4.5: Παραδιδόμενη ποσότητα γάλακτος των εκμεταλλεύσεων του δείγματος ανά φυλή για το έτος 2019	154
Διάγραμμα 4.6: Γαλακτοπαραγωγή ανά προβατίνα των εκμεταλλεύσεων του δείγματος ανά φυλή για το έτος 2019	155
Διάγραμμα 4.7: Εκτρεφόμενο ζωικό κεφάλαιο εκμεταλλεύσεων δείγματος έτους 2019	156
Διάγραμμα 4.8: Πλήθος προβατοτρόφων δείγματος που καλλιεργούν το κάθε φυτικό είδος ή διατηρούν βοσκότοπο, για τουλάχιστον ένα έτος ενίσχυσης της περιόδου 2015-2020.	158
Διάγραμμα 4.9: Διακύμανση εκτάσεων (βοσκότοπων και λοιπών καλλιεργειών) εκμεταλλεύσεων δείγματος τα έτη 2015-2020.....	159
Διάγραμμα 4.10: Αναλογία καλλιεργούμενων εκτάσεων και βοσκότοπων εκμεταλλεύσεων δείγματος το έτος 2019.....	160

Διάγραμμα 4.11: Συνολική έκταση φυτικού κεφαλαίου και έκταση βοσκότοπου και λοιπών καλλιεργειών των εκμεταλλεύσεων δείγματος το έτος 2019	161
Διάγραμμα 4.12: Αιτήματα ενισχύσεων και πληρωμών προβατοτρόφων δείγματος στο πλαίσιο των πυλώνων I & II στις ΕΑΕ της περιόδου 2015-2020	163
Διάγραμμα 4.13: Αιτήματα ενισχύσεων και πληρωμών προβατοτρόφων δείγματος στο πλαίσιο των πυλώνων I & II για το έτος 2019	164
Διάγραμμα 4.14: Διακύμανση συνολικής αξίας δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης προβατοτρόφων δείγματος της περιόδου 2015-2020	166
Διάγραμμα 4.15: Σύνολο κατεχόμενων δικαιωμάτων προβατοτρόφων δείγματος για το έτος 2019	167
Διάγραμμα 4.16: Συνολική αξία δικαιωμάτων προβατοτρόφων δείγματος για το έτος 2019	167

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η γεωργική βιοποικιλότητα αποτελεί υποσύνολο της παγκόσμιας βιοποικιλότητας και σχετίζεται με τα τρόφιμα και τη γεωργία, περιλαμβάνοντας όλα τα στοιχεία της βιολογικής ποικιλομορφίας που συνθέτουν το αγροοικοσύστημα. Μεταξύ αυτών των στοιχείων συμπεριλαμβάνονται και οι γενετικοί πόροι που διακρίνονται σε φυτικούς, ζωικούς και μικροβιακούς/μυκητιακούς. Οι ζωικοί γενετικοί πόροι εμπεριέχουν τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων, των αλιευμάτων εκτροφής και των εντόμων (V/5 Decision at COP 5, 2010). Οι γενετικοί πόροι των αγροτικών ζώων συμπεριλαμβάνουν το σύνολο των ειδών των ζώων που χρησιμοποιούνται ή δύνανται να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον στον τομέα της γεωργίας και της παραγωγής τροφίμων, καθώς και τους πληθυσμούς και τις φυλές που απαρτίζουν το κάθε είδος. Για την εξέλιξη ορισμένων ειδών άγριων ζώων σε αγροτικά ζώα, με τη δημιουργία πληθώρας φυλών εντός του κάθε είδους, χρειάστηκαν πολλές χιλιετίες κατά τη διάρκεια των οποίων ο άνθρωπος συνέβαλε στην εξημέρωση των ζώων, στην εξάπλωσή τους σε περισσότερες περιοχές ή στη γεωγραφική απομόνωσή τους καθώς και στη γενετική απομόνωση ή/και παρέμβαση μέσω διασταυρώσεων και τεχνητής επιλογής (Ταρσάνη et al., 2020).

Σήμερα, οι γενετικοί πόροι αγροτικών ζώων αριθμούν πλέον 38 καταγεγραμμένα είδη σε 182 χώρες, συμπεριλαμβάνοντας 15.000 πληθυσμούς από 8.800 διαφορετικές φυλές (FAO (DAD-IS), 2021). Στις τελευταίες συμπεριλαμβάνονται και οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελληνική κτηνοτροφία.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της συμβολής της οικονομικής ενίσχυσης στο γεωργικό οικογενειακό εισόδημα των κτηνοτρόφων που εκτρέφουν τις εν λόγω ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων, μέσω των προγραμμάτων διατήρησης αυτόχθονων φυλών αλλά και των λοιπών επιδοτήσεων στο πλαίσιο της ΚΑΠ, και ο προβληματισμός του κατά πόσο εν τέλει η εκτροφή αυτόχθονων φυλών προβάτων παρουσιάζει οικονομικό ενδιαφέρον. Η εν λόγω διερεύνηση επιδιώκεται μέσω της παράθεσης και αξιολόγησης των επιδοτήσεων των προβατοτρόφων που έχουν ενταχθεί στο ισχύον πρόγραμμα διατήρησης αυτόχθονων φυλών προβάτων της ισχύουσας ΚΑΠ 2014-2020, αλλά και των χαρακτηριστικών των εκμεταλλεύσεων και των οικονομικών στοιχείων, δείγματος προβατοτρόφων που εκτρέφουν τις φυλές Καλαρρύτεκη και Φλώρινας-Πελαγονίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης, μετά από σύντομη περιγραφή του παγκόσμιου και ευρωπαϊκού πλαισίου των γενετικών πόρων αγροτικών ζώων, αναλύεται η ιστορική διαδρομή και η παρούσα κατάσταση των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων· στατιστικά στοιχεία των πληθυσμών τους, τα βασικά μορφολογικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά, τα πλεονεκτήματα και η αναγκαιότητα διαφύλαξής τους. Στο δεύτερο

κεφάλαιο δίνονται περισσότερα στοιχεία για τις υπό μελέτη φυλές· την Καλαρρύτικη και την φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διαδρομή της ΚΑΠ της ΕΕ με εστίαση στις ευρωπαϊκές στρατηγικές που αφορούν στον προβατοτροφικό τομέα, ενώ δίνονται στατιστικά στοιχεία πληθυσμών προβάτων βάσει των δηλούμενων στοιχείων των ΕΑΕ¹ και στοιχεία επιδοτήσεων και πληρωμών για τους προβατοτρόφους ελληνικών αυτόχθονων φυλών που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα διατήρησης της ισχύουσας ΚΑΠ 2014-2020. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται τα στοιχεία των εκμεταλλεύσεων 20 προβατοτρόφων που εκτρέφουν τις υπό μελέτη φυλές· συμπεριλαμβάνεται ανάλυση των παραγωγικών χαρακτηριστικών και των στοιχείων επιδοτήσεων και πληρωμών όπως αυτά προκύπτουν από τις ΕΑΕ 2016-2020 των προβατοτρόφων και από το πρόγραμμα PAPESHE.

---

¹ Ενιαία Αίτηση Ενίσχυσης

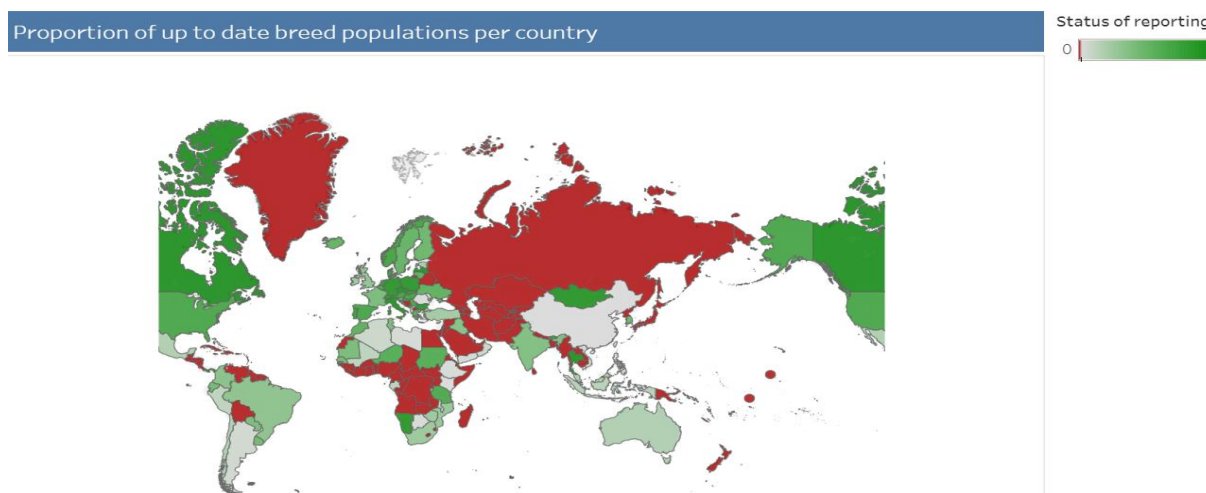
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΦΥΛΕΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ – ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας (FAO)² φυλή ονομάζεται «μια ομάδα εγχώριων ζώων με συγκεκριμένα και αναγνωρίσιμα εξωτερικά χαρακτηριστικά που επιτρέπουν τον διαχωρισμό της με οπτική εκτίμηση από άλλες ομοίως οριζόμενες ομάδες του ίδιου είδους ή μια ομάδα την οποία ο γεωγραφικός ή και πολιτιστικός διαχωρισμός της από παρόμοιες ομάδες οδήγησε στην δημιουργία ξεχωριστής ταυτότητάς της» (Ταρσάνη et al., 2020).

Στην εικόνα 1.1 απεικονίζονται τα ποσοστά ενημέρωσης των πληθυσμών των φυλών ανά χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, με τις σκούρες πράσινες περιοχές να κατέχουν υψηλά ποσοστά ενημέρωσης και τις κόκκινες περιοχές μηδενικά ποσοστά καταγραφής. Παρατηρώντας την εικόνα προκύπτει το συμπέρασμα ότι το ποσοστό καταγραφής των πληθυσμών των φυλών είναι αρκετά υψηλό στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ αλλά με σοβαρές ελλείψεις στην Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική. Ως εκ τούτου, στις χώρες που η καταγραφή των πληθυσμών είναι χαμηλή, το ποσοστό των φυλών με άγνωστη επικινδυνότητα εξαφάνισης είναι σημαντικά υψηλό.

Για την Ελλάδα το ποσοστό καταγραφής ανέρχεται στο 63% (FAO (DAD-IS), 2021).

Εικόνα 1.1: Ποσοστά ενημέρωσης των πληθυσμών των φυλών ανά χώρα, παγκοσμίως (FAO (DAD-IS), 2021)

² Ο FAO (Food and Agriculture Organization) είναι φορέας των Ηνωμένων Εθνών και ιδρύθηκε το 1945. Η Ελλάδα ήταν μεταξύ των ιδρυτικών μελών του οργανισμού. Η έδρα του, αρχικά στην Ουάσιγκτον, μεταφέρθηκε το 1951 στην Ρώμη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εντάχθηκε στο δυναμικό του, το 1991. Αποτελεί τον πιο σημαντικό διεθνή οργανισμό για τον αγροτικό τομέα. Μια από τις επιτροπές που λειτουργούν στον οργανισμό είναι και η επιτροπή για τους Ζωικούς Γενετικούς Πόρους (Βυζιώτης, 2013). Σήμερα ο FAO απαριθμεί περισσότερα από 194 κράτη μέλη (FAO 2021).

Η ποικιλομορφία εντός των ειδών είναι τουλάχιστον εφάμιλλης σπουδαιότητας με τη διαφορετικότητα που παρατηρείται ανάμεσα στα διάφορα είδη (V/5 Decision at COP 5, 2010) και είναι καθοριστικής σημασίας για την ανταπόκριση της γεωργίας στις μελλοντικές διατροφικές προκλήσεις και την επισιτιστική ασφάλεια (Radović et al., 2019). Η διασφάλισή της όμως δεν είναι απλή υπόθεση καθώς η τάση της παγκόσμιας κτηνοτροφίας ευνοεί τις λίγες υψιπαραγωγές φυλές σε βάρος των, σημαντικής γενετικής αξίας αλλά χαμηλής παραγωγικότητας, πολυάριθμων αυτόχθονων φυλών. Όπως αναφέρθηκε το έτος 1992 από το Κέντρο Παρακολούθησης της Παγκόσμιας Διατήρησης, τα τελευταία 100 έτη το 28% των φυλών αγροτικών ζώων είχε ήδη εξαφανιστεί ή διέτρεξε κίνδυνο πλήρους εξαφάνισης (Ragkos et al., 2019). Υπολογίζεται ότι κάθε μήνα εξαφανίζονται 6 φυλές αγροτικών ζώων, ενώ την περίοδο 1999-2006 λέγεται ότι εξαφανίστηκαν 690 φυλές, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων αποτελούσαν αυτόχθονες φυλές (Radović et al., 2019).

Η λήψη μέτρων για την αποκατάσταση της ποικιλομορφίας των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχική προτεραιότητα σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς τα προϊόντα ζωικής προέλευσης καλύπτουν το 30% των διατροφικών αναγκών του ανθρώπου. Ανάγκες οι οποίες, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του FAO, θα αυξηθούν κατά 20-30% μέσα στα επόμενα 20-30 έτη, αφού ο παγκόσμιος πληθυσμός, σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, θα ανέλθει από 7,3 δις στα 9,7 δις το 2050 και στα 11 δις έως τα τέλη του 21^{ου} αιώνα (Radović et al., 2019).

Ένα από τα 38 καταγεγραμμένα είδη αγροτικών ζώων είναι και το πρόβατο (*Ovis aries*), με το οποίο ασχολείται η παρούσα μελέτη. Σύμφωνα με τη συστηματική ταξινόμηση του Λινναίου (1758, όπως αναφέρεται από τον Κατσαούνη, 1994), το πρόβατο είναι ένα θηλαστικό μηρυκαστικό ζώο που ανήκει στην οικογένεια των Bovidae και την υποοικογένεια των Caprinae.

Το πρόβατο εξημερώθηκε από τον άνθρωπο στο Ιράκ, το 9.000 π.Χ., και στο Ιράν, το 8.000 -7.000 π.Χ. (Γκουγκουλής, nd). Ήταν ένα από τα πρώτα ζώα που εξημερώθηκαν, καθώς αποτελεί ένα ζώο σχετικά ευρυφάγο, χαμηλών διατροφικών απαιτήσεων και εύκολα διαχειρίσιμο, το οποίο ταυτόχρονα δίνει ικανοποιητικές ποσότητες χρήσιμων προϊόντων (γάλα, κρέας, έριο). Επίσης το πρόβατο κατείχε σπουδαίο ρόλο ως ζώο θυσίας σε πολλές θρησκείες (Bokonyi, 1976). Η συστηματική εκτροφή του ξεκίνησε περίπου το 4.000 π.Χ. (Ensminger, 1970 όπως αναφέρεται από τον Κατσαούνη, 1994). Η διάδοση της εκτροφής του σε όλο τον πλανήτη ευνοήθηκε από το γεγονός ότι μπορεί να επιβιώσει σε όλες τις κλιματικές συνθήκες εκτός από αυτές της ερήμου και της τροπικής ζώνης (Κατσαούνης, 1994), καθώς ήδη από τις αρχές της εξημέρωσής του παρουσίασε πλήθος μεταλλάξεων

(Adametz, 1926, όπως αναφέρεται από τον Κατσαούνη, 1994) που το κατέστησε αλλοπατριωτικό υποείδος, ευπροσάρμοστο σε ποικίλες συνθήκες περιβάλλοντος.

Υπό αυτές τις συνθήκες εξέλιξης της εκτροφής του, σε συνδυασμό με την ποικίλη, κατά τόπο, τεχνητή επιλογή που υιοθετήθηκε, το πρόβατο απέκτησε πάρα πολλές φυλές και υποφυλές παρουσιάζοντας έτσι μεγάλη ποικιλομορφία τόσο στον φαινότυπο και τη μορφολογία του όσο και στα παραγωγικά χαρακτηριστικά του (Κατσαούνης, 1994). Παρ' όλ' αυτά, όπως ισχύει και για το σύνολο των φυλών αγροτικών ζώων, οι αυτόχθονες φυλές των προβάτων φθίνουν ραγδαία, παραγκωνισμένες από λίγες υψιπαραγωγές φυλές.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 1.1, στο σύστημα DAD-IS³ του FAO έχουν καταγραφεί παγκοσμίως 1.248 φυλές προβάτων εκ των οποίων 109 φυλές έχουν ήδη εξαφανιστεί και ισάριθμες φυλές απειλούνται άμεσα με εξαφάνιση, ενώ μόνο για τις 680 υπάρχουν επαρκή στοιχεία πληθυσμών προκειμένου να εκτιμηθεί η επικινδυνότητα εξαφάνισής τους. Από αυτές οι 207 δεν διατρέχουν κίνδυνο εξαφάνισης, ενώ η κρυοδιατήρηση δεν φαίνεται να βρίσκει εφαρμογή στα πρόβατα, καθώς καμία φυλή στον κόσμο δεν έχει διασωθεί με αυτή τη μέθοδο.

Πίνακας 1.1: Πλήθος αυτόχθονων φυλών προβάτων παγκοσμίως και κατάταξη αυτών βάσει της επικινδυνότητας εξαφάνισής τους

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΦΥΛΗΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΦΥΛΩΝ
Απροσδιόριστη	568
Κανονική	207
Ευαίσθητη	69
Επισφαλής	186
Προς εξαφάνιση	109
Σε κρυοδιατήρηση	0
Εξαφανισμένη	109
ΣΥΝΟΛΟ	1.248

Προσαρμογή από πίνακα Risk Status of Local Breeds by Region του DAD-IS (FAO (DAD-IS), 2021)

1.2 Η ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Το πρόβατο εισήχθη στον ελλαδικό χώρο περίπου το 6.500 με 6.000 π.Χ. (Γκουγκουλής, nd). Ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας είναι ακμάζων και πλούσιος κατά την αρχαία και

³ Domestic Animal Diversity Information System - Παγκόσμιο Σύστημα Πληροφόρησης για την ποικιλομορφία των ζώων

ρωμαϊκή εποχή. Η εκτροφή των προβάτων αποδεικνύεται μέσα από τα έργα των εποχών, που σώζονται έως σήμερα. Στις «Όρνιθες» του Αριστοφάνη γίνεται αναφορά στην ιατρική φροντίδα του Απόλλωνα, σε πρόβατα με εξόρυξη οφθαλμών από κοράκια. Ο Αριστοτέλης περιγράφει μια θανατηφόρο πάθηση των προβάτων που προέρχεται από την «*πιμέλωση των νεφρών*». Αργότερα, ο Κάτων, ρωμαίος πολιτικός του 3^{ου} αιώνα π.Χ., αναφέρει τη θεραπεία της ψωρίασης του προβάτου η οποία απαντά και στα συγγράμματα του Βιργίλιου τον 1^ο αιώνα μ.Χ. Τον ίδιο αιώνα, σημαντικές αναφορές για την εκτροφή του προβάτου παρουσιάζονται στα «Γεωπονικά» του ρωμαίου συγγραφέα Κολουμέλλα· στα οποία προτείνεται ο διαχωρισμός υγιών και ασθενών προβάτων ως μέσο προφύλαξης του ποιμνίου από τις λοιμώδεις ασθένειες, ενώ ο 18^{ος} τόμος αυτών τιτλοφορείται «*περί προβάτων εκλογής τε και δοκιμασίας και οχείας και τοκετού και παντοίαις θεραπείαις και επιμελείαις αυτών*», υπονοώντας ξεκάθαρα κτηνιατρικό και ζωοτεχνικό περιεχόμενο σχετικό με την εκτροφή προβάτων. Τέλος, ο Γαληνός, τον 2^ο αιώνα μ.Χ., παραθέτει θεραπευτικά βοηθήματα για τους δερματικούς ερεθισμούς που προκαλούνται από την κουρά των προβάτων (Πιλάβιος, 1894).

Η νομαδική εκτροφή των προβάτων αποτελεί ήδη από την αρχαιότητα πρακτική που χαρακτηρίζει την ελληνική ύπαιθρο (Hadjigeorgiou, 2011). Οι Έλληνες κτηνοτρόφοι προτιμούν παραδοσιακά, σχεδόν κατά αποκλειστικότητα, την εκτροφή αιγοπροβάτων και όχι βοοειδών, καθώς οι εδαφοκλιματικές συνθήκες της Ελλάδας (ορεινές εκτάσεις έντονης κλήσης, βοσκότοποι χαμηλής παραγωγικότητας) αλλά και η έλλειψη χονδροειδών ζωοτροφών, αποτελούν απαγορευτικές παράμετρους για την ανάπτυξη της βοοτροφίας (Κατσαούνης, 1994). Από το 1922 και μετά ο νομαδικός τρόπος ζωής και η συντήρηση πολυπληθών ποιμνίων κλονίζεται, καθώς εξαιτίας της απαλλοτρίωσης των μεγάλων αγροκτημάτων και τσιφλικιών που επήλθε με την αγροτική μεταρρύθμιση, οι κτηνοτρόφοι στερούνται τους χειμερινούς βοσκότοπους και αναγκάζονται να μειώσουν το πλήθος των εκτρεφόμενων προβάτων ή ακόμη και να εγκαταλείψουν πλήρως την εκτροφή τους. Μετά το 1950 η νομαδική προβατοτροφία δείχνει να ανακάμπτει, παρακμάζοντας εκ νέου στα μέσα της δεκαετίας του '90 (Κατσαούνης, 1994). Η τάση της εποχής θέλει τους κτηνοτρόφους να περιορίζουν την εκτροφή των ζώων εντός των σταβλικών εγκαταστάσεων με βόσκηση σε εκτάσεις που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τη μόνιμη κατοικία τους (Tsiboukas, 1987). Ωστόσο, η προβατοτροφία, νομαδική ή μη, παραμένει σημαντική αγροτική δραστηριότητα όλη αυτή την περίοδο, παρά τις επιπτώσεις του Β' παγκόσμιου πολέμου και του εμφύλιου πολέμου που ακολούθησε. Όταν η Ελλάδα εισήλθε το 1981 στην ΕΟΚ, αριθμούσε 8.316.000 πρόβατα σε 217.810 εκμεταλλεύσεις, ενώ μέσα στην επόμενη τριακονταετία το πλήθος των ζώων αυξήθηκε ελαφρώς και οι εκμεταλλεύσεις μειώθηκαν

σημαντικά, στο πλαίσιο της εντατικοποίησης της παραγωγής της εποχής (Hadjigeorgiou, 2014). Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το 78% των προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων βρίσκεται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας (Hatziminaoglou, 2001), αυτό όμως πρόκειται να αλλάξει στη συνέχεια, με τις εκμεταλλεύσεις των πεδινών περιοχών να πληθαίνουν σε βάρος των αντίστοιχων των ορεινών/ημιορεινών περιοχών (Dover et al., 2011).

Η αιγοπροβατοτροφία συνεχίζει να κυριαρχεί στον τομέα της ελληνικής κτηνοτροφίας έως σήμερα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat (2017 a, b όπως αναφέρεται από τους Argyriadou et al, 2020) η Ελλάδα καταλαμβάνει την τέταρτη θέση μεταξύ των 28 χωρών της ΕΕ σε πλήθος προβάτων (8.600.000, το έτος 2017) αλλά και σε παραγωγή αιγοπρόβειου κρέατος με 71.500 τόνους (9,3% της συνολικής παραγωγής της ΕΕ-28), ενώ σύμφωνα με την ίδια πηγή η παραγωγή αιγοπρόβειου γάλακτος αποτελεί το 57% της συνολικά παραγόμενης ποσότητας γάλακτος στην Ελλάδα. Τέλος, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του FAO, έτους 2014 (Argyriadou et al, 2020), η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση στην παραγωγή πρόβειου τυριού παγκοσμίως (125.000 τόνοι).

1.3 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Προκειμένου να διερευνηθεί η πληθυσμιακή εξέλιξη των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων, χρησιμοποιήθηκαν οι εξής πηγές:

Α. Έκθεση «*Φυλές μεσογειακών προβάτων με φθίνουσα τάση στον πληθυσμό τους*».

Ο FAO σε συνεργασία με το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP⁴) διεξήγαγαν, τα έτη 1974-1975, επιτόπια έρευνα στα κράτη της Μεσόγειου, μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας, πραγματοποιήθηκε καταμέτρηση και χαρτογράφηση των φυλών και προσδιορισμός όσων κινδυνεύουν με εξαφάνιση, καθώς και διερεύνηση των αιτιών της μείωσης των πληθυσμών (FAO και UNEP, 1979). Ενδιαφέροντα δεδομένα καταγράφηκαν στην έκθεση που συντάχθηκε για 17 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων.

Β. Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) 434/1995.

Με το εν λόγω ΠΔ, στο οποίο θεσπίστηκαν στην Ελλάδα «*μέτρα για την διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων φυλών των αγροτικών ζώων*», πραγματοποιείται η κατάταξη των ελληνικών αυτόχθονων φυλών στις κάτωθι κατηγορίες:

---

⁴ United Nations Environment Programme

- **κατάσταση εξαφάνισης (Critical):** η φυλή κινδυνεύει να εξαφανιστεί άμεσα, καταγράφεται περιορισμένος αριθμός θηλυκών ζώων ή λιγότερα από 10 αρσενικά,
- **κατάσταση επισφαλής (Endangered):** η φυλή κινδυνεύει να εξαφανιστεί αν δεν ληφθούν μέτρα, καταγράφεται αριθμός θηλυκών ζώων μικρότερος των 500 ή λιγότερα από 20 αρσενικά,
- **κατάσταση ευαίσθητη (Vulnerable):** η φυλή κινδυνεύει να εξαφανιστεί στο κοντινό μέλλον, καθώς τα τελευταία πέντε έτη ο πληθυσμός της παρουσιάζει:
  - ο πτωτική τάση και είναι μικρότερος των 9.000 ζώων,
  - ο σταθερή τάση αλλά είναι μικρότερος των 7.500 ζώων,
  - ο αυξητική τάση αλλά είναι μικρότερος των 6.000 ζώων,
- **κατάσταση κανονική (Not threatened):** η φυλή δεν κινδυνεύει, καταγράφεται μεγάλος αριθμός ζώων αυτής.

Επισημαίνεται ότι οι φυλές που κατηγοριοποιούνται σε κατάσταση επισφαλής ή εξαφάνισης, θεωρούνται «εθνική κληρονομιά» και μεταπίπτουν αυτόματα στην ευθύνη και τον έλεγχο των αρμόδιων αρχών (ΠΔ434(ΦΕΚ 248/1995Α').

Γ. Έρευνα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΓΠΑ).

Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας, την τριετία 1997-1999, προσδιορίστηκαν 17 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων και καταγράφηκαν τα χαρακτηριστικά και ο πληθυσμός τους, με κατηγοριοποίηση βάσει του βαθμού επικινδυνότητας εξαφάνισής τους (Kominakis & Rogdakis, 2005).

Δ. Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2007-2013 και 2014-2020.

Κατά την προετοιμασία των ΠΑΑ πραγματοποιείται ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης των πληθυσμών των φυλών, προκειμένου να επιλεχθούν οι αυτόχθονες φυλές που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν ώστε να ενταχθούν στα σχετικά μέτρα στήριξής τους.

Ε. Σύστημα DAD-IS του FAO.

Στο εν λόγω σύστημα καταχωρίζεται πλήθος πληροφοριών που σχετίζεται με το σύνολο των φυλών αγροτικών ζώων σε παγκόσμιο επίπεδο και παρέχονται εργαλεία και στατιστικά στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να πραγματοποιηθεί αξιολόγηση και παρακολούθηση της επικινδυνότητας εξαφάνισης των φυλών και υποβοήθηση της λήψης αποφάσεων όσον αφορά τη διαχείριση των γενετικών πόρων των ζώων (FAO (DAD-IS), 2021).

Στον πίνακα 1 του παραρτήματος καταγράφονται 32 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων, οι οποίες εντοπίστηκαν τουλάχιστον σε μια από τις ανωτέρω πηγές, και αποτυπώνεται η πληθυσμιακή κατάστασή τους σε έξι χρονικές στιγμές στο χρονικό διάστημα 1975-2020.

Στην πρώτη στήλη του πίνακα εμπεριέχονται οι πληθυσμοί των 17 φυλών που εντοπίστηκαν στην προαναφερθείσα επιτόπια έρευνα των FAO-UNEP, το 1975. Οι φυλές που επισημαίνονται χωρίς να αναφέρεται πλήθος προβάτων αποτελούσαν κοινές φυλές εκείνη την εποχή, δεν υπάρχει ωστόσο ακριβής καταγραφή του πληθυσμού τους στην έκθεση της έρευνας. Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί εδώ ότι η πιο πολυάριθμη φυλή στην Ελλάδα το 1975 ήταν, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η Βλάχικη φυλή, η οποία αριθμούσε 1.797.000 πρόβατα απαρτίζοντας το 21% του συνολικού εθνικού πληθυσμού αυτών. Ωστόσο, ο εντυπωσιακά μεγάλος πληθυσμός προβάτων που κατατάσσονται στη Βλάχικη φυλή την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα, αλλά να οφείλεται στην λανθασμένη κατάταξη προβάτων στην εν λόγω φυλή. Το 2001, η Βλάχικη φυλή απαρτίζει μόνο το 2% επί του συνολικού πληθυσμού προβάτων της Ελλάδας (Belibasaki et al., 2012), ενώ σήμερα η φυλή έχει εξαφανιστεί, αφήνοντας ως διάδοχό της την ορεινή φυλή Ηπείρου, που θεωρείται υποφυλή της Βλάχικης. Η Καραγκούνικη φυλή έπεται δεύτερη πληθυσμιακά και οι φυλές Χίου και Σαρακατσάνικη ακολουθούν. Κοινές φυλές της εποχής είναι και η ορεινή Ηπείρου καθώς και η φυλή Ρουμλουκίου που σήμερα κινδυνεύει, ενώ οι φυλές Σητείας και Χαλκιδικής, που έχουν εξαφανιστεί, παρουσίαζαν ήδη πολύ μειωμένο πληθυσμό τη χρονική στιγμή της έρευνας. Η φυλή Χαλκιδικής, μειούμενη σταθερά ήδη από τη δεκαετία του '60, το 1975, αριθμούσε 700-900 πρόβατα, ενώ αποτελούσε συνήθη (και καταστροφική) τακτική, η διασταύρωσή της με άτομα των φυλών Σερρών, Μυτιλήνης και Χίου (FAO και UNEP, 1979).

Στην δεύτερη στήλη του πίνακα καταγράφεται ο πληθυσμός των 26 φυλών που αναφέρονται στο ΠΔ434/1995. Το έτος έκδοσης του εν λόγω ΠΔ, η έως τότε επικρατούσα Βλάχικη φυλή δεν αναφέρεται πλέον, όπως επίσης και οι φυλές Ανωγείων, Σητείας και Χαλκιδικής. Επιπλέον, εμφανίζονται νέες φυλές που μάλιστα αριθμούν μεγάλους πληθυσμούς (Φριζάρτα, Λέσβου, Καρύστου, Κεφαλληνίας, Σερρών και Σκύρου). Οι φυλές Καραγκούνικη, Σφακίων και Ορεινή Ηπείρου διατηρούν σε υψηλά επίπεδα τον πληθυσμό τους, υπάρχουν ωστόσο και φυλές των οποίων τα άτομα μειώνονται αισθητά, όπως οι φυλές Χίου, Σαρακατσάνικη και Φλώρινας-Πελαγονίας.

Στην στήλη που παρουσιάζει την καταγραφή της μελέτης του ΓΠΑ, αποτυπώνεται ο πληθυσμός 17 φυλών. Η φυλή Χίου συνεχίζει να εμφανίζει μειωμένο πληθυσμό, αν και πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι έχουν καταμετρηθεί μόνο τα πρόβατα που εκτρέφονται στην

ηπειρωτική Ελλάδα. Οι φυλές Θράκης, Κύμης και Αγρινίου παρουσιάζουν αισθητά μειωμένο πληθυσμό, ενώ οι φυλές Φλώρινας-Πελαγονίας και Κατσικά δείχνουν να ανακάμπτουν. Επίσης οι φυλές Κοκοβίτικη και Αστερουσίων αναφέρονται μόνο στην εν λόγω μελέτη, με καταγραφή χαμηλού πληθυσμού, χωρίς να υπάρχει περαιτέρω αναφορά για την κατάληξή τους στις υπόλοιπες πηγές του πίνακα.

Οι στήλες που αποτυπώνουν τις φυλές που λήφθηκαν υπόψη στα ΠΑΑ, απαριθμούν 17 φυλές για το ΠΑΑ 2007-2013 και 18 φυλές για το ΠΑΑ 2014-2020. Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι τα πλήθη που καταγράφονται αφορούν μόνο στα θηλυκά ζώα αναπαραγωγής, τα οποία είναι επιλέξιμα για εισοδηματικές ενισχύσεις. Ωστόσο, ο πληθυσμός των προβατίνων δίνει μια αξιόπιστη τάξη μεγέθους καθώς αποτελεί το μεγαλύτερο τμήμα των ποιμνίων. Έτσι, από τις δύο στήλες των ΠΑΑ φαίνεται ότι η πληθυσμιακή κατάσταση των φυλών δεν παρουσιάζει αξιοσημείωτες διαφορές· επισημαίνεται ωστόσο ότι εντοπίζονται μη κοινές φυλές μεταξύ των δύο ΠΑΑ: η φυλή Κεφαλληνίας, με ελάχιστο πληθυσμό, συμπεριλαμβάνεται μόνο στο ΠΑΑ 2007-2013, ενώ οι φυλές Σερρών και Ορεινή Ηπείρου, κοινές έως τότε φυλές με ραγδαία μείωση του πληθυσμού τους, εντοπίζονται μόνο στο ΠΑΑ 2014-2020.

Η πιο πρόσφατη εικόνα του πληθυσμού των φυλών, έτους 2020, δίνεται στην τελευταία στήλη του πίνακα, από το σύστημα DAD-IS του FAO, στο οποίο βρίσκονται καταχωρισμένες οι 25 από τις 32 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων. Από αυτές, οι 21 έχουν καταχωρισμένο πληθυσμό για το έτος 2020, ενώ από τις υπόλοιπες 4 φυλές:

- η φυλή Καταφυγίου χαρακτηρίζεται ως εξαφανισμένη, καθώς η τελευταία καταχώρηση στοιχείων είναι το έτος 1960 με μηδενικό αριθμό ζώων,
- τρεις φυλές χαρακτηρίζονται ως απροσδιόριστης κατάστασης, με τον πληθυσμό της Βλάχικης φυλής να έχει ενημερωθεί για τελευταία φορά το 1996 (1.500.000 πρόβατα), της φυλής των Ανωγείων το 2001 (4.500 προβατίνες), ενώ για τη φυλή Σητείας δεν υπάρχει καταχώρηση στοιχείων πληθυσμού.

Οι υπόλοιπες 7 φυλές του πίνακα (Αστερουσίων, Εύδηλου Ικαρίας, Κοκοβίτικη, Χαλκιδικής, Σκύρου, Δράμας, Λευκίμμης Κέρκυρας) δεν υπάρχουν καν ως εγγραφή στο σύστημα DAD-IS του FAO, γεγονός που μπορεί να οφείλεται είτε στην εξαφάνισή τους, είτε στην μη καταγραφή και δήλωση των πληθυσμών που υφίστανται.

Στον πίνακα 1.2 παρουσιάζεται η κατάταξη των 32 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων βάσει των κατηγοριών που περιγράφηκαν στο ΠΔ 434/1995⁵ ως προς την επικινδυνότητα εξαφάνισής τους.

Συγκρίνοντας τη διαφοροποίηση της κατάταξης αυτής στην πάροδο των ετών, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι από τις πολυπληθείς φυλές του έτους 1975 άλλες παραμένουν πληθυσμιακά ισχυρές έως το 2020, όπως για παράδειγμα η Καραγκούνικη φυλή (πληθυσμιακά δεύτερη το 1975, σύμφωνα με τους FAO και UNEP, 1979) και οι φυλές Χίου και Σαρακατσάνικη (με μείωση και εκ νέου ανάκαμψη του πληθυσμού τους στα έτη που μεσολάβησαν), ενώ άλλες μειώθηκαν δραματικά (Θράκης, Σερρών, Σφακίων, Ορεινή Ηπείρου, Φλώρινας-Πελαγονίας και Ρουμλουκίου). Επίσης, από τη στήλη έτους 2020, διαπιστώνεται ότι οι τελευταίες 13 φυλές του πίνακα βρίσκονται σε κατάσταση εξαφάνισης ή απροσδιόριστη ή δεν εμφανίζουν καμία καταχώρηση στο σύστημα DAD-IS και αποτελούν φυλές με ελάχιστο εναπομείναντα πληθυσμό ή εξαφανισμένες.

Πίνακας 1.2: Κατάταξη ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ως προς την επικινδυνότητα εξαφάνισής τους τα έτη 1975 – 2020

ΦΥΛΗ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΦΥΛΗΣ			
	1975 (FAO, UNEP)	1995 (ΠΔ 434/1995)	1997-1999 (ΜΕΛΕΤΗ ΓΠΑ)	2020 (DAD-IS, FAO)
Χίου	Κοινή	Ευαίσθητη	Κανονική	Κανονική
Φριζάρτα		Κανονική		Κανονική
Λέσβου		Κανονική		Κανονική
Καραγκούνικη	Κοινή	Κανονική		Κανονική
Καρύστου		Κανονική		Κανονική
Κεφαλληνίας		Κανονική	Ευαίσθητη	Κανονική
Σαρακατσάνικη	Κανονική	Επισφαλής	Προς εξαφάνιση	Κανονική
Καλαρρύτερη		Ευαίσθητη	Ευαίσθητη	Κανονική
Θράκης	Κοινή	Ευαίσθητη	Προς εξαφάνιση	Ευαίσθητη
Σερρών	Κοινή	Κανονική		Ευαίσθητη
Σφακίων	Κανονική	Κανονική		Ευαίσθητη
Γλώσσας Σκοπέλου	Ευαίσθητη	Ευαίσθητη	Ευαίσθητη	Ευαίσθητη
Πηλίου		Ευαίσθητη	Ευαίσθητη	Ευαίσθητη
Ορεινή Ηπείρου	Κοινή	Κανονική		Επισφαλής
Φλώρινας-Πελαγονίας	Κανονική	Επισφαλής	Επισφαλής	Επισφαλής

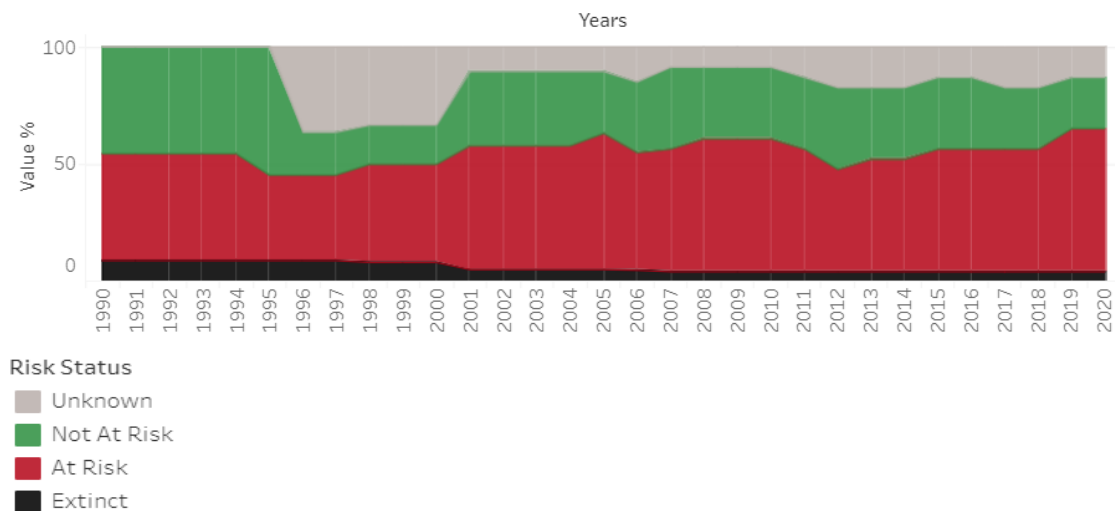
⁵ Για το έτος 1975, που προηγείται χρονικά, η κατάταξη είναι παρόμοια και ακολουθεί την ταξινόμηση του Κόκκινου Κατάλογου Δεδομένων της Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων, όπως αυτή προσαρμόστηκε για τις ανάγκες της μελέτης προκειμένου να μπορεί να χαρακτηρίσει αγροτικές φυλές ζώων (FAO και UNEP, 1979).

Κατσικά Ιωαννίνων		Επισφαλής	Ευαίσθητη	Επισφαλής
Ζακύνθου		Επισφαλής	Επισφαλής	Επισφαλής
Κύμης		Ευαίσθητη	Επισφαλής	Επισφαλής
Αγρινίου		Ευαίσθητη	Επισφαλής	Επισφαλής
Ρουμλουκίου	Κοινή	Προς εξαφάνιση		Προς εξαφάνιση
Άργους	Απροσδιόριστη	Προς εξαφάνιση	Προς εξαφάνιση	Προς εξαφάνιση
Καταφυγίου	Επισφαλής	Προς εξαφάνιση		Εξαφανίστηκε
Ανωγείων	Κανονική		Κανονική	Απροσδιόριστη
Σητείας	Επισφαλής			Απροσδιόριστη
Βλάχικη	Κοινή			Απροσδιόριστη
Σκόρου		Κανονική		
Αστερουσίων			Ευαίσθητη	
Δράμας	Προς εξαφάνιση	Ευαίσθητη		
Κοκοβίτικη			Επισφαλής	
Λευκίμης Κέρκυρας	Επισφαλής	Προς εξαφάνιση		
Εύδηλου Ικαρίας		Προς εξαφάνιση	Προς εξαφάνιση	
Χαλκιδικής	Επισφαλής			

Πηγές: FAO και UNEP, 1979, ΠΔ 434(ΦΕΚ248/1995Α'), Kominakis & Rogdakis 2005, Population Data του DAD-IS (FAO (DAD-IS), 2021)

Στην εικόνα 1.2 αποτυπώνεται διάγραμμα του συστήματος DAD-IS του FAO σχετικά με την επικινδυνότητα εξαφάνισης των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων κατά τη χρονική περίοδο 1990 – 2020. Τα έτη 1996 έως 2000, το 33,33 έως 36,36% των φυλών χαρακτηρίζεται ως απροσδιόριστης κατάστασης, ποσοστό το οποίο τα επόμενα έτη μειώνεται αισθητά. Η εξαφάνιση φυλών φαίνεται να ελέγχεται από το 2001 και μετά και να σταθεροποιείται σε χαμηλά επίπεδα. Δεν μπορεί όμως να ειπωθεί το ίδιο και για τις φυλές που βρίσκονται σε κίνδυνο, καθώς το ποσοστό τους ξεκινώντας από 45,45% το 1990, φτάνει στο κατώτερο όριο του (36,36%) την τριετία 1995-97 για να καταλήξει τα έτη 2019- 2020, μετά από μικρού εύρους αυξομειώσεις, στο μεγαλύτερο ποσοστό που καταγράφηκε ποτέ, ύψους 60,87% (<http://www.fao.org/dad-is/trend-in-risk-status/en>).

Trends local breeds: SDG risk classification (% Breeds)

Εικόνα 1.2: Διαμόρφωση της επικινδυνότητας εξαφάνισης των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων τα έτη 1990-2020 (<http://www.fao.org/dad-is/trend-in-risk-status/en/>)

Τέλος, στην εικόνα 1.3 αποτυπώνεται διάγραμμα του συστήματος DAD-IS του FAO με τη σημερινή ποσοστιαία κατάταξη των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ως προς την επικινδυνότητα εξαφάνισής τους και ανάλυση της κατηγοριοποίησης των φυλών που βρίσκονται σε κίνδυνο, σε κατάσταση ευαίσθητη, επισφαλή ή εξαφάνισης. Όπως προκύπτει από το εν λόγω διάγραμμα, το ποσοστό των φυλών για τις οποίες δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες ώστε να προσδιοριστεί η κατάστασή τους είναι σχετικά χαμηλό.

Risk Status of Local Breeds by Species

Εικόνα 1.3: Ποσοστιαία κατάταξη ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ως προς την επικινδυνότητα εξαφάνισής τους (<http://www.fao.org/dad-is/risk-status-of-animal-genetic-resources/en/>)

1.4 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ

Στον πίνακα 2 του παραρτήματος αναλύεται η γεωγραφική κατανομή των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ανά την Ελλάδα. Από τα στοιχεία του πίνακα μπορεί να συμπεράνει κανείς τις φυλές που αντικατέστησαν τις επικρατούσες πληθυσμιακά φυλές του παρελθόντος, ανά περιοχή. Για παράδειγμα, στη Μακεδονία η φυλή Χίου φαίνεται να επικράτησε της Βλάχικης φυλής ενώ στην Ήπειρο η υψιπαραγωγός φυλή Φριζάρτα προτιμήθηκε σε σχέση με την ολιγάριθμη πλέον φυλή Αγρινίου. Επιπλέον, στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου, εκτρέφονται κυρίως ημίαιμα πρόβατα, προϊόντα διασταύρωσης τοπικών πληθυσμών που σε μερικές περιπτώσεις βελτιώνονται από άτομα των φυλών Χίου, Λέσβου, Καραγκούνικη και Φριζάρτα. Υπάρχουν όμως και κάποιοι λίγοι κτηνοτρόφοι, που δίνοντας περισσότερη σημασία στην ιστορική και πολιτιστική αξία και τη διατήρηση της παράδοσης του τόπου, αλλά και έχοντας πίστη στα ποιοτικά χαρακτηριστικά και την ανθεκτικότητα των καθαρόαιμων τοπικών φυλών, προτιμούν τη διατήρηση ποιμνίων με πρόβατα φυλής Κατσικά και Καλαρρύτικης φυλής (Ligda et al., 2013).

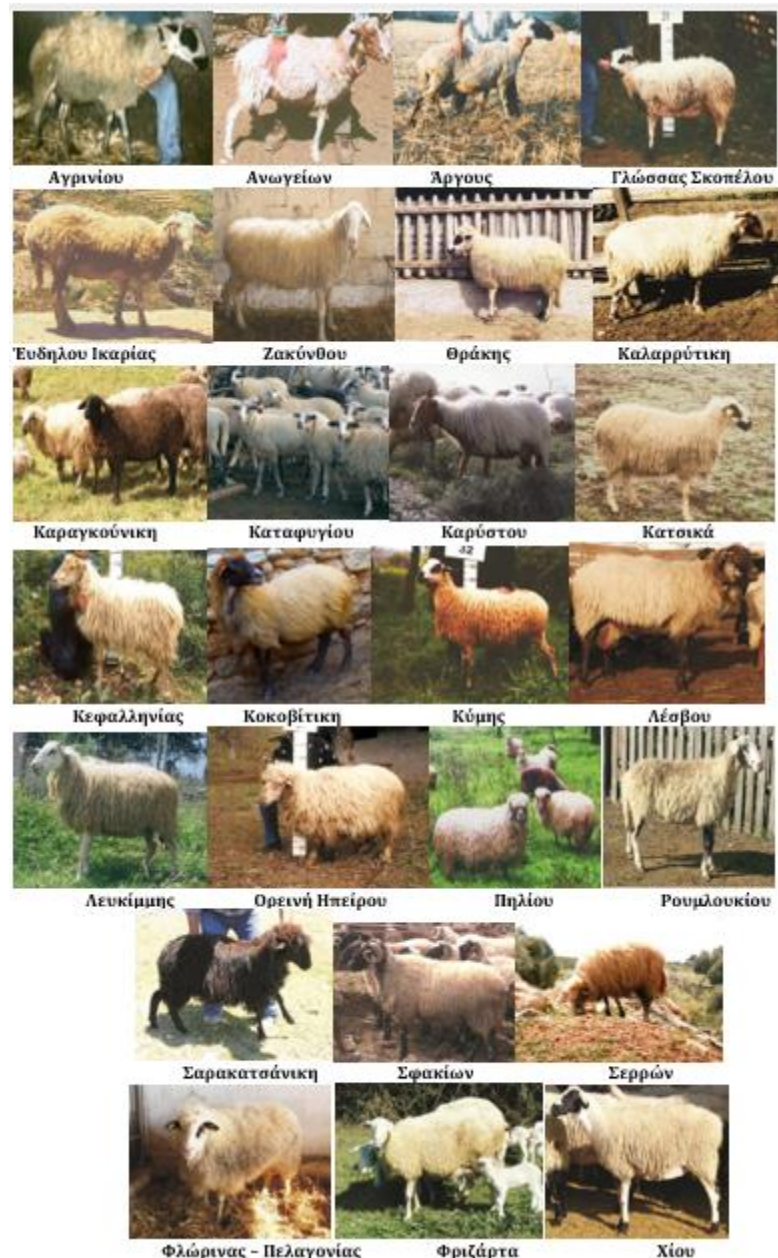
1.5 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ – ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές είναι μικτής παραγωγικής κατεύθυνσης (κρέας, γάλα και έριο) με τη γαλακτοπαραγωγική κατεύθυνση να υπερτερεί. Βάσει των μορφολογικών χαρακτηριστικών τους, το σύνολο των φυλών κατηγοριοποιείται στα μακρύουρα πρόβατα που διακρίνονται στα λεπτόουρα, στα οποία ανήκουν οι περισσότερες ελληνικές φυλές, και στα πλατύουρα πρόβατα. Τα λεπτόουρα μακρύουρα πρόβατα διακρίνονται σε αναμικτόμαλλα και ομοιόμαλλα καθένα από τα οποία μπορεί να έχει ορεινό και πεδινό τύπο. Τα πλατύουρα είναι κυρίως αναμικτόμαλλα πεδινού τύπου. Η βασική διαφορά μεταξύ

ομοιόμαλλων και αναμικτόμαλλων προβάτων εντοπίζεται στην ποιότητα του ερίου, η οποία συνδέεται με την καταγωγή των φυλών· οι αναμικτόμαλλες φυλές είναι κυρίως προέλευσης Zackel και οι ομοιόμαλλες προέλευσης Tsigai (Κατσαούνης, 1994).

Παρατηρώντας την εικόνα 1.4, στην οποία απεικονίζονται οι 26 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων για τις οποίες κατέστη δυνατή η εύρεση φωτογραφιών, μπορεί κανείς να διαπιστώσει τη φαινοτυπική ποικιλομορφία των εν λόγω φυλών, τόσο ως προς τον χρωματισμό όσο και ως προς τη σωματική τους διάπλαση.

Εικόνα 1.4: Ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων
(<https://hellenicarebreeds.gr/>, GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ 2013-2015, Παππάς et al, 2016, kontovazaina.blogspot.gr 2016)

Στον πίνακα 3 του παραρτήματος δίνονται πληροφορίες σχετικά με την κατηγοριοποίηση των 30 εκ των 32 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων και τα βασικά μορφολογικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την απόδοση σε κρέας και γάλα. Για τις φυλές Δράμας και Λευκίμης Κέρκυρας δεν βρέθηκαν σχετικά στοιχεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα, οι φυλές Χίου και Φριζάρτα παρουσιάζουν την υψηλότερη γαλακτοπαραγωγή και υψηλή πολυδυμία, ενώ η φυλή Ζακύνθου ακολουθεί σε παραγωγή γάλακτος επιδεικνύοντας το μεγαλύτερο ποσοστό πολυδυμίας και υψηλό σωματικό βάρος αμνών στον απογαλακτισμό.

1.6 ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ

Η έρευνα πάνω στο γενετικό υπόβαθρο των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ξεκίνησε στην Ελλάδα τη δεκαετία του '80, με τη μελέτη των αποδόσεων γάλακτος και κρέατος στη φυλή Χίου, και στη συνέχεια επεκτάθηκε στη διερεύνηση πολλαπλών χαρακτηριστικών σε μεγαλύτερο εύρος φυλών (Argyriadou et al., 2020). Ήδη από το 1997, οι Kominakis et al. τονίζουν ότι η γνώση των γενετικών παραμέτρων των παραγωγικών χαρακτηριστικών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τον σχεδιασμό σωστών προγραμμάτων γενετικής επιλογής για τις αυτόχθονες φυλές. Επισημαίνεται επίσης, η χρησιμότητα των εν λόγω προγραμμάτων με τα οποία μπορεί να εξισορροπηθεί η γενετική βελτίωση της παραγωγικότητας με τη διατήρηση βασικών χαρακτηριστικών όπως η προσαρμοστικότητα στο περιβάλλον και στο σύστημα εκτροφής (Kominakis et al., 1998). Η μελέτη της γενετικής συσχέτισης μεταξύ των αυτόχθονων φυλών διευρύνει τις δυνατότητες εξερεύνησης της γενετικής δομής των χαρακτηριστικών των ζώων (Argyriadou et al., 2020) και αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τη χάραξη της πολιτικής διαχείρισης των αυτόχθονων φυλών καθώς μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό των φυλών υψηλής προτεραιότητας διατήρησης (Ligda et al., 2009).

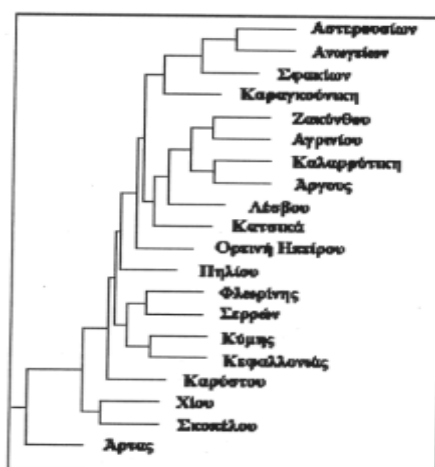
Η πρώτη προσέγγιση ταξινόμησης των φυλών πραγματοποιήθηκε, κατά κύριο λόγο, βάσει των φαινοτυπικών χαρακτηριστικών τους. Μια πιο πλήρης προσέγγιση ταξινόμησης και ομαδοποίησης των φυλών λαμβάνει υπόψη επιπλέον, το ιστορικό υπόβαθρο των φυλών, τη γενετική δομή τους και τις μεταξύ τους φυλογενετικές σχέσεις. Οι τελευταίες μπορούν να αποτυπωθούν με την κατασκευή δένδρογραμμάτων, στα οποία η κάθε φυλή λαμβάνει θέση ανάλογα με το βαθμό γενετικής εγγύτητας με τις υπόλοιπες φυλές. Κατά τη διαδικασία αυτή ο βαθμός διαφοροποίησης των διάφορων φυλών προσεγγίζεται μέσω της εκτιμώμενης γενετικής τους απόστασης (Κουτσούλη et al., 2002).

Διάφορες μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί με σκοπό την αποτύπωση των γενετικών σχέσεων των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων. Οι εν λόγω φυλές διαχωρίζονται σε ομάδες,

κάθε μια από τις οποίες απαρτίζεται από εγγύς γενετικά φυλές, ιδιότητα που πιθανόν οφείλεται στην κοινή καταγωγή τους (Kominakis & Rogdakis 2005). Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει ότι η γενετική εγγύτητα είναι πάντοτε ανάλογη της γεωγραφικής απόστασης, δεδομένου ότι είναι δυνατόν να παρατηρηθεί μικρή γενετική απόσταση μεταξύ φυλών που εκτρέφονται σε μακρινές μεταξύ τους περιοχές (πχ οι φυλές Καλαρρύτικη και Άργους) αλλά και να εντοπιστούν φυλές με μεγάλη γενετική απόσταση που εκτρέφονται σε κοντινές περιοχές, όπως για παράδειγμα οι φυλές Κύμης και Σκοπέλου (Κουτσούλη et al., 2002).

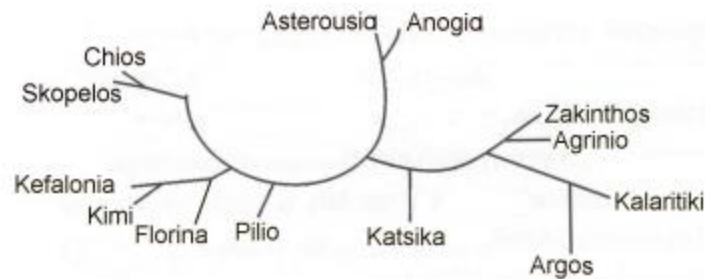
Στην εικόνα 1.5 παρουσιάζεται το δενδρόγραμμα 20 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων που κατασκευάστηκε στο πλαίσιο της σχετικής μελέτης των Κουτσούλη et al. (2002). Στο εν λόγω δενδρόγραμμα παρατηρούνται τέσσερις κύριες ομάδες φυλών γενετικά συγγενών μεταξύ τους, ενώ κάποιες φυλές (Καραγκούνικη, Λέσβου, Κατσικά, Ορεινή Ηπείρου, Πηλίου και Καρύστου) παραμένουν μονήρεις παρουσιάζοντας ωστόσο μεγαλύτερη συγγένεια με κάποια από τις τέσσερις ομάδες:

- 1^η ομάδα: οι φυλές της Κρήτης (Αστερουσίων, Ανωγείων, Σφακίων) με την Καραγκούνικη φυλή να τοποθετείται σε μικρή απόσταση,
- 2^η ομάδα: οι φυλές Ζακύνθου και Αγρινίου, Καλαρρύτικη και Άργους, με τη φυλή Λέσβου να τοποθετείται σε κοντινή θέση, και τη φυλή Κατσικά να ακολουθεί μεταξύ φυλής Λέσβου και Ορεινής Ηπείρου,
- 3^η ομάδα: οι φυλές Κύμης, Φλώρινας-Πελαγονίας, Κεφαλλονιάς και Σερρών με τη φυλή Πηλίου να βρίσκεται μεταξύ της 3^{ης} ομάδας και της Ορεινής φυλής Ηπείρου,
- 4^η ομάδα: η φυλή Άρτας, και οι φυλές Σκοπέλου και Χίου με τη μονήρη φυλή Καρύστου ανάμεσα στις δύο τελευταίες και την 3^η ομάδα.

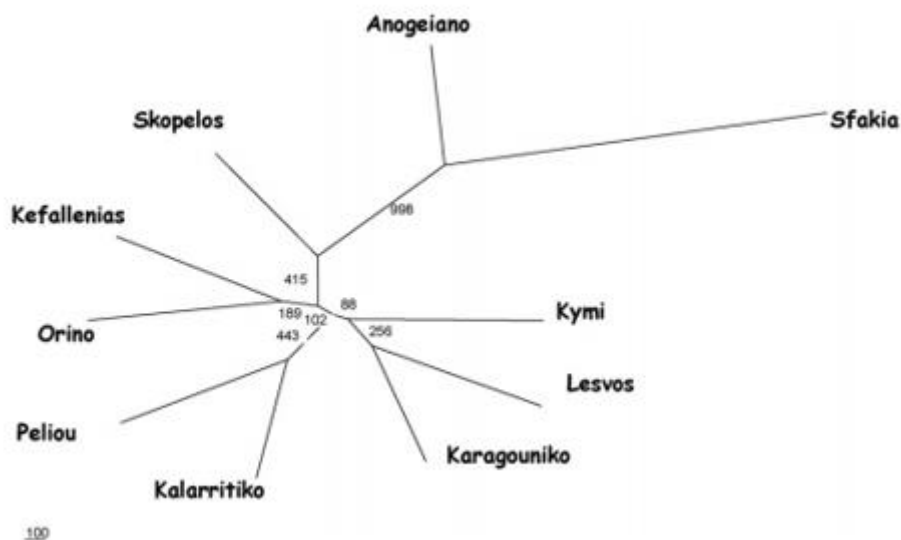
Εικόνα 1.5: Δενδρόγραμμα 20 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων βάσει του εκτιμητή γενετικών αποστάσεων D_n (Nei, 1972) (Κουτσούλη et al., 2002)

Η ομαδοποίηση που πραγματοποιήθηκε από τους Kominakis & Rogdakis (2005), στη σχετική μελέτη 13 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων, κατέληξε, όπως φαίνεται στην εικόνα 1.6, στα ίδια συμπεράσματα ως προς τη γενετική συγγένεια των εν λόγω φυλών.

Εικόνα 1.6: Γενετική συσχέτιση 13 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων (Kominakis & Rogdakis 2005)

Σε μια τρίτη σχετική μελέτη της γενετικής συσχέτισης 10 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων, στο πλαίσιο του έργου ECONOGENE⁶, από τους Ligda et al. (2009), οι εξεταζόμενες φυλές παρουσιάζουν μια μικρή διαφοροποίηση στην ομαδοποίησή τους: για παράδειγμα η φυλή Κύμης δεν κατηγοριοποιείται με τις φυλές Κεφαλληνίας και Πηλίου ενώ η τελευταία εμφανίζει μεγαλύτερη εγγύτητα με την Καλαρρύτεκη φυλή. Στην εικόνα 1.7 παρουσιάζεται το φυλογενετικό δένδrogramma που προέκυψε από την εν λόγω μελέτη.

Εικόνα 1.7: Γενετική συσχέτιση 10 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων (Ligda et al., 2009)

⁶ Πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ και υλοποιήθηκε το 2005. Στο πλαίσιο αυτού μελετήθηκαν 104 πληθυσμοί αιγοπροβάτων (εκ των οποίων 95 ήταν αυτόχθονες φυλές – 52 προβάτων και 43 αιγών) από την Ευρώπη και την Μέση Ανατολή.

Τέλος, σε μελέτη που έλαβε χώρα από τους Loukovitis et al. (2016), στην οποία πραγματοποιήθηκε διερεύνηση και σύγκριση της γενετικής ποικιλομορφίας 13 ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων και 3 μετακινούμενων ποιμνίων ακαθόριστης φυλής, αναδείχτηκε η χαμηλή γενετική διαφοροποίηση μεταξύ των αυτόχθονων φυλών σε αντίθεση με τους μη καθαρόαιμους πληθυσμούς οι οποίοι εμφάνισαν υψηλό βαθμό ετεροζυγωτίας. Εξαιρέση αποτέλεσαν οι φυλές Κατσικά, Κύμης, Θράκης και Σαρακατσάνικη, φυλές γενετικά διακριτές λόγω της μακρόχρονης απομόνωσής τους, με τις δύο τελευταίες να απέχουν σημαντικά από τους υπόλοιπους πληθυσμούς στο σχηματιζόμενο δενδρόγραμμα.

1.7 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΛΛΑΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΕΩΝ ΦΥΛΩΝ

Ιδιαίτερα σημαντική για τη διάσωση των αυτόχθονων φυλών, είναι και η διατήρηση της γενετικής παραλλακτικότητας εντός της ίδιας της φυλής. Οι ολιγομελείς αυτόχθονες φυλές κινδυνεύουν σε μεγάλο βαθμό με μείωση της γενετικής τους ποικιλομορφίας, λόγω δράσης της ομομειξίας και της γενετικής παρέκκλισης (Κοτσαφτίκη, 2011). Προκειμένου να αποφευχθεί ο γενετικός μαρασμός των εν λόγω φυλών, είναι απαραίτητη η λήψη μέτρων που στοχεύουν στη διατήρηση ενός όσο το δυνατόν μέγιστου δραστικού μεγέθους του πληθυσμού. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι/στρατηγικές όπως η «στρατηγική της άριστης συνεισφοράς» σύμφωνα με την οποία κατά την επιλογή των ζώων της επόμενης γενεάς χρησιμοποιείται επιπλέον του κριτηρίου της γενετικής αξίας και ο βαθμός γενετικής ομοιότητας των γονέων με τα υπόλοιπα μέλη του πληθυσμού ώστε να μην αυξάνεται ο βαθμός συγγένειας (άρα και ομομειξίας) των ατόμων της επόμενης γενεάς (Meuwissen, 1997, όπως αναφέρεται από την Κοτσαφτίκη, 2011).

Ενδιαφέρουσα συνδρομή στον σχεδιασμό των προγραμμάτων διατήρησης της γενετικής ποικιλομορφίας των φυλών δύναται να έχει και η μελέτη των γονιδίων που σχετίζονται με τον χρωματισμό του ερίου στις διάφορες ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων. Η συσχέτιση του χρωματισμού του ερίου με τις μεταλλάξεις και την πολυμορφικότητα των σχετιζόμενων γονιδίων μπορεί να συμβάλει στη μελέτη της γενετικής ποικιλομορφίας των φυλών, της ιστορίας και της προέλευσής τους και της μεταξύ τους γονιδιακής συγγένειας, του βαθμού αιμομειξίας των πληθυσμών και της εύρεσης φυλών με ιδιαίτερο ή πρωτότυπο γονιδιακό υπόβαθρο. (Stamatis et al., 2017, Συγγελάκη, 2017).

Οι γενετικοί πόροι των αγροτικών ζώων, πέρα από την αναγκαιότητα και τα πλεονεκτήματά τους που θα αναπτυχθούν στα επόμενα κεφάλαια, αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη νέων φυλών ικανών να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες του περιβάλλοντος και της αγοράς τροφίμων (Γεωργούδης et al., 2011). Μια πρόταση αναγνώρισης φυλής ανέκυψε στο

πλαίσιο του προγράμματος Terra Lemnia (<https://terra-lemnia.net/project/>), που μεταξύ άλλων προβλέπει πρωτογενή συστηματική έρευνα με σκοπό την υποστήριξη των αυτόχθονων φυλών ζώων. Μετά από γενετική ανάλυση των πληθυσμών των νησιών του νομού Λέσβου (Λέσβος, Λήμνος και Άγιος Ευστράτιος) παρατηρήθηκε χαμηλή γενετική διαφοροποίηση μεταξύ των εξεταζόμενων πληθυσμών, με κύρια συμμετοχή του προβάτου Λέσβου στη διαμόρφωση των διασταυρωμένων ζώων. Εξαίρεση αποτέλεσαν τρία ποίμνια στο όρος Βίγλα (Λήμνος) στα οποία εντοπίστηκαν χαρακτηριστικοί γονότυποι και σημαντική γενετική διαφοροποίηση έναντι των υπολοίπων ατόμων (εικόνα 1.8). Τα εν λόγω πρόβατα, που όπως όλα δείχνουν αποτελούν δεξαμενή γονιδίων του αρχικού τοπικού πληθυσμού του νησιού, θα μπορούσαν να αναγνωριστούν ως φυλή Λήμνου και να ενταχθούν στο πρόγραμμα διατήρησης των αυτόχθονων φυλών (Terra Lemnia, 2018-2021). Η εν λόγω φυλή μάλιστα, εφόσον αναγνωριζόταν, θα μπορούσε να συνδεθεί με το ΠΟΠ τυρί του νησιού, το καλαθάκι Λήμνου, προσδίδοντάς του ένα ακόμη χαρακτηριστικό που θα ενίσχυε τη μοναδικότητά του (Κομινάκης, 2021).

Εικόνα 1.8: Τοπική φυλή νήσου Λήμνου
(Ταρσάνη et al, 2020)

1.8 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

Οι αυτόχθονες φυλές παρουσιάζουν πολλά θετικά χαρακτηριστικά έναντι των «εμπορικών» φυλών. Τα χαρακτηριστικά αυτά αντανakλόνται σε χρηστικές και μη χρηστικές αξίες των φυλών (Turner et al., 2000, Bateman et al., 2003, Roosen et al., 2003, Ragkos 2008a, όπως αναφέρεται από τους Ragkos et al., 2017). Συγκεκριμένα τα θετικά χαρακτηριστικά χρηστικής αξίας επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την οικονομική απόδοση της εκμετάλλευσης, ενώ τα αντίστοιχα μη χρηστικής αξίας δεν συνδέονται με κάποιο οικονομικό ή άλλο από όφελος. Το σύνολο των χρηστικών και μη χρηστικών αξιών των αυτόχθονων φυλών αποτελεί τη «συνολική οικονομική αξία» τους (Pearce και Turner, 1990, Pearce, 2001, όπως αναφέρεται από τους Ragkos et al., 2017) και συνοψίζει την κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική συμβολή τους, υπογραμμίζοντας έτσι την αναγκαιότητα διατήρησής τους (Ragkos et al., 2017).

1.8.1 Χρηστικές αξίες αυτόχθονων φυλών

1.8.1.1 Παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας

Το ποικιλόμορφο γενετικό υλικό των αυτόχθονων φυλών, σε συνδυασμό με τις εδαφικές και κλιματολογικές συνθήκες της κάθε περιοχής, προσφέρει προϊόντα πλούσια σε πλήθος συστατικών, που μπορούν να προωθηθούν ως λειτουργικά τρόφιμα, μοναδικά για την υγιεινή διατροφή του ανθρώπου (Ligda και Zjalic, 2011). Τα προϊόντα των αυτόχθονων φυλών χαρακτηρίζονται από ικανοποιητικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως υψηλή περιεκτικότητα λίπους και πρωτεΐνης (Βαφιαδάκης, 2013). Όσον αφορά το γάλα, η εν λόγω υψηλή περιεκτικότητα ενισχύει σημαντικά την τυροκομική ικανότητά του, ιδιότητα που δεν απαντά στις υψιπαραγωγές εισαγόμενες φυλές, καθώς είναι αντιστρόφως ανάλογη της παραγόμενης ποσότητας γάλακτος (Κομινάκης, 2021).

Παραδείγματα ποιοτικών προϊόντων σχετιζόμενων με ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων αποτελούν ο χρήσιμος τύπος ερίου της φυλής Αστερουσιών και το εκλεκτό κρέας των φυλών Φλώρινας-Πελαγονίας, Γλώσσας Σκοπέλου (Ταρσάνη et al., 2020) και Καλαρρύτικης φυλής (Στοΐλη, 2018).

Η ποιοτική υπεροχή των προϊόντων δε φαίνεται ωστόσο να λαμβάνει την εκτίμηση που της αρμόζει καθώς η παγκοσμιοποίηση, που σήμερα κυριαρχεί σε όλους τους τομείς, δεν άφησε ανεπηρέαστη την αγροτική παραγωγή και τη βιομηχανία τροφίμων ζωικής προέλευσης. Έτσι, στη σημερινή αγορά τροφίμων δεν προωθούνται τα παραδοσιακά τοπικά τρόφιμα ποιότητας, αλλά η κατανάλωση μόνο εμπορικών προϊόντων μαζικής παραγωγής (Belibasaki

et al., 2012). Στο πλαίσιο αυτό, οι υψιπαραγωγές φυλές αποκτούν πλεονέκτημα σε σχέση με τις αυτόχθονες φυλές. Ωστόσο, το μοναδικό αυτό μειονέκτημα των αυτόχθονων φυλών μπορεί να μετριαστεί σημαντικά μέσω της γενετικής βελτίωσης, ως προς την απόδοση, με ταυτόχρονη γενετική επιλογή για ιδιότητες όπως η λιποπεριεκτικότητα και η πρωτεϊνοπεριεκτικότητα και της δημιουργίας ποιμνίων υψηλής παραγωγικότητας ποιοτικού γάλακτος (Kominakis et al., 1997). Ταυτόχρονα, η επιλογή ζώων με τα ανωτέρω επιθυμητά χαρακτηριστικά μπορεί να συνδράμει ακόμη και στη μείωση του πλήθους του ποιμνίου με αποτέλεσμα την επίτευξη χαμηλού κόστους παραγωγής (Spilioti et al, In press).

Από την άλλη πλευρά, οι αγορές που απευθύνονται σε ειδικές κατηγορίες καταναλωτών (niche markets) των περισσότερων κρατών μελών της ΕΕ, δε φαίνεται να ακολουθούν αυτή την τάση της παγκοσμιοποίησης· αντιθέτως προωθούν τα διαφοροποιημένα προϊόντα ζωικής προέλευσης, παίζοντας σημαντικό ρόλο στην οικονομική βιωσιμότητα πολλών αυτόχθονων φυλών που παρέχουν σε μεγάλο βαθμό την πρώτη ύλη παραγωγής (Ligda και Zjalic, 2011). Το καταναλωτικό κοινό αναπτύσσει σταδιακά την τάση να προτιμά τα τοπικά προϊόντα, και αυτό αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα των κτηνοτρόφων χαμηλής δυναμικότητας συγκριτικά με τις μεγάλες εταιρείες παραγωγής τροφίμων (Lev & Gwin 2010, Oberholtzer et al., 2014, όπως αναφέρεται από τους Spilioti et al, In press), ενώ ταυτόχρονα είναι διατεθειμένο να επιβαρυνθεί αυξημένη τιμή αγοράς των προϊόντων που προέρχονται από ορεινές και νησιωτικές περιοχές με υψηλότερο επίπεδο ευζωίας των αγροτικών ζώων (Zuliani et al., 2018).

I. Παραγωγή προϊόντων ΠΟΠ-ΠΓΕ

Βάσει στοιχείων 17 κρατών μελών της ΕΕ για 332 ΠΟΠ προϊόντα ζωικής προέλευσης, σχεδόν όλα τα τυριά αιγοπρόβειου γάλακτος και το σύνολο των τυριών από μίγμα αγελαδινού και αιγοπρόβειου γάλακτος παρασκευάζονται από γάλα αυτόχθονων φυλών (Ligda και Zjalic, 2011).

Στην Ελλάδα, χαρακτηριστικό παράδειγμα τυριού πρόβειου ή αιγοπρόβειου γάλακτος που παρασκευάζεται υποχρεωτικά από αυτόχθονες φυλές αποτελεί η φέτα, ένα τυρί που παράγεται στην Ελλάδα από την αρχαιότητα. Σύμφωνα με τον Καν.(ΕΚ)1829/2002, η παρασκευή φέτας πραγματοποιείται αποκλειστικά και μόνο στην ηπειρωτική Ελλάδα και στον νομό Λέσβου, από γάλα «που πρέπει να προέρχεται από προβατίνες και αίγες τοπικών φυλών που έχουν εκτραφεί με παραδοσιακό τρόπο και των οποίων η διατροφή πρέπει να στηρίζεται υποχρεωτικά στη χλωρίδα που υπάρχει στα βοσκοτόπια των επιλέξιμων περιοχών.» (σκεπτικό αρ.35 του Καν.(ΕΚ)1829/2002).

Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που τα προϊόντα ΠΟΠ-ΠΓΕ δεν προϋποθέτουν στις προδιαγραφές τους τη χρήση πρώτης ύλης τοπικών φυλών, απαιτούν ωστόσο, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία, παραδοσιακό τρόπο εκτροφής και παραγωγής σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, προωθώντας έτσι έμμεσα τη χρήση αυτόχθονων φυλών, ευπροσάρμοστων στις εν λόγω συνθήκες. Αυτός είναι ο λόγος που το 10% των αυτόχθονων φυλών προβάτων της ΕΕ που συμμετέχουν σε προγράμματα διατήρησης, φαίνεται να αξιοποιείται μέσω των ΠΟΠ-ΠΓΕ προϊόντων (Zjalic et al. 2010).

Το έτος 2020 θεσπίστηκε από την ΕΕ η “eAmbrosia”, μια νέα βάση δεδομένων για την καταγραφή του συνόλου των ΠΟΠ-ΠΓΕ προϊόντων της ένωσης (Danezis et al., 2020). Σύμφωνα με τη βάση αυτή, έως σήμερα έχουν αναγνωριστεί 113 ΠΟΠ-ΠΓΕ ελληνικά προϊόντα (79 ΠΟΠ και 34 ΠΓΕ). Από αυτά 23 είναι τυριά (22 ΠΟΠ και 1 ΠΓΕ) και 2 ΠΟΠ προϊόντα νωπού κρέατος.

Στον πίνακα 1.3 αναφέρονται τα 21 ΠΟΠ-ΠΓΕ που σχετίζονται με τον προβατοτροφικό τομέα, ανά έτος καταχώρησής τους στους επίσημους καταλόγους ΠΟΠ-ΠΓΕ της ΕΕ. Από αυτά, ένα αφορά σε προϊόν νωπού κρέατος (αρνάκι Ελασσόνας), δύο σε τυριά που δύναται να περιέχουν και αγελαδινό γάλα (Μετσοβόνη και Ξυνομυζήθρα Κρήτης) ενώ τα υπόλοιπα 18 είναι τυριά που παρασκευάζονται από αίγαιο ή πρόβαιο ή αιγοπρόβαιο γάλα.

Πίνακας 1.3: ΠΟΠ προϊόντα προβατοτροφικού τομέα

A/A	ΠΡΟΪΟΝ	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗΣ
ΠΟΠ		
1	Αρσενικό Νάξου	2020
2	Αρνάκι Ελασσόνας	2011
3	Ξύγαλο/Ξίγαλο Σητείας	
4	Φέτα	2002*
5	Ανεβατό	1996
6	Γαλοτύρι	
7	Γραβιέρα Κρήτης	
8	Καλαθάκι Λήμνου	
9	Κασέρι	
10	Κατίκι Δομοκού	
11	Κεφαλογραβιέρα	
12	Λαδοτύρι Μυτιλήνης	
13	Μανούρι	
14	Μετσοβόνη	
15	Μπάτζος	1996
16	Ξυνομυζήθρα Κρήτης	
17	Πηχτόγαλο Χανίων	

18	Σαν Μιχάλη	
19	Σφέλα	
20	Φορμαέλλα Αράχωβας Παρνασσού	
	ΠΓΕ	
21	Κραστούρι Κω	2019

Πηγή: EU – eAmbrosia, 2020.

*Το αρχικό αίτημα για την αναγνώριση της φέτας ως ΠΟΠ κατατέθηκε το 1994 και έγινε αποδεκτό το 1996. Όμως μετά από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου η καταχώρηση της φέτας ως ΠΟΠ ακυρώθηκε το 1999. Αισίως, η ΕΕ αναγνώρισε εκ νέου την φέτα ως ΠΟΠ το 2002 (Καν.(ΕΚ)1829/2002).

Από τα ανωτέρω, είναι σαφές ότι η παραγωγή ΠΟΠ προϊόντων ζωικής προέλευσης είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Ελλάδα τόσο σε επίπεδο τοπικών αγορών, όσο και σε επίπεδο εξαγωγών. Ταυτόχρονα αποδεικνύεται ότι η παραγωγή ΠΟΠ προϊόντων συνδέεται, άμεσα ή έμμεσα, με τις αυτόχθονες φυλές και αυτό αποτελεί ίσως ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά πλεονεκτήματα των φυλών αυτών.

Ιδιαίτερα χρήσιμη στη διαχείριση των ΠΟΠ-ΠΓΕ τυριών, θα ήταν η δημιουργία βάσης δεδομένων που να εμπεριέχει πληροφορίες σχετικές με τα φυσικοχημικά χαρακτηριστικά και τα λιπαρά οξέα των τυριών, προκειμένου να μελετηθούν ως πιθανοί δείκτες αυθεντικότητας. Το γεγονός ότι η περιεκτικότητα ορισμένων τυριών σε πολυακόρεστα λιπαρά οξέα (λινολεϊκό οξύ, λιπαρά οξέα βραχείας αλυσίδας) ανέρχεται σε υψηλά επίπεδα τα καθιστά δυνάμει λειτουργικά τρόφιμα, ευεργετικά για την υγεία του ανθρώπου (Danezis et al., 2020) και θα πρέπει να προωθούνται ως τέτοια. Θα είχε επιπλέον ενδιαφέρον να μελετηθεί το κατά πόσο αυτή η ιδιότητα οφείλεται στο γονότυπο, στο σύστημα εκτροφής και στη διατροφή των αυτόχθονων φυλών (ή στην αλληλεπίδρασή τους) καθώς και στον παραδοσιακό τρόπο παρασκευής των τυριών. Είναι γνωστό ότι κατά την ημιεκτατική και εκτατική εκτροφή, η διατροφή των ζώων είναι εμπλουτισμένη με πλήθος πολυακόρεστων λιπαρών οξέων λόγω βόσκησης των ζώων.

II. Δυνατότητα σύνδεσης προϊόντων – αυτόχθονων φυλών

Επιπλέον της σήμανσης των προϊόντων των αυτόχθονων φυλών ως ΠΟΠ-ΠΓΕ, αξίζει να σημειωθεί ότι τα εν λόγω προϊόντα παρουσιάζουν το πλεονέκτημα ότι μπορούν να σημανθούν με ένα ακόμη σήμα ποιότητας που να συνδέει την συγκεκριμένη αυτόχθονη φυλή με το παραγόμενο προϊόν (μονοφυλετικό προϊόν). Τέτοιου είδους διαφοροποιημένα, ποιοτικά, υγιεινά προϊόντα ετικέτας μπορούν να αποφέρουν επιπλέον κέρδος στην εκμετάλλευση ευδοκιμώντας στην αγορά, αφού έρευνες δείχνουν ότι οι καταναλωτές ακόμη και σε περίοδο οικονομικής ύφεσης είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν περισσότερα εφόσον

πειστούν από τις πληροφορίες που τους παρέχονται (Γκαρσέν, 2017). Ένα παράδειγμα παραδοσιακού ΠΟΠ τυριού που παρασκευάζεται από γάλα συγκεκριμένης φυλής και θα μπορούσε να συνδεθεί με την ομώνυμη φυλή της νήσου παραγωγής του, αποτελεί το λαδοτύρι Μυτιλήνης, ένα από τα παλαιότερα και πιο ξεχωριστά παραδοσιακά ελληνικά τυριά (Spilioti et al, In press). Δυστυχώς όμως, δεν έχει γίνει, επί του παρόντος, καμία προσπάθεια σύνδεσης των ζωικών προϊόντων με συγκεκριμένη φυλή, όπως για παράδειγμα έχει συμβεί με το γαλλικό τυρί ροκφόρ, το οποίο συνδέεται με την φυλή προβάτου Lacaune (Ragkos et al., 2019).

Η εν λόγω παράμετρος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής καθώς η σύνδεση των αυτόχθονων φυλών με τα παραδοσιακά προϊόντα υψηλής ποιότητας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο ανάδειξης της αξίας των φυλών και να συμβάλλει στη βιωσιμότητα και την οικονομική ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών (Mathias et al., 2010).

Τέλος, επιπλέον της προαναφερθείσας σήμανσης, τα προϊόντα θα πρέπει να συνοδεύονται από χρήσιμα στοιχεία σχετιζόμενα με το σύστημα παραγωγής και την ευζωία των αγροτικών ζώων που αποδίδουν την πρώτη ύλη παραγωγής τους (Roe & Buller, 2010, όπως αναφέρεται από τους Spilioti et al, In press), χαρακτηριστικά που δίνουν το προβάδισμα στη συνήθη πρακτική εκτροφής των αυτόχθονων φυλών.

1.8.1.2 Ανθεκτικότητα στις ζωνόσους

Έχει αποδειχτεί ότι οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές παρουσιάζουν αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα σε ορισμένες ζωνόσους. Η ανθεκτικότητα στις ζωνόσους αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό πλεονέκτημα για μια φυλή, αφού προάγει την ευζωία του ποιμνίου, συμβάλλει στη μείωση του κόστους εκτροφής με την ελάττωση των απαιτούμενων θεραπευτικών παρεμβάσεων, προλαμβάνει τους θανάτους και τη μείωση της παραγωγικότητας των ζώων ενώ αποτρέπει την εγκατάσταση νοσημάτων υποχρεωτικής δήλωσης, που συνεπάγονται την επιβολή υποχρεωτικής θανάτωσης/σφαγής των ζώων και σοβαρή οικονομική επίπτωση στην εκμετάλλευσή. Στοιχεία για τις εν λόγω ζωνόσους παρατίθενται στα επόμενα υποκεφάλαια.

I. Τρομώδης νόσος προβάτου

Η τρομώδης νόσος του προβάτου πρωτοεμφανίστηκε στην Ελλάδα το 2004 (Ekateriniadou et al., 2007b) και παρ' ό,τι δεν μεταδίδεται στον άνθρωπο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη δημόσια υγεία, εξαιτίας της ομοιότητας της συμπτωματολογίας της με την Σπογγώδη Εγκεφαλοπάθεια των Βοοειδών (ΣΕΒ), η οποία ενοχοποιήθηκε το 1996 για τη νέα μορφή

της νόσου Creutzfeldt-Jacobs του ανθρώπου, αλλά και λόγω της επίτευξης πειραματικής μόλυνσης προβάτων με ΣΕΒ σε συνθήκες εργαστηρίου. Έτσι, για τη διασφάλιση της αποτροπής της εισόδου του αιτιολογικού παράγοντα της ΣΕΒ στη διατροφική αλυσίδα, επιβάλλεται η εξυγίανση των προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων από την τρομώδη νόσο μέσω εθνικού προγράμματος επιτήρησης και ελέγχου. Το εν λόγω πρόγραμμα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα εξυγίανσης των προσβεβλημένων εκμεταλλεύσεων μέσω της αντικατάστασης των προβάτων αυτών, με πρόβατα ανθεκτικά στη νόσο (ΥΠΑΑΤ – ΣΕΒ, nd). Η εύρεση των ανθεκτικών ατόμων πραγματοποιείται με τη διαδικασία της γονοτύπησης. Για τις ανάγκες της τελευταίας, οι γονότυποι του, υπεύθυνου για την αντίσταση στην τρομώδη νόσο, γονιδίου PRNP χωρίζονται σε 5 ομάδες κινδύνου, με την ομάδα 1 να περιλαμβάνει τους γονότυπους με την πιο υψηλή γενετική ανθεκτικότητα και την ομάδα 5 τους γονότυπους με την ελάχιστη γενετική ανθεκτικότητα στη νόσο (Ekateriniadou et al., 2007b). Ο επιθυμητός γονότυπος περιλαμβάνει οπωσδήποτε τον απλότυπο ARR, ιδανικά σε ομοζυγωτία, και δεν περιλαμβάνει καθόλου τον «ευαίσθητο» απλότυπο VRQ.

Αρκετές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί για τη γονιδιακή ανάλυση των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων ως προς το γονίδιο PRNP που φαίνεται να χαρακτηρίζεται από έντονη ποικιλομορφία. Στην μελέτη των Ekateriniadou et al. (2007b), σχετικά με την ποικιλομορφία του γονιδίου PRNP σε 13 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων, εντοπίστηκαν σε μεγάλο ποσοστό γονότυποι που ανήκουν στις ανθεκτικές στη νόσο ομάδες (1 και 2), με τον «ευαίσθητο» απλότυπο VRQ να βρίσκεται σε χαμηλή συχνότητα (πολύ χαμηλότερη σε σχέση με ευρωπαϊκές φυλές) και σε καμία περίπτωση σε ομοζυγωτία. Επίσης, σε μεγάλη συχνότητα εμφανίζεται και ο απλότυπος ARQ, ο οποίος θεωρείται ο παλαιότερος απλότυπος του γονιδίου PRNP στα πρόβατα, εύρημα που επιβεβαιώνει ότι οι αυτόχθονες φυλές αποτελούν δεξαμενές πολύτιμου γενετικού υλικού.

Η Καλαρρύτενη φυλή και η φυλή Κατσικά αναδείχθηκαν από την εν λόγω μελέτη ως οι πιο ανθεκτικές στην τρομώδη νόσο, σε σχέση με τις υπόλοιπες αυτόχθονες φυλές της Κεντρικής και Βόρειας Ελλάδας αντίστοιχα. Το σύνολο των εξεταζόμενων φυλών εμφάνισαν ικανοποιητικό γενετικό υπόβαθρο ως προς την αντοχή στη νόσο με εξαίρεση τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας που εμφάνισε ένα μικρό ποσοστό «ευαίσθητου» απλότυπου VRQ και πλήρη απουσία της επιθυμητής ετεροζυγωτίας ARR/ARQ.

Όπως αποδεικνύεται από τα ανωτέρω, οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές αποτελούν στην πλειονότητά τους την ιδανική επιλογή για την επανασύσταση των εκμεταλλεύσεων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα της γονοτύπησης, αφού παρουσιάζουν εξαιρετικό γενετικό υπόβαθρο ως προς την αντοχή στην τρομώδη νόσο (Ekateriniadou et al., 2007b).

Οι πρώτες προσπάθειες δημιουργίας πυρήνων αναπαραγωγής αυτόχθονων φυλών που να παρουσιάζουν ανθεκτικότητα στην νόσο ξεκίνησαν το 2007 από τα, κατά τόπο, ΚΓΒΖ⁷, σε συνεργασία με τις αρμόδιες τοπικές κτηνιατρικές αρχές. Η υλοποίηση ωστόσο του προγράμματος δεν άντεξε στον χρόνο και περιορίστηκε τα επόμενα έτη στη μεμονωμένη προσπάθεια των συνεταιρισμών (Μπέλλος, Παππάς, 2011). Πρόσφατα, έχει ξεκινήσει πρόγραμμα γενετικής επιλογής σε πρόβατα φυλής Χίου για την αύξηση του επιθυμητού απλότυπου ARR (Argyriadou et al., 2020). Η εν λόγω φυλή επιλέχθηκε μετά την παρατήρηση ότι δεν υπάρχει αρνητική συσχέτιση του γονιδίου PRNP με τα παραγωγικά χαρακτηριστικά (Psifidi et al., 2011). Ωστόσο, θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι, καθώς (όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία) τα τελευταία χρόνια η έρευνα σχετικά με το γονίδιο PRNP στις ελληνικές εκμεταλλεύσεις επικεντρώνεται κυρίως σε φυλές υψηλής παραγωγικότητας (Χίου, Καραγκούνικη) ή σε μη καθαρόαιμους πληθυσμούς (Iqbal et al., 2020), είναι σημαντικό να διερευνηθούν οι γονιδιακές δυνατότητες και των υπόλοιπων ολιγομελών, χαμηλής παραγωγικότητας, πλην όμως εξαιρετικής ανθεκτικότητας στην νόσο, ελληνικών αυτόχθονων φυλών.

II. Προϊούσα πνευμονία (Maedi Visna)

Το 1994 το πειραματικό ποίμνιο προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας του ΙΕΖΠ⁸ Γιαννιτσών είχε υποβληθεί σε πρόγραμμα εκκρίζωσης της προϊούσας πνευμονίας, μιας νόσου με σοβαρή επίπτωση στην παραγωγή γάλακτος και κρέατος που μπορεί να οδηγήσει ακόμη και στον θάνατο του ζώου. Από το εν λόγω πρόγραμμα προέκυψε το συμπέρασμα ότι τα πρόβατα της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας εμφανίζουν αυξημένη ανθεκτικότητα έναντι της νόσου σε σχέση με τα πρόβατα της φυλής Χίου και τις διασταυρώσεις αυτής με πρόβατα φυλής Φριςλανδίας. Συγκεκριμένα, ενώ περίπου τα μισά καθαρόαιμα και ημίαιμα Χιώτικα πρόβατα προσβλήθηκαν από τη νόσο, το ποσοστό προσβολής της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας ήταν μόλις 25,2% (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017).

III. Παρασίτωση από γαστρεντερικά νηματώδη

Η πιο συχνή γαστρεντερική παρασίτωση των προβάτων παγκοσμίως προκαλείται από νηματώδη. Η θέσπιση προληπτικών μέτρων αντιμετώπισης καθίσταται επιτακτική αφενός λόγω της δαπανηρής ανθελμινθικής θεραπείας, αφετέρου λόγω του κινδύνου ανάπτυξης ανθελμινθικής αντίστασης (Roos, 1997) και αφετέρου λόγω της πιθανής ανεπιθύμητης εισχώρησης φαρμακευτικών υπολειμμάτων στην τροφική αλυσίδα (Spetsariasis et al., 2016).

---

⁷ Κέντρα Γενετικής Βελτίωσης Ζώων, νυν Κέντρα Ζωικών Γενετικών Πόρων - ΚΖΓΠ

⁸ Ινστιτούτο Επιστήμης Ζωικής Παραγωγής

Το γενετικό υπόβαθρο παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανθεκτικότητα των προβάτων σε παρασίτωση από νηματώδη (Bisset et al., 1992 όπως αναφέρεται από τους Spetsariasis et al., 2016) και καθώς ο συντελεστής κληρονομικότητας της εν λόγω ιδιότητας είναι ικανοποιητικός, έχει ενδιαφέρον η μελέτη των σχετικών γονιδίων προκειμένου να καταρτιστούν προγράμματα γενετικής επιλογής προβάτων με γενετική αντοχή στα εν λόγω ενδοπαράσιτα (Stear et al., 1997 a, b, 2001 όπως αναφέρεται από τους Spetsariasis et al., 2016).

Από τους Spetsariasis et al. (2016) μελετήθηκε η παραλλακτικότητα του γονιδίου Ovar-DRB1, που σχετίζεται με την ανθεκτικότητα στα παράσιτα, στην Καλαρρύτεκη φυλή και στη φυλή Φριζάρτα. Εξαιτίας του εντοπισμού μεγάλου πλήθους αλληλόμορφων και υψηλής ετεροζυγωτίας, καθώς και της μη σύνδεσης συγκεκριμένου γονότυπου με έντονη ή ήπια προσβολή από παράσιτα, δεν κατέστη δυνατή η ισχυρή συσχέτιση μεταξύ συγκεκριμένου γονιδιακού τύπου και αντοχής στις παρασιτώσεις. Ωστόσο, το γεγονός ότι στην Καλαρρύτεκη φυλή εντοπίστηκε ο μεγαλύτερος αριθμός αλληλόμορφων καθώς και τα περισσότερα νέα αλληλόμορφα, καθιστά σαφές ότι η διατήρηση των ολιγομελών αυτόχthonων φυλών είναι αναγκαία καθώς παρουσιάζουν υψηλή γενετική παραλλακτικότητα.

Το γονίδιο Ovar-DRB1 μελετήθηκε από τον Σπετσαριά (2013) και ως προς την επίδρασή του στην γαλακτοπαραγωγή. Παρατηρήθηκε ότι ενώ στην (υψηλής γαλακτοπαραγωγικής ικανότητας) φυλή Φριζάρτα υπήρχε σημαντική συσχέτιση των αλληλόμορφων με την περιεκτικότητα του παραγόμενου γάλακτος σε λίπος, πρωτεΐνες, λακτόζη και ολικά στερεά, αντιθέτως στην Καλαρρύτεκη φυλή δεν εντοπίστηκε αντίστοιχη συσχέτιση με την ποιότητα αλλά και την ποσότητα του παραγόμενου γάλακτος. Επισημαίνεται ότι η συσχέτιση των αλληλόμορφων με παραγωγικές ιδιότητες ενδέχεται να συνδέεται και με διαφορετική ανθεκτικότητα στα νηματώδη. Σε κάθε περίπτωση, είναι προφανές ότι στην Καλαρρύτεκη φυλή είναι δυνατή η γενετική επιλογή ανθεκτικών στις παρασιτώσεις γονότυπων χωρίς δυσμενή επίδραση στη σύσταση του παραγόμενου γάλακτος.

Στο πλαίσιο της ανωτέρω μελέτης παρατηρήθηκε επίσης μια αξιοσημείωτη σύνδεση της προσβολής των προβατίνων από νηματώδη και της ποσοτικής και ποιοτικής διαφοροποίησης του παραγόμενου γάλακτος. Συγκεκριμένα, στις προβατίνες Καλαρρύτεκης φυλής με πολλαπλή παρασίτωση, η περιεκτικότητα σε πρωτεΐνες και στερεό υπόλειμμα άνευ λίπους ήταν αρκετά χαμηλότερες σε σχέση με τις υγιείς, η ποσότητα όμως του παραγόμενου γάλακτος ήταν μεγαλύτερη. Αυτό αποδεικνύει τη μεγάλη ανθεκτικότητα και προσαρμοστικότητα των προβατίνων Καλαρρύτεκης φυλής στις γαστρεντερικές παρασιτώσεις, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, ώστε να μην επηρεάζεται η γαλακτοπαραγωγική

τους ικανότητα. Αντιθέτως, οι προσβεβλημένες προβατίνες παρουσίασαν «υπεραντιστάθμιση», αύξηση δηλαδή της παραγόμενης ποσότητας γάλακτος ανάλογη με την αύξηση του παρασιτικού φορτίου (Simms, 2000).

IV. Μαστίτιδα

Η μαστίτιδα αποτελεί νόσο ιδιαίτερης σημασίας στις γαλακτοπαραγωγικές εκμεταλλεύσεις καθώς τις επιβαρύνει με πρόσθετα κόστη θεραπείας, μειώνει την ποσότητα και υποβαθμίζει την ποιότητα του παραγόμενου γάλακτος, που μπορεί να καταστεί ακόμη και ακατάλληλο για ανθρώπινη κατανάλωση, αλλοιώνοντας τη σύνθεσή του (αύξηση σωματικών κυττάρων, μικροβιακής χλωρίδας και παρουσία υπολειμμάτων αντιβιοτικών).

Στην Ελλάδα, οι μελέτες του γονιδιακού υπόβαθρου που σχετίζεται με τη μαστίτιδα εστιάζει κυρίως στη φυλή Χίου, στην οποία εκτιμήθηκε μέτριος συντελεστής κληρονομικότητας για τον αριθμό των σωματικών κυττάρων στο γάλα (Bramis et al., 2014). Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 111 ελληνικές προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις από τους Vasileiou et al. (2018), διαπιστώθηκε ότι ο επιπολασμός της υποκλινικής μαστίτιδας ήταν σημαντικά χαμηλότερος στην ομάδα των εκμεταλλεύσεων ελληνικών αυτόχθονων φυλών, σε σύγκριση με τις εκμεταλλεύσεις εισαγόμενων υψιπαραγωγών φυλών και μη καθαρόαιμων ποιμνίων.

Η ανθεκτικότητα στη μαστίτιδα μπορεί να σχετίζεται και με τη μορφολογία του μαστού, χαρακτηριστικά τα οποία διαφέρουν από φυλή σε φυλή. Για παράδειγμα, στην Καραγκούνικη φυλή έχει εντοπιστεί ότι η ύπαρξη λεμφοειδών στοιχείων στους γαλακτοφόρους πόρους της θηλής του μαστού προσφέρει προστασία από την είσοδο των βακτηρίων στον μαστό (Fragkou et al., 2010).

1.8.1.3 Προσαρμοστικότητα στις τοπικές περιβαλλοντικές συνθήκες – Μακροζωία - Χαμηλές απαιτήσεις εκτροφής

Η άσκηση της κτηνοτροφίας στις ορεινές – μειονεκτικές και απομακρυσμένες περιοχές απαιτεί ζώα ανθεκτικά και προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες και συχνά δύσκολες τοπικές συνθήκες (φτωχή βλάστηση, ακραίες κλιματικές συνθήκες), απαίτηση που μπορεί να ικανοποιηθεί μόνο από τις τοπικές αυτόχθονες φυλές (Ragkos et al., 2019). Στα εκτατικά συστήματα εκτροφής, η ανθεκτικότητα σε αντίξοες συνθήκες παραγωγής (πχ περιβαλλοντικές συνθήκες, φτωχή βλάστηση) αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα σε σχέση με την υψηλή παραγωγικότητα και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομική απόδοση της εκτροφής. Στις περιπτώσεις αυτές, η χρησιμοποίηση μιας φυλής υψηλών αποδόσεων δεν συνιστά την άριστη επιλογή γιατί δεν είναι δυνατή η πλήρης έκπτυξη του γενετικού δυναμικού των ζώων. Αντιθέτως, στις ίδιες συνθήκες η χρησιμοποίηση μιας φυλής

κατώτερων αποδόσεων αλλά υψηλής προσαρμοστικότητας φαίνεται να είναι η βέλτιστη επιλογή δεδομένου ότι τα ζώα μπορούν να εκπτύξουν ιδανικά τόσο το παραγωγικό δυναμικό τους όσο και την ικανότητα προσαρμογής τους στο περιβάλλον (Κορινιάκης, 2021). Ταυτόχρονα, σύμφωνα με έρευνα των Ragkos & Abas (2014), στα εκτατικά συστήματα εκτροφής, οι προβατοτρόφοι τείνουν να προτιμούν ζώα με υψηλή γαλακτοπαραγωγή σε όσο το δυνατόν μικρότερη διάρκεια γαλακτικής περιόδου καθώς η παράταση της τελευταίας επιβαρύνει την εκμετάλλευση με επιπλέον χειρωνακτική εργασία.

Οι προβατίνες των ελληνικών αυτόχθονων φυλών έχουν μεγαλύτερη διάρκεια παραγωγικής ζωής σε σχέση με τις εισαγόμενες φυλές, αφού αποδίδουν ικανοποιητικά για περισσότερες γαλακτικές περιόδους (Ragkos et al., 2019) μειώνοντας σημαντικά το κόστος αντικατάστασης του πληθυσμού της εκμετάλλευσης. Η σωματική τους διάπλαση, χωρίς αναπτυγμένη μυϊκή μάζα και με χαμηλή περιεκτικότητα σε λίπος, προτιμάται από τους προβατοτρόφους των ορεινών περιοχών καθώς αφενός διευκολύνει την επιβίωση των προβάτων στο βουνό, αφετέρου προσδίδει τα επιθυμητά από την τοπική αγορά σφάγια αμνών (Ragkos & Abas, 2014).

Όσον αφορά τη διατροφή τους, οι τοπικές αυτόχθονες φυλές είναι προσαρμοσμένες στη μορφολογία και τη χλωρίδα των βοσκότοπων της περιοχής που διαβιούν σε τέτοιο βαθμό, που καλύπτουν άριστα τις διατροφικές τους ανάγκες χωρίς να προκαλούν υπερβόσκηση, ενώ ταυτόχρονα διατηρούν το κόστος διατροφής σε χαμηλά επίπεδα αφού δε χρειάζονται μεγάλες ποσότητες ζωοτροφών. Ιδιαίτερα χαμηλές είναι και οι απαιτήσεις τους σε σταβλικές υποδομές με αποτέλεσμα τη δυνατότητα λειτουργίας των εκμεταλλεύσεων με το ελάχιστο δυνατό κινητό και ακίνητο κεφάλαιο (Ragkos et al., 2019). Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι υπάρχουν ενδείξεις μεγαλύτερης βιωσιμότητας των εκτατικών εκμεταλλεύσεων, που ως επί το πλείστον διαθέτουν ποίμνια αυτόχθονων φυλών, σε συνθήκες οικονομικής κρίσης (Ragkos et al., 2014, 2018), όπως αυτή που βίωσε η Ελλάδα από το 2009 και μετά.

Θα πρέπει επιπλέον να αναφερθεί ότι η προσαρμοστικότητα των αυτόχθονων φυλών στις δύσκολες περιβαλλοντικές συνθήκες και οι χαμηλές διατροφικές απαιτήσεις τους αποτελεί πλεονέκτημα που τις καθιστά ανεκτίμητες, λαμβάνοντας υπόψη την προοπτική των επιπτώσεων που ίσως επέλθουν στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής, με την επικράτηση της ξηλώδους βλάστησης έναντι των λειμώνων (Ταρσάνη et al., 2020) και την πιθανή επερχόμενη ερημοποίηση.

Η προσαρμοστικότητα της κάθε αυτόχθονης φυλής στις τοπικές συνθήκες του τόπου που εκτρέφεται αποδεικνύεται όταν η φυλή μεταφέρεται σε έναν άλλον τόπο. Για παράδειγμα, η τεχνητή σπερματοληψία σε κριούς της φυλής Σφακίων στάθηκε αδύνατη όταν αυτοί μεταφέρθηκαν στην Βόρεια Ελλάδα, ενώ κριοί της φυλής Χίου που μεταφέρθηκαν από τη

Βόρεια Ελλάδα στην Κρήτη επιβίωσαν σε ποσοστό μόνο 30%. Προβατίνες της ίδιας φυλής δε μπόρεσαν να καλύψουν τις διατροφικές ανάγκες της υψηλής γαλακτοπαραγωγής τους βόσκοντας στους βοσκότοπους της Κρήτης. Τέλος η αντίδραση τοπικών φυλών και προβάτων της φυλής Χίου στην έξαρση μυΐας στην Κρήτη το 1999, ήταν εντυπωσιακά διαφορετική, με τις τοπικές φυλές να υπερέχουν στον τρόπο προφύλαξης τους από τις μύγες αφού γνώριζαν καλύτερα πώς να εκμεταλλευτούν τη γεωμορφολογία του τόπου τους (Belibasaki et al., 2012).

1.8.2 Μη χρηστικές αξίες αυτόχθονων φυλών

Οι μη χρηστικές αξίες των αυτόχθονων φυλών αφορούν στην αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στη φιλανθρωπική αξία και στην ίδια την αξία της ύπαρξης (Ragkos et al., 2017).

Οι αυτόχθονες φυλές συμβάλουν στην ιστορική γεωγραφία των περιοχών και έχουν εκπαιδευτική και αισθητική αξία για τις μελλοντικές γενιές (FAO, UNEP, 1979). Κάποιες αυτόχθονες φυλές μάλιστα, διατηρούνται αποκλειστικά και μόνο για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς που αυτές πρεσβεύουν (Ligda και Zjalic, 2011). Έθιμα που σχετίζονται με τον κύκλο παραγωγής των τοπικών φυλών, όπως για παράδειγμα η κουρά των προβάτων, αποτελούν αφορμή για τη διοργάνωση τοπικών φεστιβάλ. Επίσης, στην πολιτιστική αξία των τοπικών φυλών συμπεριλαμβάνεται και η γνώση και δεξιότητα παρασκευής τοπικών προϊόντων βάσει παραδοσιακών συνταγών και μεθόδων (Ragkos et al., 2019). Άλλωστε, η κουλτούρα μιας γεωγραφικής περιοχής αναδεικνύεται και προσδιορίζεται και μέσα από τα τοπικά διατροφικά προϊόντα και τη γαστρονομία της (Belibasaki et al., 2012).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα ελληνικών φυλών με σημαντική μη χρηστική αξία αποτελούν, η Σαρακατσάνικη φυλή με ιδιαίτερη πολιτισμική αξία και η Καλαρρύτεκη, μια φυλή με μεγάλη ιστορική σημασία (Ταρσάνη et al., 2020), για την οποία έχει χαρακτηριστικά ειπωθεί ότι «...ήταν σαν ένα εξαιρετικό νεοκλασικό κτίριο απομονωμένο μεταξύ μοντέρνων πολυκατοικιών» (Σκούφος, nd, όπως αναφέρεται από τη Στοϊλή, 2018).

1.9 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΒΑΛΑΝ ΣΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

Ήδη από τη δεκαετία του '70, σύμφωνα με την έρευνα των FAO και UNEP (1979), η προβατοτροφία στην ανατολική Μεσόγειο παρουσιάζει ύφεση, ιδιαίτερα στις πεδινές και νησιωτικές περιοχές στις οποίες λόγω των κοινωνικοοικονομικών αλλαγών που επήλθαν από το 1950 και μετά, υπάρχουν πλέον ελκυστικότερες ευκαιρίες εργασίας. Η ύφεση αυτή

είναι που κατά κύριο λόγο ενοχοποιείται για την απώλεια της ποικιλομορφίας του αυτόχθονου γενετικού υλικού στις περιοχές αυτές, σε αντίθεση με τις φυλές που εκτρέφονται σε ορεινές περιοχές ή με τον νομαδικό τρόπο εκτροφής, οι οποίες διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο εξαφάνισης. Έτσι, κάποιες φυλές συρρικνώνονται, όπως για παράδειγμα η φυλή Σκοπέλου εξαιτίας της εγκατάλειψης του παραδοσιακού τρόπου εκτροφής στο ομώνυμο νησί, ενώ κάποιες άλλες, όπως οι αυτόχθονες φυλές της Βόρειας Ελλάδας, εκτοπίζονται από εισαγόμενες υψιπαραγωγές φυλές σε μια προσπάθεια ανάπτυξης της βιομηχανίας γάλακτος. Επίσης, με σκοπό την αύξηση των αποδόσεων των αυτόχθονων φυλών προβάτων, προκειμένου να βελτιωθεί το χαμηλό εισόδημα που επιφέρουν, υιοθετείται η δημιουργία βελτιωμένων ποιμνίων μέσω διασταύρωσης με υψιπαραγωγές φυλές (Zervas και Boyazoglou, 1977, όπως αναφέρεται από τους FAO και UNEP, 1979), η οποία τις δεκαετίες '50 και '60 υπήρξε ανεξέλεγκτη (Παππάς, 2019). Η τακτική των διασταυρώσεων μεταξύ αυτόχθονων φυλών χαμηλής παραγωγικότητας και υψιπαραγωγών αυτόχθονων ή εισαγόμενων φυλών, είχε δραματικές συνέπειες για ορισμένες φυλές. Το 1965, στο πλαίσιο της εθνικής αγροτικής πολιτικής της εποχής, οι κτηνοτρόφοι της φυλής Λευκίμμης Κέρκυρας επιδοτήθηκαν για την αγορά κριαριών φυλής Χίου, Καραμάνικης και Καραγκούνικης, προκειμένου να βελτιώσουν τα ποίμνιά τους. Ομοίως, η σταδιακή συρρίκνωση της φυλής Άργους επήλθε στις δεκαετίες '60 και '70 με τη διασταύρωσή της με τη Βλάχικη φυλή και αργότερα με πρόβατα φυλής Ανατολικής Φρισλανδίας και Χίου. Τέλος, ήδη από εκείνη την εποχή, είναι εμφανής η απροθυμία των κατοίκων των αγροτικών περιοχών να ασχοληθούν με την προβατοτροφία, με άμεση συνέπεια τη μείωση των ποιμνίων αυτόχθονων φυλών, τόσο εξαιτίας των χαμηλών οικονομικών απολαβών, όσο και λόγω των κοινωνικών και πολιτιστικών αξιών που απαιτούν ένα επάγγελμα μεγαλύτερου κύρους. Στο πλαίσιο αυτό, η ολοκληρωτική εκτόπιση των αυτόχθονων φυλών αποτράπηκε αποκλειστικά και μόνο χάρις στην ικανότητά τους να επιβιώνουν στις δύσκολες συνθήκες των περιοχών που εκτρέφονται, συνθήκες στις οποίες οι εισαγόμενες υψιπαραγωγές φυλές και τα παράγωγα διασταυρώσεων δεν μπόρεσαν να ανταπεξέλθουν (FAO και UNEP, 1979). Η ανεξέλεγκτη διασταύρωση και η εισαγωγή βελτιωμένου γενετικού υλικού συνεχίζεται και τις επόμενες δεκαετίες καθώς τα εθνικά προγράμματα γενετικής βελτίωσης αποτυγχάνουν στην αύξηση της παραγωγικότητας των αυτόχθονων φυλών (Argyriadou et al, 2020), ενώ ταυτόχρονα δεν καθίσταται ευρέως κατανοητό ότι η αποτελεσματικότητα της γενετικής βελτίωσης απαιτεί συνέπεια και συνέχεια στην εφαρμογή των προγραμμάτων επιλογής, η ετήσια γενετική πρόοδος έχει χαμηλούς ρυθμούς (0,5 -2,5%) και επομένως απαιτείται μακρύς χρονικός ορίζοντας για να γίνουν αντιληπτά τα αποτελέσματά της (Μπέλλος, Παππάς, 2011). Παράλληλα, παρατηρείται μια σταδιακή μετάβαση των προβατοτροφικών

εκμεταλλεύσεων από την ημιεκτατική ή ημιεντατική στην εντατική μορφή (Gelasakis et al., 2012a, 2017, όπως αναφέρεται από τους Argyriadou et al, 2020) κατά την οποία απαιτείται η χρήση ζώων υψηλής παραγωγικής ικανότητας. Η εντατικοποίηση των προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων συνοδεύεται από αύξηση του μέσου μεγέθους τους και εξειδίκευση της παραγωγής και ταυτόχρονα από μια σύγχρονη προσέγγιση της διαχείρισης χρόνου των εργαζόμενων που απαιτεί λιγότερο κόπο και χρόνο απασχόλησης (Roustemis, 2012, όπως αναφέρεται από τους Ragkos et al., 2019). Υπό τις νέες συνθήκες, καθίσταται ευνόητη η απαίτηση και χρήση κυρίως υψιπαραγωγών (συνήθως εισαγόμενων) φυλών.

Επιπλέον της εκτόπισης του παραδοσιακού τρόπου εκτροφής με μια πιο σύγχρονη εντατική μορφή εκμετάλλευσης, ο ανταγωνισμός με άλλες οικονομικές δραστηριότητες συνεχίζει να υφίσταται και επιτείνεται, καθώς νέες πιο κερδοφόρες δραστηριότητες έρχονται στο προσκήνιο, όπως για παράδειγμα οι εναλλακτικές πηγές ενέργειας που καταλαμβάνουν τις βοσκήσιμες εκτάσεις (Ragkos et al, 2019).

Άλλες σημαντικές παράμετροι, που δεν ευνοούν τις αυτόχθονες φυλές, αφορούν στη διαχείριση των προϊόντων τους, κατά την οποία παρατηρείται:

- Μη αναγνώριση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων αφού κυριαρχεί η εμπορευματοποίηση των γεωργικών τροφίμων και η αύξηση της κατανάλωσης βιομηχανικών προϊόντων, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της αγοράς (Ragkos et al., 2019). Παρατηρείται έλλειψη πληροφόρησης του καταναλωτικού κοινού για την ποιότητα των τροφίμων που παράγονται από αυτόχθονες φυλές (Ragkos et al., 2017) αλλά και αδυναμία της ίδιας της αγοράς τροφίμων να τιμολογήσει την αξία τους (Ragkos et al., 2019), ώστε να αντισταθμίσει σε κάποιο βαθμό τη μειωμένη παραγωγική ικανότητα. Οι γαλακτοβιομηχανίες δεν ανταμείβουν τα ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά των προϊόντων των αυτόχθονων φυλών καθώς ο καθορισμός της τιμής του γάλακτος δε συμπεριλαμβάνει επιβράβευση της ποιότητας (PAPESHE, 2020a). Η τιμή πώλησης του κρέατος παρουσιάζει διακυμάνσεις που σχετίζονται αποκλειστικά με τη διαθεσιμότητα και τη ζήτηση της αγοράς ενώ η τιμή του πρόβειου γάλακτος είναι σχετικά ομοιόμορφη σε όλη την επικράτεια, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (Hadjigeorgiou, 2014).
- Υψηλό κόστος μεταφοράς, συμμετοχή πολλών μεσαζόντων, ανεπαρκής ή ανύπαρκτη τυποποίηση, χαμηλή παραγωγικότητα και ασταθής ποιότητα, με αποτέλεσμα το χαμηλό κέρδος που καθιστά τη διατήρηση των αυτόχθονων φυλών ασύμφορη (Ragkos et al., 2019).

Τέλος, σημαντικό παράγοντα που συνέβαλε αρνητικά στη διατήρηση των αυτόχθονων φυλών αποτελεί και η Κοινή Αγροτική Πολιτική:

- Οι αγρότες στρέφονται προς τη γεωργία εγκαταλείποντας την κτηνοτροφία, και κατά κύριο λόγο την εκτροφή αυτόχθονων φυλών, καθώς η υψηλότερη επιδότηση των καλλιεργειών κατέστησε τη γεωργία πιο κερδοφόρα, ενώ ταυτόχρονα το κόστος εκτροφής των ζώων αυξήθηκε με τη συρρίκνωση της καλλιέργειας κτηνοτροφικών φυτών που αντικαταστάθηκαν από υψηλότερα επιδοτούμενες καλλιέργειες (Karanikolas και Martinos, 2012).
- Η πολιτική τιμών της ΕΕ σε συνδυασμό με την εθνική πολιτική αύξησης της παραγωγικότητας για λόγους εθνικής κυριαρχίας, αύξησε τις ανάγκες σε παραγωγή γάλακτος, με συνέπεια τη στροφή προς τις υπεραποδοτικές γαλακτοπαραγωγικές φυλές (Ragkos et al., 2019).
- Τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που αφορούν αμιγώς στην επιδότηση των αυτόχθονων φυλών που απειλούνται με εξαφάνιση, δε βοηθούν στη σύνδεση των προϊόντων με την αγορά τροφίμων (Ragkos et al., 2019) και αποδεικνύονται μη επαρκή για τη διαφύλαξη της γενετικής ποικιλομορφίας.

1.10 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ

Εξετάζοντας τη διαρκή μείωση των αυτόχθονων φυλών και την αντικατάστασή τους από υψηλής παραγωγικότητας «εμπορικές» φυλές, από αμιγώς οικονομική σκοπιά, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η εξάλειψη των εν λόγω φυλών είναι φυσιολογική. Στην πραγματικότητα όμως οι αυτόχθονες φυλές είναι αδιαμφισβήτητα σημαντικές για πολλούς άλλους λόγους, ενώ και η οικονομική τους σημασία φαίνεται εν τέλει να αξιολογείται θετικά υπό το πρίσμα μιας μακροπρόθεσμης θεώρησης.

Σύμφωνα με τον FAO (όπως αναφέρεται από τους Ταρσάνη et al., 2020) και τους Bowman και Aindow (1973), FAO (1966, 1968), Jewell (1971), Lauvergne (1975), Mason (1974), Ryder (1976), Sanchez Belda (1974) (όπως αναφέρεται από τους FAO και UNEP, 1979), η διατήρηση των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων και της γενετικής τους ποικιλότητας επιφέρει:

- Οικονομικά οφέλη:

Ακόμα και στην περίπτωση που μια φυλή δεν παρουσιάζει επί του παρόντος οικονομικό ενδιαφέρον, με την εξαφάνισή της, χάνεται αμετάκλητα η μοναδική γονιδιακή δεξαμενή της. Η τελευταία μπορεί να θεωρηθεί πολύτιμη παρακαταθήκη στο μέλλον, ενδεχομένως και σημαντικής οικονομική αξίας, υπό την απειλή της κλιματικής αλλαγής και της μετάβασης σε άλλα παραγωγικά συστήματα (εκτατικής μορφής).

Επίσης, σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, η εκτροφή αυτόχθονων φυλών αποτελεί μια πηγή αυτοσυντήρησης ή και κύρια εργασία επαρκώς κερδοφόρα, ώστε να στηρίζει το εισόδημα

των κατοίκων αγροτικών περιοχών με φτωχές έως μηδαμινές ευκαιρίες απασχόλησης (Ligda και Zjalic, 2011). Στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, η κτηνοτροφία αποτέλεσε για αιώνες αν όχι τη μοναδική, σίγουρα την κύρια οικονομική δραστηριότητα και συνεχίζει να είναι εξίσου σημαντική έως σήμερα, ακόμα και στις περιπτώσεις που στις περιοχές αυτές αναπτύχθηκαν εναλλακτικές πηγές απασχόλησης. Έτσι, η κτηνοτροφία παίζει σημαντικό ρόλο στην παραμονή των κατοίκων στις απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές (Ragkos et al., 2019).

- Ερευνητικά οφέλη:

Εντοπίζονται στους τομείς της Γενετικής κατά τη μελέτη των υπευθύνων γονιδίων που σχετίζονται με ασθένειες και παραγωγικές και αναπαραγωγικές ιδιότητες όπως η παραγωγή κρέατος, γάλακτος και ερίου, της εξέλιξης και κατοικιδιοποίησης των ζώων, της ανοσολογίας, της διατροφής και της προσαρμοστικότητας σε αντίξοα περιβάλλοντα.

- Συνεχή γενετική βελτίωση σε αμετάβλητο περιβάλλον:

Οι αυτόχθονες φυλές παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία κληρονομούμενων χαρακτηριστικών που έχουν διαμορφωθεί υπό την πίεση αντίξοων περιβαλλοντικών συνθηκών. Το μοναδικό αυτό γενετικό υπόβαθρο τις καθιστά ιδανική και μοναδική δεξαμενή αλληλόμορφων συνεισφέροντας στη διατήρηση της γενετικής ποικιλομορφίας εντός του είδους.

- Αντιμετώπιση μελλοντικών προκλήσεων:

Διατήρηση αλληλόμορφων και απλότυπων δυνάμει χρήσιμων στο μέλλον για την ανταπόκριση της κτηνοτροφίας στην κλιματική αλλαγή, σε πιθανές νέες ασθένειες ή σε οποιαδήποτε κοινωνικοοικονομική μεταβολή, παραγωγικό σύστημα κλπ.

- Ανταπόκριση στις απαιτήσεις της αγοράς:

Δημιουργία καινοτόμων προϊόντων, ποικιλία στον διατροφικό τομέα, ενίσχυση της επισιτιστικής ασφάλειας.

- Διασφάλιση της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας:

Οι αυτόχθονες φυλές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τον τρόπο ζωής και τις παραδόσεις των τοπικών κοινωνιών.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αυτόχθονων φυλών τις καθιστούν κατάλληλες για παραδοσιακές πολυλειτουργικές εκμεταλλεύσεις, σε ποικίλα ευρωπαϊκά περιβάλλοντα (ΟΟΣΑ, 2001, Lankoski and Ollikainen, 2003, Rege and Gibson, 2003, Ragkos και Lagka, 2014, όπως αναφέρεται από τους Ragkos et al., 2019). Μέσω των εν λόγω εκμεταλλεύσεων συμβάλλουν στη βιωσιμότητα σε όλα τα επίπεδα - κοινωνικοοικονομικό, αναπτυξιακό, περιβαλλοντικό (Ripoll-Bosch et al., 2013).

Ιδιαίτερα όσον αφορά τα περιβαλλοντικά οφέλη, αυτά έγκεινται καταρχάς στη συνεισφορά των αυτόχθονων φυλών στην ισορροπία των χαρακτηριστικών του ορεινού τοπίου και την ποικιλομορφία της χλωρίδας των ορεινών βοσκότοπων τόσο σε νομαδικές (Καλαρρύτικη, Κατσικά) όσο και σε εκτατικές/ημιεντατικές (Καραγκούνικη, Λέσβου, Σφακίων) συνθήκες εκτροφής, διατηρώντας άριστες επιδόσεις παραγωγικότητας (Ταρσάνη et al., 2020). Ο ρόλος των αυτόχθονων φυλών στη διαχείριση των χαρακτηριστικών τοπίου μέσω της βόσκησης ανάγει τις φυλές αυτές σε βασικό στοιχείο προστασίας της βιοποικιλότητας και αποτελεί μείζον επιχείρημα για τη διατήρησή τους (Ligda και Zjalic, 2011). Επίσης, μέσω της προστασίας των χαρακτηριστικών (ιδιαίτερα του μεσογειακού) τοπίου, οι αυτόχθονες φυλές συμβάλλουν στην πρόληψη της πυρκαγιάς και της υποβάθμισης του εδάφους που αυτή επιφέρει (Poux et al 2006, όπως αναφέρεται από τον Hadjigeorgiou 2014). Ένα τέτοιο εγχείρημα έχει λάβει χώρα στη Γαλλία, όπου στη διαχείριση του τοπίου στα βουνά και στους υγρότοπους συνδράμουν οι τοπικές φυλές αγροτικών ζώων.

Είναι γεγονός ότι ο προσδιορισμός αφενός των πρόσθετων δαπανών και αφετέρου του κοινωνικού, πολιτιστικού, και οικονομικού οφέλους στην εκτροφή αυτόχθονων φυλών χαμηλής παραγωγικότητας είναι εξαιρετικά περίπλοκος. Ωστόσο, είναι σημαντικό η εν λόγω οικονομική ανάλυση να λαμβάνει υπόψη και τα οφέλη που απορρέουν από την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (Ligda και Zjalic, 2011), όπως αναλύθηκε ανωτέρω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΦΥΛΩΝ

2.1 ΦΥΛΗ ΚΑΛΑΡΡΥΤΙΚΗ

2.1.1 Προέλευση - Ιστορία

Η Καλαρρύτικη φυλή αποτελεί προϊόν διασταύρωσης μεταξύ της ορεινής φυλής Ηπείρου και της Σικελικής φυλής Comisana (ΥπΑΑΤ, 2015). Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, έμποροι υφαντών στο χωριό Συρράκο του νομού Ιωαννίνων, αποφασίζουν να εισάγουν την εριοπαραγωγική Σικελική φυλή, με σκοπό τη γενετική βελτίωση των προβάτων της περιοχής ως προς την ποιότητα και ποσότητα του παραγόμενου ερίου (<https://hellenicrarebreeds.gr/>).

Η ορεινή φυλή Ηπείρου θεωρείται υποφυλή της Βλάχικης φυλής (Γεωργίου, 1960, όπως αναφέρεται από τους FAO και UNEP, 1979). Η Βλάχικη φυλή είναι τύπου Zackel μικρασιατικής προέλευσης (Κατσαούνης, 1994). Η εκτροφή της ξεκίνησε στην οροσειρά της Πίνδου (Zervas και Boyazoglou, 1977, όπως αναφέρεται από τους FAO και UNEP, 1979) από τους νομάδες Βλάχους της Μακεδονίας, της Θράκης αλλά και γειτονικών χωρών, ενώ στη συνέχεια εξαπλώθηκε σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο.

Η Σικελική φυλή Comisana προέρχεται από διασταύρωση τοπικών φυλών της Σικελίας με διάφορες μεσογειακές φυλές προβάτων. Σημαντικό ρόλο στο σημερινό της γενετικό υπόβαθρο έπαιξε η διασταύρωση με τη Μαλτέζικη φυλή προβάτου, η οποία κατέστησε την εριοπαραγωγή δευτερεύουσας σημασίας, δίνοντας έμφαση στη γαλακτοπαραγωγική κατεύθυνση (Bissanti, 2021). Σήμερα είναι μια από τις 17 αυτόχθονες φυλές της Ιταλίας για τις οποίες τηρείται γενεαλογικό βιβλίο, με τον πληθυσμό της να μειώνεται δραματικά (Wikipedia – Comisana, 2021).

Πληθυσμοί των βελτιωμένων προβάτων που δημιουργήθηκαν με την ανωτέρω διαδικασία στο Συρράκο, μεταφέρθηκαν στο γειτονικό χωριό Καλαρρύτες. Μετά από μικρές χρωματικές διαφοροποιήσεις που συνέβησαν σταδιακά, η φυλή πήρε την τελική της μορφή και το όνομά της από το ομώνυμο χωριό και εξαπλώθηκε στην ευρύτερη περιοχή. Η εκτροφή ήταν κατά βάση νομαδική, από κτηνοτρόφους που τον χειμώνα κατοικούσαν στα πεδινά της νότιας Ηπείρου και της Θεσσαλίας και το καλοκαίρι στα όρη Τζουμέρκα, Σμόλικας και Άγραφα (<https://hellenicrarebreeds.gr/>). Ένα τέτοιο παράδειγμα νομάδων αποτελεί το τελευταίο τσελιγκάτο της Λάρισας, το «κονάκι Φασούλα» (εικόνα 2.1) το οποίο δημιουργήθηκε το 1926 στην Γκιούλμπερι (νυν Αμφιθέα) Λάρισας από 28 οικογένειες (Κονάκι Φασούλα, nd).

Εικόνα 2.1: Κονάκι Φασούλα τότε και τώρα
(<https://www.konakifasoula.com/>)

2.1.2 Στατιστικά στοιχεία

Έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα οι εκμεταλλεύσεις στους Καλαρρύτες και το Συρράκο αριθμούσαν αρκετές χιλιάδες πρόβατα. Υπήρξε εποχή που οι Συρρακιώτες διατηρούσαν περίπου 120.000 πρόβατα (<https://hellenicrarebreeds.gr/>), ενώ το «κονάκι Φασούλα» αριθμούσε το 1926 περίπου 6.000 πρόβατα Καλαρρύτες φυλής (Κονάκι Φασούλα, nd). Μερικά χρόνια αργότερα, βάσει του ΠΔ 434/1995, η Καλαρρύτες φυλή κατηγοριοποιείται σε κατάσταση «ευαίσθητη» με πληθυσμό μόλις 3.800 ατόμων. Σύμφωνα με το σύστημα DAD-IS του FAO, το 1998, χρονιά που καθιερώνεται το γενεαλογικό βιβλίο για την Καλαρρύτες φυλή με υπεύθυνο τήρησής του το Κέντρο Γενετικής Βελτίωσης Ζώων Καρδίτσας, ξεκινάει στην Ελλάδα πρόγραμμα διατήρησης της φυλής με τη συμμετοχή 18 εκμεταλλεύσεων συνολικού πληθυσμού 6.870 προβάτων. Στον πίνακα 2.1 παρουσιάζονται τα στατιστικά στοιχεία της φυλής σε επίπεδο απογραφής πληθυσμού, όπως έχουν καταχωριστεί στο σύστημα DAD-IS του FAO. Σημαντική είναι η αύξηση των εκμεταλλεύσεων, που από το 2001 έως σήμερα έχουν τριπλασιαστεί. Η τάση μεταβολής του

πληθυσμού, με εξαίρεση μια πτώση στα έτη 2013 και 2015, είναι κατά κανόνα σταθερή προς αυξητική καταλήγοντας για το 2020 σε μέγιστο συνολικό πληθυσμό 8.449 ατόμων κατανεμημένων σε 30 εκμεταλλεύσεις (282 πρόβατα ανά εκμετάλλευση, κατά μ.ο.).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, σύμφωνα πάντα με το σύστημα DAD-IS του FAO, ενώ έως το 2019 η φυλή παρέμενε κατηγοριοποιημένη ως φυλή «σε κίνδυνο», λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία του 2020 πραγματοποιήθηκε αποχαρακτηρισμός της σε φυλή που πλέον δεν απειλείται με εξαφάνιση.

Πίνακας 2.1: Στατιστικά στοιχεία πλήθους ζώων και εκμεταλλεύσεων Καλαρρύτικης φυλής

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ			ΤΑΣΗ ΑΥΞΟΜΕΙΩΣΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ
	(♂ + ♀)	♂	♀		
2001	5.300	177	3.371	σταθερή	10
2007	6.279	319	5.960	αυξητική	19
2011	6.870	300	6.570	σταθερή	22
2012	8.007	336	7.671	αυξητική	22
2013	6.965	294	6.671	πτωτική	19
2015	7.555	313	7.242	πτωτική	24
2017	6.883	254	6.529	αυξητική	24
2019	min7.321 - max7.821	422	5.287	αυξητική	30
2020	min7.949 - max8.449	506	7.692	αυξητική	30

Προσαρμογή από πίνακα Population Data για την Καλαρρύτικη φυλή του DAD-IS - Breed Data Sheet (FAO (DAD-IS), 2021)

2.1.3 Γεωγραφική εξάπλωση – Σύστημα εκτροφής

Οι εκμεταλλεύσεις προβάτων Καλαρρύτικης φυλής εντοπίζονται στα χωριά Καλαρρύτες και Συρράκο του δήμου Βόρειων Τζουμέρκων της περιφερειακής ενότητας Ιωαννίνων. Από τον Δεκέμβριο έως τα τέλη Μαΐου τα πρόβατα διαμένουν σε σύγχρονες, κατά κύριο λόγο, σταβλικές εγκαταστάσεις στις πεδινές περιοχές της Θεσσαλίας, βόσκοντας σε κοντινές αποστάσεις, ενώ από τον Ιούνιο έως τον Νοέμβριο μετακινούνται στους ορεινούς βοσκότοπους υψόμετρου άνω των 1.200 μέτρων στα Τζουμέρκα (Ligda et al., 2013 και ΥΠΑΑΤ, 2015).

Τα πρόβατα Καλαρρύτικης φυλής είναι τέλεια προσαρμοσμένα στο ορεινό περιβάλλον που διαβιούν και στο νομαδικό σύστημα εκτροφής, καθώς είναι ζώα που μπορούν να διανύουν μεγάλες αποστάσεις και να ανεβαίνουν απότομες πλαγιές (FAO (DAD-IS), 2021). Είναι ζώα λιτοδίαιτα (<https://hellenicrarebreeds.gr/>) που βόσκουν σχεδόν όλο το έτος με χορήγηση συμπληρωματικού σιτηρέσιου τους χειμερινούς μήνες (Ligda et al., 2013).

Παράδειγμα εκτατικής εκμετάλλευσης ποιμνίου προβάτων Καλαρρύτεκης φυλής απεικονίζεται στην εικόνα 2.2.

Εικόνα 2.2: Εκτατική εκμετάλλευση στον Ασπροπόταμο Τρικάλων
(<https://www.instagram.com/nikoskellas/>)

2.1.4 Μορφολογία

Τα πρόβατα Καλαρρύτεκης φυλής είναι λευκά με σκούρες ή πιο ανοιχτόχρωμες ερυθρές λεπτομέρειες και κατηγοριοποιούνται ως αναμικτόμαλλα.

Το σχετικά μεγάλο κεφάλι τους, κερασφόρο στα κριάρια και ακέρατο στις προβατίνες, έχει μέτρια έως μεγάλα ερυθρά αυτιά με οριζόντια θέση και κλήση προς τα κάτω, λευκό μέτωπο

Εικόνα 2.3: Κερασφόρος κριός
Καλαρρύτεκης φυλής
(<https://www.konakifasoula.com/>)

και πλούσια κόμη (ειδικά στα νεαρά πρόβατα) ενώ το πρόσωπο δεν καλύπτεται από έριο, έχει ελαφρώς κυρτό επιρρίνιο και ερυθρό ακρορρίνιο και παρειές (εικόνα 2.3). Το λευκό σώμα του είναι μέσου μεγέθους, με βαθύ και ιδιαίτερα ευρύ στήθος, και καλύπτεται από πυκνό έριο με εξαίρεση την κοιλιακή χώρα. Η ουρά έχει πλατιά βάση και καλύπτεται από πυκνό απαλό έριο. Τα άκρα είναι σχετικά κοντά αλλά πολύ ισχυρά και

συχνά έχουν ερυθρό χρωματισμό στο κάτω μέρος τους το οποίο δεν καλύπτεται από έριο (εικόνα 2.4). Ο μαστός είναι μέτρια αναπτυγμένος, έχει όμως καλή πρόσφυση και ικανοποιητική συμπεριφορά στον θηλασμό και στην άμελξη.

Εικόνα 2.4: Πρόβατα Καλαρρύτεκης φυλής
(Παππάς, 2019)

Στον πίνακα 2.2 συνοψίζονται τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των προβάτων Καλαρρύτεκης φυλής.

Πίνακας 2.2: Μορφολογικά χαρακτηριστικά προβάτων Καλαρρύτεκης φυλής

ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΣ		Λευκός	σώμα μέτωπο επιρρίνιο
		Ερυθρός	αυτιά παρειές ακρορρίνιο κάτω άκρα
ΕΡΙΟ	ΤΥΠΟΣ	αναμικτόμαλλο πυκνό έριο υψηλή αναλογία εριοτριχών	

	ΚΑΛΥΨΗ	<u>πλούσια:</u> κορυφή κεφαλιού ουρά <u>απουσία:</u> πρόσωπο κάτω κοιλιακή χώρα κάτω άκρα
ΚΕΦΑΛΙ		μέσου έως μεγάλου μεγέθους
ΕΠΙΡΡΙΝΙΟ		ελαφρώς κυρτό
ΑΥΤΙΑ		μέγεθος μέσο / μεγάλο θέση οριζόντια κλήση προς τα κάτω
ΚΕΡΑΤΑ	♂	μεγάλα ελικοειδή
	♀	όχι
ΜΑΣΤΟΣ		μέτριας ανάπτυξης καλής πρόσφυσης καλής ικανότητας άμελξης πλάγιες θηλές, μήκους 3,5-4 cm
ΟΥΡΑ		πλατιά βάση

Πηγή: <https://hellenicrarebreeds.gr/>

Στον πίνακα 2.3 δίνονται σωματομετρικά στοιχεία που σχετίζονται με το μέγεθος των ενήλικων προβάτων της φυλής.

Πίνακας 2.3: Σωματότυπος προβάτων Καλαρρύτικης φυλής

ΣΩΜΑΤΙΚΟ ΒΑΡΟΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ (kg)		ΥΨΟΣ ΑΚΡΩΜΙΟΥ (cm)		ΥΨΟΣ ΑΚΡΩΝ (cm)	ΜΗΚΟΣ ΣΩΜΑΤΟΣ (cm)	ΣΤΗΘΟΣ (cm)	
♂	♀	♂	♀			ΜΗΚΟΣ	ΒΑΘΟΣ
μέσου μεγέθους				σχετικά κοντά και πολύ ισχυρά	μέτριου μήκους	ιδιαίτερα ευρύ	βαθύ
60-65	42-46	65-68	57-60	30	63	19	30

Πηγή: <https://hellenicrarebreeds.gr/>

2.1.5 Αναπαραγωγή

Σε αντίθεση με αρκετές άλλες αυτόχθονες φυλές (Αγρινίου, Φριζάρτα, Καραγκούνικη κ.α.) που χαρακτηρίζονται πρώιμες και ξεκινούν την αναπαραγωγική τους ζωή στην ηλικία των 8 – 10 μηνών (ΥπΑΑΤ, 2015), η Καλαρρύτεκη φυλή εμφανίζει όψιμη γενετήσια ωριμότητα, που στα αρσενικά εμφανίζεται στους 18 και στα θηλυκά στους 16 με 22 μήνες. Είναι σημαντικό ωστόσο, η πρώτη γονιμοποίηση των προβατίνων να πραγματοποιείται το αργότερο στην ηλικία των 15-18 μηνών προκειμένου να διασφαλιστεί η καλή αναπαραγωγική τους ζωή. Σε περίπτωση καθυστέρησης η ανάπτυξη των προβατίνων επηρεάζεται αρνητικά, παρουσιάζονται διαταραχές του αναπαραγωγικού κύκλου, ο οποίος βραχύνεται, ενώ αρνητικές συνέπειες μπορούν να εμφανιστούν στο σωματικό βάρος γέννησης των αμνών και στη γαλακτοπαραγωγή (Κατσαούνης, 1994).

Η περίοδος των οχείων περιλαμβάνει τους δύο πρώτους καλοκαιρινούς μήνες. Οι τοκετοί ξεκινούν τον Οκτώβρη και μπορούν να επιμηκυνθούν έως τα μέσα Μαρτίου για τις πολύ όψιμες προβατίνες και τις πρωτότοκες ζυγούρες. Ο δείκτης πολυδυμίας είναι μέτριος προς χαμηλός και το ποσοστό θνησιμότητας των νεογέννητων ανέρχεται στο 3 με 4%. Το σωματικό βάρος γέννησης είναι σχετικά ικανοποιητικό, ενώ ο απογαλακτισμός γίνεται αρκετά νωρίς. Η παραγωγική ικανότητα των προβατίνων κρίνεται ικανοποιητική για 8 έτη (7 γαλακτικές περιόδους), καθιστώντας τη διατήρηση των προβατίνων της φυλής οικονομικά συμφέρουσα για μεγαλύτερη χρονική διάρκεια, συγκριτικά με τις υψιπαραγωγές φυλές.

Στην εικόνα 2.5 απεικονίζονται απογαλακτισμένοι αμνοί Καλαρρύτεκης φυλής.

Στον πίνακα 2.4 παρατίθενται τα αριθμητικά στοιχεία που αφορούν στα ανωτέρω αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά.

Εικόνα 2.5: Αμνοί Καλαρρύτεκης φυλής
(<https://www.konakifasoula.com/>)

Πίνακας 2.4: Αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά Καλαρρύτεκης φυλής

ΕΝΑΡΞΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΖΩΗΣ (μήνες)	♂	18
	♀	16 - 22
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΟΧΕΙΩΝ	Αρχές Ιουνίου έως αρχές Αυγούστου	

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΚΕΤΩΝ		Οκτώβριο έως Νοέμβριο <u>Πρωτότοκες και όψιμες προβατίνες:</u> αρχές Φεβρουαρίου έως μέσα Μαρτίου
ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΟΛΥΔΥΜΙΑΣ (μ.ο. αμνών ανά τοκετό)		1,1 - 1,15*
ΣΒ ΓΕΝΝΗΣΗΣ (kg)	♂	3,5
	♀	3
ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΑΜΝΩΝ (ηλικίας έως 10 ημερών)		3 - 4%**
ΑΠΟΓΑΛΑΚΤΙΣΜΟΣ (ηλικία αμνών σε εβδομάδες)		5
ΜΕΣΟΔΙΑΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΚΕΤΩΝ (κ.μ.ο.σε ημέρες,)		364
ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΖΩΗΣ (έτη)		8

Πηγές: FAO (DAD-IS), 2021 και ΥπΑΑΤ, 2015 εκτός και αν αναφέρεται άλλη πηγή

*σύμφωνα με τους Kominakis & Rogdakis 2005 μπορεί να φτάσει έως 1,2 - 1,3

**<https://hellenicrarebreeds.gr/>

2.1.6 Παραγωγικά χαρακτηριστικά – Παραγόμενα προϊόντα

Η ετήσια γαλακτοπαραγωγή των προβατίνων Καλαρρύτικης φυλής είναι χαμηλή, κυμαινόμενη μεταξύ 80 – 110 κιλών, εν μέρει και λόγω της μέτριας διάρκειας της γαλακτικής περιόδου. Η ποσότητα αυτή υπερβαίνει κατά πολύ τη γαλακτοπαραγωγή φυλών πολύ χαμηλών αποδόσεων (πχ Σαρακατσάνικη φυλή με 50 κιλά ετησίως, ΥπΑΑΤ, 2015) αλλά υστερεί σαφώς από τις υψιπαραγωγές αυτόχθονες φυλές (πχ φυλή Χίου με 260 - 380 κιλά, ΥπΑΑΤ, 2015). Ωστόσο, το παραγόμενο γάλα είναι εξαιρετικής ποιότητας και έχει υψηλή περιεκτικότητα σε λίπος (8 - 9%) και πρωτεΐνη (5,5 - 6%), τιμές, που για παράδειγμα στο γάλα προβατίνων Καραγκούνικης φυλής αγγίζουν τα χαμηλότερα ποσοστά των 5,74% και 5,35% αντιστοίχως (ΥπΑΑΤ, 2015). Επιπλέον, σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, το γάλα των προβατίνων Καλαρρύτικης φυλής είναι πλούσιο σε βιταμίνες C και E και έχει υψηλότερη περιεκτικότητα σε βιταμίνη A, ωμέγα 3 λιπαρά οξέα και γαλακτοβάκιλλους σε σχέση με άλλες φυλές (Στοΐλη, 2018).

Όσον αφορά την κρεοπαραγωγή, το αποδιδόμενο σφάγιο «γάλακτος», αμνών 5 εβδομάδων, είναι σχετικά ελαφρύ, με βάρος περίπου 10 κιλών που μπορεί να ανέλθει στα 12 – 12,5 κιλά, ενώ για παράδειγμα το αντίστοιχο σφάγιο Καραγκούνικης φυλής ανέρχεται στα 17 κιλά για αμνούς ηλικίας 6 εβδομάδων. Η απόδοση σε σφάγιο είναι ωστόσο καλή και ανέρχεται στα ίδια περίπου επίπεδα με της Καραγκούνικης φυλής (ΥπΑΑΤ, 2015).

Όπως και στο γάλα, το μειονέκτημα της χαμηλής κρεοπαραγωγικής ικανότητας αντισταθμίζεται από το γεγονός ότι το παραγόμενο κρέας είναι εξαιρετικής ποιότητας. Συγκεκριμένα:

- είναι πιο υγιεινό καθώς παρουσιάζει υποδιπλάσια έως υποτριπλάσια χοληστερόλη και καλύτερη αναλογία ωμέγα 6 και ωμέγα 3 ($\omega 6/\omega 3$) λιπαρών οξέων, σε σχέση με άλλες φυλές. Αυτό αποτελεί ισχυρό πλεονέκτημα για τη φυλή, καθώς η μείωση της αναλογίας των εν λόγω λιπαρών οξέων, υπέρ των ωφέλιμων $\omega 3$, είναι ιδιαίτερα σημαντική στη σύγχρονη «δυτική» διατροφή, αφού προστατεύει τον ανθρώπινο οργανισμό από σοβαρές ασθένειες όπως είναι η καρδιαγγειακή νόσος, ο καρκίνος και τα φλεγμονώδη και αυτοάνοσα νοσήματα. Δεδομένου ότι, η εκτροφή των ζώων με τρόπο που περιορίζει τη βόσκηση με άγρια βλάστηση και αυξάνει τη χορήγηση καλλιεργούμενων ζωοτροφών έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή σφάγιων με μειωμένη περιεκτικότητα σε $\omega 3$ λιπαρά οξέα (Simopoulos, 2002), η επιλογή φυλών που επιτυγχάνουν καλύτερη ισορροπία $\omega 6/\omega 3$ λιπαρών οξέων, είναι ιδιαίτερα σημαντική στη σύγχρονη κτηνοτροφία.
- προσδίδει εξαιρετικά γευστικά χαρακτηριστικά, καθώς είναι χυμώδες και μαλακό, χάρις στην υψηλότερη ποσότητα ενδομυϊκού λίπους και τη διατήρηση του pH σε υψηλές τιμές για 24 ώρες μετά τη σφαγή, ιδιότητα που αποτρέπει από την αλλοίωση των γευστικών χαρακτηριστικών του κρέατος κατά την ωρίμανσή του (ΓΠΑ και Μπιζέλης, nd, όπως αναφέρεται από τη Στοϊλή, 2018).
- η απόδοση σε έριο είναι αρκετά υψηλή, αντικατοπτρίζοντας την προσπάθεια βελτίωσης της εν λόγω παραγωγικής ιδιότητας από τους πρώτους εκτροφείς της φυλής, πλην όμως δεν παρουσιάζει πλέον κανένα οικονομικό και εμπορικό ενδιαφέρον.

Στον πίνακα 2.5 παρατίθενται αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τα παραγωγικά χαρακτηριστικά της φυλής.

Πίνακας 2.5: Ετήσια γαλακτοπαραγωγή, ρυθμός ανάπτυξης και απόδοση σε κρέας και έριο της Καλαρρύτικης φυλής

ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ		
ΓΑΛΑΚΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΜΕΛΕΗΣ) (ημέρες)		80 - 150*
	ανά γαλακτική περίοδο	80 – 110
ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ (ανά προβατίνια, σε kg)	ανά ημέρα (μ.ο.)	1,1
	Λίπος	8 - 9%
ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	Πρωτεΐνη	5,5 - 6%

ΚΡΕΟΠΑΡΑΓΩΓΗ	
ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (gr/ημέρα)	250
ΣΒ ΑΠΟΓΑΛΑΚΤΙΣΜΟΥ (kg)	10**
ΑΠΟΔΟΣΗ ΑΜΝΩΝ ΣΕ ΣΦΑΓΙΟ	60 - 65%
ΕΡΙΟΠΑΡΑΓΩΓΗ	
ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΕ ΕΡΙΟ (kg)	1 - 2,3

Πηγές: FAO (DAD-IS), 2021 και ΥπΑΑΤ, 2015

* Βάσει του ΥπΑΑΤ, 2015 μπορεί να φτάσει έως 200

** FAO (DAD-IS), 2021 . Βάσει του ΥπΑΑΤ, 2015 μπορεί να φτάσει έως 12 – 12,5 kg

Η παραγωγή γάλακτος αποτελεί για το σύνολο των αιγοπροβατοτρόφων της Ηπείρου την κύρια πηγή εισοδήματος. Η τοπική βιομηχανία «Δωδώνη» συλλέγει μεγάλο μέρος του παραγόμενου γάλακτος (Ligda et al., 2013), με το υπόλοιπο να παραδίδεται σε μικρότερα τοπικά τυροκομεία, ενώ μικρή ποσότητα τυροκομείται από τους εκτροφείς. Με το γάλα των προβατίνων Καλαρρύτικης φυλής παράγονται τοπικά τυροκομικά προϊόντα άριστης ποιότητας όπως φέτα, μυζήθρα, ανθότυρος και γαλοτύρι (<https://hellenicrarebreeds.gr/>). Όσον αφορά τα προϊόντα κρέατος, αν και το κρέας της φυλής αποτελεί το μεγαλύτερο πλεονέκτημά της, δεν υφίσταται οικονομική ανταπόδοση ή ποιοτική διάκριση του προϊόντος τόσο στις τοπικές όσο και στις διεθνείς αγορές.

2.2 ΦΥΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ – ΠΕΛΑΓΟΝΙΑΣ

2.2.1 Προέλευση – Ιστορία

Η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας αναγνωρίστηκε το 1950 και ως αρχική περιοχή εκτροφής της αναφέρεται ο νομός Φλώρινας της Δυτικής Μακεδονίας. Η κοινή ονομασία της είναι «φυλή Φλώρινας», ωστόσο στη διασυνοριακή περιοχή, είναι γνωστή ως φυλή Πελαγονίας, από την ομώνυμη ιστορική περιοχή της αρχαιότητας, που σήμερα ανήκει γεωγραφικά στη Βόρεια Μακεδονία και στην Ελλάδα (περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας) (FAO (DAD-IS), 2021). Υπάρχουν διάφορες απόψεις σχετικά με την προέλευση της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας. Κατά μια άποψη, η φυλή προέρχεται από διασταυρώσεις ορεινών και πεδινών τοπικών αυτόχθονων φυλών προέλευσης Zackel (FAO (DAD-IS), 2021). Πιθανή στη διαμόρφωση

της φυλής, είναι η συμμετοχή ομοιόμαλλης ουγγρικής φυλής Tsigai (Τριανταφυλλίδης et al., 1992 όπως αναφέρεται από τους Κουτσούλη και Ρογδάκη, 2002).

Κατά μια άλλη άποψη η φυλή προέρχεται εξ ολοκλήρου από την εξαφανισμένη φυλή Χαλκιδικής (ΥπΑΑΤ, 2015). Η μη αποδεδειγμένη αυτή θεωρία συνάδει με το γεγονός ότι η φυλή Χαλκιδικής ανήκε στις ομοιόμαλλες φυλές προέλευσης Ruda και ενδέχεται να ευθύνεται για τη διαμόρφωση του ερίου της επίσης ομοιόμαλλης φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.

2.2.2 Στατιστικά στοιχεία

Σύμφωνα με την έρευνα των FAO και UNEP (1979), το 1975 η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας απαριθμούσε τουλάχιστον 3.000 πρόβατα στην Ελλάδα, ενώ ένας μεγαλύτερος αριθμός βρισκόταν στην Αλβανία ως φυλή Πελαγονίας. Μέσα στην επόμενη δεκαετία, ο πληθυσμός της φυλής θα μειωθεί αισθητά στον Ελλαδικό χώρο, καθώς τα έτη 1978-80 εκτρέφονται μόνο 1.500-2.000 πρόβατα (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017), ενώ στην πρώτη καταγραφή στο σύστημα DAD-IS του FAO το 1986 αναφέρονται 1000 καθαρόαιμα πρόβατα της φυλής. Τα επόμενα έτη, ο πληθυσμός συνεχίζει να μειώνεται. Σύμφωνα με το ΠΔ 434/1995, η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας απαριθμεί τη χρονική περίοδο έκδοσής του, πληθυσμό μόλις 350 ατόμων και κατηγοριοποιείται σε κατάσταση επισφαλή.

Παρ' ό,τι το γενεαλογικό βιβλίο της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας (με υπεύθυνο τήρησής του το Κέντρο Γενετικής Βελτίωσης Ζώων Νέας Μεσημβρίας Θεσσαλονίκης) καθιερώνεται ήδη από το 1980, πρόγραμμα διατήρησης της φυλής θα θεσπιστεί χρόνια αργότερα, το 2006, με τη συμμετοχή μιας μόλις εκμετάλλευσης με 144 πρόβατα (PAPESHE, 2019). Οι Γεωργούδης et al (2011), αναφέρουν ότι τη χρονική στιγμή σύνταξης του καταλόγου αυτόχthonων φυλών που επιμελήθηκαν, υπήρχε μόνο ένα αμιγές ποίμνιο της φυλής πανελλαδικά, στο ΙΕΖΠ Γιαννιτσών.

Σήμερα, ο πληθυσμός της φυλής παρουσιάζει μικρές αυξητικές τάσεις στον Ελλαδικό χώρο και, σύμφωνα με το ΠΔ 434/95, κατηγοριοποιείται σε κατάσταση ευαίσθητη. Στη Βόρεια Μακεδονία εντοπίζεται σημαντικά μεγαλύτερος πληθυσμός προβάτων, που φαινοτυπικά συγγενεύουν με τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας, επί του παρόντος όμως δεν υπάρχει συστηματική καταγραφή του ώστε να αξιολογηθεί η ύπαρξη καθαρόαιμων ατόμων της φυλής (PAPESHE, 2019).

Στον πίνακα 2.6 παρουσιάζονται τα στατιστικά στοιχεία της φυλής σε επίπεδο απογραφής πληθυσμού, όπως έχουν καταχωριστεί στο σύστημα DAD-IS του FAO. Μετά από μια συνεχή πτωτική τάση του πληθυσμού της φυλής έως το 2011, παρατηρείται σταδιακή ανάκαμψη, που καταλήγει σε εντυπωσιακή αύξηση το έτος 2020, κατά το οποίο οι

εκμεταλλεύσεις που καταγράφονται είναι πολλαπλάσιες, ο δε πληθυσμός διπλασιάζεται σε σχέση με τον αντίστοιχο του έτους 2019. Είναι εύλογο ότι λόγω της δυσανάλογης αύξησης εκμεταλλεύσεων και ζώων, ο μέσος όρος του πληθυσμού των εκμεταλλεύσεων κατέρχεται σε σχέση με τα προηγούμενα έτη (168 πρόβατα ανά εκμετάλλευση), ωστόσο το γεγονός ότι οκτώ επιπλέον κτηνοτρόφοι επέλεξαν τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας, είναι σαφώς ελπιδοφόρο για την ανάκαμψη του πληθυσμού της φυλής.

Πίνακας 2.6: Στατιστικά στοιχεία πλήθους ζώων και εκμεταλλεύσεων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ			ΤΑΣΗ ΑΥΞΟΜΕΙΩΣΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ
	(♂ + ♀)	♂	♀		
1986	min1000 - max1.100		1000	πτωτική	
1993	min420 - max1000	20	400	πτωτική	
2001	min470 - max1000	32	467	πτωτική	
2006	430	121	307	αυξητική	2
2007	500	133	366	πτωτική	2
2008	303	53	250	πτωτική	
2009	339	59	280	πτωτική	
2010	363	63	300	πτωτική	
2011	358	61	297	πτωτική	
2015	656	76	577	αυξητική	3
2016	904	90	814	αυξητική	3
2017	1.020	100	920	αυξητική	4
2019	901	89	802	σταθερή	4
2020	2.010	105	1.905	αυξητική	12

Προσαρμογή από πίνακα Population Data για τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας του DAD-IS - Breed Data Sheet (FAO (DAD-IS), 2021)

2.2.3 Γεωγραφική εξάπλωση – Σύστημα εκτροφής

Η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας εκτρέφεται στη Δυτική Μακεδονία, κυρίως στους νομούς Φλώρινας και Κοζάνης, καθώς επίσης και σε νότιες περιοχές της Βόρειας Μακεδονίας.

Η εκτροφή της φυλής πραγματοποιείται στα πεδινά των ανωτέρω περιοχών, ακολουθώντας το ημι-εκτατικό σύστημα. Ο συνδυασμός της μη ύπαρξης ακραίων υψηλών θερμοκρασιών στην περιοχή και της ανθεκτικότητας της φυλής στις χαμηλές θερμοκρασίες και γενικότερα στις τοπικές συνθήκες, έχει ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα στέγασης σε απλές, λειτουργικές σταβλικές εγκαταστάσεις χωρίς ανάγκη αυτοματοποίησης (καθαρισμού, αερισμού,

θέρμανσης κλπ) κι έτσι δεν απαιτούνται υψηλές επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου για τη βιωσιμότητα της εκμετάλλευσης (εικόνα 2.6).

Εικόνα 2.6: Εκμετάλλευση προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας (PAPESHE, 2019)

Η διατροφή των προβάτων βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αξιοποίηση των πλούσιων βοσκότοπων της Βόρειας Ελλάδας με χορήγηση συμπληρώματος στις περιόδους δυσμενών καιρικών συνθηκών και συγκεκριμένων σταδίων του αναπαραγωγικού κύκλου. Χάρης στη λιτοδίαιτη φύση της φυλής είναι δυνατός ο σχεδιασμός σιτηρέσιων ελάχιστου κόστους, γεγονός που συμβάλει στην επίτευξη χαμηλού κόστους εκτροφής (Ζαραλής et al., 2019).

2.2.4 Μορφολογία

Τα πρόβατα της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας είναι ομοιόμαλλα και έχουν λευκό χρωματισμό με χαρακτηριστικές μαύρες κηλίδες.

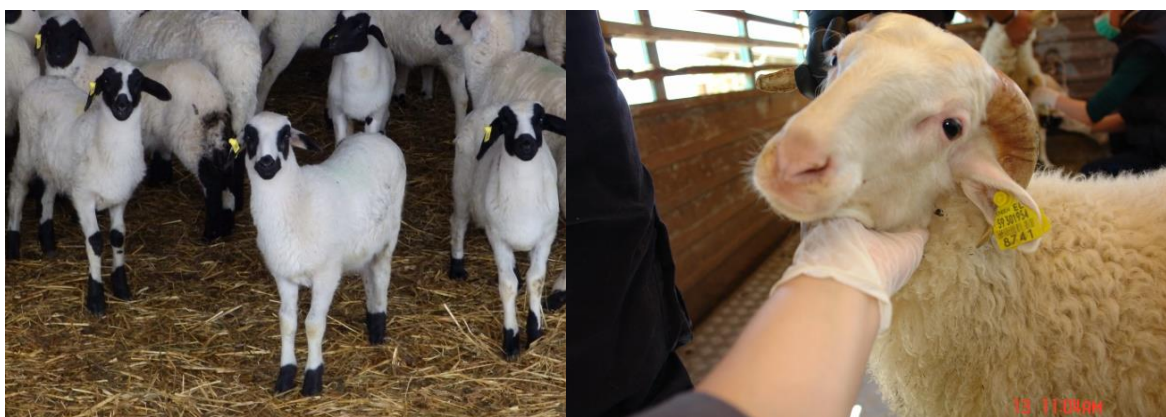
Το τριγωνικό, μέσου έως μεγάλου μεγέθους κεφάλι δεν καλύπτεται από έριο και φέρει στα

Εικόνα 2.7: Κερασφόρος κριός φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017)

περισσότερα κριάρια μεγάλα ελικοειδή και ισχυρά, ανοιχτόχρωμα κέρατα που διαπερνώνται κατά μήκος από μια μαύρη γραμμή (εικόνα 2.7). Οι προβατίνες είναι συνήθως ακέρατες ή μπορεί να φέρουν μικρά, αδύναμα κέρατα. Τα μέσου μεγέθους αυτιά, με πλάγια κατεύθυνση και κλήση ελαφρώς προς τα κάτω, έχουν μαύρες κηλίδες ή σπανιότερα είναι τελείως μαύρα. Το πρόσωπο έχει ελαφρώς κυρτό επιρρίνιο με μαύρες κηλίδες που

μπορεί να εκτείνονται στην άκρη του στόματος, ενώ τα περισσότερα φέρουν γύρω από τα μάτια μαύρο «δαχτυλίδι», ολοκληρωμένο ή ατελές και ποικίλου μεγέθους, το οποίο αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της φυλής. Ένα μικρό ποσοστό ατόμων μπορεί να έχουν εντελώς λευκό κεφάλι (εικόνα 2.8).

Εικόνα 2.8: Πρόβατα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας με ή χωρίς χαρακτηριστικό μαύρο «δαχτυλίδι» στα μάτια (<http://papeshe.vet.auth.gr/gallery-2/> και PAPESHE, 2020b)

Ο σχηματισμός του τραχήλου, ο οποίος δεν καλύπτεται από έριο, διαφέρει ανάλογα με το φύλο, με τα αρσενικά να έχουν πιο ισχυρό, φαρδύ και μακρύ τράχηλο και τα θηλυκά πιο λεπτό και μικρότερου μήκους.

Το λευκό σώμα είναι μέτριου έως μεγάλου μήκους, με μέτριο εύρος και ευθύγραμμη ραχιαία γραμμή. Η κάτω κοιλιακή χώρα δεν καλύπτεται από έριο και στις προβατίνες φέρει στο πίσω μέρος της καλά ανεπτυγμένους και συνήθως σφαιρικούς, ανοιχτόχρωμους, διάστικτους ή σπανιότερα καστανούς μαστούς, που διευκολύνουν τη μηχανική άμελξη. Η ουρά εκφύεται χαμηλά, είναι λεπτή και μακριά και καλύπτεται από πυκνό έριο.

Τα ισχυρά, λεπτά άκρα είναι μέτριου έως υψηλού μήκους και φέρουν μαύρες ανθεκτικές χηλές. Το κάτω μέρος τους δεν καλύπτεται από έριο και μερικές φορές φέρουν μαύρες κηλίδες.

Στον πίνακα 2.7 συνοψίζονται τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των προβάτων της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.

Πίνακας 2.7: Μορφολογικά χαρακτηριστικά προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας

ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΣ		Λευκός	σώμα κεφάλι (σπάνια)
		Μαύρες κηλίδες	αυτιά μάτια επιρρίνιο άκρη στόματος άκρα
		Ανοιχτόχρωμος, με ή χωρίς καστανές κηλίδες ή καστανός (σπανιότερα)	μαστός
ΕΡΙΟ	ΤΥΠΟΣ	ομοιόμαλλο λεπτόμαλλο	
	ΚΑΛΥΨΗ	<u>πλούσια:</u> ουρά <u>απουσία:</u> κεφάλι τράχηλος κάτω κοιλιακή χώρα κάτω άκρα	
ΚΕΦΑΛΙ		μέσου έως μεγάλου μεγέθους τριγωνικό	
ΕΠΙΡΡΙΝΙΟ		ελαφρώς κυρτό	
ΑΥΤΙΑ		μέγεθος μέσο κατεύθυνση πλάγια κλήση ελαφρώς προς τα κάτω	
ΚΕΡΑΤΑ	♂	μεγάλα ελικοειδή ισχυρά ανοιχτόχρωμα με μαύρη γραμμή κατά μήκος	
	♀	μικρά αδύναμα ή ακέρата	
ΤΡΑΧΗΛΟΣ	♂	μακρύς φαρδύς ισχυρός	

	♀	μέτριου μήκους έως μακρύς λεπτός
ΜΑΣΤΟΣ		(συνήθως) σφαιρικός καλής ανάπτυξης καλής πρόσφυσης (συνήθως) κατακόρυφες θηλές, μήκους 3,6 cm
ΟΥΡΑ		λεπτόουρο (6,5 cm) και μακρύουρο (33 cm) χαμηλή έκφυση

Πηγές: Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017, Ζαραλής et al., 2019, FAO (DAD-IS), 2021 και ΥπΑΑΤ, 2015

Στον πίνακα 2.8 δίνονται σωματομετρικά στοιχεία που σχετίζονται με το μέγεθος των ενήλικων προβάτων της φυλής.

Πίνακας 2.8: Σωματότυπος προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας

ΣΩΜΑΤΙΚΟ ΒΑΡΟΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ (kg)		ΥΨΟΣ ΑΚΡΩΜΙΟΥ (cm)		ΥΨΟΣ ΑΚΡΩΝ	ΜΗΚΟΣ ΣΩΜΑΤΟΣ
♂	♀	♂	♀		
μέσου μεγέθους				μέτρια έως υψηλά λεπτά ισχυρά με μαύρες χηλές	μέτριου έως μεγάλου μήκους μέτριου εύρους ευθύγραμμη ραχιαία γραμμή
75-82	55-65	72	63-70		

Πηγές: Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017, Ζαραλής et al., 2019 και Γεωργούδης et al., 2011.

2.2.5 Αναπαραγωγή

Η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας είναι πρώιμη φυλή, με τα αρσενικά να ξεκινούν την

Εικόνα 2.9: Προβατίνα & αμνός φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας
(<http://papeshe.vet.auth.gr/gallery-2/>)

αναπαραγωγική τους ζωή από 12 μηνών και τα θηλυκά σε πολύ μεγάλο ποσοστό επίσης στους 12 μήνες ή ακόμη νωρίτερα, στην ηλικία των 8 μηνών. Η περίοδος των οχείων εκτείνεται από τον Ιούλιο έως τα τέλη Οκτώβρη. Οι τοκετοί των προβατίνων συγκεντρώνονται σε μεγάλο ποσοστό μέσα στον Ιανουάριο ενώ οι πρωτότοκες ζυγούρες αρχίζουν να γεννούν από τον Δεκέμβριο και συνεχίζουν έως και τον Μάρτιο. Ο δείκτης πολυδυμίας είναι μέτριος, τα

ποσοστά γονιμοποίησης όμως είναι πολύ υψηλά. Η θνησιμότητα των νεογέννητων ανέρχεται στο 5,5%. Το σωματικό βάρος γέννησης μπορεί να φτάσει σχεδόν τα 4 κιλά, ενώ ο απογαλακτισμός γίνεται στις 6 εβδομάδες (εικόνα 2.9). Η παραγωγική ικανότητα των προβατίνων κρίνεται ικανοποιητική για 7 έτη (6 γαλακτικές περιόδους) με την παραγωγική ζωή τους να είναι, όπως και στην Καλαρρύτεκη φυλή, σαφώς πιο επιμήκης συγκριτικά με τις υψιπαραγωγές μη αυτόχθονες φυλές.

Στον πίνακα 2.9 παρατίθενται τα αριθμητικά στοιχεία που αφορούν στα ανωτέρω αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά.

Πίνακας 2.9: Αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας

ΕΝΑΡΞΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΖΩΗΣ (μήνες)	♂	>12
	♀	8 – 12
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΟΧΕΙΩΝ		Ιούλιο έως τέλη Οκτώβριου
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΚΕΤΩΝ		Ιανουάριο <u>Πρωτότοκες:</u> Δεκέμβριο έως και Μάρτιο
ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΟΛΥΔΥΜΙΑΣ (μ.ο. αμνών ανά τοκετό)		1,2 - 1,5
ΣΒ ΓΕΝΝΗΣΗΣ (kg)	♂	3,64 - 3,85
	♀	3,49 - 3,65
ΑΠΟΓΑΛΑΚΤΙΣΜΟΣ (ηλικία αμνών σε εβδομάδες)		6
ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΑΜΝΩΝ		5,5%
ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΟΙΣΤΡΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ (ημέρες)		88,51 ± 66,88
ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΖΩΗΣ (έτη)		7

Πηγές: Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017, Ζααλής, 2019, FAO (DAD-IS), 2021 και ΥπΑΑΤ, 2015

2.2.6 Παραγωγικά χαρακτηριστικά – Παραγόμενα προϊόντα

Η γαλακτοπαραγωγική ικανότητα των προβατίνων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας κυμαίνεται στα ίδια χαμηλά επίπεδα με της Καλαρρύτεκης φυλής, δηλαδή μεταξύ 95 – 110 κιλών ετησίως ανά προβατίνα (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017, ΥπΑΑΤ, 2015), ενώ σύμφωνα με το σύστημα DAD-IS του FAO η ετήσια γαλακτοπαραγωγή ανά προβατίνα ανέρχεται στα 68-139 κιλά.

Η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας όμως παρουσιάζει δυνατότητα μεγάλης αύξησης των αποδόσεων της. Αυτό γίνεται αντιληπτό από τα στοιχεία του ερευνητικού ποιμνίου εντατικής εκτροφής καθαρόαιμων προβάτων του ΙΕΖΠ Γιαννιτσών, βάσει των οποίων μάλιστα, αποδεικνύεται η αξία της εφαρμογής μεθόδων γενετικής βελτίωσης· στη μακρά περίοδο 1976-1994 κατά την οποία δεν πραγματοποιήθηκε γενετική βελτίωση στο ποίμνιο, η αύξηση της γαλακτοπαραγωγής βελτιώθηκε ελάχιστα, από $60,9 \pm 35,3$ σε μόλις $73,2 \pm 26$ κιλά (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017). Στα επόμενα έτη, με την έναρξη τήρησης στοιχείων γενεαλογίας και αποδόσεων, και εφαρμογής ελέγχου συζεύξεων και αντικατάστασης των ζώων, η αύξηση των αποδόσεων υπήρξε εντυπωσιακή. Η εν λόγω αύξηση αποτυπώνεται στον πίνακα 2.10, στον οποίο καταγράφονται οι αποδόσεις σε εμπορεύσιμη ποσότητα γάλακτος (η μέση παραγόμενη ποσότητα μετά τον απογαλακτισμό των αμνών) δεύτερης γαλακτοπαραγωγικής περιόδου, των ετών 2016 έως 2019. Τη γαλακτοπαραγωγική περίοδο 2018-2019, η απόδοση του ποιμνίου ανέρχεται πλέον στα $134,64 \pm 45,38$ κιλά.

Πίνακας 2.10: Μέσος όρος εμπορεύσιμης γαλακτοπαραγωγής ποιμνίου ΙΕΖΠ ετών 2016-2019

ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ (kg)
2016-2017	$100,87 \pm 40,68$
2017-2018	$125,04 \pm 42,98$
2018-2019	$134,64 \pm 45,38$

Προσαρμογή από πίνακα των Ζαραλής et al., 2019

Η εκτίμηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του γάλακτος έχει πραγματοποιηθεί από μετρήσεις που έχουν υλοποιηθεί στο ποίμνιο του ΙΕΖΠ Γιαννιτσών και ως εκ τούτου αντιστοιχούν σε αποδόσεις εντατικής εκτροφής. Το γάλα της φυλής αναδεικνύεται δυνάμει υψηλών προδιαγραφών, με την λιποπεριεκτικότητα να κυμαίνεται από 6,12 έως 8,95% και την περιεκτικότητα σε πρωτεΐνη από 5,36 - 6,28%, ανάλογα με τη φάση της γαλακτικής περιόδου.

Το γάλα των προβατίνων της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας χρησιμοποιείται στην παραγωγή τοπικών τυροκομικών προϊόντων όπως φέτα, μανούρι, ανθότυρος, γαλοτύρι, κεφαλογραβιέρα, κεφαλοτύρι και μπάτζος.

Όσον αφορά την κρεοπαραγωγή, το αποδιδόμενο σφάγιο αμνών «γάλακτος» προέρχεται από αμνούς ηλικίας 6 εβδομάδων και βάρους 12,1 έως 14,7 κιλών που σε πειραματική πάχυνση αμνών του ποιμνίου του ΙΕΖΠ Γιαννιτσών έφτασε στα 17 περίπου κιλά στους αρσενικούς αμνούς (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017).

Στην ίδια πειραματική πάχυνση μελετήθηκε η ημερήσια αύξηση του σωματικού βάρους και ο δείκτης μετατρεψιμότητας της τροφής με τα αποτελέσματα να καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η παχυντική ικανότητα της φυλής είναι εξαιρετική (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017) και οι διατροφικές απαιτήσεις ανάπτυξης της φυλής μικρότερες συγκριτικά με άλλες υψιπαραγωγές φυλές (Ζαραλής et al., 2019). Ο ρυθμός ανάπτυξης για την επίτευξη του επιδιωκόμενου ποσοστού του ενήλικου σωματικού βάρους από τους αμνούς του πειράματος, ήταν ισότιμος με αυτόν που επετεύχθη σε συναφή μελέτη πάχυνσης αμνών Καραγκούνικης φυλής, που πραγματοποιήθηκε από τους Katsaounis et al. (1996), και υψηλότερος συγκριτικά με τις αποδόσεις αμνών των φυλών Ορεινής Ηπείρου και Σερρών της ίδιας μελέτης (Christodoulou et al., 2007).

Η απόδοση σε σφάγιο, μεγαλύτερη από την απόδοση της φυλής Χίου (Ζαραλής et al., 2019), καταγράφεται, σύμφωνα με το σύστημα DAD-IS του FAO, από 50,6% έως 60%. Το σφάγιο χαρακτηρίζεται από ιδανικό συνδυασμό αναπτυγμένης μυϊκής μάζας και χαμηλού ορατού επιφανειακού λίπους, ακόμα και στις περιπτώσεις που προέρχεται από αμνούς που ανέρχονται στο 60% του ενήλικου σωματικού βάρους (Christodoulou et al., 2007). Έτσι, τα σφάγια των αμνών αλλά και των προβάτων είναι υψηλής ποιότητας, με επιθυμητό χρώμα κρέατος και λίπους, προσφέροντας εξαιρετικής ποιότητας αρνίσιο και πρόβειο κρέας στην τοπική αγορά (Ζαραλής et al., 2019).

Στον πίνακα 2.11 παρατίθενται αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τα παραγωγικά χαρακτηριστικά της φυλής.

Πίνακας 2.11: Ετήσια γαλακτοπαραγωγή, ρυθμός ανάπτυξης και απόδοση σε κρέας και έριο της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας

ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ		
ΓΑΛΑΚΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΜΕΛΕΗΣ) (ημέρες)		135 - 169
ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ (ανά προβατίνα, σε kg)	ανά γαλακτική περίοδο	95-110 ή και μεγαλύτερη υπό συνθήκες
ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	Λίπος	6,12 - 8,95*
	Πρωτεΐνη	5,36 - 6,28*
ΚΡΕΟΠΑΡΑΓΩΓΗ		
ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (gr/ημέρα)	♂	269 – 303
	♀	207 – 234
ΣΒ ΑΠΟΓΑΛΑΚΤΙΣΜΟΥ (kg)	♂	12,4 - 14,7
	♀	12,1 - 13,8
ΑΠΟΔΟΣΗ ΑΜΝΩΝ ΣΕ ΣΦΑΓΙΟ		60%
ΕΡΙΟΠΑΡΑΓΩΓΗ		

Πηγές: Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017, Ζαραλής et al., 2019, FAO (DAD-IS), 2021 και ΥπΑΑΤ, 2015

*σε εντατικό σύστημα εκτροφής του ΙΕΖΠ

2.2.7 Ερευνητικά κέντρα – Πρόγραμμα PAPESHE

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος των ερευνητικών κέντρων αλλά και του έργου PAPESHE⁹, στην προσπάθεια διάσωσης και διάδοσης της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.

Όσον αφορά τα ερευνητικά κέντρα, ο Σταθμός Γεωργικής Έρευνας (ΣΓΕ) Κοίλων Κοζάνης διατηρούσε ποίμνιο φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας από το 1970 έως την πλήρη αναστολή της λειτουργίας του το 2002, ενώ το ΣΓΕ Κομοτηνής απέκτησε το πρώτο καθαρόαιμο ποίμνιο της φυλής το 1996, εκποιώντας το τελικά στα μέσα της δεκαετίας του 2000 λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων.

Η εκτροφή προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας ήταν πιο επιτυχής στο ΙΕΖΠ Γιαννιτσών, το ποίμνιο του οποίου διατηρείται έως σήμερα και συμβάλλει στη διατήρηση και βελτίωση του γενετικού υλικού της φυλής. Το εν λόγω ποίμνιο δημιουργήθηκε το 1968 με μόλις 70 προβατίνες για να φτάσει, το 2017, να αριθμεί 640 πρόβατα αποτελώντας το μεγαλύτερο ποίμνιο καθαρόαιμων προβάτων της φυλής στον Ελλαδικό χώρο (Χριστοδούλου και Χριστοδούλου, 2017, PAPESHE, 2020 a, b). Το 2019, το ποίμνιο παρουσιάζει και πάλι μείωση της δυναμικότητάς του αριθμώντας 294 πρόβατα (Ζαραλής, 2019), μερικώς λόγω του γεγονότος ότι ένα μέρος των προβάτων μεταφέρθηκε στην κλινική παραγωγικών ζώων του τμήματος Κτηνιατρικής του ΑΠΘ και στο νεοσυσταθέν κέντρο τεχνητής σπερματέγχυσης στη Φλώρινα, στο πλαίσιο του έργου PAPESHE.

---

⁹ Protection of Autochthonous population of Pelagonia Sheep breed in the crossborder area

Το έργο PAPESHE αφορά στην προστασία του αυτόχθονου πληθυσμού της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας στη διασυνοριακή περιοχή (εικόνα 2.10). Επικεφαλής του έργου, ο

Εικόνα 2.10: Διασυνοριακή περιοχή έργου PAPESHE
(<http://papeshe.vet.auth.gr/>)

προϋπολογισμός του οποίου ανέρχεται σε 771.738€, είναι το Εργαστήριο Οικονομίας Ζωικής Παραγωγής του τμήματος Κτηνιατρικής του ΑΠΘ με τη συμμετοχή του ΕΛΓΟ – ΔΗΜΗΤΡΑ, του ΓΕΩΤΕΕ και αντίστοιχων φορέων της Βόρειας Μακεδονίας. Στους στόχους του έργου συμπεριλαμβάνονται, η καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης της φυλής (πλήθος καθαρόαιμων ατόμων, μορφολογικός χαρακτηρισμός της φυλής), η δημιουργία τεχνικής υποδομής για τη γενετική βελτίωσή της

και τη διασφάλιση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, η δημιουργία βάσης δεδομένων καταγραφής και η σύσταση και υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου στατηγικού σχεδίου που να συμπεριλαμβάνει την ενημέρωση και εκπαίδευση των κτηνοτρόφων και τον σχεδιασμό της ορθής προώθησης των προϊόντων στην αγορά, ούτως ώστε να αναγνωριστεί και ανταμειφθεί η ποιοτική αξία τους. Είναι αυτονόητο ότι, για την επιτυχία του εγχειρήματος, είναι πολύ σημαντική η επικοινωνία των αποτελεσμάτων του έργου στην επιστημονική κοινότητα και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, προκειμένου να ληφθούν υπόψη και να αξιοποιηθούν (PAPESHE 2019, 2020 a, b).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΦΥΛΕΣ

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το έτος 1958, στο πλαίσιο της Συνθήκης της Ρώμης (1957), ιδρύεται η **Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)** από έξι ευρωπαϊκά κράτη (Βέλγιο, Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο). Το 1968 πραγματοποιείται η Τελωνειακή Ένωση μεταξύ των έξι κρατών μελών, ενώ το 1979 θεσπίζεται η πρώτη ενιαία Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα, το ECU¹⁰. Η Ελλάδα εισχωρεί στην ΕΟΚ το 1981 βάσει της Συνθήκης των Αθηνών (1979). Την 1^η/11/1993 ιδρύεται η **Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)** με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ή Συνθήκη για την ΕΕ (1992) με τη συγχώνευση των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, ΕΟΚ και Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας). Στην ΕΕ λειτουργούν τα εξής θεσμικά όργανα: το [Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο](#), το [Ευρωπαϊκό Συμβούλιο](#), το [Συμβούλιο της ΕΕ](#), η [Ευρωπαϊκή Επιτροπή](#), το [Δικαστήριο της ΕΕ](#), η [Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα](#) και το [Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο](#). Το 1999, το ECU αντικαθίσταται από το Ευρώ (EUR)· τα κράτη-μέλη που υιοθέτησαν το εν λόγω νόμισμα αποτελούν την Ευρωζώνη (Wikipedia, 2021).

Το 1962, σε εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης της Ρώμης, θεσπίζεται για πρώτη φορά η **Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ)**. Στο πλαίσιο της ΚΑΠ καθορίζεται η νομολογία που αφορά στην πρωτογενή γεωργική παραγωγή, στην επεξεργασία και μεταποίηση των γεωργικών προϊόντων καθώς και στη διακίνηση αυτών. Βασική προϋπόθεση στην εφαρμογή των ανωτέρω αποτελεί η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών, της ποιότητας των προϊόντων και της απασχόλησης και οικονομικής ευημερίας του αγροτικού πληθυσμού, εντός της ΕΕ. Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο πρόσθεσε, στη συνέχεια, στους στόχους της ΚΑΠ την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος (Wikipedia, 2021).

Οι επιδιώξεις της ΚΑΠ διαφοροποιούνται ανάλογα με τις συνθήκες κάθε εποχής. Η αρχική επιδίωξη κατά την έναρξη της ΚΑΠ αφορούσε στην εξασφάλιση δίκαιου βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες και οικονομικά προσιτών τροφίμων για όλους τους Ευρωπαίους πολίτες. Το 1984 δημιουργείται η ανάγκη αναθεώρησης της πολιτικής καθώς παρατηρείται υπερδιάθεση γεωργικών προϊόντων στην αγορά και ως εκ τούτου πρέπει να ληφθούν μέτρα

---

¹⁰ Το ECU (European Currency Unit) ή ΕΛΜ (Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα) είναι η λογιστική μονάδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ) τα έτη 1979-1998. Την 1η Ιανουαρίου 1999 αντικαταστάθηκε από το Ευρώ σε μια σχέση ανταλλαγής 1:1 (Wikipedia, 2021)

περιορισμού της αγροτικής παραγωγής (EU (CAP at a glance), 2021). Την ίδια εποχή στη Μεσόγειο, θεσπίζονται τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ, 1986-1992) που έχουν ως στόχο τη στήριξη της Ελλάδας, της νότιας Γαλλίας και νότιας Ιταλίας για την αντιμετώπιση των συνεπειών της ένταξης οικονομικά εύρωστων νέων κρατών μελών και συγκεκριμένα της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Η εν λόγω στήριξη περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, και τον αγροτικό τομέα με μέτρα που αφορούν στη βελτίωση των υποδομών και στην παραγωγική αναδιάρθρωση, με ταυτόχρονη στήριξη του εκσυγχρονισμού και της εντατικοποίησης της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων (Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, 2016).

Το 1992, η ΚΑΠ εστιάζει για πρώτη φορά στη στήριξη των ίδιων των γεωργών και στρέφεται στη θέσπιση άμεσων πληρωμών σε αυτούς με ταυτόχρονη μείωση της στήριξης των τιμών, ενώ το έτος 2003 εισάγεται η έννοια της εισοδηματικής στήριξης και της αποσύνδεσης των επιδοτήσεων από την παραγωγή (EU (CAP at a glance), 2021).

Από το 1989 και μετά, η ΚΑΠ, ακολουθώντας τις προγραμματικές περιόδους της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, συμπεριλαμβάνει πέντε περιόδους ως εξής: Α' (1989 -1993), Β' (1994-1999), Γ' (2000-2006), Δ' (2007-2013) και Ε' (2014-2020). Στην έναρξη της κάθε περιόδου, αλλά και με ενδιάμεσες αναθεωρήσεις, πραγματοποιούνται μεταρρυθμίσεις του κανονιστικού πλαισίου προκειμένου να επιτευχθούν οι επιδιώξεις της ΚΑΠ.

Το έτος 2000, με τη μεταρρύθμιση «Ατζέντα 2000», καθιερώνονται οι δύο πυλώνες της ΚΑΠ: ο Πυλώνας Ι που περιλαμβάνει την Κοινή Οργάνωση Αγοράς (ΚΟΑ) και τις άμεσες ενισχύσεις και ο Πυλώνας ΙΙ που περιλαμβάνει τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης (Nègre, 2021, Massot, 2021 b, c).

Σήμερα βρίσκεται σε ισχύ η ΚΑΠ 2014-2020 καθώς, με τον **Καν.(ΕΕ)2220/2020**, δόθηκε διετή παράταση της εφαρμογής της προκειμένου τα κράτη μέλη να ολοκληρώσουν την εκπόνηση των στρατηγικών τους σχεδίων για την εφαρμογή της επόμενης προγραμματικής περιόδου 2023-2027. Η ΚΑΠ 2014-2020 αναθεωρήθηκε το έτος 2017 με την έκδοση του **Καν.(ΕΕ) 2393/2017**, γνωστού και έως κανονισμού Omnibus.

3.1.1 Ταμεία χρηματοδότησης ΚΑΠ και προϋπολογισμός

Το 1962, με τον **Καν.(ΕΟΚ)25/1962** του Συμβουλίου, ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), ως μέρος του προϋπολογισμού της Κοινότητας, προκειμένου να στηρίξει οικονομικά την ΚΟΑ. Στο πλαίσιο αυτό, ορίζεται και η χρηματοδότηση της κοινής αγοράς γαλακτοκομικών προϊόντων από την 1^η Νοεμβρίου του 1962. Με τον **Καν.(ΕΟΚ)729/1970** η χρηματοδότηση διαχωρίζεται· το ταμείο εγγυήσεων χρηματοδοτεί τις επιστροφές κατά την εξαγωγή από τρίτες χώρες και τις παρεμβάσεις για

τη ρύθμιση των γεωργικών αγορών και το ταμείο προσανατολισμού αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση των διαρθρωτικών τροποποιήσεων για την καλή λειτουργία της αγοράς. Με τον **Καν.(ΕΚ)1258/1999** το ΕΓΤΠΕ χρηματοδοτεί επιπλέον, μέσω του ταμείου εγγυήσεων, τα κτηνιατρικά μέτρα (μέτρα κτηνιατρικών ελέγχων και μέτρα εξάλειψης και επίβλεψης των ζωνοδόσων) και τα μέτρα ενημέρωσης για την ΚΑΠ και των δράσεων αξιολόγησης των χρηματοδοτούμενων μέτρων, ενώ θεσπίζεται και η χρηματοδότηση των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης, μέσω και των δύο ταμείων. Ο **Καν.(ΕΚ)1258/1999** αντικαθίσταται από τον **Καν.(ΕΚ)1290/2005** με τον οποίο συστήνονται δύο ταμεία σε αντικατάσταση του ΕΓΤΠΕ· το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης χρηματοδοτούνται πλέον από το ΕΓΤΑΑ. Στο ΕΓΤΕ ανατίθενται οι υπόλοιποι τομείς που χρηματοδοτούνταν από το ταμείο εγγυήσεων του ΕΓΤΠΕ ενώ προστίθενται και νέοι τομείς μεταξύ των οποίων οι άμεσες ενισχύσεις των γεωργών και τα μέτρα διατήρησης, χαρακτηρισμού, συλλογής και χρησιμοποίησης των γενετικών πόρων στη γεωργία. Τέλος, με τον **Καν.(ΕΕ)1306/2013**, που ισχύει έως σήμερα, αναπροσαρμόζεται το είδος χρηματοδότησης των ταμείων με μικρές διαφοροποιήσεις, μεταξύ αυτών η παύση χρηματοδότησης των μέτρων κτηνιατρικών ελέγχων και εξάλειψης/επίβλεψης των ζωνοδόσων· το ΕΓΤΕ χρηματοδοτεί πλέον, ως προς τον συγκεκριμένο τομέα, μόνο τα μέτρα που αφορούν στον κλωνισμό της εμπιστοσύνης των καταναλωτών που προκαλείται από ζωνοδόσους.

Αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ των δύο πυλώνων της ΚΑΠ, ως προς τη χρηματοδότησή τους, αποτελεί το γεγονός ότι η χρηματοδότηση του συνόλου των άμεσων ενισχύσεων και του μεγαλύτερου τμήματος της ΚΟΑ πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου από το ΕΓΤΕ, ενώ η χρηματοδότηση της αγροτικής ανάπτυξης συγχρηματοδοτείται από το ΕΓΤΑΑ συνδυαστικά με άλλα περιφερειακά ή εθνικά ταμεία (Nègre, 2021).

Όσον αφορά το ποσοστό που αντιστοιχεί στον γεωργικό τομέα σε σχέση με τον συνολικό προϋπολογισμό της ΕΕ, ξεκινώντας από 66% τη δεκαετία του '80 κατέληξε, σταδιακά μειούμενο, μόλις στο 31% για την επόμενη προγραμματική περίοδο. Για την ΚΑΠ 2014-2020 διατέθηκαν συνολικά 408,313 δισ. €:

- 291,273 δισ. € (71,3 %) για τις άμεσες ενισχύσεις,
- 99,587 δισ. € (24,4 %) για την αγροτική ανάπτυξη και
- 17,453 δισ. € (4,3 %) για την ΚΟΑ (Massot, 2021 a).

Από τον ανωτέρω προϋπολογισμό, το ποσοστό που αναλογεί ετησίως στην Ελλάδα κυμαίνεται κατά προσέγγιση (βάσει των στοιχείων του προϋπολογισμού έτους 2019) στα 2.038,7 δισ. € για τον Πυλώνα Ι και 411,4 εκ. € (ενωσιακή συμμετοχή) για τον Πυλώνα ΙΙ (Massot, 2021 d).

3.1.2 Θέσπιση Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου

Με την έκδοση του **Καν.(ΕΟΚ)3508/1992** θεσπίζεται η υποχρεωτική δημιουργία, από όλα τα κράτη μέλη, ενός Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ) το οποίο από το 1993 περιλαμβάνει υποχρεωτικά τις αιτήσεις ενίσχυσης των γεωργών, αλφαριθμητικό σύστημα αναγνώρισης και καταγραφής των βοοειδών και ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχου (για την υλοποίηση των απαιτούμενων διοικητικών και επιτόπιων ελέγχων). Το 1996 στο σύστημα προστίθενται επιπλέον μηχανογραφημένη βάση δεδομένων (καταγραφής των στοιχείων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που απορρέουν από τις αιτήσεις ενίσχυσης) και αλφαριθμητικό σύστημα αναγνώρισης των αγροτεμαχίων.

Ο **Καν.(ΕΟΚ)3508/92** αντικαθίσταται από τον **Καν.(ΕΚ)1782/2003** και στη συνέχεια από τους **Καν.(ΕΚ)73/2009** και **Καν.(ΕΕ)1306/2013** που ακολουθούν. Ο τελευταίος συνεπικουρείται όσον αφορά το ΟΣΔΕ από τους **Καν.(ΕΕ)640/2014** και **809/2014** στους οποίους περιγράφονται οι λεπτομέρειες του συστήματος.

Βασικό στόχο του ΟΣΔΕ αποτελεί η απλούστευση των διαδικασιών· οι γεωργοί οφείλουν πλέον να υποβάλλουν μία μόνο αίτηση ενίσχυσης¹¹ (και όχι μία αίτηση ανά καθεστώς) στην οποία υποχρεούνται να δηλώνουν το σύνολο των στοιχείων της εκμετάλλευσής τους.

Ταυτόχρονα, αυξάνεται η αποτελεσματικότητα των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα για τη χορήγηση των κοινοτικών ενισχύσεων, καθώς:

- καθίσταται ευκολότερη η διαχείριση του μεγάλου όγκου των αιτήσεων ενίσχυσης,
- αποφεύγεται η σώρευση ελέγχων ίδιου τύπου και επιτυγχάνεται η αύξησή τους χωρίς σημαντικό διοικητικό φόρτο, αφού τα στοιχεία των διενεργούμενων ελέγχων μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλα τα καθεστώτα,
- διευκολύνεται η διενέργεια των διοικητικών ελέγχων με την υποβοήθησή τους από μηχανογραφικούς/διασταυρωτικούς ελέγχους,
- αντικαθίστανται οι επιτόπιοι έλεγχοι των αγροτεμαχίων από ελέγχους τηλεπισκόπησης.

Στην Ελλάδα, η έναρξη λειτουργίας του ΟΣΔΕ καθυστέρησε σημαντικά, ξεκινώντας επί της ουσίας από το τέλος του 2006 με την εφαρμογή σχετικού σχεδίου δράσης και επιτήρησης της ΕΕ, μετά την καταδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου για τη χώρα. Η διαχείριση του ΟΣΔΕ αποτελεί αρμοδιότητα του ΟΠΕΚΕΠΕ¹², με εξαίρεση το ΟΠΣΚ¹³, την επίσημη εθνική βάση δεδομένων για τα ζώα, την οποία διαχειρίζεται το ΥΠΑΑΤ (ΓΕΩΤΕΕ, Επιτροπή ΟΣΔΕ, 2008).

¹¹ Ενιαία Αίτηση Ενίσχυσης (ΕΑΕ)

¹² Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων, Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

¹³ Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Κτηνιατρικής

3.1.3 Κοινή Οργάνωση Αγοράς

Οι μηχανισμοί αγοράς και η διαμόρφωση των τιμών αυτής, αναδείχτηκε ως σημαντικό μέσο ρύθμισης των οικονομικών σχέσεων και της ισορροπίας των οικονομικών συστημάτων μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 (Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, 2016). Στο πλαίσιο αυτό, η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (ΚΟΑ) αποτελεί την πρώτη μορφή παρέμβασης της ΚΑΠ, στην έναρξη της οποίας ο πρωταρχικός στόχος ήταν η σταθεροποίηση των αγορών, με ταυτόχρονη προστασία του εισοδήματος των γεωργών και αύξηση της γεωργικής παραγωγής. Έτσι, δημιουργείται μια ΚΟΑ για κάθε γεωργικό τομέα που, με σκοπό την επίτευξη των ανωτέρω, επιδιώκει αρχικά την εγγύηση σταθερών τιμών των προϊόντων ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιεί ως μέσο την άμεση ενίσχυση των γεωργών. Στο πλαίσιο της ΚΑΠ 2007-2013, οι 21 ΚΟΑ που είχαν έως τότε θεσπιστεί με την νομοθέτηση πλήθους κανονισμών, ενοποιούνται σε μια ΚΟΑ με έναν ενιαίο κανονισμό, τον **Καν.(ΕΚ)1234/2007**, που στη συνέχεια αντικαθίσταται από τον, εν ισχύ σήμερα, **Καν.(ΕΕ)1308/2013**. Ταυτόχρονα, το μεγαλύτερο μέρος των άμεσων ενισχύσεων των ΚΟΑ αποδεδμεύεται από την παραγωγή και αφαιρείται από τους κανονισμούς της ενιαίας ΚΟΑ, καθώς αποτελεί πλέον ξεχωριστό τμήμα του Πυλώνα Ι με διακριτό κανονιστικό πλαίσιο. Έτσι, στην ισχύουσα ΚΑΠ, στο πλαίσιο του Καν.(ΕΕ)1308/2013, η ΚΟΑ περιορίζεται στις διαδικασίες που αφορούν στα εξής:

- παρεμβάσεις στην αγορά και στο εμπόριο (διαχείριση κρίσεων, στήριξη τιμών μέσω αποθεματοποίησης γεωργικών προϊόντων),
- οργανώσεις παραγωγών,
- συναλλαγές με τρίτες χώρες,
- κανόνες ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις και τις κρατικές ενισχύσεις,
- έκτακτα μέτρα για την αποφυγή της διατάραξης της αγοράς,
- αποθεματικό κρίσης¹⁴ τόσο της γεωργικής παραγωγής όσο και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων (Massot, 2021 b).

3.1.3.1 Οι ΚΟΑ του προβατοτροφικού τομέα

Οι ΚΟΑ που διέπουν τον προβατοτροφικό τομέα αφορούν τόσο στο γάλα και στα γαλακτοκομικά προϊόντα, όσο και στο πρόβειο κρέας. Οι βασικοί κανονισμοί που σχετίζονται με τις ΚΟΑ των εν λόγω τομέων καταγράφονται στον πίνακα 4 του παραρτήματος.

---

¹⁴ Το εν λόγω αποθεματικό δημιουργείται από την εφαρμογή της «δημοσιονομικής πειθαρχίας»· την ετήσια παρακράτηση ενός ποσοστού από τις άμεσες ενισχύσεις άνω των 2.000€. Το αποθεματικό που δεν χρησιμοποιείται στη διαχείριση κρίσεων, επιστρέφεται στο τέλος του κάθε οικονομικού έτους στους γεωργούς.

Όσον αφορά τον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων, η εφαρμογή της ΚΟΑ ξεκινάει σταδιακά από το έτος 1964, με τον **Καν.(ΕΟΚ)13/1964**. Στόχος της ΚΟΑ στον τομέα είναι η ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται το βιοτικό επίπεδο όλων των κτηνοτρόφων και ταυτόχρονα να μην διαταράσσεται η αγορά. Αυτό επιτυγχάνεται με τη θέσπιση κοινών μέτρων παρέμβασης. Έτσι, θεσπίζεται ενιαία ενδεικτική τιμή διακίνησης των προϊόντων, η οποία θα πρέπει να διασφαλίζεται από τα μέτρα παρέμβασης που λαμβάνονται, και ενιαίο καθεστώς συναλλαγών των εξωτερικών συνόρων, με είσπραξη εισφοράς εισαγωγής και καταβολή επιστροφής εξαγωγής στις συναλλαγές με τις τρίτες χώρες, προκειμένου να μην διαταράσσεται η αγορά της ΕΟΚ από τις διεθνείς τιμές (Σκεπτικό Καν. 804/1968). Το 1987 με τον **Καν.(ΕΟΚ)1898/1987**, με σκοπό την ορθή ενημέρωση των καταναλωτών και τη βελτίωση της διακίνησης των προϊόντων γάλακτος στην αγορά, προσδιορίζονται οι έννοιες «γάλα» και «γαλακτοκομικά προϊόντα» και διασαφηνίζεται η ονομασία τους.

Η λογική των παρεμβάσεων της ΚΟΑ είναι παρόμοια και στον τομέα του πρόβειου κρέατος με την προσθήκη της πρόβλεψης δυνατότητας δημόσιας ή ιδιωτικής αποθεματοποίησης των σφάγιων και πριμοδότησης σφαγής για την αντιστάθμιση της πιθανής απώλειας εισοδήματος των κτηνοτρόφων στην κοινή αγορά (Σκεπτικό Καν. 1837/1980). Ωστόσο, η ΚΟΑ στον τομέα του πρόβειου κρέατος θεσπίζεται αρκετά χρόνια αργότερα καθώς στα πρώτα κράτη μέλη της ΕΟΚ το αιγοπρόβειο κρέας αντιπροσωπεύει μόλις το 1% της γεωργικής παραγωγής και το 2% της κατανάλωσης κρέατος. Η πρώτη προσπάθεια θέσπισης ΚΟΑ στον τομέα του πρόβειου κρέατος πραγματοποιήθηκε το 1975 μετά την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας στην ΕΟΚ (1973), αφού στα νέα αυτά κράτη μέλη το πρόβειο κρέας είχε εξέχουσα θέση στην κτηνοτροφία και την προτίμηση των καταναλωτών. Η πρώτη ΚΟΑ θεσπίστηκε τελικά το 1980, με τον **Καν.(ΕΟΚ)1837/1980**, και εξελίχθηκε σταδιακά, αφενός με την προσχώρηση νέων κρατών μελών με σημαντική παραγωγή πρόβειου κρέατος, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, και αφετέρου με την επίτευξη της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), το 1994. Οι αλλαγές που επήλθαν με την εν λόγω συμφωνία εξακολουθούν να προστατεύουν τους κτηνοτρόφους της ΕΕ από τις εισαγωγές φθηνότερων ζώων προβάτων και πρόβειου κρέατος από τρίτες χώρες (Canali, Econogene Consortium, 2006).

Η πολιτική της ΚΟΑ τροποποιείται αρκετές φορές για να καταλήξει, λίγο πριν την ενοποίηση των κανονισμών των ΚΟΑ, στον **Καν.2529/2001**. Επιπλέον των παρεμβάσεων στήριξης της αγοράς, πλήθος κανονισμών θεσπίζουν μέτρα για τη στήριξη του εισοδήματος των γεωργών. Για παράδειγμα στον τομέα του αιγοπρόβειου κρέατος θεσπίζονται μέτρα που αφορούν στους κτηνοτρόφους των ορεινών περιοχών της ΕΕ, στην πριμοδότηση

προβατοτρόφων που εκτρέφουν αμνούς με σκοπό την απόδοση βαρέων σφάγιων και στην πριμοδότηση των κτηνοτρόφων αιγοπροβάτων γενικότερα.

Οι ενιαίοι κανονισμοί για την ΚΟΑ (**Καν.(ΕΚ)1234/2007** και **Καν.(ΕΕ)1308/2013**) διατηρούν για τον τομέα του πρόβειου γάλακτος και κρέατος τους κανόνες που έχουν ήδη περιγραφεί για την αποθεματοποίηση (πρόβειο κρέας και τυριά), τους εισαγωγικούς δασμούς και τις επιστροφές εξαγωγής στις συναλλαγές με τις τρίτες χώρες, με εξαίρεση τον τομέα του πρόβειου κρέατος στον οποίο δεν αναφέρονται πλέον επιστροφές εξαγωγής (άρθρο 162, Καν.(ΕΚ)1234/2007, άρθρο 196, Καν.(ΕΕ)1308/2013). Ταυτόχρονα, οι κανονισμοί εμπλουτίζονται με νέα μέτρα· ενδεικτικά αναφέρονται:

- Συγχρηματοδοτούμενα έκτακτα μέτρα στήριξης για τις περιπτώσεις διατάραξης της αγοράς, περιορισμού των συναλλαγών και της εμπιστοσύνης του καταναλωτή, εξαιτίας εφαρμογής υγειονομικών μέτρων για την εκρίζωση ή αποτροπή εξάπλωσης ζωνοδύσων (άρθρο 44, Καν.(ΕΚ)1234/2007, άρθρο 220, Καν.(ΕΕ)1308/2013).
- Μέτρα για τον τομέα του πρόβειου κρέατος (για παράδειγμα μέτρα βελτίωσης της ποιότητας ή της οργάνωσης της παραγωγής, μεταποίησης και εμπορίας) με σκοπό την ενθάρρυνση των πρωτοβουλιών των επαγγελματικών οργανώσεων να συνδράμουν στην εξισορρόπηση μεταξύ προσφοράς – ζήτησης (άρθρο 54, Καν.(ΕΚ)1234/2007). Η εν λόγω δυνατότητα δίνεται στον Καν.(ΕΕ)1308/2013 (άρθρο 150) και για τα ΠΟΠ-ΠΓΕ τυριά.
- Μέτρα για την αντιμετώπιση της αύξησης ή πτώσης των τιμών του πρόβειου κρέατος και γάλακτος ή γαλακτοκομικών προϊόντων εφόσον αυτή οδηγήσει σε διαταραχή των τιμών της αγοράς της ΕΕ (άρθρο 186, Καν.(ΕΚ)1234/2007).

Ένα πρόσφατο παράδειγμα παρέμβασης για την αντιμετώπιση της διατάραξης της αγοράς αποτελεί η θέσπιση *«χορήγησης προσωρινής έκτακτης ενίσχυσης στους παραγωγούς στους τομείς της κτηνοτροφίας»* βάσει του **Καν.(ΕΕ)1853/2015**. Η δυνατότητα χορήγησης της εν λόγω ενίσχυσης δόθηκε στο πλαίσιο της στήριξης των κτηνοτρόφων για τη διατάραξη της αγοράς που προκλήθηκε την διετία 2014-2015, στους τομείς του βόειου και αιγοπρόβειου γάλακτος και του βόειου, αιγοπρόβειου και χοίρειου κρέατος εξαιτίας της ανισορροπίας μεταξύ προσφοράς-ζήτησης (λόγω της μείωσης εξαγωγών γαλακτοκομικών προϊόντων στην Κίνα και της παράτασης του ρωσικού εμπάργκο) αλλά και της αύξησης του κόστους σίτισης των ζώων λόγω των υψηλών θερινών θερμοκρασιών που επηρέασαν αρνητικά τις καλλιέργειες και τους βοσκότοπους (Σκεπτικό Καν.(ΕΕ)1853/2015).

3.1.4 Γενετικοί πόροι αγροτικών ζώων

3.1.4.1 Πρωτοβουλίες για τη διαφύλαξη των ζωικών γενετικών πόρων σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο

Η ευαισθητοποίηση της παγκόσμιας κοινότητας για τη διαφύλαξη των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων διαφαίνεται ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60, με τις σημαντικές πρωτοβουλίες του FAO για την καταγραφή και αξιολόγηση της κατάστασης και την ανάπτυξη στρατηγικών διατήρησης (Ligda et al, 2011). Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1, πρώτο δείγμα των εν λόγω πρωτοβουλιών αποτελεί, το 1979, η σύνταξη της έκθεσης «Φυλές μεσογειακών προβάτων με φθίνουσα τάση στον πληθυσμό τους» βάσει της επιτόπιας έρευνας στα κράτη της Μεσόγειου τη διετία 1974-1975 από τους FAO και UNEP (FAO, UNEP, 1979). Το 1980, οι δύο φορείς πραγματοποιούν στη Ρώμη παγκόσμια τεχνική διαβούλευση για τη διατήρηση και διαχείριση των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων, στην οποία έλαβε μέρος και η Ευρωπαϊκή Οργάνωση Ζωικής Παραγωγής (EAAP¹⁵). Την ίδια χρονιά δημιουργείται ομάδα εργασίας για τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων από την επιτροπή γενετικών πόρων της EAAP, αποτελώντας την πρώτη συντονισμένη δραστηριότητα στην Ευρώπη (EAAP, nd, Ligda et al, 2011). Το 1987 δημιουργείται από την κτηνιατρική σχολή του πανεπιστήμιου του Ανόβερο, σε συνεργασία με τους FAO και EAAP, η πρώτη ευρωπαϊκή βάση δεδομένων για τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων η οποία το επόμενο έτος συμπεριέλαβε δεδομένα σε παγκόσμιο επίπεδο, αποτελώντας την πρώτη παγκόσμια βάση δεδομένων γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων. Η βάση αυτή διαιρείται το 1991, με τη δημιουργία του Παγκόσμιου Συστήματος Πληροφόρησης για την ποικιλομορφία των ζώων (DAD-IS) του FAO. Σήμερα, η βάση δεδομένων είναι και πάλι ενιαία, μετά τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πληροφοριών για τη Βιοποικιλότητα των αγροτικών ζώων (EFABIS) το οποίο συνδέεται τόσο με το DAD-IS, όσο και με τις εθνικές βάσεις δεδομένων των κρατών μελών της ΕΕ (EAAP, nd).

Το 1992, στην «Σύνοδο Κορυφής της Γης» που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο, υιοθετείται η Ατζέντα 21 το άρθρο 14 της οποίας αφορά στους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων και υπογράφεται, από τις χώρες που συμμετέχουν, σύμβαση για τη βιολογική ποικιλομορφία (Ligda et al, 2011). Το 1993 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επικυρώνει και υιοθετεί τη σύμβαση για τη βιολογική ποικιλομορφία, με απόφαση του Συμβουλίου της (Απόφαση ΕΟΚ626/1993), ενώ ο FAO δημοσιεύει την Παγκόσμια Λίστα Παρακολούθησης για την ποικιλομορφία των αγροτικών ζώων (Ligda et al, 2011). Το 1999, λαμβάνοντας υπόψη 169 εκθέσεις κρατών, ο FAO συντάσσει έκθεση για την παγκόσμια κατάσταση των

---

¹⁵ European Association for Animal Production

γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων η οποία, το 2007, υιοθετείται από την διακυβερνητική Τεχνική Διάσκεψη για τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων στο Ιντερλάκεν της Ελβετίας. Στην ίδια διάσκεψη εγκρίνεται και το Παγκόσμιο Σχέδιο δράσης για τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων και η Διακήρυξη του Ιντερλάκεν (Ligda et al, 2011).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η «*Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020*», που υιοθετείται για την περίοδο 2011-2020, στοχεύει στην «*αύξηση της συμβολής της γεωργίας και της δασοκομίας στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας*» (στόχος 3)· στο πλαίσιο αυτού του στόχου προβλέπεται και η δράση 10 – «*Διατήρηση της γεωργικής γενετικής ποικιλότητας της Ευρώπης*». Στην εν λόγω δράση συμπεριλαμβάνεται η υιοθέτηση γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων, στο πλαίσιο της αγροτικής ανάπτυξης, για την υποστήριξη των γεωργικών γενετικών πόρων και τη θέσπιση στρατηγικής διατήρησης της γενετικής ποικιλότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011). Το 2010 εγκρίνεται το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, περί πρόσβασης στους γενετικούς πόρους· η ΕΕ εφαρμόζει το εν λόγω πρωτόκολλο, με τον Καν.(ΕΕ)511/2014, βάσει του οποίου οι γενετικοί πόροι και οι παραδοσιακές γνώσεις που συνδέονται με αυτούς, μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνον υπό το πλαίσιο συμφωνηθέντων όρων, μεταξύ του φυσικού ή νομικού προσώπου ή ιδρύματος που επιθυμεί τη χρήση τους και της χώρας καταγωγής των εν λόγω πόρων (Amanatidis, 2021).

Με τους στόχους της στρατηγικής της περιόδου 2011-2020 να μην έχουν επιτευχθεί πλήρως, η ΕΕ, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, στοχεύει πλέον στη «*Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030*» στην οποία, μεταξύ άλλων, προβλέπεται η αντιστροφή της πτωτικής τάσης της γενετικής ποικιλομορφίας των ζωικών γενετικών πόρων, μέσω της διευκόλυνσης της χρησιμοποίησης παραδοσιακών φυλών, υπερθεματίζοντας, ως προς την αναγκαιότητα των τελευταίων, βάσει της συνεισφοράς τους σε μια πιο υγιεινή και θρεπτική διατροφή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

3.1.4.2 Τα πρώτα Κοινοτικά προγράμματα για τη διατήρηση των γενετικών πόρων

Με σκοπό την εφαρμογή της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία στα κράτη μέλη της ΕΕ, το Συμβούλιο αυτής εκδίδει τον **Καν.(ΕΚ)1467/1994**, τον πρώτο κανονισμό «για τη διατήρηση, τα χαρακτηριστικά, τη συλλογή και τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων στη γεωργία». Η διατήρηση των γενετικών πόρων στη γεωργία χαρακτηρίζεται ως υπερεθνικό θέμα που καθορίζεται από την κοινή αγροτική πολιτική της ΕΕ. Έτσι, θεσπίζεται για πρώτη φορά κοινοτικό πρόγραμμα μακροπρόθεσμης δράσης, πενταετούς διάρκειας (1994-1999), το οποίο χαρακτηρίζεται πολυεπιστημονικό με ενθάρρυνση εκπροσώπησης όλων των

συναφών επιστημονικών ειδικοτήτων. Προτεραιότητα του προγράμματος αποτελεί η διατήρηση φυτικών και ζωικών ειδών υψηλής οικονομικής αξίας για τη γεωργία, χρήσιμων για τη διαφοροποίηση της γεωργικής παραγωγής και την ποιοτική βελτίωση των γεωργικών προϊόντων καθώς και για την προστασία του περιβάλλοντος.

Τα βασικά σημεία του προγράμματος συνοψίζονται στα εξής:

- Δημιουργείται επιτροπή που αποτελείται από εκπροσώπους των κρατών μελών και προεδρεύεται από εκπρόσωπο της ΕΕ, προκειμένου να επιτευχθεί ο συντονισμός των ενεργειών και η ανταλλαγή πληροφοριών μέσω των διαβουλεύσεων.
- Μεθοδεύεται καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στα κράτη μέλη, τα οποία καταρτίζουν μόνιμο κατάλογο της κατάστασης και της φύσης των γενετικών πόρων και των δραστηριοτήτων διατήρησης και χρήσης αυτών. Ο κατάλογος πρέπει να επικαιροποιείται τακτικά και η χρηματοδότηση της κατάρτισης και έκδοσης καλύπτονται από τον προϋπολογισμό του προγράμματος.
- Θεσπίζεται πλήρης χρηματοδότηση ποικίλων δραστηριοτήτων που αφορούν στους γενετικούς πόρους όπως, για παράδειγμα, ο συντονισμός από την ΕΕ των μεμονωμένων ενεργειών των κρατών μελών και η οργάνωση σεμιναρίων και δράσεων κατάρτισης. Επιπλέον, προβλέπεται συγχρηματοδότηση (έως 50%) των σχεδίων διατήρησης, χαρακτηρισμού και χρήσης των γενετικών πόρων.
- Τα κράτη μέλη υποχρεούνται σε ετήσια τεχνική και οικονομική αναφορά της προόδου του προγράμματος προς την ΕΕ η οποία αξιολογεί και αναπροσαρμόζει το πρόγραμμα στο τρίτο έτος εφαρμογής του. Στη λήξη της πενταετίας, ανεξάρτητη επιτροπή εμπειρογνομόνων συντάσσει έκθεση, η οποία μαζί με τις παρατηρήσεις της ΕΕ υποβάλλονται στα αρμόδια θεσμικά όργανα της τελευταίας.

Το δεύτερο κοινοτικό πρόγραμμα για τους γενετικούς πόρους της γεωργίας θεσπίζεται το 2004, με τον **Καν.(ΕΚ)870/2004**, και είναι τετραετούς διάρκειας. Το εν λόγω πρόγραμμα λαμβάνει υπόψη, επιπλέον της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία, το σχέδιο δράσης της κοινότητας για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία των γενετικών πόρων στη γεωργία καθώς και την παγκόσμια στρατηγική για τη διαχείριση των γενετικών πόρων των εκτρεφόμενων ζώων.

Όσον αφορά τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων, το δεύτερο κοινοτικό πρόγραμμα προσθέτει, μεταξύ άλλων, τις κάτωθι στοχοθετημένες δράσεις (έως 50% συγχρηματοδότηση):

- Εμπλουτισμό των μόνιμων καταλόγων με κατηγοριοποίηση της διατήρησης των γενετικών πόρων σε «ex situ» και σε «in situ/στη γεωργική εκμετάλλευση».¹⁶ Οι εν λόγω κατάλογοι οφείλουν πλέον να συνδέονται με το σύστημα DAD-IS του FAO.
- Δημιουργία ευρωπαϊκών κρυογονικών τραπεζών και διασωστικών κέντρων και πάρκων ζώων εκτροφής για τους γενετικούς πόρους των αγροτικών ζώων που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν.
- Τυποποίηση των κριτηρίων των εθνικών προτεραιοτήτων δράσης και ανάπτυξη διεθνών προγραμμάτων εκτροφής για τις υπό εξαφάνιση φυλές αγροτικών ζώων.
- Θέσπιση στρατηγικών βελτίωσης της παραγωγικότητας των αυτόχθονων φυλών με σκοπό τη σύνδεση φυλής - προϊόντος, την ανάδειξη της περιβαλλοντικής αξίας των φυλών και τη συμβολή τους στον πολυλειτουργικό χαρακτήρα της γεωργίας.

3.1.4.3 Καταγραφή, διακίνηση και επιλογή καθαρόαιμων προβάτων αναπαραγωγής

Απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση των ανωτέρω κοινοτικών προγραμμάτων αποτελεί η μεθόδευση των διαδικασιών καταγραφής, διακίνησης και επιλογής των καθαρόαιμων αγροτικών ζώων. Σε ό,τι αφορά τα πρόβατα, το έτος 1989, με οδηγία του Συμβουλίου (ΕΟΚ361/1989), θεσπίζεται ενιαία κοινοτική διαδικασία για την εγγραφή των καθαρόαιμων αιγοπροβάτων στα γενεαλογικά βιβλία των φυλών, την έκδοση πιστοποιητικών για τις ανάγκες των ενδοκοινοτικών συναλλαγών και τη λήψη μέτρων για την, επί ίσοις όροις, διακίνηση καθαρόαιμων αιγοπροβάτων αναπαραγωγής από τις τρίτες χώρες. Η διευκόλυνση της χρήσης καθαρόαιμων ζώων κρίνεται αναγκαία για την υποστήριξη του αιγοπροβατοτροφικού τομέα. Τα κράτη μέλη οφείλουν να συμμορφωθούν έως την 1^η/1/1991 ακολουθώντας ενιαία κριτήρια ως προς την αναγνώριση των φορέων τήρησης γενεαλογικών βιβλίων, την εγγραφή των ζώων σε αυτά, τις μεθόδους ελέγχου των αποδόσεων και εκτίμησης της γενετικής αξίας και την επιλογή των γεννητόρων που χρησιμοποιούνται.

Σύμφωνα με την ανωτέρω οδηγία ο χαρακτηρισμός «πρόβατο αναπαραγωγής καθαρής φυλής» αποδίδεται σε πρόβατα που είναι εγγεγραμμένα ή δύνανται να εγγραφούν στο γενεαλογικό βιβλίο της φυλής και ταυτόχρονα οι γεννήτορες και προγεννήτορές τους είναι επίσης εγγεγραμμένοι στο γενεαλογικό βιβλίο της εν λόγω φυλής. Ως γενεαλογικό βιβλίο μιας φυλής προβάτων χαρακτηρίζεται κάθε μητρώο ή μηχανογραφικό σύστημα φορέα

¹⁶«διατήρηση in situ»: η διατήρηση και ανάκτηση βιώσιμων πληθυσμών των φυλών αγροτικών ζώων στο γεωργικό περιβάλλον όπου ανέπτυξαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους
 «διατήρηση in situ/στην εκμετάλλευση»: η διατήρηση in situ σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης
 «διατήρηση ex situ»: η διατήρηση γενετικού υλικού των αγροτικών ζώων, εκτός του γεωργικού τους περιβάλλοντος (προσαρμογή ορισμών μόνο για τα αγροτικά ζώα, βάσει του άρθρου 3 του Καν. (ΕΚ) 870/2004)

επίσημα αναγνωρισμένου από το κράτος μέλος, στο οποίο καταχωρίζονται τα πρόβατα αναπαραγωγής της συγκεκριμένης καθαρής φυλής και τα στοιχεία των προγόνων τους.

Η οδηγία ΕΟΚ361/1989 αντικαταστάθηκε από τον **Καν.(ΕΕ)1012/2016**, ο οποίος συνεχίζει να ισχύει έως σήμερα. Ο εν λόγω κανονισμός θέτει αναλυτικούς κανόνες και διαδικασίες ελέγχου σχετικά με τα όσα έχουν ήδη θεσπιστεί και επιπλέον εισάγει την έννοια της **κοινωνίας εκτροφής**, και των **προγραμμάτων αναπαραγωγής**. Ως κοινωνία εκτροφής ορίζεται κάθε φορέας επίσημα αναγνωρισμένος από το κράτος μέλος που εκτελεί ένα πρόγραμμα αναπαραγωγής σε καθαρόαιμα ζώα, διενεργεί δηλαδή όλες τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να διατηρηθούν ή και να ενισχυθούν τα επιθυμητά φαινοτυπικά ή/και γενοτυπικά χαρακτηριστικά των ζώων. Σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι η διατήρηση και βελτίωση ή η ανασύσταση μιας φυλής ή ακόμη και η δημιουργία νέας φυλής. Η Επιτροπή, προς διευκόλυνση και εναρμόνιση των μεθόδων που χρησιμοποιούνται στα εν λόγω προγράμματα, ορίζει, όπου κρίνεται αναγκαίο, αρμόδια κέντρα αναφοράς της ΕΕ που συντονίζουν τους φορείς των κρατών μελών. Στις περιπτώσεις που μια φυλή απειλείται με εξαφάνιση ή/και η διατήρησή της κρίνεται αναγκαία και δεν υπάρχει αναγνωρισμένος φορέας που να υλοποιεί πρόγραμμα αναπαραγωγής, η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους δύναται να διεξάγει πρόγραμμα αναπαραγωγής για τη φυλή.

Όσον αφορά τον έλεγχο των επιδόσεων των προβάτων αναπαραγωγής καθαρόαιμων φυλών και των μεθόδων εκτίμησης της γενετικής τους αξίας, η πρώτη εναρμόνιση των διαδικασιών πραγματοποιείται με την **(ΕΟΚ)256/1990** απόφαση της Επιτροπής. Στην εν λόγω απόφαση τίθενται κανόνες σχετικά με τον έλεγχο:

- των ατομικών αποδόσεων των προβάτων που εκτρέφονται στα ΚΓΒΖ αλλά και στις εκμεταλλεύσεις εκτροφής των καθαρόαιμων φυλών,
- της γενετικής αξίας των προβάτων αναπαραγωγής αναφορικά με τη γαλακτοπαραγωγική τους ικανότητα,
- της γενετικής αξίας των προβάτων αναπαραγωγής βάσει της κρεοπαραγωγικής και γαλακτοπαραγωγικής ικανότητας των απογόνων και των συγγενών τους.

Η ανωτέρω απόφαση καταργείται από τον **Καν.(ΕΕ)602/2020**, στα παραρτήματα του οποίου τροποποιούνται τα υποδείγματα ζωοτεχνικών πιστοποιητικών διακίνησης των ζώων αναπαραγωγής και του αναπαραγωγικού υλικού τους (σπέρμα, ωοκύτταρα, έμβρυα) που πρέπει να χρησιμοποιούνται.

3.1.5 Αγροτική Ανάπτυξη

Παράλληλα με τα δύο κοινοτικά προγράμματα για τους γενετικούς πόρους (υποκεφάλαιο 3.1.4.2), οι αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων που απειλούνται με εξαφάνιση εντάσσονται

στους κανονισμούς προστασίας του περιβάλλοντος και στα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα της αγροτικής ανάπτυξης. Στη συνέχεια παρατίθενται οι βασικοί κανονισμοί που αφορούν στα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) και επισημαίνονται οι βασικές παράμετροι που καθέναν από αυτούς εμπεριέχει σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων διατήρησης των αυτόχthonων φυλών:

- Στον **Καν.(ΕΟΚ)2078/1992** «σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου» προβλέπεται, για τις ανάγκες αξιοποίησης της γενετικής ποικιλομορφίας, η παροχή ενισχύσεων στους κτηνοτρόφους που εκτρέφουν ζώα των φυλών της περιοχής τους που απειλούνται με εξαφάνιση. Το πρόγραμμα είναι πενταετούς διάρκειας και η ενίσχυση καταβάλλεται ετησίως με μέγιστη μοναδιαία αξία 100 ECU ανά μονάδα ενήλικου ζώου αυτόχthονης φυλής.
- Ο ανωτέρω κανονισμός αντικαθίσταται από τον **Καν.(ΕΚ)1257/1999** περί στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΠΕ. Το πρόγραμμα που προβλέπεται στον εν λόγω κανονισμό είναι και πάλι πενταετούς διάρκειας. Η κατ' έτος ενίσχυση, ύψους έως 200€ ανά ΜΖΚ¹⁷ που αντιστοιχεί σε ζώα αυτόχthονης φυλής που απειλείται με εξαφάνιση, υπολογίζεται βάσει του διαφυγόντος εισοδήματος και του πρόσθετου κόστους διατήρησης των αυτόχthονων φυλών, συμπεριλαμβάνοντας και την ανάγκη παροχής κινήτρου διατήρησης τους.
  - ο Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του ανωτέρω κανονισμού καθορίζονται αρχικά με τον **Καν.(ΕΚ)1750/1999** της Επιτροπής, σύμφωνα με τον οποίο προκειμένου μια αυτόχthονη φυλή να είναι επιλέξιμη προς ενίσχυση θα πρέπει να συμβάλλει σημαντικά στη διατήρηση του περιβάλλοντος της περιοχής εκτροφής της, ενώ ταυτόχρονα η απειλή εξαφάνισής της θα πρέπει να τεκμηριώνεται βάσει επιστημονικών στοιχείων αποδεκτών από τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς.
  - ο Ο Καν.(ΕΚ)1750/1999 καταργείται από τον **Καν.(ΕΚ)445/2002**, στα παραρτήματα του οποίου προβλέπεται ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση του προγράμματος είναι η σύνταξη κατάλογου των απειλούμενων αυτόχthονων φυλών με καταγραφή των θηλυκών ζώων αναπαραγωγής στην περιοχή ενδιαφέροντος. Η εν λόγω καταγραφή πρέπει να βασίζεται στα στοιχεία ενημερωμένου γενεαλογικού βιβλίου της κάθε φυλής το οποίο τηρείται από πιστοποιημένο φορέα. Επίσης, ορίζεται ένα «κατώφλι» πλήθους θηλυκών ζώων αναπαραγωγής, κάτω από το οποίο μια αυτόχthονη φυλή θεωρείται ότι κινδυνεύει να εξαφανιστεί. Το πλήθος των θηλυκών

---

¹⁷ Μονάδα Ζωικού Κεφαλαίου

ζώων κάθε αυτόχθονης φυλής υπολογίζεται βάσει των εγγράφων του συνόλου των γενεαλογικών μητρώων της φυλής όλων των κρατών μελών της ΕΕ και για τα πρόβατα ανέρχεται σε 10.000 θηλυκά ζώα αναπαραγωγής.

- Ο Καν.(ΕΚ)1257/1999 αντικαθίσταται με τη σειρά του από τον **Καν.(ΕΚ)1698/2005** «για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)». Βάσει του εν λόγω κανονισμού, τα κράτη μέλη συντάσσουν ΠΑΑ για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με τις κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές. Επιδιώκεται η επίτευξη τριών στόχων που αφορούν στην ανταγωνιστικότητα της γεωργίας, στο περιβάλλον και στην ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές. Οι στόχοι υλοποιούνται μέσω τεσσάρων αξόνων καθένας από τους οποίους ορίζει συγκεκριμένες προτεραιότητες. Μια από τις προτεραιότητες του δεύτερου άξονα είναι και η βιοποικιλότητα, με δύο προτεινόμενες ενέργειες: τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ενημέρωση και διάδοση γνώσεων σχετικά με αυτή προκειμένου να ενισχυθεί η γνώση και η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας. Η ενίσχυση της διατήρησης των γενετικών πόρων μπορεί να είναι πενταετούς έως επταετούς διάρκειας με μέγιστη μοναδιαία τιμή τα 200€ ανά ΜΖΚ. Οι δεσμεύσεις των κτηνοτρόφων θα πρέπει να υπερβαίνουν τα συναφή υποχρεωτικά πρότυπα που ορίζονται από την πολλαπλή συμμόρφωση (υποκεφάλαιο 3.1.8).

ο Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του ανωτέρω κανονισμού καθορίζονται, μεταξύ άλλων, από τον **Καν.(ΕΚ)1974/2006** στον οποίο προσδιορίζονται οι επιλέξιμες πράξεις και οι δικαιούχοι ώστε να αποφευχθεί η αλληλοεπικάλυψη με άλλα μέτρα (λοιπά γεωργοπεριβαλλοντικά, δράσεις έρευνας και τεχνολογίας). Έτσι, βάσει των όσων περιγράφονται στο δεύτερο κοινοτικό πρόγραμμα για τους γενετικούς πόρους της γεωργίας (Καν. (ΕΚ) 870/2004, όπως προαναφέρθηκε), οι δράσεις διακρίνονται σε «στοχοθετημένες» (in situ - in situ/στη γεωργική εκμετάλλευση και ex situ διατήρηση, σύνταξη καταλόγων, τράπεζες γενετικού υλικού και βάσεις δεδομένων), «συντονισμένες» (ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών) και «συνοδευτικές» (ενημέρωση, διάδοση και παροχή συμβουλών με ενθάρρυνση συμμετοχής Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων).

Ο ελάχιστος αριθμός θηλυκών ζώων αναπαραγωγής, κάτω από τον οποίο μια αυτόχθονη φυλή θεωρείται ότι κινδυνεύει, δεν τροποποιείται. Τέλος, θεσπίζεται ο δείκτης μετατροπής των επιλέξιμων ζώων σε μονάδες ζωικού κεφαλαίου, που για τα πρόβατα ορίζεται στα 0,15 ΜΖΚ.

- Ο Καν.(ΕΚ)1698/2005 αντικαθίσταται από τον **Καν.(ΕΕ)1305/2013**, ο οποίος συνεχίζει να ισχύει έως σήμερα. Με τον εν λόγω κανονισμό συντάσσονται, από τα κράτη μέλη, τα ΠΑΑ 2014-2020 βασιζόμενα σε τρεις στόχους, οι οποίοι δεν διαφέρουν σημαντικά από

αυτούς του ΠΑΑ 2007-2013· ενίσχυση ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και δράση για το κλίμα, και εδαφική ανάπτυξη των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων με αύξηση των θέσεων απασχόλησης. Οι εν λόγω στόχοι υλοποιούνται μέσω έξι προτεραιοτήτων:

1. μεταφορά γνώσης, καινοτομία,
2. βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα γεωργικών εκμεταλλεύσεων, καινοτόμες τεχνολογίες,
3. οργάνωση της αλυσίδας τροφίμων συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας και εμπορίας των προϊόντων και της ευζωίας,
4. αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων,
5. αποδοτικότητα των πόρων, χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος,
6. κοινωνική ένταξη, μείωση φτώχειας, οικονομική ανάπτυξη στις αγροτικές περιοχές.

Η διατήρηση των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων συμπεριλαμβάνεται στην προτεραιότητα 4. Το μέγιστο μοναδιαίο ύψος ενίσχυσης παραμένει και σε αυτό το ΠΑΑ στα 200€/ΜΖΚ.

Επιπλέον των μέτρων που θεσπίζονται βάσει των προτεραιοτήτων, τα ΠΑΑ των κρατών μελών μπορούν να εμπεριέχουν και θεματικά υποπρογράμματα που καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες σε διάφορους τομείς. Στα εν λόγω υποπρογράμματα δίνεται η δυνατότητα να ενταχθεί και η βιοποικιλότητα.

- ο Στον **Καν.(ΕΕ)807/2014**, με τον οποίο συμπληρώνεται ο ανωτέρω κανονισμός, επισημαίνεται ότι η διατήρηση των γενετικών πόρων αγροτικών ζώων αφορά σε αυτόχθονες φυλές που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν, οι οποίες είναι γενετικά προσαρμοσμένες σε ένα ή περισσότερα παραδοσιακά συστήματα εκτροφής ή σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα του κράτους μέλους. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται, κατά τον χαρακτηρισμό των αυτόχθονων φυλών, και τα είδη των δράσεων που πρέπει να υιοθετούνται, δεν διαφέρουν από τα αντίστοιχα του Καν.(ΕΚ)1974/2006 όπως περιγράφηκαν ανωτέρω.

Τέλος, για το σύνολο των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης οι διοικητικές κυρώσεις που εφαρμόζονται αναλύονται στον **Καν.(ΕΕ)640/2014**.

3.1.6 Άμεσες ενισχύσεις

Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.1.3, η άμεση ενίσχυση των γεωργών είχε ήδη υιοθετηθεί στο πλαίσιο της ΚΟΑ με σκοπό την αντιστάθμιση της απώλειας εισοδήματος των γεωργών. Ωστόσο, η πρώτη σαφής αναφορά στην έννοια των άμεσων ενισχύσεων, ως

ξεχωριστής δέσμης μέτρων, πραγματοποιείται με την τροποποίηση του Καν.(ΕΚ)2529/2001 από τον **Καν.(ΕΚ)1782/2003**. Ο τελευταίος προετοιμάζει το έδαφος για την έναρξη της ΚΑΠ 2007-2013, στο πλαίσιο της οποίας λαμβάνει χώρα η σταδιακή αποσύνδεση των επιδοτήσεων από την παραγωγή προϊόντων. Εισάγονται νέες έννοιες όπως η ενιαία ενίσχυση (εκτατικά και ειδικά δικαιώματα ενίσχυσης), οι πρόσθετες στρεμματικές ενισχύσεις και ενισχύσεις βοοειδών και αιγοπροβάτων, η ειδική ενίσχυση για το βαμβάκι. Τα ειδικά δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης αφορούν στους κτηνοτρόφους που δεν κατέχουν εκτάσεις και ως εκ τούτου δε δύνανται να λάβουν εκτατικά δικαιώματα, ενώ οι πρόσθετες ενισχύσεις χορηγούνται σε εκείνους τους τομείς (μεταξύ αυτών και ο τομέας της προβατοτροφίας) που μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία ή τη βελτίωση του περιβάλλοντος καθώς επίσης και στην ποιοτική βελτίωση των γεωργικών προϊόντων και την καλύτερη διακίνησή τους στην αγορά (άρθρο 69, Καν(ΕΚ)1782/2003).

Στην ενδιάμεση αναθεώρηση της ΚΑΠ 2007-2013, ο Καν(ΕΚ)1782/2003 καταργείται από τον **Καν.(ΕΚ)73/2009**, στο πλαίσιο του οποίου η αποσύνδεση των επιδοτήσεων από την παραγωγή και η ένταξή τους στο καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης επεκτείνεται και σε άλλους τομείς. Στον εν λόγω κανονισμό, οι όροι χορήγησης πρόσθετης ενίσχυσης αυξάνονται· στους σχετικούς με τον τομέα της προβατοτροφίας αναφέρονται η εφαρμογή προτύπων ευζωίας, η αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων παραγωγής πρόβειου κρέατος και γάλακτος σε οικονομικά ή περιβαλλοντικά ευαίσθητες ή μειονεκτικές περιοχές, η συμμετοχή στα ασφάλιστρα των ζώων και τέλος η στήριξη στην περίπτωση ζωνοδόσων μέσω ταμείων αλληλοβοήθειας (άρθρο 68, Καν(ΕΚ)73/2009).

Στο πλαίσιο της ΚΑΠ 2014-2020, με τη θέσπιση του **Καν.(ΕΕ)1307/2013**, η ενιαία ενίσχυση αντικαθίσταται από τη βασική και την πράσινη ενίσχυση (ενίσχυση για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον). Μια σημαντική αλλαγή για τον τομέα της κτηνοτροφίας αποτελεί η κατάργηση των ειδικών δικαιωμάτων ενιαίας ενίσχυσης· οι δικαιούχοι των τελευταίων καλούνται να επιλέξουν μεταξύ δήλωσης εκτάσεων προκειμένου να αποκτήσουν εκτατικά δικαιώματα βασικής ενίσχυσης ή ένταξης στη συνδεδεμένη ενίσχυση της παραγράφου 4 του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013, εφόσον η χορήγηση της τελευταίας υιοθετηθεί από το κράτος μέλος. Επιπλέον, εισάγονται οι έννοιες του μικροκαλλιεργητή και του γεωργού νεαρής ηλικίας, ενώ βάσει του τίτλου IV του Καν.(ΕΕ)1307/2013, δύναται να χορηγηθεί:

- Συνδεδεμένη ενίσχυση (άρθρο 52) σε συγκεκριμένους τομείς παραγωγής σημαντικούς για οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς λόγους, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Οι συνδεδεμένες ενισχύσεις χορηγούνται αποκλειστικά και μόνο για τη

διατήρηση της υφιστάμενης παραγωγής και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δημιουργούν προϋποθέσεις αύξησής της.

- Ειδική ενίσχυση για το βαμβάκι (κεφάλαιο 2) βάσει συγκεκριμένων εθνικών εκτάσεων και καθορισμένων αποδόσεων, για την παραγωγή καθαρού βαμβακιού εμπορεύσιμης ποιότητας.

Στο πλαίσιο της ΚΑΠ 2014-2020 τα διαθέσιμα ενωσιακά κονδύλια για τη βασική ενίσχυση αρχίζουν σταδιακά να μειώνονται με σκοπό την επίτευξη εξωτερικής σύγκλισης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Για τον ίδιο λόγο, τα κράτη μέλη καλούνται, έως τη λήξη της προγραμματικής περιόδου, να προβούν στην σταδιακή εσωτερική σύγκλιση των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης που κατανεμήθηκαν το έτος 2015.

Η συμπλήρωση του Καν.(ΕΕ)1307/2013 πραγματοποιείται με τους **Καν.(ΕΕ)639/2014** και **Καν.(ΕΕ)641/2014**, ενώ στον **Καν.(ΕΕ)640/2014** εμπεριέχονται οι διοικητικές κυρώσεις που εφαρμόζονται στις άμεσες ενισχύσεις.

3.1.7 Ενισχύσεις μικρών νησιών Αιγαίου

Κατά τη συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Ρόδο, τον Δεκέμβρη του 1988, αποφασίστηκε η επιπλέον οικονομική ενίσχυση των νησιών του Αιγαίου σε μια προσπάθεια αντιστάθμισης των δυσκολιών που απορρέουν από τη γεωγραφική απομόνωση των νησιών και την καλλιέργεια κατακερματισμένων εκτάσεων λόγω της ιδιαίτερης γεωμορφολογίας αυτών. Ακολουθεί η έκδοση του **Καν.(ΕΟΚ)2019/1993** με τον οποίο ορίζονται ως επιλέξιμα νησιά προς ενίσχυση όλα τα νησιά του Αιγαίου πελάγους με μόνιμο πληθυσμό μικρότερο των 100.000 κατοίκων. Τα εν λόγω νησιά ονομάστηκαν «μικρά νησιά» και αντιστοιχούν στο σύνολο των νησιών του Αιγαίου πελάγους εκτός Κρήτης και Εύβοιας. Τα ειδικά μέτρα στήριξης του προγράμματος πρέπει να εξασφαλίζουν τον εφοδιασμό των νησιών και ταυτόχρονα να διατηρούν και να προάγουν τη γεωργική δραστηριότητα, τη μεταποίηση και τη μεταφορά των παραγόμενων προϊόντων. Ειδικότερα στον τομέα της κτηνοτροφίας προβλέπεται ενίσχυση της ιδιωτικής αποθεματοποίησης τοπικών τυριών και συμπληρωματική επιδότηση πάχυνσης αρσενικών βοοειδών και διατήρησης των εκμεταλλεύσεων θηλαζουσών αγελάδων (Σκεπτικό Καν.(ΕΟΚ)2019/1993).

Ο Καν.(ΕΟΚ)2019/1993 αντικαθίσταται από τον **Καν.(ΕΚ)1405/2006** (οι λεπτομέρειες εφαρμογής του οποίου καθορίζονται από τον **Καν.(ΕΚ)1914/2006**) και αυτός ακολουθώντας με τον, εν ισχύ, **Καν.(ΕΕ)229/2013** (που συμπληρώνεται από τον **Καν.(ΕΕ)178/2014**). Οι ανωτέρω κανονισμοί προβλέπουν την κατάρτιση σχετικού προγράμματος στήριξης, κατόπιν διαβούλευσης, από τις ίδιες τις αρμόδιες τοπικές και περιφερειακές ελληνικές αρχές και υποβολή αυτού προς έγκριση στην ΕΕ, ενώ επιτρέπουν τη συγχρηματοδότηση του

προγράμματος με εθνική συμμετοχή. Στο ισχύον πρόγραμμα στήριξης, όσον αφορά τον κτηνοτροφικό τομέα, προβλέπεται η ενίσχυση παραγωγής γάλακτος που προορίζεται για την παραγωγή παραδοσιακών τυριών και γιαούρτης, με στόχο τη βιωσιμότητα και τη βελτίωση της παραγωγικότητας των εκμεταλλεύσεων βοοειδών και αιγοπροβάτων και την αύξηση της παραγωγής τοπικών προϊόντων με βάση το γάλα, με τόνωση της τοπικής μεταποιητικής δραστηριότητας (Πρόγραμμα στήριξης ΜΝΑ, 2016).

3.2 ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΟΥΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 2006

Σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποιήθηκε για τον προσδιορισμό του επιπέδου στήριξης της ελληνικής γεωργίας, με τη χρήση προσαρμοσμένης μεθοδολογίας του ΟΟΣΑ¹⁸ και βάσει στοιχείων της περιόδου 1989-2006, προέκυψε το συμπέρασμα ότι η στήριξη που παρέχεται στην Ελλάδα δεν διαφέρει, συγκρινόμενη με το μέσο επίπεδο της ΕΕ· η εν λόγω στήριξη παρουσιάζει αυξομειώσεις, με σταθερή άνοδο έως το 1993 που ακολουθήθηκε από ξαφνική πτώση, σταθερότητα στη συνέχεια και εκ νέου αύξηση μετά το 2002. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η κτηνοτροφία φαίνεται να στηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τη φυτική παραγωγή. Αυτό οφείλεται για παράδειγμα στη μεγάλη διαφορά τιμών των προϊόντων ζωικής προέλευσης εντός και εκτός ΕΕ με συνέπεια την αυξημένη στήριξη των τιμών αγοράς, ενώ αντίστοιχες αποκλίσεις εγχώριων και συνοριακών τιμών δεν παρατηρούνται στα προϊόντα φυτικής προέλευσης. Ωστόσο, ο αιγοπροβατοτροφικός τομέας καταλαμβάνει τις χαμηλότερες θέσεις στήριξης συγκρινόμενος με τους υπόλοιπους τομείς της ζωικής παραγωγής, με το επίπεδο στήριξης να είναι σημαντικά χαμηλότερο στην Ελλάδα σε σχέση με την υπόλοιπη ΕΕ (Karanikolas et al, 2008).

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται οι ενισχύσεις που λαμβάνουν οι Έλληνες προβατοτρόφοι αυτόχthonων φυλών, στο πλαίσιο της ΚΑΠ, επιπλέον των ενισχύσεων των προγραμμάτων γενετικών πόρων που αναλύονται στο κεφάλαιο 3.3.

3.2.1 Άμεσες ενισχύσεις

3.2.1.1 Ενιαία και Βασική Ενίσχυση

I. Ενιαία Ενίσχυση

Το έτος 2006 ξεκίνησε η σταδιακή αποδέσμευση των ενισχύσεων από την παραγωγή, με τον υπολογισμό της **ενιαίας ενίσχυσης**, για τους γεωργούς που λάμβαναν ενίσχυση στο πλαίσιο κάποιου τομέα σε μια συγκεκριμένη περίοδο αναφοράς. Βάσει του

---

¹⁸ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης

Καν.(ΕΚ)1782/2003, ως περίοδος αναφοράς για τους πρώτους τομείς που αποδεδειγμένα ορίστηκε η τριετία 2000-2002 για όλα τα καθεστώτα (ρύζι, αροτραίες καλλιέργειες, βόειο και αιγοπρόβειο κρέας, ψυχανθή, αποξηραμένες χορτονομές, βαμβάκι, καπνό) εκτός του ελαιόλαδου, για το οποίο ορίστηκε τετραετής περίοδος αναφοράς με έναρξη το έτος 1999 (άρθρα 5 & 7, 292464(ΦΕΚ1122/2005Β')ΚΥΑ). Η δεύτερη αποδέσμευση τομέων έλαβε χώρα με την έκδοση του Καν.(ΕΕ)73/2009· το έτος 2010 εντάχθηκαν στα δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης τα εσπεριδοειδή προς μεταποίηση, οι συνδεδεμένες ενισχύσεις (πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, ρύζι, καρποί με κέλυφος, σπόροι σποράς) και η ειδική πριμοδότηση ποιότητας σκληρού σίτου, ενώ το 2011 η τομάτα προς μεταποίηση· οι περίοδοι αναφοράς ένταξης ποικίλουν ανά τομέα σε χρονικά διαστήματα μεταγενέστερα του έτους 2000 (άρθρο 5, 262346(ΦΕΚ325/2010Β')ΚΥΑ).

Η ενιαία ενίσχυση έλαβε χώρα βάσει κατανομής **δικαιωμάτων**, άυλων τίτλων που προσδίδουν στον γεωργό δικαίωμα λήψης ενίσχυσης που αντιστοιχεί στον μέσο όρο των ενισχύσεων της περιόδου αναφοράς. Η κατανομή των δικαιωμάτων δεν πραγματοποιήθηκε δηλαδή σε συγκεκριμένη γεωργική έκταση ή κτηνοτροφική εκμετάλλευση, αλλά στον ίδιο τον γεωργό, ο οποίος μπορεί να «ενεργοποιεί» τα εν λόγω δικαιώματα με διαφορετική επιλέξιμη έκταση ή ζώα κάθε έτος, με τη δήλωσή τους στην ετήσια ΕΑΕ. Αντίστροφα, η κατοχή και μόνον γεωργικής γης ή κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης δεν καθιστά τον γεωργό δικαιούχο επιδότησης, αν ταυτόχρονα δεν συνοδεύεται από κατοχή δικαιωμάτων ενίσχυσης. Τα δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης που κατανεμήθηκαν διακρίνονται σε **εκτατικά** και **ειδικά δικαιώματα**, με απαίτηση κατοχής εκτάσεων και ζώων αντίστοιχα για την ενεργοποίηση και πληρωμή τους. Επιπλέον των υπολογιζόμενων βάσει της περιόδου αναφοράς, εκτατικά δικαιώματα δύνανται να κατανεμηθούν, υπό προϋποθέσεις, και από το **εθνικό απόθεμα**. Επίσης, την περίοδο 2010-2014, στο πλαίσιο του άρθρου 68 του Καν.(ΕΕ)73/2009, πραγματοποιήθηκε κατανομή **νέων δικαιωμάτων ενίσχυσης** στους γεωργούς ορεινών και μειονεκτικών περιοχών και τους μετακινούμενους κτηνοτρόφους, με σκοπό την αποφυγή εγκατάλειψης της γης (262345(ΦΕΚ323/2010Β')ΚΥΑ).

Τα **εκτατικά δικαιώματα** που κατανέμονται στους κτηνοτρόφους, με οποιονδήποτε από τους παραπάνω τρόπους, μπορούν να ενεργοποιηθούν με τη δήλωση βοσκότοπων. Απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου ο εν λόγω βοσκότοπος να είναι επιλέξιμος για την ενεργοποίηση δικαιωμάτων, αποτελεί η διατήρηση πυκνότητας βόσκησης τουλάχιστον 0,2 MMZ¹⁹ ανά εκτάριο βοσκότοπου. Η πυκνότητα βόσκησης υπολογίζεται βάσει του επιλέξιμου ζωικού κεφαλαίου που δηλώνεται στην ΕΑΕ, με τους συντελεστές μετατροπής

---

¹⁹ Μονάδες Μεγάλων Ζώων

σε MMZ να διαφέρουν ανά κατηγορία ζώου (πίνακας 5 του παραρτήματος). Τα ζώα που συμμετέχουν στον υπολογισμό είναι βοοειδή, αιγοπρόβατα, χοίροι και ιπποειδή (ίπποι, όνοι, ημίονοι). Τα τελευταία προσμετρώνται μόνον εφόσον ανήκουν σε σπάνια φυλή ή εφόσον ο γεωργός εκτρέφει ταυτόχρονα και κάποιο άλλο από τα υπόλοιπα επιλέξιμα είδη ή πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως για παράδειγμα, είναι δασεργάτης ή κάτοχος αγροτουριστικής εκμετάλλευσης.

Στις περιπτώσεις που οι επιδοτήσεις της περιόδου αναφοράς προέρχονται από τον τομέα του βόειου ή/και αιγοπρόβειου κρέατος, από πριμοδοτήσεις γαλακτοπαραγωγής και άλλες πρόσθετες ενισχύσεις για τις οποίες δεν απαιτούνταν η χρήση γης, πραγματοποιείται υπολογισμός **ειδικών δικαιωμάτων ενίσχυσης**. Για την ενεργοποίηση των εν λόγω δικαιωμάτων οι κτηνοτρόφοι δε δηλώνουν εκτάσεις· οφείλουν ωστόσο να διατηρούν ένα ορισμένο πλήθος MMZ βοοειδών και αιγοπροβάτων που αντιστοιχεί στα ειδικά δικαιώματα που τους έχουν υπολογιστεί βάσει της περιόδου αναφοράς. Η περίοδος υποχρεωτικής διατήρησης είναι εξάμηνη, με έναρξη την επομένη της λήξης εμπρόθεσμης υποβολής ΕΑΕ, ενώ απαιτείται διατήρηση του ελάχιστου πλήθους MMZ σε καθημερινή βάση καθ' όλη τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου (Εγκύκλιος ΟΣΔΕ, 2014).

Μετά το έτος 2010, τα ειδικά δικαιώματα σταδιακά εγκαταλείφθηκαν με την μετατροπή τους σε εκτατικά δικαιώματα (άρθρο 24, 262346(ΦΕΚ325/2010Β')ΚΥΑ). Στην επόμενη προγραμματική περίοδο η έννοια των ειδικών δικαιωμάτων δεν υφίσταται πλέον· για τους κτηνοτρόφους που κατέχουν ειδικά δικαιώματα το έτος 2014 και κατά την υποβολή ΕΑΕ 2015 συνεχίζουν να μην έχουν εκτάσεις για την ενεργοποίηση εκτατικών δικαιωμάτων, προβλέπεται χορήγηση συνδεδεμένης ενίσχυσης²⁰.

II. Βασική Ενίσχυση

Το έτος 2015, τα δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης καταργούνται και πραγματοποιείται κατανομή δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης. Τόσο τη βασική ενίσχυση όσο και τις υπόλοιπες άμεσες ενισχύσεις δύνανται πλέον να λάβουν μόνο οι **ενεργοί γεωργοί**· δηλαδή όσοι/-ες ασκούν γεωργική δραστηριότητα και ταυτόχρονα είτε οι άμεσες ενισχύσεις του προηγούμενου έτους ενίσχυσης δεν υπερβαίνουν τις 5.000€ είτε, σε αντίθετη περίπτωση, οι εν λόγω άμεσες ενισχύσεις αντιστοιχούν τουλάχιστον στο 5% των ετήσιων μη γεωργικών εσόδων τους (Εγκύκλιος ΟΣΔΕ, 2020).

Η **μοναδιαία αξία** των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης έτους 2015 υπολογίζεται βάσει της αξίας των δικαιωμάτων ενιαίας ενίσχυσης (ΑΔΕΕ) που κατείχαν οι γεωργοί κατά την

---

²⁰Οι εν λόγω συνδεδεμένες ενισχύσεις του τομέα της βοοτροφίας και αιγοπροβατοτροφίας, βάσει της παραγράφου 4 του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013, αναλύονται στο υποκεφάλαιο 3.2.1.6

ημερομηνία υποβολής της ΕΑΕ 2014 (έτος αναφοράς) και στη συνέχεια διαμορφώνεται για τα επόμενα έτη με ετήσια εφαρμογή των απαιτούμενων αυξομειώσεων σε πέντε ισόποσα βήματα, με σκοπό την επίτευξη της εσωτερικής σύγκλισης. Σε κάθε περίπτωση, το ετήσιο συνολικό ποσό των άμεσων ενισχύσεων, ανά γεωργό, δεν μπορεί να είναι μικρότερο των 250€ ενώ το ετήσιο ποσό της βασικής ενίσχυσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 150.000€. Ο υπολογισμός της Αρχικής Μοναδιαίας Αξίας Δικαιωμάτων Βασικής Ενίσχυσης (ΑΜΑΔΒΕ) και η διαδικασία σύγκλισής της έως το έτος ενίσχυσης 2019 περιγράφεται συνοπτικά στον Πίνακα 3.1.

Πίνακας 3.1:Υπολογισμός ΑΜΑΔΒΕ και διαδικασία σύγκλισης έως το έτος 2019

Υπολογισμός ΑΜΑΔΒΕ	Σύγκριση ΑΜΑΔΒΕ ↔ Μέση Μοναδιαία Αξία (ΜΑ) της ΠΕ για το έτος 2019
ΑΔΕΕ2014 x Συντελεστής ΠΕ / αριθμός επιλέξιμων εκταρίων 2015	ΑΜΑΔΒΕ < 90% (ή 60%) μέσης MA της ΠΕ 2019 → ↑ ΑΜΑΔΒΕ έως το 1/3 της διαφοράς τους
	Μέση ΜΑ της ΠΕ 2019 > ΑΜΑΔΒΕ > 90% (ή 60%) μέσης MA της ΠΕ 2019 → Αμετάβλητη ΑΜΑΔΒΕ
	ΑΜΑΔΒΕ > μέσης ΜΑ της ΠΕ 2019 → ↓ ΑΜΑΔΒΕ έως την κάλυψη των ανωτέρω αναγκών αύξησης και τη διασφάλιση των εθνικών ανώτατων ορίων της βασικής ενίσχυσης

Ο **αριθμός** των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης που λαμβάνουν οι γεωργοί ισούται με τα επιλέξιμα εκτάρια της ΕΑΕ 2015. Οι εκτάσεις των ΕΑΕ 2015 κατατάσσονται σε τρεις περιφέρειες με έτος αναφοράς κατάταξης το έτος ενίσχυσης 2013:

- την ΠΕ1 των βοσκότοπων,
- την ΠΕ2 των αρόσιμων εκτάσεων και
- την ΠΕ3 των εκτάσεων δενδρώων και αμπελώνων.

Τα κατανεμηθέντα δικαιώματα αντιστοιχίζονται στις ΠΕ που ορίζονται βάσει αυτής της διαδικασίας και εφεξής δύνανται να ενεργοποιηθούν μόνο εφόσον οι γεωργοί δηλώνουν, στην ΕΑΕ του κάθε έτους ενίσχυσης, εκτάσεις που κατηγοριοποιούνται στην ίδια ΠΕ.

Όσον αφορά την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων ΠΕ1 με βοσκοτοπικές εκτάσεις, σημειώνεται ότι η επιλεξιμότητα των βοσκότοπων διαφέρει σε σχέση με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο· οι βοσκότοποι διακρίνονται πλέον σε βοσκότοπους σε παραγωγή, για τους οποίους απαιτείται πυκνότητα βόσκησης 0,7 MMZ ανά εκτάριο, και σε

βοσκότοπους σε καλή γεωργική κατάσταση, για τους οποίους δεν απαιτείται η δήλωση ζώων, με την προϋπόθεση της ορθής καλλιεργητικής φροντίδας τους από τον γεωργό (διατήρηση της βλάστησης σε μέγιστο ύψος 70 εκ.). Επίσης, το ζωικό κεφάλαιο που συμμετέχει στον υπολογισμό των ΜΜΖ, περιορίζεται στα βοοειδή και αιγοπρόβατα, αποκλείοντας τους χοίρους και τα ιπποειδή (Εγκύκλιος ΟΣΔΕ, 2020).

Γεωργοί που δεν κρίθηκαν δικαιούχοι δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης το έτος 2015, μπορούν να αποκτήσουν δικαιώματα είτε με μεταβίβαση δικαιωμάτων (αγορά ή ενοικίαση εντός της ίδιας ΠΕ με τα αγροτεμάχια που κατέχουν) είτε με κατανομή δικαιωμάτων εθνικού αποθέματος, εφόσον είναι γεωργοί νεαρής ηλικίας ή νεοεισερχόμενοι/ες στη γεωργία.

3.2.1.2 Ενίσχυση για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον (Πράσινη Ενίσχυση)

Επιπλέον των υποχρεώσεων της πολλαπλής συμμόρφωσης,²¹ και με σκοπό την επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ 2014-2020 που σχετίζονται με το περιβάλλον, θεσπίζεται η πράσινη ενίσχυση η οποία δύναται να χορηγηθεί στο σύνολο των γεωργών που λαμβάνουν βασική ενίσχυση. Η πράσινη ενίσχυση ανέρχεται περίπου στο 50% της συνολικής αξίας των ενεργοποιηθέντων δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης. Οι υποχρεώσεις των γεωργών για τη λήψη της εξαρτώνται από το μέγεθος της εκμετάλλευσής τους και τα είδη καλλιέργειας που αυτή περιλαμβάνει. Έτσι, όταν η συνολική έκταση της εκμετάλλευσης είναι:

- μικρότερη των 10 εκταρίων, η πράσινη ενίσχυση λαμβάνεται χωρίς καμία επιπλέον απαίτηση,
- μεταξύ 10 και 30 εκταρίων, απαιτείται διαφοροποίηση των καλλιεργειών, ύπαρξη δηλαδή τουλάχιστον δύο διαφορετικών καλλιεργειών με την κύρια καλλιέργεια να μην καλύπτει ποσοστό μεγαλύτερο του 75% της συνολικής έκτασης,
- μεγαλύτερη των 30 εκταρίων, απαιτείται η ύπαρξη τουλάχιστον τριών διαφορετικών καλλιεργειών με την κύρια καλλιέργεια να μην καλύπτει ποσοστό μεγαλύτερο του 75% της συνολικής έκτασης και τις δύο κύριες καλλιέργειες να μην υπερβαίνουν το 95%,
- μεγαλύτερη των 15 εκταρίων, απαιτείται τουλάχιστον το 5% της συνολικής έκτασης να αποτελεί περιοχή οικολογικής εστίασης (γη υπό αγρανάπαυση, καλλιέργεια ψυχανθών, δενδροστοιχίες, τάφροι κλπ).

---

²¹ Στο πλαίσιο της πολλαπλής συμμόρφωσης (τίτλος VI και Παράρτημα II, Καν.(ΕΕ)1306/2013 και Καν.(ΕΕ)640/2014) οι γεωργοί οφείλουν να τηρούν τις κανονιστικές απαιτήσεις που σχετίζονται με το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή και την καλή γεωργική κατάσταση των εκτάσεων, τη δημόσια υγεία και υγεία των ζώων και των φυτών και την καλή μεταχείριση των ζώων. Η εν λόγω απαίτηση αφορά σε όλους τους γεωργούς που λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις (με εξαίρεση όσων εντάσσονται στο καθεστώς των μικροκαλλιεργητών) καθώς επίσης και ενισχύσεις της ΚΟΑ και του ΠΑΑ.

Οι παραπάνω υποχρεώσεις δύνανται να μην απαιτούνται, υπό προϋποθέσεις, όταν στην εκμετάλλευση συμπεριλαμβάνονται συγκεκριμένες καλλιέργειες όπως ψυχανθή, κτηνοτροφικά φυτά, καλλιέργειες κάτω από το νερό, βοσκότοποι κλπ.

Επιπλέον των ανωτέρω, βασική υποχρέωση των γεωργών είναι η διατήρηση των υφιστάμενων μόνιμων βοσκότοπων. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση δήλωσης βοσκότοπου, η αλλαγή χρήσης αυτού επιτρέπεται μετά από χορήγηση σχετικής άδειας από τον ΟΠΕΚΕΠΕ, και μόνον εφόσον η αναλογία μόνιμου βοσκότοπου προς τη συνολική γεωργική έκταση που δηλώνεται στις ΕΑΕ του έτους ενίσχυσης, δεν μειώνεται περισσότερο από 5% σε σύγκριση με την αναλογία αναφοράς που ορίζεται βάσει των κανονιστικών διατάξεων.

3.2.1.3 Γεωργοί νεαρής ηλικίας

Οι γεωργοί νεαρής ηλικίας (έως 40 ετών κατά το έτος πρώτης υποβολής ΕΑΕ), οι οποίοι είναι δικαιούχοι βασικής ενίσχυσης, λαμβάνουν επιπρόσθετη ετήσια ενίσχυση για διάστημα πέντε ετών, εφόσον η γεωργική τους δραστηριότητα μόλις έχει ξεκινήσει ή η έναρξη αυτής πραγματοποιήθηκε την πενταετία που προηγείται από το πρώτο έτος υποβολής ΕΑΕ. Το ποσό ενίσχυσης αντιστοιχεί στο γινόμενο του ύψους των δικαιωμάτων του/της γεωργού που οδηγούν σε καταβολή ενίσχυσης, και έως το όριο των 25 δικαιωμάτων, επί το 25 έως 50% της μέσης μοναδιαίας αξίας των κατεχόμενων δικαιωμάτων.

3.2.1.4 Μικροκαλλιεργητές

Μια από τις διαδικασίες απλούστευσης της ΚΑΠ 2014-2020, αποτελεί η θέσπιση του καθεστώτος των μικροκαλλιεργητών. Η ένταξη στο εν λόγω καθεστώς είναι προαιρετική ενώ υπάρχει δυνατότητα απένταξης ανά πάσα στιγμή.

Τα πλεονεκτήματα της ένταξης στο καθεστώς των μικροκαλλιεργητών αφορούν:

- στην απαλλαγή των γεωργών από τις υποχρεώσεις της πράσινης ενίσχυσης,
- στην μη επιβολή κυρώσεων σε ό,τι αφορά τη μη τήρηση των υποχρεώσεων της πολλαπλής συμμόρφωσης.

Αντίτιμο των ανωτέρω διευκολύνσεων αποτελεί η επιβολή πλαφόν στο μέγιστο ποσό άμεσων ενισχύσεων που λαμβάνεται ανά μικροκαλλιεργητή, το οποίο ανέρχεται στα 1.250€ ετησίως.

3.2.1.5 Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου

Την περίοδο 2006-2009 οι πρόσθετες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου περιλαμβάνουν, στο πλαίσιο του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003, τους τομείς του σκληρού & μαλακού σίτου και αραβόσιτου, του καπνού, της πιστοποιημένης ελαιοκαλλιέργειας και των ζαχαρότευτλων. Τα έτη 2010-2014 χορηγείται ειδική στήριξη, βάσει του άρθρου 68 του

Καν.(ΕΕ)73/2009, μόνο στους τομείς του ελαιόλαδου και των επιτραπέζιων ελιών, και του σκληρού σίτου.

Από το έτος 2015, οι συνδεδεμένες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου, βάσει του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013, αυξάνονται σε δεκατέσσερις, περιλαμβάνοντας ένα ευρύ πλήθος τομέων της φυτικής παραγωγής.

Στον τομέα της καλλιέργειας βάμβακος, χορηγείται και στις δύο προγραμματικές περιόδους ειδική καλλιεργητική ενίσχυση βάμβακος.

Στον πίνακα 6 του παραρτήματος καταγράφονται οι βασικοί όροι επιλεξιμότητας για τις συνδεδεμένες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου και την ειδική καλλιεργητική ενίσχυση βάμβακος, όπως αυτοί ισχύουν μετά την ενδιάμεση αναθεώρηση της ΚΑΠ, το έτος 2017.

3.2.1.6 Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις ζωικού κεφαλαίου

Οι συνδεδεμένες ενισχύσεις ζωικού κεφαλαίου αφορούν στον τομέα της βοοτροφίας και της αιγοπροβατοτροφίας. Οι στόχοι της κάθε συνδεδεμένης ενίσχυσης καθώς και οι όροι επιλεξιμότητας τροποποιούνται μεταξύ των προγραμματικών περιόδων, αλλά και εντός αυτών, στο πλαίσιο της εκάστοτε ενδιάμεσης ενωσιακής ή εθνικής αναθεώρησης.

Στον πίνακα 3.2 παρατίθενται τα είδη συνδεδεμένων ενισχύσεων ζωικού κεφαλαίου που θεσμοθετήθηκαν στην Ελλάδα στις δύο τελευταίες προγραμματικές περιόδους, ενώ στη συνέχεια δίνονται επιγραμματικά τα βασικά σημεία αυτών.

Πίνακας 3.2: Συνδεδεμένες ενισχύσεις ζωικού κεφαλαίου από το 2006 έως σήμερα

ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ	
		ΒΟΟΕΙΔΗ	ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ
2006-2009	Άρθρο 69, Καν.(ΕΚ)1782/2003	Συνδεδεμένη ενίσχυση ή ποιοτικό παρακράτημα βόειου κρέατος	Συνδεδεμένη ενίσχυση ή ποιοτικό παρακράτημα υπέρ γεωργών που εκτρέφουν προβατίνες και αίγες
2010-2014	Άρθρο 68, Καν.(ΕΕ)73/2009	Ειδική στήριξη στον τομέα του βόειου & μοσχарίσιου κρέατος	Ειδική στήριξη στον τομέα του αιγοπρόβειου κρέατος
2015-2022	Άρθρο 52, Καν.(ΕΕ)1307/2013	Συνδεδεμένη ενίσχυση βόειου κρέατος	Συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος
		Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της βοοτροφίας	Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας

Πηγή: Σχετικές ΚΥΑ / ΥΑ

I. Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις στον τομέα της βοοτροφίας

Η πρόσθετη ενίσχυση της περιόδου 2006-2009, στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας του παραγόμενου βόειου κρέατος, εξ ου και η ονομασία «ποιοτικό παρακράτημα». Οι βοοτρόφοι με την προϋπόθεση ότι έχουν τουλάχιστον 20 γεννήσεις αρσενικών και θηλυκών μόσχων εντός του έτους ενίσχυσης, επιδοτούνται για τα ποιοτικά σφάγια μη ευνουχισμένων αρσενικών βοοειδών ηλικίας 9 έως και 24 μηνών. Τα εν λόγω σφάγια πρέπει να είναι βάρους κατ' ελάχιστο 300 κιλών και ταυτόχρονα να κατατάσσονται στην κατηγορία Α και τουλάχιστον στην ποιότητα R+3 της κοινοτικής κλίμακας ταξινόμησης SEUROP. Τα όρια των γεννήσεων και των κιλών του σφάγιου, καθώς και οι απαιτήσεις κατηγοριοποίησης αυτών, μπορούν να είναι κατώτερα για τα πρώτα έτη εφαρμογής καθώς και στα μικρά νησιά Αιγαίου (256601(ΦΕΚ197/2006) και 259534(ΦΕΚ60/2007) ΥΑ). Από το έτος ενίσχυσης 2008, επιδοτούνται επιπλέον και οι μοσχίδες αναπαραγωγής κρεοπαραγωγικής κατεύθυνσης, 16 μηνών το έτος ενίσχυσης, με όριο 2 έως 12 μοσχίδες ανά εκμετάλλευση. Η εν λόγω ενίσχυση χορηγείται για τις ανωτέρω μοσχίδες εφόσον διατηρούνται έως τη λήξη του έτους ενίσχυσης και μόνο για μια φορά στην ζωή του ζώου (282613(ΦΕΚ445/2008Β')ΚΥΑ, 301789(ΦΕΚ1136/2008Β')ΥΑ). Όσον αφορά την μοναδιαία τιμή επιδότησης, ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το έτος 2009 ανέρχεται στα 170€ ανά επιλέξιμο σφάγιο τάυρου και στα 200 € ανά επιλέξιμη μοσχίδα (280603(ΦΕΚ845/2010Β')ΥΑ).

Την περίοδο 2010-2014, χορηγείται ειδική στήριξη, βάσει του άρθρου 68 του Καν.(ΕΕ)73/2009, για την *«αντιστάθμιση ειδικών μειονεκτημάτων που θίγουν γεωργούς ορεινών και μειονεκτικών περιοχών στους τομείς βόειου και μοσχαρίσιου κρέατος»* στις μοσχίδες αναπαραγωγής και στις θηλάζουσες αγελάδες. Στόχος της εν λόγω στήριξης είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων κρεοπαραγωγικής κατεύθυνσης. Στο πλαίσιο αυτό χορηγούνται οι κάτωθι ενισχύσεις στους κτηνοτρόφους των ορεινών/μειονεκτικών περιοχών ή των μετακινούμενων σε αυτές:

- 1)** Πρόσθετη ενίσχυση μοσχίδων αναπαραγωγής· οι κτηνοτρόφοι οφείλουν να κατέχουν τουλάχιστον 2 επιλέξιμες μοσχίδες ηλικίας 6 -24 μηνών που δεν έχουν γεννήσει, καθαρής κρεοπαραγωγικής φυλής ή πρώτης διασταύρωσης, που έχουν γεννηθεί στην εκμετάλλευση του δικαιούχου. Η ενίσχυση χορηγείται μια φορά στην ζωή του ζώου με μέγιστο πλήθος προς επιδότηση τις 30 μοσχίδες.
- 2)** Πρόσθετη ενίσχυση θηλαζουσών αγελάδων· απαιτείται η κατοχή τουλάχιστον 6 επιλέξιμων αγελάδων κρεοπαραγωγικής κατεύθυνσης που έχουν γεννήσει.

3) Συμπληρωματική ενίσχυση μοσχίδων αναπαραγωγής και θηλαζουσών αγελάδων για όσα από τα ανωτέρω ζώα είναι εγγεγραμμένα στο ελληνικό γενεαλογικό βιβλίο της φυλής τους ή στο παράρτημα αυτού (262345(ΦΕΚ323/2010Β')ΚΥΑ).

Στο πλαίσιο της αποφυγής σώρευσης στήριξης για την ίδια δραστηριότητα, οι βοοτρόφοι δεν μπορούν να λάβουν, το ίδιο έτος ενίσχυσης, πρόσθετη ενίσχυση βοοειδών και δράση 3.1 (διατήρηση απειλούμενων αυτόχthonων φυλών αγροτικών ζώων) του μέτρου 2.1.4 (146343(ΦΕΚ349/2011Β')ΥΑ).

Από το έτος 2015 και μετά χορηγούνται ενισχύσεις βάσει του άρθρου 52 του Καν. (ΕΕ)1307/2013 ως εξής:

1) Συνδεδεμένη ενίσχυση βόειου κρέατος

Η συνδεδεμένη ενίσχυση, βάσει των κανονιστικών οδηγιών, αποσκοπεί πλέον στη διατήρηση του επιπέδου της εγχώριας παραγωγής βόειου κρέατος και όχι στην αύξησή του. Παράλληλα στηρίζεται η αξιοποίηση του εγχώριου αναπαραγωγικού δυναμικού, ανεξαρτήτως της παραγωγικής κατεύθυνσης των εκμεταλλεύσεων, για τη σταδιακή βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

Επιλέξιμοι για την ενίσχυση είναι οι βοοτρόφοι που εκτρέφουν τουλάχιστον 6 επιλέξιμα θηλυκά βοοειδή, 18 μηνών έως 12 ετών και οποιασδήποτε φυλής και παραγωγικής κατεύθυνσης, που έχουν γεννήσει εντός του έτους ενίσχυσης και διατηρούνται στην εκμετάλλευση έως τη λήξη αυτού (615/52353(833/2015Β')ΥΑ).

Από το έτος 2017 και μετά, ο τρόπος δήλωσης της ενίσχυσης μεταβάλλεται σε «claimless system»· δεν απαιτείται πλέον η δήλωση πλήθους βοοειδών για τα οποία ζητείται ενίσχυση αλλά η δήλωση επιθυμίας λήψης ενίσχυσης, με τα δυνάμει επιλέξιμα βοοειδή να προσδιορίζονται μηχανογραφικά βάσει των στοιχείων του ΟΠΣΚ. Ταυτόχρονα, καταργείται η περίοδος υποχρεωτικής διατήρησης (1639/65123(ΦΕΚ2212/2017Β')ΥΑ).

2) Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της βοοτροφίας

Στόχος είναι η οικονομική ενίσχυση των βοοτρόφων που στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο κατείχαν ειδικά δικαιώματα και δεν διαθέτουν επιλέξιμες εκτάσεις για τη λήψη δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης. Επιλέξιμα προς ενίσχυση είναι τα βοοειδή που διατηρούνται στην εκμετάλλευση του δικαιούχου από την υποβολή της ΕΑΕ και για 6 μήνες, με έναρξη υπολογισμού του εξαμήνου από την καταληκτική ημερομηνία εμπρόθεσμης υποβολής των ΕΑΕ. Προκειμένου μια εκμετάλλευση να είναι επιλέξιμη πρέπει να διατηρεί τουλάχιστον 3 ΜΜΖ (1567/65031(ΦΕΚ1150/2015Β')ΥΑ). Από το 2017 και μετά, το ελάχιστο όριο κατοχής καταργείται και το χρονικό διάστημα διατήρησης τροποποιείται σε τουλάχιστον 5 μήνες, με συμπλήρωση του πεντάμηνου εντός του έτους ενίσχυσης

(1628/64707(ΦΕΚ 2194/2017Β')ΥΑ). Από το έτος 2018, το claimless system, όπως περιγράφηκε στην συνδεδεμένη ενίσχυση βόειου κρέατος, εφαρμόζεται και στην εν λόγω συνδεδεμένη ενίσχυση (1217/84453(ΦΕΚ2273/2018Β')ΥΑ).

Στον πίνακα 7 του παραρτήματος συνοψίζονται οι ανωτέρω όροι επιλεξιμότητας ομαδοποιημένοι ανά ενίσχυση και ανά χρονική περίοδο.

II. Πρόσθετες - Συνδεδεμένες ενισχύσεις στον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας

Όπως και στον τομέα του βόειου κρέατος, η πρόσθετη ενίσχυση της περιόδου 2006-2009 στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας του παραγόμενου πρόβειου και αίγειου γάλακτος (ποιοτικό παρακράτημα). Οι αιγοπροβατοτρόφοι δηλώνουν, στην ΕΑΕ που υποβάλλουν, την επιθυμία τους να επιδοτηθούν και πληρώνονται για την ποσότητα γάλακτος που παραδίδουν σε εγκεκριμένες μεταποιητικές μονάδες ή που χρησιμοποιούν για παρασκευή προϊόντων προς πώληση, εφόσον οι καθετοποιημένες εκμεταλλεύσεις τους είναι εγκεκριμένες από τις αρμόδιες αρχές. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η κατοχή και δήλωση επιλέξιμων προβατίνων ή/και αιγών που να αντιστοιχεί στην παραδιδόμενη ποσότητα γάλακτος (με την παραδοχή παραγόμενης ποσότητας γάλακτος ανά ζώο τα 150kg για τις προβατίνες και 180kg για τις αίγες) ενώ ορίζεται και κατώτερο όριο παράδοσης, σε επίπεδο εκμετάλλευσης, ύψους 10 τόνων στις πεδινές περιοχές και 6 τόνων στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές (εκτός Κρήτης και Εύβοιας) και για τους μετακινούμενους κτηνοτρόφους [320679(ΦΕΚ1613/2005Β')ΚΥΑ, 296104(ΦΕΚ1414/2006Β') τροποποίησή της και 319354(ΦΕΚ1606/2006Β')ΥΑ)]. Η OMX²² του παραδιδόμενου γάλακτος θα πρέπει να μην υπερβαίνει το 1.000.000 μικρόβια/ml [290794(ΦΕΚ709/2008Β'), 295265(ΦΕΚ768/2009Β') και 267019(ΦΕΚ571/2010Β')ΥΑ] ενώ το πρώτο έτος εφαρμογής, το εν λόγω όριο ήταν ακόμη χαμηλότερο (289045(ΦΕΚ679/2007Β')ΥΑ). Η πληρωμή του γάλακτος πραγματοποιείται σε δύο κλάσεις· γάλα με OMX έως και 500.000 και γάλα με OMX από 500.001 έως και 1.000.000 μικρόβια/ml. Η μοναδιαία τιμή της δεύτερης κλάσης αντιστοιχεί στο 70% της τιμής της πρώτης με σκοπό, όπως προαναφέρθηκε, την επιβράβευση της ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος (290794(ΦΕΚ709/2008Β')ΥΑ). Έτσι, για παράδειγμα, το έτος 2009 η μοναδιαία τιμή στην πρώτη κλάση ορίστηκε στα 0,029 ενώ στην δεύτερη στα 0,020€/kg γάλακτος (267042(ΦΕΚ652/2010Β')ΥΑ, 294029(ΦΕΚ1528/2010Β')ΥΑ).

---

²² Ολική Μικροβιακή Χλωρίδα

Την περίοδο 2010-2014, χορηγείται ειδική στήριξη στους αιγοπροβατοτρόφους, βάσει του άρθρου 68 του Καν.(ΕΕ)73/2009, για την «αντιστάθμιση ειδικών μειονεκτημάτων που θίγουν γεωργούς ορεινών και μειονεκτικών περιοχών στον τομέα αιγοπρόβειου κρέατος». Στόχος της εν λόγω στήριξης είναι η διατήρηση της εκτροφής αιγοπροβάτων με παράλληλη αξιοποίηση των βοσκότοπων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας. Η απαίτηση παράδοσης γάλακτος καταργείται. Στο πλαίσιο αυτό χορηγούνται οι εξής ενισχύσεις:

- 1) Πρόσθετη ενίσχυση αιγοπροβάτων στους κτηνοτρόφους των ορεινών/μειονεκτικών περιοχών ή των μετακινούμενων σε αυτές· οι κτηνοτρόφοι των ορεινών/μειονεκτικών περιοχών θα πρέπει να διατηρούν έως τη λήξη του έτους ενίσχυσης τουλάχιστον 50 προβατίνες ή/και αίγες ενώ το 50% της γεωργικής τους έκτασης θα πρέπει να βρίσκεται σε ορεινή/μειονεκτική περιοχή.
- 2) Συμπληρωματική ενίσχυση για όσα από τα ανωτέρω ζώα είναι εγγεγραμμένα στο ελληνικό γενεαλογικό βιβλίο της φυλής τους ή στο παράρτημα αυτού.
- 3) Συμπληρωματική πρόσθετη ενίσχυση μετακινούμενων αιγοπροβάτων στους κτηνοτρόφους των πεδινών περιοχών που μετακινούν τα ποίμνιά τους στις ορεινές/μειονεκτικές περιοχές.

Όπως και στις αντίστοιχες συνδεδεμένες ενισχύσεις βοοειδών, στο πλαίσιο της αποφυγής σάρωσης στήριξης για την ίδια δραστηριότητα, οι αιγοπροβατοτρόφοι δεν μπορούν να λάβουν, το ίδιο έτος ενίσχυσης, πρόσθετη ενίσχυση αιγοπροβάτων και δράση 3.1 (διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων) του μέτρου 2.1.4 (262345(ΦΕΚ323/2010Β')ΚΥΑ).

Από το έτος 2015 και εφεξής, χορηγούνται ενισχύσεις βάσει του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013:

1) Συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος

Η στήριξη των αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων αποσκοπεί στην αντιστροφή της μειούμενης τάσης του πλήθους των εκμεταλλεύσεων, των εκτρεφόμενων αιγοπροβάτων και της γαλακτοπαραγωγής. Ο όρος επιλεξιμότητας της παράδοσης γάλακτος επανέρχεται, αλλά με μειωμένες απαιτήσεις στα παραγόμενα κιλά ανά προβατίνα/αίγα, προκειμένου να συμπεριλαμβάνονται στην ενίσχυση και οι, χαμηλής γαλακτοπαραγωγής, αυτόχθονες φυλές. Έτσι, παρ' ό,τι η συμπληρωματική ενίσχυση των κτηνοτρόφων αυτόχθονων φυλών καταργείται, υπάρχει ωστόσο πρόβλεψη ώστε οι τελευταίοι να μην αποκλείονται από τη συνδεδεμένη ενίσχυση που θεσπίζεται.

Την διετία 2015-2016, η συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος διαχωρίζεται σε δύο δράσεις:

- Η δράση 1 αφορά στους κτηνοτρόφους ο/μ/λ²³ περιοχών και στους κτηνοτρόφους που μετακινούν το ποίμνιό τους στις περιοχές αυτές. Κτηνοτρόφος ο/μ/λ περιοχών θεωρείται αυτός που η έδρα εκμετάλλευσής του και τουλάχιστον το 50% της αγροτικής έκτασής του (εφόσον διαθέτει) βρίσκεται στις εν λόγω περιοχές. Μετακινούμενος κτηνοτρόφος θεωρείται αυτός που η έδρα εκμετάλλευσής του και τουλάχιστον το 50% της αγροτικής έκτασής του (εφόσον διαθέτει) βρίσκεται σε πεδινή περιοχή και μετακινεί τουλάχιστον το 90% του ποίμνιού του σε ο/μ/λ περιοχή για τουλάχιστον 90 ημέρες. Η παράδοση γάλακτος σε εγκεκριμένες μονάδες μεταποίησης, ύψους 6 τουλάχιστον τόνων, επανέρχεται και πάλι ως όρος επιλεξιμότητας.

- Η δράση 2 αφορά στην ενίσχυση των κτηνοτρόφων με έδρα εκμετάλλευσής και τουλάχιστον το 50% της αγροτικής έκτασής τους (εφόσον διαθέτουν) σε πεδινή περιοχή, με την προϋπόθεση παράδοσης τουλάχιστον 10 τόνων γάλακτος.

Και στις δύο δράσεις η OMX του γάλακτος δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 1.000.000 μικρόβια/ml, ενώ η απόδοση κάθε προβατίνας/αίγας θα πρέπει να ανέρχεται τουλάχιστον σε 120 κιλά γάλακτος (614/52350(833/2015B')ΥΑ).

Από το έτος 2017 και μετά, ο διαχωρισμός της ενίσχυσης σε δύο δράσεις καταργείται και η συνδεδεμένη ενίσχυση γίνεται ενιαία για όλη την ελληνική επικράτεια. Δεν υπάρχει πλέον απαίτηση ελάχιστης παράδοσης γάλακτος και η απαιτούμενη παραγωγή γάλακτος ανά προβατίνα/αίγα μειώνεται σε 100kg. Επιπλέον όσων παραδίδουν γάλα σε εγκεκριμένες μεταποιητικές, επιλέξιμοι είναι και οι κτηνοτρόφοι με καθετοποιημένες εκμεταλλεύσεις που είναι ενταγμένοι στο Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Οικοτεχνίας (ΚΗΜΟ) (1629/64708(ΦΕΚ2127/2017B')ΥΑ). Η OMX δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 1.500.000 μικρόβια/ml, όριο που καθιστά το γάλα κατάλληλο για ανθρώπινη κατανάλωση σύμφωνα με την ενωσιακή νομοθεσία περί υγιεινής τροφίμων ζωικής προέλευσης (Καν.(ΕΚ)853/2004).

2) Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας

Στόχος η οικονομική ενίσχυση των αιγοπροβατοτρόφων που στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο κατείχαν ειδικά δικαιώματα και δεν διαθέτουν επιλέξιμες εκτάσεις για τη λήψη δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης. Επιλέξιμα προς ενίσχυση είναι όλα τα αιγοπρόβατα που φέρουν ηλεκτρονική σήμανση και διατηρούνται στην εκμετάλλευση του δικαιούχου από την υποβολή της ΕΑΕ και για 6 μήνες, με έναρξη υπολογισμού του εξαμήνου από την καταληκτική ημερομηνία εμπρόθεσμης υποβολής των ΕΑΕ (1567/65031(ΦΕΚ1150/2015B')ΥΑ). Από το 2017 και μετά, το διάστημα διατήρησης

---

²³ ορεινές / μειονεκτικές/ με λοιπά μειονεκτήματα

τροποποιείται από την υποβολή της ΕΑΕ έως τις 15/12 του έτους ενίσχυσης (1628/64707(ΦΕΚ2194/2017Β')ΥΑ).

Στον πίνακα 8 του παραρτήματος συνοψίζονται οι ανωτέρω όροι επιλεξιμότητας ομαδοποιημένοι ανά ενίσχυση και ανά χρονική περίοδο.

3.2.2 Ενισχύσεις μικρών νησιών Αιγαίου

Όπως αναλύθηκε στο υποκεφάλαιο 3.1.7, στο πλαίσιο των Καν.(ΕΚ)1405/2006 και Καν.(ΕΕ)229/2013, χορηγούνται ενισχύσεις στα μικρά νησιά Αιγαίου. Στον πίνακα 9 του παραρτήματος καταγράφονται οι βασικοί όροι επιλεξιμότητας ανά τομέα στήριξης από το 2006 έως σήμερα. Βασική διαφορά μεταξύ των περιόδων, που αφορά στον προβατοτροφικό τομέα, αποτελεί η θέσπιση της ενίσχυσης για την παραγωγή γάλακτος που προορίζεται για την παραγωγή παραδοσιακών τυριών, το έτος 2010. Από το 2014 και μετά, επιλέξιμο θεωρείται επιπλέον και το γάλα που προορίζεται για την παραγωγή γιαούρτης. Η ενίσχυση αφορά σε όλα τα μικρά νησιά Αιγαίου και απαραίτητη προϋπόθεση για τη λήψη της αποτελεί η παράδοση γάλακτος στις τοπικές μεταποιητικές μονάδες.

3.2.3 Έκτακτη ενίσχυση του τομέα της κτηνοτροφίας

Στο πλαίσιο του Καν.(ΕΕ)1853/2015, διατέθηκε στην Ελλάδα, για το έτος ενίσχυσης 2015, το ποσό των 2.258.253 € για την έκτακτη ενίσχυση του τομέα της κτηνοτροφίας και τη στήριξη των γεωργικών αγορών. Η χορήγηση της ενίσχυσης έπρεπε να ολοκληρωθεί έως την λήξη του έτους 2016 και η εθνική επιλογή αφορούσε στην επιδότηση των κατόχων βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων δυναμικότητας τουλάχιστον 6 θηλυκών βοοειδών που ήταν ενεργές στις 31/12/2015 και η έδρα τους ανήκε στις ΠΕ Λήμνου, Κεντρικής Μακεδονίας και Αν. Μακεδονίας – Θράκης (443/31402(ΦΕΚ722/2016Β')ΥΑ).

3.2.4 Αγροτική Ανάπτυξη

Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 3.1, η αγροτική ανάπτυξη διαχωρίστηκε ως πυλώνας II το έτος 2000. Έκτοτε, η Ελλάδα έχει θεσπίσει και υλοποιήσει τρία Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ):

- ΠΑΑ 2000-2006

Το πρώτο ΠΑΑ θεσπίστηκε βάσει του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) με την υιοθέτηση έξι αξόνων (Καν.(ΕΚ)1257/99). Τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα αποτελούν τον άξονα 3 και, μεταξύ άλλων μέτρων, συμπεριλαμβάνουν προγράμματα που σχετίζονται με τη ζωική παραγωγή και τους γενετικούς πόρους:

- ο Μέτρο 3.2 - Βιολογική κτηνοτροφία,

- Μέτρο 3.4 - Εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας και
- Μέτρο 3.7 - Πρόγραμμα απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων.

Στον πίνακα 10 του παραρτήματος παρατίθενται τα μέτρα και υπομέτρα του ΠΑΑ 2000-2006.

• ΠΑΑ 2007-2013

Το επόμενο ΠΑΑ απαριθμεί τέσσερις άξονες. Οι γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις αποτελούν το μέτρο 2.1.4, ένα από τα μέτρα του άξονα 2 – «*Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων*». Το μέτρο 2.1.4 απαρτίζεται από 4 υπομέτρα, καθένα από τα οποία εμπεριέχει διάφορες δράσεις. Οι δράσεις που σχετίζονται με τη ζωική παραγωγή και την προστασία των γενετικών πόρων ανήκουν:

- στο υπομέτρο 1 - Προώθηση πρακτικών παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον:
  - δράση 1.2 - Βιολογική κτηνοτροφία,
  - δράση 1.3 - Εκτατικοποίηση κτηνοτροφίας.
- στο υπομέτρο 3 - Ειδικές δράσεις για τη διατήρηση της Βιοποικιλότητας:
  - δράση 3.1 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων,
  - δράση 3.4 - Διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία.

Στον πίνακα 11 του παραρτήματος παρατίθενται τα μέτρα και υπομέτρα του ΠΑΑ 2007-2013, ενώ στον πίνακα 12 παρατίθενται τα τέσσερα υπομέτρα του μέτρου 2.1.4 και κάθε μία από τις δράσεις αυτών.

• ΠΑΑ 2014-2020

Το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης που είναι σήμερα σε ισχύ αποτελείται από πληθώρα μέτρων και υπομέτρων που κατηγοριοποιούνται βάσει του αν αφορούν σε δημόσιες ή ιδιωτικές επενδύσεις και οριζόντιες ή τοπικές παρεμβάσεις. Στον πίνακα 13 του παραρτήματος παρατίθενται τα εν λόγω μέτρα και υπομέτρα του ΠΑΑ 2014-2020.

Το ΠΑΑ 2014-2020 χρηματοδοτεί επιπροσθέτως και τα μέτρα της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου για τα οποία δεν έχει ολοκληρωθεί η χρονική περίοδος δεσμεύσεων των δικαιούχων. Η αντιστοίχιση των εν λόγω μέτρων με τα υπομέτρα του ΠΑΑ 2014-2020 αναλύεται στον πίνακα 14 του παραρτήματος.

Επιπλέον των μέτρων που αφορούν στη διατήρηση των γενετικών πόρων, τα οποία αναλύονται στο κεφάλαιο 3.3, οι προβατοτρόφοι απειλούμενων αυτόχθονων φυλών μπορούν να ενισχυθούν και από άλλα μέτρα του ΠΑΑ 2014-2020. Στα επόμενα υποκεφάλαια αναφέρονται συνοπτικά τα κυριότερα από αυτά (ΥπΑΑΤ, Γ.Γ. Αγροτικής Πολιτικής & Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων, ΕΥΔ ΠΑΑ 2014-2020, 2019).

3.2.4.1 Μέτρο 3.1 - Συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων

Οι κτηνοτρόφοι δύνανται να επιδοτηθούν στο πλαίσιο του υπομέτρου 3.1 «*Στήριξη για νέα συμμετοχή σε συστήματα ποιότητας*», το οποίο ενισχύει τους γεωργούς αλλά και τις ομάδες γεωργών ώστε να συμμετάσχουν σε εθνικά ή ενωσιακά συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων και πιστοποίησης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Σκοπός της εν λόγω συμμετοχής είναι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας και της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων. Η επιδότηση αφορά στις πάγιες δαπάνες για την έναρξη συμμετοχής στο σύστημα ποιότητας, στην ετήσια εισφορά και στις δαπάνες ελέγχου εξακρίβωσης της συμμόρφωσης στις απαιτήσεις του εν λόγω συστήματος.

Η πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος δημοσιοποιήθηκε στα τέλη του 2020 και αφορούσε αποκλειστικά και μόνο στα συστήματα ποιότητας φυτικής και ζωικής βιολογικής παραγωγής (5660/3-11-2020(ΑΔΑ6Φ5Ω4653ΠΓ-9ΣΡ) πρόσκληση του μέτρου).

3.2.4.2 Μέτρο 4 - Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού

Στο πλαίσιο των υπομέτρων 4.1 «*Επενδύσεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις*», τα λεγόμενα «**σχέδια βελτίωσης**», και 4.4 «*Μη παραγωγικές επενδύσεις που συνδέονται με την επίτευξη γεωργοπεριβαλλοντικών και κλιματικών στόχων*», οι κτηνοτρόφοι δύνανται να επιδοτηθούν για τις κάτωθι δράσεις:

- 4.1.1 - Υλοποίηση επενδύσεων που συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα της εκμετάλλευσης

Με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εκμεταλλεύσεων ενισχύονται επενδύσεις όπως η αγορά γης, η κατασκευή ή ο εκσυγχρονισμός γεωργικών κτιρίων, η εγκατάσταση καινούργιου μηχανολογικού εξοπλισμού κλπ.

- 4.1.2 - Υλοποίηση επενδύσεων που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση ύδατος

Χρηματοδοτούνται επενδύσεις, όπως για παράδειγμα η αγορά μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού και οι έγγειες βελτιώσεις, προκειμένου να επιτευχθεί εξοικονόμηση ύδατος και αειφόρος διαχείριση αυτού, από την επιδοτούμενη εκμετάλλευση.

- 4.1.3 - Υλοποίηση επενδύσεων που συμβάλλουν στη χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) καθώς και στην προστασία του περιβάλλοντος

Στόχο της δράσης αποτελεί η μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των εκμεταλλεύσεων μέσω επενδύσεων που αφορούν σε εξοπλισμό χρήσης ΑΠΕ και εξοπλισμό διαχείρισης αποβλήτων, υποπροϊόντων και υπολειμμάτων της εκμετάλλευσης. Η παραγόμενη, από τα ανωτέρω, ενέργεια χρησιμοποιείται για την κάλυψη των αναγκών της εκμετάλλευσης.

- 4.1.4 - Υλοποίηση επενδύσεων που συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα της εκμετάλλευσης μέσω Χρηματοδοτικών Εργαλείων (ΧΕ)

Μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων οι γεωργοί επιδοτούνται για επενδύσεις όπως αγορά γης και ζωικού κεφαλαίου, κατασκευή και εκσυγχρονισμός κτιρίων, αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού κλπ. Στόχος η οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων με ποσοτική αύξηση και ποιοτική βελτίωση των παραγόμενων προϊόντων και της προστιθέμενης αξίας τους και εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων παραγωγής.

- 4.4.3 - Διατήρηση και δημιουργία αναβαθμίδων

Η δράση αποσκοπεί στη συγκράτηση και βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση του παραδοσιακού τοπίου και στη διαβίωση διαφόρων εντόμων και ερπετών. Επιλέξιμες δαπάνες αποτελούν η αγορά και η μεταφορά των υλικών καθώς και τα έξοδα κατασκευής των αναβαθμίδων.

3.2.4.3 Μέτρο 6 - Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων

Οι κτηνοτρόφοι δύνανται να επιδοτηθούν στο πλαίσιο και των δύο υπομέτρων του μέτρου 6:

- 6.1 - Ενισχύσεις εκκίνησης επιχείρησης για νέους γεωργούς

Στόχος του υπομέτρου, γνωστού και ως «**νέοι αγρότες**», είναι η ηλικιακή ανανέωση των διαχειριστών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων προκειμένου οι τελευταίες να γίνουν βιώσιμες και ανταγωνιστικές. Δικαιούχοι είναι οι νέοι, ηλικίας 18-40 ετών, οι οποίοι αναλαμβάνουν για πρώτη φορά την αρχηγία μιας γεωργικής εκμετάλλευσης και έχουν επαρκή επαγγελματικά προσόντα. Η παροχή κατ' αποκοπή οικονομικών ενισχύσεων έχει ως στόχο τη στήριξή τους στην πρώτη εγκατάσταση αλλά και την παραμονή τους στη γεωργία, με την υποχρέωση υλοποίησης επιχειρηματικών σχεδίων με σκοπό την επέκταση ή βελτίωση της γεωργικής τους δραστηριότητας.

- 6.3 - Ενισχύσεις εκκίνησης επιχείρησης για την ανάπτυξη μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Στο πλαίσιο του υπομέτρου χορηγείται κατ' αποκοπή οικονομική ενίσχυση, με σκοπό την εξασφάλιση της οικονομικής ή/και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας των μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, μέσω της βελτίωσης της υφιστάμενης θέσης τους ή μέσω της ολικής διαρθρωτικής ανανέωσής τους. Δικαιούχοι είναι αρχηγοί υφιστάμενων εκμεταλλεύσεων, ηλικίας έως 60 ετών, με επαρκή επαγγελματικά προσόντα, που δραστηριοποιούνται σε μικρές κοινότητες (έως 5.000 κατοίκων) και υλοποιούν επιχειρηματικά σχέδια ανάπτυξης της γεωργικής τους δραστηριότητας.

3.2.4.4 Μέτρο 8 - Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών

Δικαιούχοι του μέτρου 8 μπορούν να είναι δημόσιοι φορείς (δήμοι, δασικές υπηρεσίες) αλλά και ιδιώτες· κοινός παρονομαστής αυτών η διαχείριση δημόσιας ή ιδιωτικής έκτασης προς δάσωση ή δασικής έκτασης. Στο πλαίσιο του μέτρου 8 περιλαμβάνονται 5 υπομέτρα:

- **8.1 - Δάσωση και δημιουργία δασικών εκτάσεων**

Επιδoteίται η υλοποίηση δάσωσης γεωργικών και μη γεωργικών εκτάσεων με σκοπό την ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος, της αντιδιαβρωτικής, αντιπλημμυρικής και αντιπυρικής προστασίας, την αποφυγή ερημοποίησης και την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση των υδάτων καθώς και την προστασία της βιοποικιλότητας εντός των δημιουργούμενων δασών.

- **8.2 - Εγκατάσταση και συντήρηση γεωργοδασοκομικών συστημάτων**

Τα γεωργοδασοκομικά ή αγροδασικά συστήματα διακρίνονται στα δασογεωργικά (συνδυασμός δέντρων και καλλιεργειών στο ίδιο αγροτεμάχιο) και στα δασολιβαδικά (συνδυασμός δέντρων και λιβαδικών φυτών στο ίδιο αγροτεμάχιο). Τα συστήματα αυτά αποτελούσαν συνήθη χρήση της γης στην Ελλάδα, ιδιαίτερα στις ορεινές/ημιορεινές περιοχές που πολλά αγροτεμάχια δεν είναι κατάλληλα για καλλιέργεια εξαιτίας των δυσχερών εδαφικών συνθηκών. Η σταδιακή εγκατάλειψή τους επήλθε με τη χρήση μηχανημάτων στη γεωργία που εμποδιζόταν από την ύπαρξη δέντρων. Το υπομέτρο 8.2 στοχεύει στην αναβάθμιση και επέκταση των αγροδασικών συστημάτων που συμβάλλουν στην προστασία του εδάφους και της βιοποικιλότητας.

- **8.3 - Πρόληψη ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές, φυσικές καταστροφές και καταστροφικά φαινόμενα**

Στόχος του υπομέτρου, η πρόληψη της καταστροφής των δασών από πυρκαγιές, παθογόνους οργανισμούς και πλημμυρικά φαινόμενα μέσω κατασκευής δασικών μονοπατιών, αντιπυρικών λωρίδων, σημείων υδροδότησης, αντιδιαβρωτικών και αντιπλημμυρικών έργων κλπ.

- **8.4 - Αποκατάσταση ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές, φυσικές καταστροφές και καταστροφικά φαινόμενα**

Η αποκατάσταση των δασικών καταστροφών από πυρκαγιές και πλημμύρες πραγματοποιείται, στο πλαίσιο του εν λόγω μέτρου, μέσω αναδάσωσης και αποκατάστασης των πληγέντων δασικών υποδομών.

- **8.6 - Επενδύσεις σε δασοκομικές τεχνολογίες και στην επεξεργασία, κινητοποίηση και εμπορία δασικών προϊόντων**

Το υπομέτρο στοχεύει στην ενθάρρυνση επενδύσεων σε μονάδες μεταποίησης αλλά και τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας υλοτόμησης, μεταφοράς και επεξεργασίας των δασικών προϊόντων.

Οι επιλέξιμες δαπάνες των ανωτέρω αφορούν, ανάλογα με το υπομέτρο, σε έξοδα εργασιών δάσωσης και συντήρησης των δασικών εκτάσεων, κατασκευής υποδομών, εγκατάστασης/συντήρησης εξοπλισμού κλπ. Στο υπομέτρο 8.1 χορηγείται επιπλέον στους γεωργούς ετήσια αντισταθμιστική στήριξη, διάρκειας 12 ετών, για την απώλεια εισοδήματος εξαιτίας της μη καλλιέργειας της γεωργικής γης στην οποία υλοποιήθηκε η δάσωση.

3.2.4.5 Μέτρο 10 - Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα

Το μέτρο 10 συμπεριλαμβάνει δράσεις που έχουν ως στόχο, μέσω της αποζημίωσης των γεωργών για τις πρόσθετες δαπάνες ή το διαφυγόν εισόδημα εξαιτίας της τήρησης των, κατά περίπτωση, δεσμεύσεων, την επίτευξη της προτεραιότητας 4 του ΠΑΑ η οποία αφορά στην *«αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών Natura 2000, και εντός των περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, της γεωργίας Υψηλής Φυσικής Αξίας και της κατάστασης των ευρωπαϊκών τοπίων»*. Απαρτίζεται από 2 υπομέτρα, καθένα από τα οποία εμπεριέχει διάφορες δράσεις:

- το υπομέτρο 10.1, περί ενίσχυσης για γεωργοπεριβαλλοντικές και κλιματικές δεσμεύσεις,
- το υπομέτρο 10.2, περί διατήρησης, βιώσιμης χρήσης και ανάπτυξης γενετικών πόρων στη γεωργία.

Οι δράσεις που σχετίζονται με τους γενετικούς πόρους είναι η δράση 10.1.9 - Διατήρηση Απειλούμενων Αυτόχθονων Φυλών και η δράση 10.2.1 - Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία και θα αναλυθούν στο κεφάλαιο 3.3.

Οι υπόλοιπες δράσεις του μέτρου 10 συνοψίζονται ως εξής:

- 10.1.1 - Προστασία της άγριας ορνιθοπανίδας

Οι γεωργοί - κάτοχοι γεωργικής έκτασης περιοχών που αποτελούν βιότοπο σπάνιων ή απειλούμενων ειδών της ορνιθοπανίδας φροντίζουν για τη διασφάλιση, εντός των καλλιεργούμενων εκτάσεων, του ενδιαίτηματος της εν λόγω ορνιθοπανίδας.

- 10.1.2 - Προστασία παραδοσιακού ελαιώνα Άμφισσας

Οι γεωργοί - κάτοχοι παραδοσιακών ελαιώνων Άμφισσας, ασκούν τις απαιτούμενες καλλιεργητικές φροντίδες προκειμένου να διατηρηθεί η μορφή της κόμης και του κορμού των δέντρων και τα αναχώματα του ελαιώνα.

- 10.1.3 - Διατήρηση αμπελοκομικής πρακτικής στον αμπελώνα Θήρας

Οι γεωργοί - κάτοχοι αμπελώνων στη νήσο Θήρα στοχεύουν στη διάσωση των εκλιπουσών τοπικών γεωργικών πρακτικών αμπελοκαλλιέργειας.

- 10.1.4 - Μείωση της ρύπανσης του νερού

Δικαιούχοι της δράσης δύνανται να είναι όλοι οι γεωργοί – κάτοχοι γεωργικής έκτασης που εφαρμόζουν καλλιεργητικές πρακτικές που συμβάλλουν στη μείωση της ρύπανσης του νερού από νιτρικά και φωσφορικά ιόντα, φυτοπροστατευτικά προϊόντα κλπ.

- 10.1.7 - Εναλλακτική καταπολέμηση ζιζανίων στους ορυζώνες

Οι γεωργοί – κάτοχοι ορυζώνων επιδοτούνται για τη μείωση της χρήσης χημικών ζιζανιοκτόνων στους ορυζώνες.

- 10.1.8 - Εφαρμογή της μεθόδου σεξουαλικής σύγχυσης των μικρολεπιδόπτερων («ΚΟΜΦΟΥΖΙΟ»)

Οι γεωργοί που καλλιεργούν ροδακινιές, νεκταρινιές και βερικοκιές επιδοτούνται για τη σταδιακή υποκατάσταση της χημικής καταπολέμησης των μικρολεπιδόπτερων, εντομολογικών εχθρών των εν λόγω δέντρων, με τη μέθοδο της σεξουαλικής σύγχυσής τους.

- 10.1.10 - Προστασία τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση

Οι γεωργοί που επιλέγουν να καλλιεργήσουν τοπικές αβελτίωτες ποικιλίες αποζημιώνονται για το διαφυγόν εισόδημα αλλά και τα κόστη συναλλαγής (έξοδα αποστολής σπόρων ή άλλων μερών του φυτού, κόστη εργαστηριακών ελέγχων και έξοδα αναπαραγωγής και πολλαπλασιασμού). Η επιδότηση χρήσης των τοπικών αβελτίωτων ποικιλιών συμβάλλει στην προστασία και την ορθολογική διαχείριση των φυτικών γενετικών πόρων και στη στήριξη όσων γεωργών και καταναλωτών τις επιλέγουν. Συμπληρωματική δράση αποτελεί η 10.2.2 – «Διατήρηση τοπικών αβελτίωτων πληθυσμών - ποικιλιών στη γεωργία», του υπομέτρου 10.2, η οποία απευθύνεται σε φορείς που αναλαμβάνουν την ex situ διατήρηση των τοπικών αβελτίωτων ποικιλιών.

3.2.4.6 Μέτρο 11 - Βιολογική γεωργία

Οι στόχοι του μέτρου 11 σχετίζονται με την προστασία του εδάφους (αύξηση οργανικής ουσίας, μείωση ρύπων, πρόληψη διάβρωσης, βελτίωση διαχείρισης), των υδάτινων πόρων (μείωση ρύπων), της ατμόσφαιρας (βελτίωση ισοζυγίου αερίων θερμοκηπίου) και της βιοποικιλότητας, καθώς και με την ορθολογική διατήρηση του ζωικού κεφαλαίου (διατροφή, ευζωία) και την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων.

Το μέτρο 11 περιλαμβάνει δύο υπομέτρα:

- 11.1 - Ενισχύσεις για τη μετατροπή σε βιολογικές πρακτικές και μεθόδους παραγωγής με δύο δράσεις, την 11.1.1 για τη γεωργία και την 11.1.2 για την κτηνοτροφία,

- 11.2 - Ενισχύσεις για τη διατήρηση σε βιολογικές πρακτικές και μεθόδους παραγωγής με δύο δράσεις, την 11.2.1 για τη γεωργία και την 11.2.2 για την κτηνοτροφία.

Σκοπός της στήριξης είναι η αποζημίωση για το διαφυγόν εισόδημα και τις πρόσθετες δαπάνες που προκαλούνται λόγω των πρακτικών της βιολογικής καλλιέργειας/εκτροφής. Η στήριξη είναι ετήσια και χορηγείται ανά εκτάριο τόσο στις δράσεις που αφορούν στη γεωργία όσο και στις δράσεις της κτηνοτροφίας. Στα αιγοπρόβατα η μέγιστη ενίσχυση ανά εκτάριο με πυκνότητα βόσκησης 1ΜΖΚ ανέρχεται στα 211€ για τη μετατροπή και στα 247€ για τη διατήρηση της βιολογικής εκτροφής. Η ενίσχυση που λαμβάνει κάθε κτηνοτρόφος υπολογίζεται με τον πολλαπλασιασμό της ανωτέρω μοναδιαίας αξίας επί την πυκνότητα βόσκησης που προκύπτει από την ΕΑΕ του έτους που προηγείται του έτους προκήρυξης της πρόσκλησης, και έως ανώτατου ορίου που ορίζεται σε κάθε πρόσκληση. Η πυκνότητα βόσκησης υπολογίζεται βάσει των αιγοπροβάτων άνω των 12 μηνών και των βοοειδών άνω των 6 μηνών.

Οι δυνάμει δικαιούχοι υποβάλλουν κάθε έτος αίτηση πληρωμής και καλούνται να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ένταξής τους στο μέτρο έως την απένταξη μετά την πάροδο 3 (υπομέτρο 11.1) ή 5 (υπομέτρο 11.2) ετών. Συγκεκριμένα οι δικαιούχοι οφείλουν καταρχάς να τηρούν τις κανονιστικές απαιτήσεις της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και τη γραμμή βάσης των δράσεων (Παράρτημα II της 2848/145689(ΦΕΚ4310/2016Β')ΥΑ) και να συνάπτουν σύμβαση με σύμβουλο και οργανισμό ελέγχου και πιστοποίησης. Το μέγεθος των αγροτεμαχίων και βοσκοτόπων καθώς και το είδος ζωικού κεφαλαίου θα πρέπει να παραμείνουν όμοια αυτών με τα οποία εντάχθηκαν στο μέτρο.

3.2.4.7 Μέτρο 13 - Ενισχύσεις περιοχών που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα

Το μέτρο 13, γνωστό ως «**εξισωτική αποζημίωση**», έχει ως στόχο τη στήριξη των γεωργών που ασκούν γεωργική δραστηριότητα εντός των ο/μ/λ περιοχών, μέσω της αντιστάθμισης της απώλειας εισοδήματος και των πρόσθετων δαπανών που σχετίζονται με τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν εξαιτίας της γεωργικής δραστηριοποίησής τους στις περιοχές αυτές. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η αποφυγή εγκατάλειψης των ο/μ/λ περιοχών.

Το εν λόγω μέτρο περιλαμβάνει 3 υπομέτρα που εφαρμόζονται αντίστοιχα στις ορεινές, τις μειονεκτικές ή τις περιοχές με λοιπά μειονεκτήματα:

- 13.1 - Αντισταθμιστική ενίσχυση σε ορεινές περιοχές

Η δυσχέρεια που καλύπτεται αφορά στην άσκηση γεωργίας σε περιοχές μεγάλου υψόμετρου στις οποίες τα αγροτεμάχια εμφανίζουν απότομη κλίση ενώ οι καιρικές συνθήκες είναι συχνά πολύ δύσκολες.

- 13.2 - Αντισταθμιστική ενίσχυση σε περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, εκτός των ορεινών

Το υπομέτρο αφορά στις μειονεκτικές περιοχές που επίσης παρουσιάζουν φυσικούς περιορισμούς εξαιτίας δυσχερών κλιματολογικών ή εδαφολογικών συνθηκών, παρ' ό,τι δεν είναι ορεινές.

- 13.3 - Αντισταθμιστική ενίσχυση σε περιοχές που υπόκεινται σε ειδικά μειονεκτήματα
- Το υπομέτρο αφορά σε περιοχές που δεν ανήκουν στις ορεινές/μειονεκτικές αλλά εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης αντιμετωπίζουν ειδικούς περιορισμούς. Οι περιοχές αυτές είναι όσες δεν κατηγοριοποιούνται ως ορεινές/μειονεκτικές και βρίσκονται στη Θράκη, τις παραμεθόριες περιοχές της χώρας και στα μικρά νησιά.

3.2.4.8 Μέτρο 21 - Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από τις επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19

Η ΕΕ ενέκρινε έκτακτη τροποποίηση του ελληνικού ΠΑΑ 2014-2020 προκειμένου να συμπεριληφθεί μέτρο ενίσχυσης των αγροτικών τομέων που πλήγηκαν από την πανδημία της Covid-19. Πρόκειται για το μέτρο 21 το οποίο αφορά στους ελαιοπαραγωγούς που βάσει της ΕΑΕ 2019 κατέχουν ελαιώνες με σκοπό την παραγωγή ελαιοποιήσιμων ελιών ή διπλής κατεύθυνσης. Η ενίσχυση, ύψους 300 έως 4.000€ ανά δικαιούχο, χορηγήθηκε άπαξ στο τέλος του 2020, ως αποζημίωσή τους για την απώλεια εισοδήματος εξαιτίας της πανδημίας (<http://www.agrotikianaptixi.gr/>, Govgr, 2020 - COVID-19).

3.3 ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΕΝΕΤΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

3.3.1 Προγράμματα διατήρησης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων

Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 1.3, η έναρξη των προγραμμάτων διατήρησης και προστασίας των αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά με το Προεδρικό Διάταγμα 434/1995. Το 1997, στα θεσπιζόμενα «μέτρα για τη βελτίωση, ανάπτυξη και στήριξη της κτηνοτροφίας», προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η λήψη μέτρων (αμιγώς εθνικών μέτρων αλλά και συμπληρωματικών για την εφαρμογή των κοινοτικών πράξεων) για «τη γενετική βελτίωση των αγροτικών ζώων και πτηνών, τη διάσωση-διατήρηση και βιογενετική αξιοποίηση των σπάνιων φυλών αυτών, την

αναπαραγωγή, τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης ζώων αναπαραγωγής και λοιπού βιολογικού υλικού στην αναπαραγωγή, την αναγνώριση νέων φυλών, καθώς και κάθε άλλο συναφές με τα παραπάνω θέμα.» (άρθρο 33, υπ' αρ. 2538(ΦΕΚ242/1997) νόμου). Το ίδιο έτος ξεκινούν οι επιτόπιοι έλεγχοι των εκμεταλλεύσεων που επιθυμούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα διατήρησης και προστασίας των αυτόχθονων φυλών, προκειμένου να διαπιστωθεί ότι τα προς ένταξη ζώα αντιστοιχούν φαινοτυπικά σε μια από τις επιλέξιμες αυτόχθονες φυλές του προγράμματος. Οι επιτόπιοι έλεγχοι πραγματοποιήθηκαν από τα ΚΓΒΖ και τα αρμόδια πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

Η έγκριση της πρώτης ένταξης μιας εκμετάλλευσης στα ισχύοντα κάθε φορά προγράμματα διατήρησης και προστασίας των αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων πραγματοποιείται έως σήμερα αποκλειστικά κατόπιν επιτόπιου ελέγχου. Τα προγράμματα είναι πανελλαδικής εμβέλειας, η επιδότηση ωστόσο της κάθε φυλής αφορά αποκλειστικά στην περιοχή κατανομής της. Οι υποψήφιοι δικαιούχοι, μετά την πρώτη ένταξή τους, οφείλουν να υποβάλλουν κάθε έτος, αίτηση πληρωμής για το πρόγραμμα και ΕΑΕ. Το ύψος της ενίσχυσης υπολογίζεται βάσει της απώλειας εισοδήματος εξαιτίας της διατήρησης αυτόχθονων φυλών χαμηλής παραγωγικότητας, των πρόσθετων δαπανών που συνδέονται με την εφαρμογή του προγράμματος και τη χορήγηση οικονομικού κίνητρου.

Βασικό στόχο των προγραμμάτων αποτελεί η προστασία της βιοποικιλότητας. Μέσω αυτής, επιτυγχάνεται η αύξηση της γενετικής ποικιλομορφίας των αγροτικών ζώων και η αξιοποίηση των επιθυμητών χαρακτηριστικών των αυτόχθονων φυλών, αλλά και η προστασία και βιώσιμη διαχείριση του περιβάλλοντος. Οι κτηνοτρόφοι που επιθυμούν να συμμετέχουν στα προγράμματα υποχρεούνται να εγγραφούν στα σχετικά μητρώα παραγωγών και να εγγράψουν το σύνολο των ζώων τους στο γενεαλογικό βιβλίο της φυλής που ανήκουν. Η διαχείριση των ανωτέρω πραγματοποιείται από τα κατά τόπο ΚΖΓΠ (<http://www.minagric.gr/greek/data/axonas3.3.1.4.doc>).

Οι αυτόχθονες φυλές που επιδοτούνται σε κάθε περίοδο διαφέρουν ανάλογα με τα κριτήρια που θέτονται κάθε φορά για το κατώτερο πλήθος των ζώων αναπαραγωγής που χαρακτηρίζει μια φυλή ως απειλούμενη αλλά και από την κατάσταση των πληθυσμών των φυλών σε κάθε χρονική περίοδο. Οι επιλέξιμες προς ένταξη φυλές, όπως αυτές διαμορφώνονται στο τέλος της κάθε περιόδου, και οι εντάξεις που τελικά πραγματοποιήθηκαν, δίνονται συγκεντρωτικά στον πίνακα 15 του παραρτήματος, ενώ στον πίνακα 16 τα στοιχεία αναλύονται ανά ΚΖΓΠ. Όπως φαίνεται στους εν λόγω πίνακες, οι επιλέξιμες προς ένταξη φυλές ανέρχονται αρχικά σε 18 πριν το έτος 2000· ωστόσο έως και το 1999, για τις φυλές Καταφυγίου, Ρουμλουκίου, Χαλκιδικής, Λευκίμμης Κέρκυρας, Κύμης και Δράμας, δεν υπήρξαν εντάξεις. Αιτία αυτού, ο μη εντοπισμός καθαρόαιμων

προβάτων για τις εν λόγω φυλές, μέσω των επιτόπιων επισκέψεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο των ελέγχων πρώτης ένταξης στο πρόγραμμα (<http://www.minagric.gr/greek/data/axonas3.3.1.4.doc>). Την περίοδο 2000-2006, οι επιλέξιμες φυλές ανέρχονται σε 20, με προσθήκη των φυλών Ανωγείων και Αστερουσίων. Οι εντάξεις για την εν λόγω περίοδο είναι μόνο 9, λιγότερες από όλων των προγραμματικών περιόδων, καθώς σύμφωνα με τους Μπέλλο και Παππά (2011), δεν υπήρξαν εντάξεις στο μέτρο 3.7 για τις φυλές Άργους, Αστερουσίων, Ανωγείων, Δράμας, Εύδηλου Ικαρίας, Θράκης, Καταφυγίου, Λευκίμμης Κέρκυρας, Ρουμλουκίου και Χαλκιδικής. Στο πλαίσιο του ΠΑΑ 2007-2013, οι επιλέξιμες προς ένταξη φυλές μειώνονται σε 17 για να ανέλθουν σε 18 στο ΠΑΑ 2014-2020 με την προσθήκη της Ορεινής φυλής Ηπείρου. Οι εντάξεις για τη δράση 10.1.9 της τρέχουσας περιόδου είναι 14, καθώς για τις φυλές Δράμας, Εύδηλου Ικαρίας, Καταφυγίου και Λευκίμμης δεν υπήρξε καμία ένταξη. Στα επόμενα υποκεφάλαια αναλύονται τα μέτρα και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο των τριών ΠΑΑ: το μέτρο 3.7 (2000-2006), η δράση 3.1 (2007-2013) και η δράση 10.1.09 (2014-2020).

3.3.1.1 Μέτρο 3.7 - Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων

Στο πλαίσιο του ΠΑΑ 2000-2006 οι αυτόχθονες φυλές επιδοτούνται μέσω του προγράμματος απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων, το οποίο αποτελεί το μέτρο 3.7 του τρίτου γεωργοπεριβαλλοντικού άξονα. Η εθνική νομοθεσία που πλαισιώνει το πρόγραμμα παρατίθεται στον πίνακα 17 του παραρτήματος.

Με την έναρξη του προγράμματος της περιόδου 2000-2006, γίνεται διαχωρισμός των ενταγμένων κτηνοτρόφων της περιόδου 1998-99 και των νέων εντάξεων. Για τους πρώτους, οι επιλέξιμες φυλές συνεχίζουν να είναι οι ίδιες με της προηγούμενης περιόδου, ενώ για τους νέους υποψήφιους επιλέξιμες θεωρούνται μόνο οι φυλές προς εξαφάνιση. Ο χαρακτηρισμός αυτός δίνεται στις αυτόχθονες φυλές που αριθμούν έως 1000 θηλυκά αναπαραγωγής. Έτσι, στις νέες εντάξεις δεν συμπεριλαμβάνονται εκμεταλλεύσεις που εκτρέφουν τις φυλές Κατσικά, Άργους, Σκοπέλου, Χίου, Καλαρρύτικη και Πηλίου, που εκείνη την εποχή αριθμούσαν πλήθος θηλυκών αναπαραγωγής μεγαλύτερο των 1000 ατόμων (98182/2265(ΦΕΚ1088/2001Β')ΥΑ). Το όριο των 1000 ατόμων αυξάνει στην περίπτωση φυλών που εκτρέφονται στα σύνορα της χώρας με την Τουρκία και τη Βουλγαρία. Ο λόγος της εξαίρεσης σχετίζεται με τις επιζωοτίες που απειλούν τις εκμεταλλεύσεις σε αυτές τις περιοχές. Για τις φυλές προβάτων, η αναφερόμενη εξαίρεση αφορά στις φυλές Δράμας και Θράκης, στις οποίες το όριο ασφαλούς πλήθους θηλυκών αναπαραγωγής ανέρχεται σε 4.000 και 5.000 άτομα αντίστοιχα (<http://www.minagric.gr/greek/data/axonas3.3.1.4.doc>).

Με την υπ' αρ. 97525/3101(ΦΕΚ1099/22-8-2002Β')ΥΑ, το όριο πλήθους προβάτων που προσδίδει τον χαρακτηρισμό του κινδύνου προς εξαφάνιση αυξάνεται σημαντικά ανερχόμενο στις 10.000 προβατίνες αναπαραγωγής· έτσι οι επιλέξιμες φυλές παλαιών και νέων εντάξεων καθίστανται πλέον κοινές, συμπεριλαμβάνοντας εκ νέου τις φυλές που είχαν εξαιρεθεί στην αρχή της περιόδου. Επισημαίνεται ότι στο εν λόγω πλήθος λαμβάνονται υπόψη οι προβατίνες της κάθε φυλής που εγγράφονται στα γενεαλογικά βιβλία όλων των κρατών μελών της ΕΕ.

Μια από τις βασικές δεσμεύσεις των κτηνοτρόφων αποτελεί η αύξηση του πλήθους των ζώων αναπαραγωγής αυτόχθονων φυλών της εκμετάλλευσής τους, στο τέλος της πενταετίας, σε συγκεκριμένο ποσοστό ανά κατηγορία ζώου· στα πρόβατα η απαιτούμενη αύξηση ανέρχεται σε 10% (για τις φυλές που χαρακτηρίζονται ως ευαίσθητες), 15% (για τις επισφαλής φυλές) και 20% (για τις φυλές που απειλούνται με εξαφάνιση). Με την υπ' αρ. 126367(ΦΕΚ484/2004Β')ΥΑ το ποσοστό αύξησης του πλήθους των προβατίνων ανέρχεται σε 50% με εξαίρεση τη φυλή Χίου. Η αύξηση, ωστόσο, των ζώων δεν θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την επιβάρυνση των βοσκότοπων που οι κτηνοτρόφοι υποχρεούνται να κατέχουν· η πυκνότητα βόσκησης πρέπει να διατηρείται έως 1,25 ΜΖΚ/ha ή και μικρότερη στις περιοχές Natura και άλλες ευαίσθητες περιοχές (ένα πρόβατο = 0,15 ΜΖΚ). Οι κτηνοτρόφοι υποχρεούνται να εφαρμόζουν τους εκάστοτε Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (ΚΟΓΠ) που έχουν ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, με την υπ' αρ. 219534(ΦΕΚ1274/2006Β')ΥΑ ορίζεται ως κριτήριο έγκρισης πληρωμής της ενίσχυσης για το έτος 2006, η προσκόμιση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης.

Με την υπ' αρ. 126367(ΦΕΚ484/2004Β')ΥΑ εμπλουτίζονται τα κριτήρια επιλεξιμότητας και αξιολόγησης των υποψήφιων και θεσπίζεται διαδικασία μοριοδότησής τους προκειμένου να ενταχθούν στο πρόγραμμα. Έτσι, πραγματοποιείται μοριοδότηση των κτηνοτρόφων σύμφωνα με τα κριτήρια του πίνακα 18 του παραρτήματος. Σε περίπτωση ισοβαθμίας μεταξύ υποψήφιων, προηγούνται όσοι συγκεντρώνουν μεγαλύτερη βαθμολογία κατά σειρά προτεραιότητας στα περιβαλλοντικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά κριτήρια.

Η ετήσια ενίσχυση που δόθηκε ανά ΜΖΚ προβάτων για τα έτη 2000-2004, αντιστοιχεί σε 75,88€ για τα πρόβατα φυλής Χίου και σε 115,98€ για όλες τις υπόλοιπες φυλές (98182/2265(ΦΕΚ1088/2001Β')ΥΑ). Το 2005, το ύψος ενίσχυσης αυξάνεται σημαντικά και διαμορφώνεται σε 158€/ΜΖΚ για τα πρόβατα φυλής Χίου και σε 194€/ΜΖΚ για όλες τις υπόλοιπες φυλές (611/133477(ΦΕΚ578/2005Β')ΚΥΑ).

3.3.1.2 Δράση 3.1 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων

Η διατήρηση των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών ενισχύεται, στο πλαίσιο του ΠΑΑ2007-2013, από τη δράση 3.1. Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.2.4, η εν λόγω δράση ανήκει στο υπομέτρο 3 (ειδικές δράσεις για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας), του μέτρου 2.1.4 (γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις), του άξονα 2 (προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων) του ΠΑΑ.

Η δράση εστιάζει και σε αυτή την προγραμματική περίοδο στις αυτόχθονες φυλές που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν και ταυτόχρονα θέτει ως στόχο τη διατήρηση των παραδοσιακών εκτατικών συστημάτων εκτροφής που χαρακτηρίζουν τις αυτόχθονες φυλές. Προς επίτευξη του τελευταίου, οι δυνάμει δικαιούχοι της δράσης οφείλουν να κατέχουν βοσκότοπο και να διατηρούν πυκνότητα βόσκησης που συνάδει με τις απαιτήσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης, εύρους 0,2 έως 3 ΜΖΚ ανά εκτάριο.

Ως προς το πλήθος των ζώων αναπαραγωγής αυτόχθονων φυλών των ενταγμένων εκμεταλλεύσεων, η δέσμευση των κτηνοτρόφων αφορά στη διατήρησή του σε σταθερά επίπεδα και όχι απαραίτητα στην αύξηση όπως στην περίοδο 2000-2006. Η αύξηση του πλήθους των ζώων αναπαραγωγής δύναται ωστόσο να επιδοτηθεί έως ενός ανώτατου ορίου, που για τα πρόβατα ορίζεται στο 50%, με εξαίρεση τις φυλές Καλαρρύτικη και Σερρών που η αύξηση δεν πρέπει να υπερβαίνει το 30%.

Οι δυνάμει δικαιούχοι οφείλουν να κατέχουν άδεια ίδρυσης και λειτουργίας της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσής τους (239591(ΦΕΚ2204/2009Β')ΚΥΑ) και να εφαρμόζουν σχέδιο περιβαλλοντικής διαχείρισης πενταετούς διάρκειας.

Η έκδοση πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τη δράση καθυστέρησε σημαντικά και η προθεσμία υποβολής αιτήσεων ενίσχυσης ορίστηκε από 19/3/2012 έως και 15/8/2012 μετά από δύο παρατάσεις (2330/73124/2012(ΑΔΑ:Β4ΛΧΒ-ΓΚ9)ΥΑ). Οι υποψήφιοι προς ένταξη πρέπει υποχρεωτικά να έχουν υποβάλει ΕΑΕ 2011, στην οποία να έχουν δηλώσει τα αυτόχθονα ζώα και τους βοσκότοπους που απαιτούνται, ενώ έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν αίτημα ενίσχυσης μόνο σε μια από τις προσκλήσεις του μέτρου 2.1.4, με εξαίρεση την δράση 1.2 - βιολογική κτηνοτροφία την οποία μπορούν να αιτηθούν ταυτόχρονα με την δράση 3.1.

Η κατάταξη των ανωτέρω υποψήφιων – δυνάμει δικαιούχων πραγματοποιείται, και σε αυτή την περίοδο, μετά από μοριοδότησή τους βάσει των γενικών και ειδικών κριτηρίων επιλογής του πίνακα 19 του παραρτήματος, με την αναφερόμενη σε αυτόν προτεραιότητα σε περίπτωση ισοβαθμίας.

Η ετήσια ενίσχυση που δόθηκε ανά ΜΖΚ προβάτων είναι ενιαία για το σύνολο των φυλών, αφού η φυλή Χίου δεν χαρακτηρίζεται πλέον ως απειλούμενη και δεν επιδοτείται. Έτσι, η

μοναδιαία τιμή ορίζεται στα 198€ ανά ΜΖΚ προβατίνων αναπαραγωγής. Ωστόσο, για τους κτηνοτρόφους που διατηρούν και κριούς αναπαραγωγής, σε αναλογία 1♂:15♀, η ενίσχυση αυξάνεται κατά 23€ ανά ΜΖΚ, ως πρόσθετο κόστος εκτροφής των μη παραγωγικών κριών, και η μοναδιαία τιμή ανέρχεται στα 221€/ΜΖΚ (079833(ΦΕΚ2366/2011Β')ΚΥΑ).

3.3.1.3 Δράση 10.1.9 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων

Η διατήρηση των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών ενισχύεται, στο πλαίσιο του ΠΑΑ 2014-2020, από τη δράση 10.1.9. Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.2.4.5, η εν λόγω δράση ανήκει στο υπομέτρο 10.1 (ενίσχυση για γεωργοπεριβαλλοντικές και κλιματικές υποχρεώσεις), του μέτρου 10 (γεωργοπεριβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα) του ΠΑΑ και συνεισφέρει στην προτεραιότητα 4.

Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της δράσης και η διαδικασία αξιολόγησης και πληρωμής αλλάζουν σημαντικά, σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους, διατηρώντας ωστόσο συναφείς στόχους. Έτσι, οι τελευταίοι συνεχίζουν να σχετίζονται με τη διατήρηση ή/και αύξηση του πλήθους των ζώων αναπαραγωγής των αυτόχθονων φυλών, ωστόσο παρατηρούνται δύο σημαντικές διαφορές: αφενός δεν ορίζεται όριο αύξησης του πλήθους των γεννητόρων για καμία από τις επιλέξιμες αυτόχθονες φυλές, αφετέρου δεν απαιτείται δήλωση βοσκότοπων για την ένταξη στο πρόγραμμα.

Στο πλαίσιο της δράσης εκδόθηκαν δύο προσκλήσεις υποβολής αιτήσεων στήριξης:

- 1^η πρόσκληση στις 19/6/2018 με προθεσμία υποβολής αιτήσεων στήριξης από 3/7/2018 έως και 22/7/2018 και έναρξη τήρησης δεσμεύσεων πενταετίας από τις 2/4/2018 (ημερομηνία δημοσίευσης της σχετικής ΥΑ για τις λεπτομέρειες της δράσης). Η ένταξη πραγματοποιείται βάσει των ΕΑΕ 2018.
- 2^η πρόσκληση στις 5/4/2019 με προθεσμία υποβολής αιτήσεων στήριξης από 24/4/2019 έως και 13/5/2019 και έναρξη τήρησης δεσμεύσεων πενταετίας για τους δικαιούχους από τις 13/5/2019 (καταληκτική ημερομηνία υποβολής αιτήσεων στήριξης). Η ένταξη πραγματοποιείται βάσει των ΕΑΕ 2019.

Σε περίπτωση επιθυμίας ταυτόχρονης υποβολής αίτησης στήριξης για δράσεις που υπάγονται στα μέτρα 10, 11 και 14, η δράση 10.1.9 μπορεί να συνδυαστεί με την ταυτόχρονη αίτηση στήριξης αποκλειστικά και μόνο των κάτωθι δράσεων:

- 10.1.5 - Περιβαλλοντική αναβάθμιση υποβαθμισμένων βοσκότοπων,
- 10.1.11 - Βελτίωση περιβαλλοντικής κατάστασης βοσκήσιμων γαιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο ερημοποίησης λόγω διάβρωσης,
- 11.1.2 - Ενισχύσεις για την μετατροπή σε βιολογικές πρακτικές και μεθόδους παραγωγής στην κτηνοτροφία,

- ο 11.2.2 - Ενισχύσεις για τη διατήρηση βιολογικών πρακτικών και μεθόδων παραγωγής στην κτηνοτροφία,
- ο 14.1 - Καλή μεταχείριση των ζώων στα βοοειδή,
- ο 14.2 - Καλή μεταχείριση των ζώων στους χοίρους,
- ο 14.5 - Καλή μεταχείριση των ζώων στις αίγες και στα πρόβατα.

Ωστόσο, από τις ανωτέρω δράσεις που είχαν αρχικά σχεδιαστεί, υλοποιήθηκαν μόνο αυτές που αφορούν στη βιολογική κτηνοτροφία (11.1.2 και 11.2.2).

Η μοναδιαία τιμή της δράσης αυξάνεται σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο και ορίζεται στα 232€ ανά ΜΖΚ προβατίνων αναπαραγωγής, στην περίπτωση διατήρησης κριών αναπαραγωγής σε αναλογία 1♂:15♀, και στα 209€ ανά ΜΖΚ όταν δεν διατηρούνται κριοί ή δεν τηρείται η προαναφερθείσα αναλογία (401/48520(ΦΕΚ1226/2018Β')ΥΑ).

Η διαδικασία ένταξης των δικαιούχων και χορήγησης της ενίσχυσης πραγματοποιείται από τη Διεύθυνση Ζωικών Γενετικών Πόρων και Κτηνοτροφικών Εγκαταστάσεων του ΥΠΑΑΤ, που έχει οριστεί ως Ενδιάμεσος Φορέας Διαχείρισης (ΕΦΔ) της δράσης, τα ΚΖΓΠ και τον ΟΠΕΚΕΠΕ, ενώ η εποπτεία της υλοποίησης της δράσης πραγματοποιείται από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΠΑΑ 2014-2020 στην οποία ανήκει η συνολική διαχείριση και εφαρμογή του ΠΑΑ. Η δράση αποκτά πλέον μηχανογραφημένο σύστημα το οποίο υποστηρίζει όλες τις διαδικασίες υποβολής αιτημάτων, ενστάσεων, διοικητικών, διασταυρωτικών και επιτόπιων ελέγχων και το οποίο περιλαμβάνει το ΟΠΣΑΑ, το ΠΣ και το ΟΣ²⁴.

Τα βασικά βήματα της διαδικασίας υλοποίησης της δράσης έχουν συνοπτικά ως εξής:

1. Οι δυνάμει δικαιούχοι υποβάλλουν αίτηση στήριξης και δεσμεύονται να υποβάλλουν κάθε έτος αίτηση πληρωμής μέσω της ΕΑΕ. Αξιοσημείωτη εξέλιξη της διαδικασίας υποβολής αιτήσεων στήριξης αποτελεί το γεγονός ότι δεν απαιτείται πλέον κατάθεση φυσικού φακέλου αλλά ηλεκτρονική υποβολή της αίτησης και των σχετικών δικαιολογητικών στο ΠΣ.
2. Μετά την υποβολή των αιτήσεων στήριξης ακολουθεί αξιολόγησή τους χωρίς πλέον να πραγματοποιείται κατάταξη των υποψηφίων με μοριοδότηση· η έγκριση ή απόρριψη των αιτήσεων λαμβάνει χώρα βάσει του διοικητικού ελέγχου, που υλοποιεί ο ΕΦΔ μέσω των αρμόδιων ΚΖΓΠ, στον οποίο ελέγχεται το εμπρόθεσμο και η πληρότητα της αίτησης και η κάλυψη των κριτηρίων επιλεξιμότητας. Στην περίπτωση που στην αίτηση στήριξης συμπεριλαμβάνονται ζώα μη εγγεγραμμένα στο γενεαλογικό βιβλίο της φυλής για την οποία

²⁴ Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Αγροτικής Ανάπτυξης
Πληροφοριακό Σύστημα
Ολοκληρωμένο Σύστημα

κατατίθεται το αίτημα, το αρμόδιο ΚΖΓΠ διενεργεί επιτόπιο έλεγχο προκειμένου να εγκρίνει ή να απορρίψει το αίτημα για τα εν λόγω ζώα.

3. Μετά την ολοκλήρωση του διοικητικού ελέγχου των ΚΖΓΠ δημιουργείται μέσω του ΠΣ προσωρινός πίνακας παραδεκτών και μη παραδεκτών αιτήσεων στήριξης, ο οποίος οριστικοποιείται μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας υποβολής ενδικοφανών προσφυγών. Οι εν λόγω πίνακες δημοσιοποιούνται για την ενημέρωση των αιτούντων.

4. Ακολουθεί η έκδοση Απόφασης Ένταξης Πράξεων για όλες τις παραδεκτές αιτήσεις στήριξης, με τελικό διατάκτη τον Γενικό Γραμματέα του ΥΠΑΑΤ. Για κάθε απόφαση δημιουργείται Τεχνικό Δελτίο Πράξης.

5. Για το σύνολο των παραδεκτών αιτήσεων στήριξης πραγματοποιείται κάθε έτος διοικητικός έλεγχος των σχετικών αιτήσεων πληρωμής, εφόσον υπάρχουν. Ο διοικητικός έλεγχος διενεργείται από τις Περιφερειακές Διευθύνσεις (ΠΔ) του ΟΠΕΚΕΠΕ οι οποίες, με την προαιρετική συνδρομή των ΚΖΓΠ, πραγματοποιούν επίσης δειγματοληπτικούς επιτόπιους ελέγχους μεταξύ των δικαιούχων της δράσης.

6. Η αναγνώριση και εκκαθάριση της δαπάνης πραγματοποιείται από τις ΠΔ του ΟΠΕΚΕΠΕ ενώ η έκδοση απόφασης έγκρισης διάθεσης πίστωσης πραγματοποιείται από τον ΕΦΔ. Η στήριξη χορηγείται ετησίως σε μια ή δύο δόσεις ενώ δίνεται η δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής, μετά την 16^η Οκτωβρίου του έτους ενίσχυσης.

Σε περίπτωση μη τήρησης των δεσμεύσεων της δράσης επιβάλλονται κυρώσεις που μπορούν να φτάσουν έως την πλήρη στέρηση της ενίσχυσης και την επιβολή πολυετών κυρώσεων. Επιπλέον, στην περίπτωση οικειοθελούς ή επιβεβλημένης απένταξης των δικαιούχων από το πρόγραμμα προβλέπεται η μη πληρωμή των δικαιούχων για το έτος απένταξης και μερική επιστροφή των ενισχύσεων προηγούμενων ετών· 50% ή 25% της ενίσχυσης των προηγούμενων ετών στην περίπτωση διακοπής μεταξύ 2^{ου}-3^{ου} ή 4^{ου}-5^{ου} έτους αντίστοιχα (401/48520(ΦΕΚ1226/2018Β')ΥΑ και προσκλήσεις υποβολής αιτημάτων στήριξης).

3.3.2 Προγράμματα διατήρησης γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία

Τα προγράμματα διατήρησης γενετικών πόρων δεν έχουν σε όλες τις περιπτώσεις άμεσο αποδέκτη της οικονομικής ενίσχυσης τον κτηνοτρόφο, ωστόσο τα έμμεσα πρακτικά οφέλη της υλοποίησής τους είναι για τον τελευταίο ανεκτίμητα. Η εφαρμογή των εν λόγω προγραμμάτων καθυστέρησε σημαντικά στην Ελλάδα και επί της ουσίας ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του '70, με τη δημιουργία των ΚΓΒΖ, όταν σε άλλα κράτη, όπως για παράδειγμα στη Δανία, είχε ξεκινήσει από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα (Μπέλλος, Παππάς, 2011).

Μια πρώτη προσπάθεια συλλογής στοιχείων, σχετιζόμενη με τον έλεγχο αποδόσεων, αφορούσε στη γαλακτοπαραγωγή των προβάτων και ξεκίνησε από τις Διευθύνσεις Γεωργίας το 1960. Η συλλογή όμως των εν λόγω στοιχείων δεν ακολουθήθηκε από συστηματική καταχώρηση και επεξεργασία τους με στόχο την αξιοποίησή τους σε προγράμματα γενετικής βελτίωσης, με συνέπεια τη σταδιακή διακοπή της (Παππάς και Βασιλείου, 1988, όπως αναφέρεται από τους Μπέλλος, Παππάς, 2011).

Το έτος 1974, με νομοθετικό διάταγμα, παρέχεται στον υπουργό Εθνικής Οικονομίας η αρμοδιότητα να αποφασίζει την υποχρεωτικότητα χρησιμοποίησης πιστοποιημένων αρσενικών γεννητόρων, κατάλληλων για τη γενετική βελτίωση των φυλών, και να καθορίζει τους υπεύθυνους φορείς, τη διαδικασία πιστοποίησης, τους όρους εφαρμογής τεχνητής σπερματέγχυσης, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κτηνοτρόφων που εκτρέφουν τα εν λόγω ζώα. Οι, κατά τόπο, υπηρεσίες Γεωργίας αναλαμβάνουν την εποπτεία της αναπαραγωγής, τον έλεγχο των αποδόσεων και την τήρηση γενεαλογικών βιβλίων για τις εισαγόμενες βελτιωμένες φυλές ή τις εγχώριες φυλές που χρησιμοποιούνται. Για την εισαγωγή βελτιωμένων φυλών απαιτείται απόφαση του υπουργού Εθνικής Οικονομίας, στην οποία καταγράφονται όλα τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά (φύλο, φυλή, ηλικία κλπ) των εισαγόμενων ζώων (185(ΦΕΚ262/1973Α΄) νομοθετικό διάταγμα). Η εν λόγω απαίτηση καταργείται με την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, οπότε τα εισαγόμενα ζώα διακινούνται συνοδευόμενα από τα προβλεπόμενα κοινοτικά ζωοτεχνικά πιστοποιητικά (261270(ΦΕΚ224/1991Β΄)ΥΑ).

Το 1978, και ενώ η εποπτεία των προγραμμάτων παραμένει στις Περιφερειακές Υπηρεσίες Γεωργίας, με απόφαση αυτή τη φορά του υπουργού Γεωργίας, τα ΚΓΒΖ αποκτούν ενεργό συμμετοχή στα προγράμματα γενετικής βελτίωσης και ελέγχου των αποδόσεων. Έτσι, οι εν λόγω υπηρεσίες αποκτούν δύο βασικούς ρόλους: αφενός συγκεντρώνουν και επεξεργάζονται τα στοιχεία γαλακτοπαραγωγής που συλλέγουν οι Διευθύνσεις Γεωργίας και αφετέρου εφοδιάζονται με ζώα υψηλής γενετικής αξίας, τα οποία διαθέτουν για αναπαραγωγή στο πλαίσιο σχετικών προγραμμάτων, προβαίνοντας ταυτόχρονα σε απογονικούς ελέγχους (268596/596(ΦΕΚ537/1978)ΥΑ). Τη δεκαετία του '80, ξεκίνησε η συνεργασία των ΚΓΒΖ με τις Γεωπονικές Σχολές, αρχικά με σκοπό τη δημιουργία βάσεων δεδομένων καταχώρησης στοιχείων γενεαλογίας και, την επόμενη δεκαετία, βάσεων στοιχείων αποδόσεων και καταγραφής των απειλούμενων αυτόχthonων φυλών (Μπέλλος, Παππάς, 2011).

Το 1989, με τροποποίηση του υπ' αρ. 185/1973 νομοθετικού διατάγματος, ως αρμόδια υπηρεσία των εν λόγω προγραμμάτων, ορίζεται η Διεύθυνση Εισροών Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας, ενώ ταυτόχρονα δίνεται η δυνατότητα ανάθεσης της εφαρμογής

των προγραμμάτων και της τήρησης των γενεαλογικών βιβλίων σε, αναγνωρισμένες για το σκοπό αυτό, συνεταιριστικές οργανώσεις και ενώσεις κτηνοτρόφων (άρθρο 32, υπ'αριθμ. 1845(ΦΕΚ102/1989Α') νόμου).

Όσον αφορά τη συλλογή των στοιχείων γενεαλογίας και αποδόσεων, έως το 1997 αποτελούσε αποκλειστική αρμοδιότητα των ελεγκτών των, κατά τόπο, Διευθύνσεων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΔΑΑ). Στη συνέχεια, αναγνωρισμένοι φορείς επιδοτήθηκαν από το 2^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-1999) προκειμένου να συνδράμουν στην εν λόγω συλλογή (Χριστοδούλου, 2010) και να την αναλάβουν σταδιακά στο σύνολό της.

Ειδικότερα για τα αιγοπρόβατα, η αναγνώριση των ανωτέρω φορέων, προκειμένου να νομιμοποιείται η συμμετοχή τους σε προγράμματα συλλογής στοιχείων, τήρησης γενεαλογικών βιβλίων, γενετικής βελτίωσης και διατήρησης απειλούμενων αυτόχthonων φυλών, πραγματοποιείται από μόνιμη τριμελή επιτροπή αναγνώρισης, τα μέλη της οποίας προέρχονται από το αρμόδιο ΚΖΓΠ, τη Διεύθυνση Γεωργίας και το τμήμα γενετικής βελτίωσης αιγοπροβάτων του ΥπΑΑΤ. Η έγκριση των φορέων πραγματοποιείται εφόσον πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις ενώ, στην περίπτωση μη τήρησης των υποχρεώσεών τους, προβλέπεται επιβολή κυρώσεων. Προς επίτευξη της ορθής και ομαλής εκπόνησης των ζωοτεχνικών προγραμμάτων των φορέων, για την κάθε φυλή αναγνωρίζεται μόνο ένας φορέας για τη γεωγραφική περιοχή που η εν λόγω φυλή συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό εκτρεφόμενων ζώων (340194(ΦΕΚ339/1992Β')ΥΑ). Η δημιουργία ενός φορέα για τις, βασικές κατ' ελάχιστο, αυτόχthones φυλές αποτελεί σημαντική παράμετρο για την ορθή εφαρμογή των προγραμμάτων (Μπέλλος, Παππάς, 2011).

Στον πίνακα 20 του παραρτήματος παρατίθενται οι αναγνωρισμένοι φορείς που συμμετέχουν στις δράσεις διατήρησης γενετικών πόρων και οι φυλές αρμοδιότητάς τους. Επιπλέον αυτών, σημαντική είναι και η συνεισφορά της Πανελλήνιας Ένωσης Εκτροφέων Αυτόχthων Φυλών Αγροτικών Ζώων που ασχολείται με το σύνολο των φυλών σε πανελλαδικό επίπεδο. Τα ΚΖΓΠ που σχετίζονται με αυτόχthones φυλές προβάτων και οι γεωγραφικές περιοχές δικαιοδοσίας τους παρατίθενται στον πίνακα 21 του παραρτήματος. Στα επόμενα υποκεφάλαια αναλύονται τα μέτρα/δράσεις διατήρησης των γενετικών πόρων που υλοποιήθηκαν, στο πλαίσιο των ΠΑΑ, από το 2000 έως σήμερα. Πρόκειται για το μέτρο 5.1 (2000-2006), και τις δράσεις 3.4 (2007-2013) και 10.2.1 (2014-2020). Στον πίνακα 22 του παραρτήματος παρατίθενται οι αυτόχthones φυλές προβάτων που είναι επιλέξιμες ανά μέτρο/δράση, ενώ ειδικότερα για την δράση 3.4, δίνεται αναλυτικά η υποδράση που τελικά υλοποιήθηκε ανά φυλή. Από τον ανωτέρω πίνακα προκύπτει ότι για τις φυλές Άργους, Γλώσσας Σκοπέλου, Θράκης, Καρύστου, Κεφαλληνίας και Φλώρινας-Πελαγονίας δεν πραγματοποιήθηκαν εντάξεις στο πλαίσιο της δράσης 3.4. Επίσης, για τις φυλές Καρύστου

και Κεφαλληνίας, έως το 2006 πραγματοποιούνταν έλεγχοι αποδόσεων, οι οποίοι δεν συνεχίστηκαν στο επόμενο ΠΑΑ (Γεωργούδης et al, 2011).

3.3.2.1 Μέτρο 5.1 - Πρόγραμμα στήριξης εκτροφής κατάλληλου ζωικού αναπαραγωγικού κεφαλαίου

Στο πλαίσιο του μέτρου 5.1 του ΠΑΑ 2000-2006 υλοποιήθηκε το ολοκληρωμένο πρόγραμμα υπηρεσιών στήριξης των κτηνοτρόφων της Ελληνικής υπαίθρου για την παραγωγή και χρησιμοποίηση του κατάλληλου για την κάθε περιοχή ζωικού αναπαραγωγικού κεφαλαίου.

Στόχο του προγράμματος αποτελεί η αναβάθμιση της τεχνικής υποστήριξης που παρέχεται στους κτηνοτρόφους όσον αφορά την εκτροφή κατάλληλων γεννητόρων για την κάθε περιοχή και τη γενετική βελτίωση των ποιμνίων, με σκοπό τη μείωση του κόστους παραγωγής των εκμεταλλεύσεων, την αύξηση της παραγωγικότητας των ζώων και τη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων.

Το εν λόγω πρόγραμμα είναι κατ' ελάχιστο τριετές και περιλαμβάνει 6 δράσεις:

1. Τήρηση γενεαλογικών βιβλίων - Εκτίμηση γενετικής αξίας ζώων.
2. Έλεγχος αποδόσεων - Ατομικός & απογονικός έλεγχος.
3. Δημιουργία κέντρων αναπαραγωγής, συγκέντρωσης/διακίνησης γεννητόρων.
4. Τεχνική & επιστημονική υποστήριξη φορέων υλοποίησης.
5. Προμήθεια, χρήση & συντήρηση σπέρματος - Προμήθεια αρσενικών γεννητόρων εκτός τάυρων.
6. Σχεδιασμένες συζεύξεις για αναπαραγωγή στις εκμεταλλεύσεις.

Οι 4 πρώτες δράσεις αφορούν στις ενώσεις και οργανώσεις παραγωγών (φορείς αναπαραγωγής καθαρών φυλών αγροτικών ζώων, αγροτικούς συνεταιρισμούς, ομάδες παραγωγών) και οι δράσεις 5 και 6 αφορούν σε κτηνοτρόφους.

Αρμόδιες αρχές υλοποίησης και παρακολούθησης αποτελούν τα ΚΓΒΖ και η Διεύθυνση Εισροών Ζωικής Παραγωγής του ΥπΑΑΤ. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ σε ποσοστό 69,32% της δημόσιας δαπάνης, προβλέπει ιδιωτική συμμετοχή ύψους 8,56% και το υπόλοιπο ποσό καλύπτεται από εθνικούς πόρους (283937/5366/489 (ΦΕΚ1249/2002Β')ΚΥΑ).

Στον πίνακα 23 του παραρτήματος αναφέρονται οι δικαιούχοι, οι επιλέξιμες δαπάνες και το ποσοστό χρηματοδότησης που προβλέπεται ανά δράση του μέτρου 5.1.

3.3.2.2 Δράση 3.4 - Διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία

Η διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία ενισχύεται, στο πλαίσιο του ΠΑΑ 2007-2013, από τη δράση 3.4. Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.2.4, η εν λόγω δράση ανήκει στο υπομέτρο 3 (ειδικές δράσεις για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας), του μέτρου 2.1.4 (γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις), του άξονα 2 (προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων) του ΠΑΑ.

Οι επιλέξιμες δράσεις μειώνονται σε 3 και αφορούν αποκλειστικά σε συνεταιρισμούς, ενώσεις και αναγνωρισμένους φορείς αναπαραγωγής καθαρών φυλών και όχι σε μεμονωμένους κτηνοτρόφους:

1. Συλλογή/τήρηση στοιχείων γενεαλογίας - Τήρηση γενεαλογικών βιβλίων.
2. Εκτίμηση γενετικής αξίας ζώων - Ατομικός έλεγχος ποιοτικής και ποσοτικής απόδοσης.
3. Ενημέρωση & παροχή συμβουλών.

Οι επιλέξιμες δαπάνες ανά δράση εξειδικεύονται και καταγράφονται αναλυτικά στην υπ' αρ. 324132(ΦΕΚ1900/2008Β')ΚΥΑ, ενώ προσδιορίζεται ανώτατο ύψος ενίσχυσης που για τις δύο πρώτες δράσεις υπολογίζεται βάσει του μέσου ετήσιου κόστους ανά ζώο. Στα πρόβατα, το τελευταίο ορίζεται σε 60€ ανά ζώο για την πρώτη τριετία και σε 24€ ανά ζώο για κάθε επόμενο έτος. Το ατομικό κόστος αυξάνεται κατά 9€ στην περίπτωση που ο φορέας υλοποίησης χρησιμοποιεί βάση δεδομένων ειδικού λογισμικού προγράμματος. Το ανώτερο ύψος ενίσχυσης της τρίτης δράσης παραμένει στα ίδια επίπεδα με αυτά της αντίστοιχης δράσης της προηγούμενης περιόδου.

Στον πίνακα 24 του παραρτήματος αναφέρονται οι δικαιούχοι, οι επιλέξιμες δαπάνες και το ποσοστό χρηματοδότησης που προβλέπεται στις δράσεις 3.4.

3.3.2.3 Δράση 10.2.1 - Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία

Η διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία ενισχύεται, στο πλαίσιο του ΠΑΑ 2014-2020, από τη δράση 10.2.1. Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.2.4.5, η εν λόγω δράση ανήκει στο υπομέτρο 10.2 (διατήρηση, βιώσιμη χρήση και ανάπτυξη γενετικών πόρων στη γεωργία), του μέτρου 10 (γεωργοπεριβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα) του ΠΑΑ και συνεισφέρει στην προτεραιότητα 4.

Ο στόχος της δράσης, διατηρώντας το ίδιο σκεπτικό με τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, εμπλουτίζεται καθώς, μέσω της ενίσχυσης της γενετικής ποικιλομορφίας των γενετικών πόρων αγροτικών ζώων, επιδιώκεται, επιπλέον της βιωσιμότητας των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και των αυτόχθονων φυλών, η αειφορία και η πράσινη ανάπτυξη.

Οι επιλέξιμες δράσεις αυξάνονται σε 4, και αφορούν και πάλι στους συνεταιρισμούς, ενώσεις και αναγνωρισμένους φορείς αναπαραγωγής καθαρών φυλών:

1. Συλλογή/τήρηση στοιχείων γενεαλογίας - Τήρηση γενεαλογικών βιβλίων.
2. Ατομικός έλεγχος ποιοτικής και ποσοτικής απόδοσης.
3. Ενημέρωση κτηνοτρόφων για διάδοση κατάλληλου γενετικού υλικού ανά περιοχή, ορθή διαχείριση ποιμνίων, οργανωτικά θέματα εφαρμογής της δράσης.
4. Γονοτυπικός έλεγχος αιγοπροβάτων.

Στόχος της νέας δράσης «γονοτυπικός έλεγχος αιγοπροβάτων» είναι ο εντοπισμός και η απομάκρυνση των γονιδίων που θέτουν σε κίνδυνο τη διατήρηση και αξιοποίηση των αυτόχthonων φυλών. Η γονοτύπηση πραγματοποιείται στα αρσενικά ζώα, στα θηλυκά που βρίσκονται στο πρώτο έτος της παραγωγικής τους ζωής και σε νεαρότερα ζώα που θα παραμείνουν στα ποίμνια ως γεννήτορες και προέρχονται από ετεροζύγωτους, στα επιθυμητά γονίδια, γονείς. Η συμμετοχή στη νέα δράση προϋποθέτει την ταυτόχρονη συμμετοχή στη δράση που αφορά στην τήρηση στοιχείων γενεαλογίας και γενεαλογικών βιβλίων.

Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το ότι, στη δεύτερη δράση, το ανωτέρω ποσό μπορεί να συμπεριλαμβάνει ποιοτικούς ελέγχους γάλακτος και κρέατος μέσω αναλύσεων που αφορούν σε:

- Γάλα: προσδιορισμό λίπους, πρωτεΐνης, λακτόζης, στερεών άνευ λίπους, ολικών στερεών, κλασμάτων καζεΐνης, λιπαρών οξέων, σωματικών κυττάρων και τυροκομικής ικανότητας.
- Κρέας: προσδιορισμό χρώματος, ενδομυϊκού λίπους και λιπαρών οξέων, τρυφερότητα, κατακράτηση νερού (19/3696(ΦΕΚ193/2017)ΥΑ).

Ο προσδιορισμός ανώτατου ύψους ενίσχυσης στις δύο πρώτες δράσεις υπολογίζεται και σ αυτήν την προγραμματική περίοδο βάσει του μέσου ετήσιου κόστους ανά ζώο· στα πρόβατα το μέσο κόστος μειώνεται κατά 2€, αποκτώντας ενιαία μοναδιαία τιμή ύψους 22€ ανά έτος για όλα τα έτη εφαρμογής (υπ' αρ. 87/10406/30-1-2017 πρόσκληση της δράσης).

Στον πίνακα 25 του παραρτήματος αναφέρονται οι δικαιούχοι, οι επιλέξιμες δαπάνες και το ποσοστό χρηματοδότησης των δράσεων 10.2.1.

Η έκδοση πρόσκλησης υποβολής αιτήσεων στήριξης πραγματοποιήθηκε στις 30/1/2017 με προθεσμία πρώτης υποβολής έως 31/3/2017 (υπ' αρ.194/25189/6-3-2017 τροποποίηση της πρόσκλησης). Η υποβολή αιτήσεων στήριξης συνεχίζεται έως 31/7/2020, τους μήνες Ιανουάριο και Ιούλιο κάθε έτους (174/22543(ΦΕΚ675/2017B')ΥΑ).

Η διαδικασία υποβολής αιτήσεων και πληρωμής ακολουθεί περίπου τη λογική που αναλύθηκε στο υποκεφάλαιο 3.3.1.3 για τη δράση 10.1.9, με τη διαφορά ότι η πληρωμή της

ενίσχυσης δεν είναι ετήσια αλλά πραγματοποιείται απολογιστικά ανά δίμηνο κατόπιν υποβολής αίτησης πληρωμής του δικαιούχου στο ΟΠΣΑΑ (υπ' αρ. 87/10406/30-1-2017 πρόσκληση της δράσης).

3.4 ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο δίνονται στατιστικά στοιχεία για τα έτη 2016 έως 2020, που σχετίζονται με το πλήθος των προβάτων που δηλώνονται στις ΕΑΕ, τις εντάξεις της δράσης 10.1.9 που αφορούν σε προβατοτρόφους αυτόχθονων φυλών, καθώς και τις πληρωμές ενισχύσεων των ενταγμένων προβατοτρόφων στο πλαίσιο των δύο πυλώνων της ΚΑΠ. Το σύνολο των ανωτέρω στοιχείων αντλήθηκε από τα συστήματα ΟΠΣΕΑΕ²⁵ και ΟΠΣΑΑ του ΟΠΕΚΕΠΕ.

3.4.1 Πληθυσμιακή εξέλιξη ποιμνίων προβάτων

Έως και το έτος 2016, η καταχώρηση των προβάτων στις ΕΑΕ περιλαμβάνει την κατηγοριοποίησή τους σε (εισαγόμενες) καθαρόαιμες και σε αυτόχθονες φυλές, ενώ οι μη καθαρόαιμοι πληθυσμοί καταχωρίζονται ως «βελτιωμένοι» ή «λοιποί», ανάλογα με τον βαθμό γενετικής βελτίωσής τους. Από το έτος 2017 και μετά, η καταχώρηση εμπλουτίζεται με τη δυνατότητα προσθήκης της ονομασίας της φυλής στην οποία ανήκει το κάθε ποίμνιο. Η εν λόγω δυνατότητα δίνεται μόνο για τις απειλούμενες αυτόχθονες φυλές που είναι επιλέξιμες για τα προγράμματα διατήρησης των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων του ΠΑΑ. Για τις υπόλοιπες (μη απειλούμενες) αυτόχθονες φυλές, παραμένει η επιλογή καταχώρησής τους στην κατηγορία «αυτόχθονες».

Στον πίνακα 3.2 παρατίθεται το πλήθος των κριών και προβατίνων βάσει των ΕΑΕ 2016-2020. Όπως προκύπτει από τον εν λόγω πίνακα, το έτος 2020, το σύνολο κριών και προβατίνων αυξάνεται, κατά περίπου 1,3 εκατομμύρια, σε σχέση με τον αντίστοιχο πληθυσμό του 2016. Αξιοσημείωτη είναι η απουσία δήλωσης «καθαρόαιμων» και «αυτόχθονων» προβάτων, από το 2017 και μετά, η οποία ενδέχεται να οφείλεται στην αποφυγή δήλωσης πιο «ακριβών» ασφαλιστικά κατηγοριών προβάτων²⁶, στις περιπτώσεις που αυτό δεν απαιτείται από κάποια ενίσχυση ή δράση. Όσον αφορά τις απειλούμενες αυτόχθονες φυλές προβάτων, το έτος 2017 παρατηρείται μείωση του δηλούμενου πλήθους· το 2018, έτος κατά το οποίο έλαβε χώρα η πρώτη πρόσκληση της δράσης 10.1.9 του ΠΑΑ2014-2020, το δηλούμενο πλήθος αυξάνεται και πάλι, με την ανοδική πορεία του να

²⁵ Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Ενιαίας Αίτησης Ενίσχυσης

²⁶ Ο υπολογισμός της ασφαλιστικής εισφοράς του ΕΛΓΑ πραγματοποιείται βάσει της κατηγοριοποίησης του ζωικού κεφαλαίου που λαμβάνει χώρα στην ενιαία δήλωση καλλιέργειας/εκτροφής του ΕΛΓΑ η οποία από το 2011 αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ΕΑΕ (ΕΛΓΑ, 2021)

συνεχίζεται και τα επόμενα έτη. Το έτος 2020, τρίτο έτος πληρωμής της ανωτέρω δράσης, τα δηλούμενα πρόβατα αυξάνονται κατά 44,6% συγκριτικά με το 2017 και κατά 28,6% συγκριτικά με το 2018 (δήλωση 13.292 επιπλέον προβατίνων και κριών).

Πίνακας 3.2: Πλήθος κριών και προβατίνων στις ΕΑΕ 2016-2020

ΕΤΟΣ	ΚΡΙΟΙ			ΠΡΟΒΑΤΙΝΕΣ			ΣΥΝΟΛΟ
	Βελτιωμένα ή λοιπά	Καθαρό αιμα	Αυτόχθονα	Βελτιωμένα ή λοιπά	Καθαρό αιμα	Αυτόχθονα	
2016	319.689	1.051	1.526	7.745.691	4.196	48.944	8.121.097
2017	325.952	0	1.831	7.962.980	0	39.554	8.330.317
2018	326.055	0	2.065	8.111.061	0	44.475	8.483.656
2019	331.507	0	2.748	8.589.356	0	56.404	8.980.015
2020	336.166	0	3.009	9.016.751	0	56.823	9.412.749

Πηγή: <http://aggregate.opekepe.gr>

Στον πίνακα 3.3 κατηγοριοποιούνται ανά φυλή οι δηλούμενοι, στις ΕΑΕ 2017 - 2020, πληθυσμοί προβατίνων και κριών του συνόλου των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών προβάτων που είναι επιλέξιμες για τα προγράμματα διατήρησης των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων του ΠΑΑ.

Πίνακας 3.3: Πλήθος προβατίνων και κριών απειλούμενων αυτόχθονων φυλών στις ΕΑΕ 2017-2020

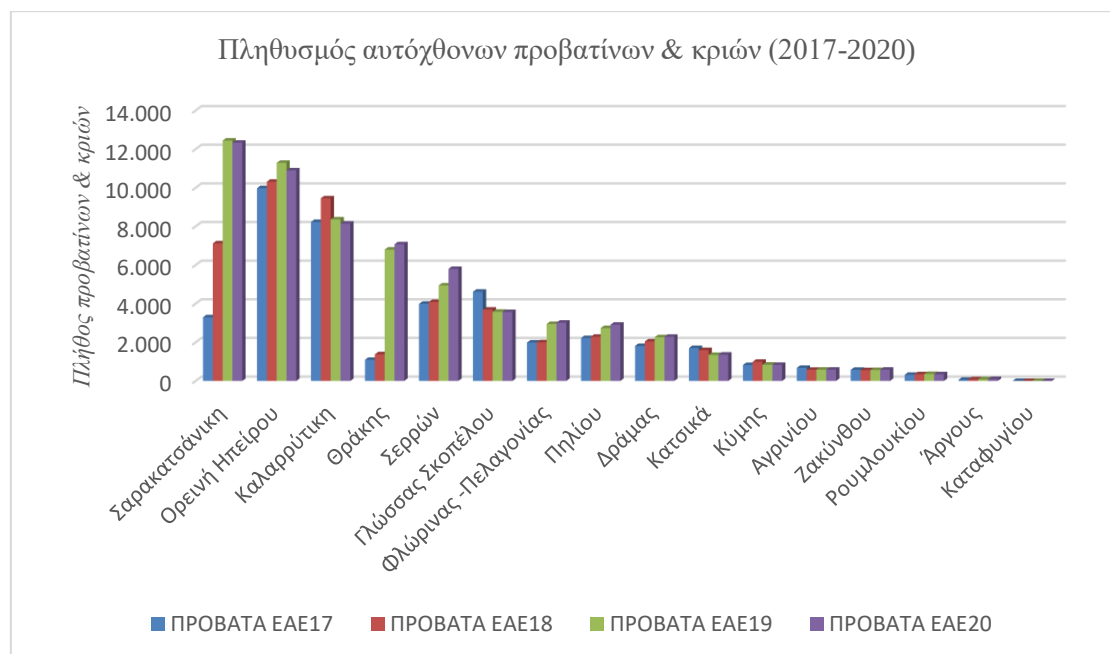
ΦΥΛΗ	ΕΑΕ 2017			ΕΑΕ 2018			ΕΑΕ 2019			ΕΑΕ 2020		
	♂	♀	♂+♀	♂	♀	♂+♀	♂	♀	♂+♀	♂	♀	♂+♀
Σαρακατσάνικη	115	3.178	3.293	248	6.873	7.121	513	11.929	12.442	632	11.696	12.328
Ορεινή Ηπείρου	378	9.598	9.976	379	9.932	10.311	421	10.868	11.289	426	10.472	10.898
Καλαρρύτεκη	390	7.838	8.228	483	8.969	9.452	512	7.850	8.362	545	7.600	8.145
Θράκης	56	1.036	1.092	79	1.300	1.379	270	6.527	6.797	283	6.790	7.073
Σερρών	258	3.736	3.994	232	3.856	4.088	270	4.672	4.942	334	5.463	5.797
Γλώσσας Σκοπέλου	193	4.429	4.622	179	3.512	3.691	187	3.393	3.580	184	3.386	3.570
Φλώρινας-Πελαγονίας	23	1.964	1.987	63	1.940	2.003	135	2.816	2.951	135	2.884	3.019
Πηλίου	111	2.108	2.219	106	2.182	2.288	147	2.588	2.735	159	2.753	2.912
Δράμας	109	1.701	1.810	110	1.933	2.043	112	2.152	2.264	120	2.166	2.286
Κατσικά	81	1.623	1.704	60	1.536	1.596	56	1.291	1.347	65	1.296	1.361
Κύμης	47	775	822	51	942	993	52	788	840	51	781	832
Αγρινίου	25	652	677	24	555	579	23	560	583	27	556	583
Ζακύνθου	16	562	578	18	540	558	17	550	567	18	564	582
Ρουμλουκίου	25	294	319	25	324	349	23	338	361	20	326	346
Άργους	4	60	64	8	81	89	8	82	90	8	90	98
Καταφυγίου	0	0	0	0	0	0	2	0	2	2	0	2
ΣΥΝΟΛΟ	1.831	39.554	41.385	2.065	44.475	46.540	2.748	56.404	59.152	3.009	56.823	59.832

Πηγή: <http://aggregate.opekepe.gr>

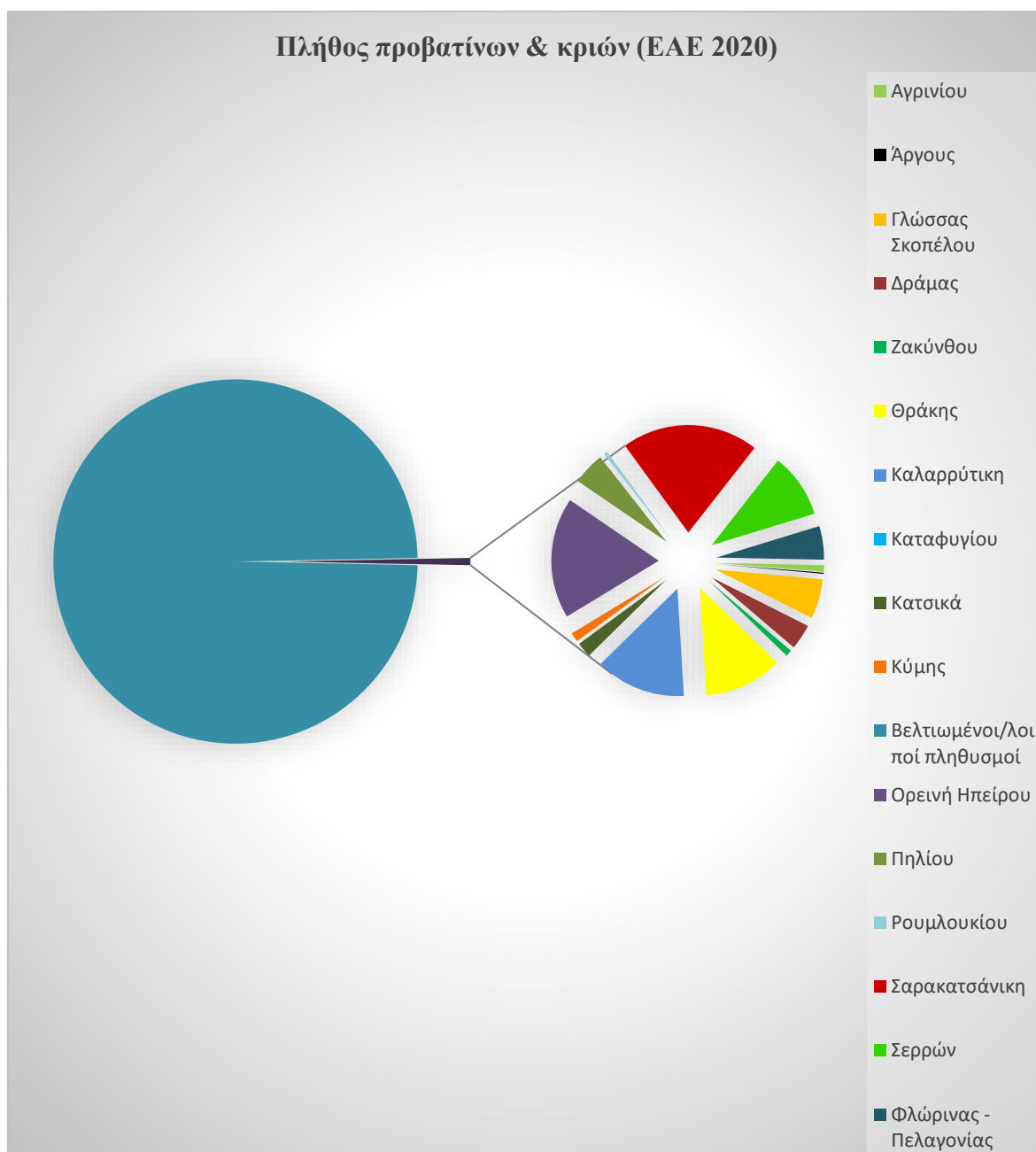
Σύμφωνα με τα στοιχεία του ανωτέρω πίνακα, στις ΕΑΕ των ετών 2017 έως και 2020 δηλώθηκαν 16 απειλούμενες αυτόχθονες φυλές προβάτων, ο συνολικός πληθυσμός των οποίων ανέρχεται σε 59.832 προβατίνες και κριούς το έτος 2020. Οι πολυπληθέστερες απειλούμενες αυτόχθονες φυλές είναι η Σαρακατσάνικη, η Ορεινή Ηπείρου και η Καλαρρύτικη φυλή, με την πρώτη να αυξάνει σημαντικά τον πληθυσμό της, κατά 9.000 περίπου πρόβατα, μεταξύ των ετών 2017 και 2020. Η Ορεινή φυλή Ηπείρου παρουσιάζει πολύ μικρότερη αύξηση (περίπου 1000 πρόβατα) ενώ η Καλαρρύτικη φυλή εμφανίζει μικρή πτώση στον πληθυσμό της. Η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας βρίσκεται στην έβδομη θέση στη σειρά κατάταξης και εμφανίζεται επίσης αυξημένη κατά 1000 περίπου πρόβατα, ενώ στην τελευταία θέση βρίσκεται η φυλή Καταφυγίου για την οποία ένας προβατοτρόφος δηλώνει μόνο 2 κριούς στις ΕΑΕ 2019 και 2020.

Στο διάγραμμα 3.1 απεικονίζεται η εξέλιξη των πληθυσμών των προβατίνων και κριών της κάθε φυλής, για τα έτη 2017-2020. Μεταξύ των ετών 2017 και 2020, 4 φυλές (Γλώσσας Σκοπέλου, Κατσικά, Αγρινίου και Καλαρρύτικη) παρουσιάζουν μείωση του πληθυσμού τους, με τη φυλή Γλώσσας Σκοπέλου να μειώνεται σημαντικά, κατά 1000 περίπου πρόβατα. Οι φυλές Σαρακατσάνικη, Θράκης και Σερρών παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη αύξηση, ακολουθούμενες από τις φυλές Φλώρινας-Πελαγονίας, Ορεινή Ηπείρου, Πηλίου και Δράμας, ενώ οι υπόλοιπες 5 φυλές εμφανίζουν αμελητέα αύξηση μικρότερη των 50 προβάτων.

Διάγραμμα 3.1: Πλήθος κριών και προβατίνων απειλούμενων αυτόχθονων φυλών στις ΕΑΕ 2017-2020

Στο διάγραμμα 3.2 απεικονίζεται σχηματικά, βάσει των δηλούμενων στοιχείων της ΕΑΕ 2020, η πληθυσμιακή υπεροχή των πληθυσμών προβάτων που δηλώνονται ως «βελτιωμένα» ή «λοιπά», κατηγορίες που, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, συμπεριλαμβάνουν και τις εισαγόμενες καθαρόαιμες αλλά και τις μη απειλούμενες αυτόχθονες φυλές. Το πλήθος των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών προβάτων αποτελεί μόλις το 0,64% των δηλούμενων πληθυσμών προβάτων.

Διάγραμμα 3.2: Πλήθος προβατίνων και κριών στην ΕΑΕ 2020

Όσον αφορά την κατανομή των πληθυσμών των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών προβάτων ανά περιφέρεια, στον πίνακα 3.4 παρατίθεται η κατηγοριοποίησή τους, όπως αυτή

προκύπτει βάσει της έδρας εκμετάλλευσης που δηλώνεται στις ΕΑΕ 2020. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, το σύνολο της Μακεδονίας και της Θράκης, η Δυτική Ελλάδα, η Ήπειρος και η Θεσσαλία φαίνεται να εκτρέφουν τις περισσότερες αυτόχθονες φυλές, με την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα να ακολουθούν. Αντίθετα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μη δήλωση αξιοσημείωτων πληθυσμών αυτόχθονων φυλών στις περιφέρειες Βόρειου και Νότιου Αιγαίου, Ιόνιων νήσων και Κρήτης.

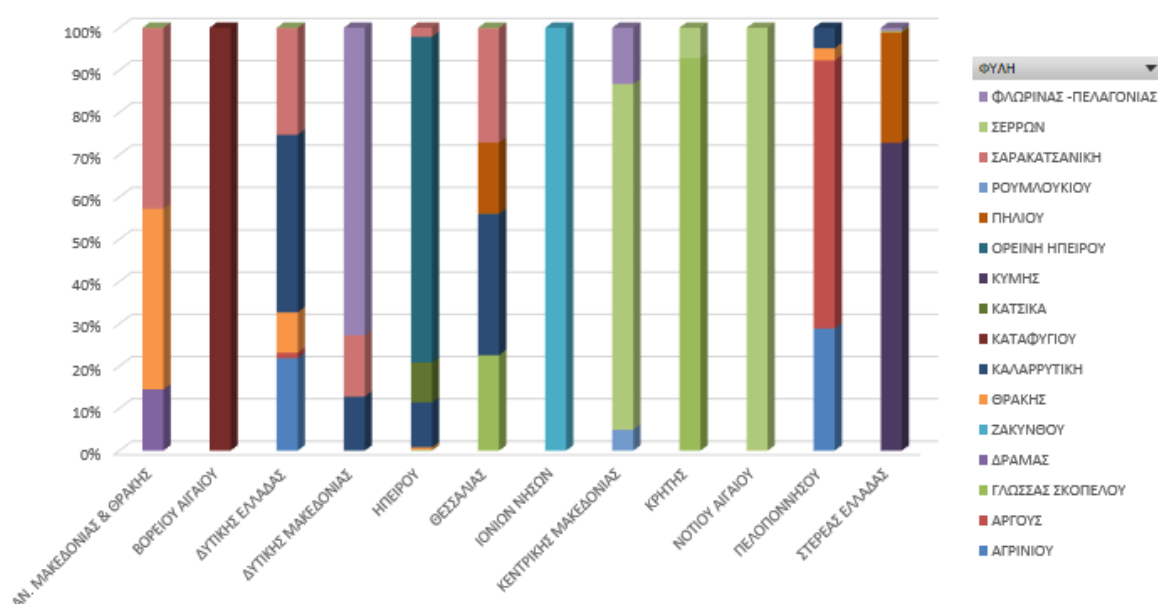
Πίνακας 3.4: Πλήθος προβατίνων και κριών απειλούμενων αυτόχθονων φυλών ανά ΠΕ σύμφωνα με την ΕΑΕ 2020

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΦΥΛΗ	ΠΡΟΒΑΤΙΝΕΣ & ΚΡΙΟΙ
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	Δράμας	2.286
	Θράκης	6.744
	Σαρακατσάνικη	6.751
	Σερρών	5
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	Καταφυγίου	2
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	Αγρινίου	553
	Αργους	32
	Θράκης	242
	Καλαρρύτεκη	1.062
	Σαρακατσάνικη	639
	Σερρών	1
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	Καλαρρύτεκη	365
	Σαρακατσάνικη	414
	Φλώρινας-Πελαγονίας	2.075
ΗΠΕΙΡΟΥ	Γλώσσας Σκοπέλου	26
	Θράκης	84
	Καλαρρύτεκη	1.506
	Κατσικά	1.342
	Ορεινή Ηπείρου	10.898
	Σαρακατσάνικη	305
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Γλώσσας Σκοπέλου	3.518
	Καλαρρύτεκη	5.207
	Κατσικά	19
	Πηλίου	2.613
	Σαρακατσάνικη	4.219
	Σερρών	15
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	Ζακύνθου	582
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	Ρουμλουκίου	346
	Σερρών	5.762
	Φλώρινας-Πελαγονίας	936
ΚΡΗΤΗΣ	Γλώσσας Σκοπέλου	26
	Σερρών	2
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	Σερρών	8

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	Αγρινίου	30
	Άργους	66
	Θράκης	3
	Καλαρρύτεκη	5
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	Κύμης	832
	Πηλίου	299
	Σερρών	4
	Φλώρινας-Πελαγονίας	8
ΣΥΝΟΛΟ		59.832

Πηγή: <http://aggregate.opekepe.gr>

Στο διάγραμμα 3.3, απεικονίζεται η ποσοστιαία αναλογία των πληθυσμών των αυτόχθονων φυλών προβάτων ανά περιφέρεια, όπως αυτή αναφέρεται στον ανωτέρω πίνακα. Είναι εμφανής η υπεροχή κάποιων αυτόχθονων φυλών στις προτιμήσεις των προβατοτρόφων ανά περιφέρεια, όπως για παράδειγμα της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας στην ΠΕ Δυτικής Μακεδονίας και της Καλαρρύτεκης φυλής στην Ήπειρο.

Διάγραμμα 3.3: Κατανομή προβατίνων και κριών απειλούμενων αυτόχθονων φυλών ανά ΠΕ σύμφωνα με την ΕΑΕ 2020

3.4.2 Ένταξη προβατοτρόφων στη δράση 10.1.9

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΠΣΑΑ που αφορούν στη δράση 10.1.9 του ΠΑΑ 2014-2020, από το σύνολο των ενταγμένων στη δράση κτηνοτρόφων, οι 189 εντάχθηκαν για τις αυτόχθονες φυλές προβάτων που εκτρέφουν. Οι 111 από αυτούς εντάχθηκαν στην 1^η πρόσκληση της δράσης και οι υπόλοιποι 78 στη 2^η πρόσκληση. Οι προβατοτρόφοι των

φυλών Άργους και Ζακύνθου εντάχθηκαν για πρώτη φορά στη 2^η πρόσκληση, ενώ 2 προβατοτρόφοι έχουν ενταχθεί με δύο φυλές ως εξής:

- Καλαρρύτεκη φυλή με 62 προβατίνες και φυλή Κατσικά με 156 προβατίνες,
- Καλαρρύτεκη φυλή με 5 προβατίνες και Σαρακατσάνικη φυλή με 25 προβατίνες.

Στον πίνακα 3.5 παρατίθεται το πλήθος των ποιμνίων και των προβατίνων αυτών, που εντάχθηκαν στη δράση 10.1.9, ανά φυλή και ανά πρόσκληση.

Πίνακας 3.5: Πλήθος ποιμνίων και προβατίνων που εντάχθηκαν στην δράση 10.1.9 ανά φυλή και ανά πρόσκληση

ΦΥΛΗ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΝΤΑΞΕΩΝ 1ης πρόσκλησης (2018)		ΠΛΗΘΟΣ ΕΝΤΑΞΕΩΝ 2ης πρόσκλησης (2019)		ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΝΤΑΞΕΙΣ ΑΝΑ ΦΥΛΗ	
	Ποίμνια	Προβατίνες	Ποίμνια	Προβατίνες	Ποίμνια	Προβατίνες
Σαρακατσάνικη	14	4.754	21	5.166	35	9.920
Καλαρρύτεκη	32	6.961	3	344	35	7.305
Θράκης	2	256	26	5.439	28	5.695
Σερρών	17	2.963	10	1.351	27	4.314
Γλώσσας	11	2.490	2	125	13	2.615
Σκοπέλου						
Πηλίου	15	1.969	2	260	17	2.229
Φλώρινας-	5	621	5	1.110	10	1.731
Πελαγονίας						
Ορεινή Ηπείρου	4	727	5	912	9	1.639
Κατσικά	4	1.163			4	1.163
Ζακύνθου			3	501	3	501
Κύμης	4	411			4	411
Αγρινίου	3	298			3	298
Ρουμλουκίου	2	210			2	210
Άργους			1	11	1	11
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΝΤΑΞΕΙΣ ΑΝΑ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ	113*	22.823	78	15.219	191**	38.042

Πηγή: ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ

*113 ποίμνια που αντιστοιχούν σε 111 προβατοτρόφους αφού 2 από αυτούς εντάχθηκαν με 2 ποίμνια αυτόχthonων φυλών ο καθένας

** ομοίως, 191 ποίμνια που αντιστοιχούν σε 189 προβατοτρόφους

Επισημαίνεται ότι, όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.3.1 και αποδεικνύεται από τον ανωτέρω πίνακα, ενώ οι επιλέξιμες προς ένταξη αυτόχθονες φυλές προβάτων ανέρχονται σε 18, οι τελικές εντάξεις διαμορφώνονται σε 14, αφού για τις φυλές Δράμας, Εύδηλου Ικαρίας, Καταφυγίου και Λευκίμμης δεν υπήρξαν εντάξεις σε καμία από τις δύο προσκλήσεις. Επιπλέον, όπως αναλύθηκε στο υποκεφάλαιο 3.4.1, για τις μη ενταγμένες φυλές Εύδηλου Ικαρίας, Καταφυγίου και Λευκίμμης δεν υπήρξε δήλωση προβατίνων στις ΕΑΕ 2017-2020.

ωστόσο για τη φυλή Δράμας δηλώθηκαν, κατά μέσο όρο, περίπου 2.000 προβατίνες, χωρίς παρ' όλα αυτά να ακολουθήσει κάποια ένταξη στη δράση.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι το πλήθος των προβατίνων για τις οποίες ζητήθηκε ένταξη στη δράση, συγκρινόμενο ανά φυλή με το πλήθος των προβατίνων της ΕΑΕ 2019 βάσει της οποίας πραγματοποιήθηκε η τελευταία πρόσκληση αυτής, παρουσιάζει ποικίλες αποκλίσεις. Έτσι, στις μισές από τις ενταγμένες φυλές διαπιστώνεται ότι το ποσοστό προβατίνων που δηλώνεται στην ΕΑΕ 2019 χωρίς να εντάσσεται τελικά στη δράση, είναι μικρότερο του 20%, ενώ σε 3 φυλές το εν λόγω ποσοστό ανέρχεται σε 20-40%· για τις υπόλοιπες φυλές το ποσοστό διαμορφώνεται σε 47 έως 87%. Η πιο αξιοσημείωτη απόκλιση αφορά στην Ορεινή φυλή Ηλείου στην οποία ενώ έχουν δηλωθεί 10.868 προβατίνες, ζητήθηκε ένταξη μόλις για τις 1.639.

3.4.3 Εισπραχθέντα ποσά ενισχύσεων/δράσεων κτηνοτρόφων με ένταξη στη δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων

Στο παρόν υποκεφάλαιο δίνονται στοιχεία που αφορούν στις πληρωμές που έλαβαν χώρα τα έτη ενίσχυσης 2016-2020, στους κτηνοτρόφους που έχουν ενταχθεί στη δράση 10.1.9 για τις αυτόχθονες φυλές προβάτων που εκτρέφουν· τους 189 δηλαδή προβατοτρόφους που αναφέρονται στο υποκεφάλαιο 3.4.2. Συγκεκριμένα, συμπεριλαμβάνονται, για την εν λόγω χρονική περίοδο, οι κάτωθι πληρωμές:

- το σύνολο των πληρωμών του πυλώνα Ι που σχετίζεται με τις ενισχύσεις που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της ΚΑΠ 2014-2020· οι πληρωμές βασικής και πράσινης ενίσχυσης, συνδεδεμένων ενισχύσεων φυτικού και ζωικού κεφαλαίου, ειδικής ενίσχυσης βάμβακος, έκτακτων ενισχύσεων και ενισχύσεων ΜΝΑ.
- οι πληρωμές του πυλώνα ΙΙ που σχετίζονται τόσο με τις νέες δράσεις του ΠΑΑ 2014-2020, όσο και τις συνεχιζόμενες δράσεις του προηγούμενου ΠΑΑ. Δεν συμπεριλαμβάνονται ωστόσο οι ανειλημμένες υποχρεώσεις του τελευταίου.

Από τις ανωτέρω πληρωμές συμπεριλαμβάνονται αυτές που πραγματοποιήθηκαν έως τις 15-10-2021· ημερομηνία που για τον πυλώνα Ι ταυτίζεται με τη λήξη του οικονομικού έτους 2020 έως την οποία ολοκληρώνεται το σύνολο των πληρωμών του εν λόγω έτους. Η κατηγοριοποίηση των πληρωμών πραγματοποιείται ανάλογα με το έτος ενίσχυσης που αφορούν, ανεξάρτητα από τη χρονική στιγμή στην οποία πραγματοποιήθηκαν. Έτσι, τα έτη ενίσχυσης δεν συμπίπτουν με τα οικονομικά έτη και δεν αντικατοπτρίζουν τα ποσά που έλαβαν οι δικαιούχοι εντός του κάθε έτους. Αυτό συμβαίνει γιατί εντός του έτους ενίσχυσης δίνεται μόνο η δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής, μετά την 16^η Οκτωβρίου του έτους,

η εκκαθάριση ωστόσο της πληρωμής πραγματοποιείται στο έτος που έπεται του έτους ενίσχυσης.

Τέλος, το σύνολο των στοιχείων πληρωμών που παρατίθενται στους πίνακες που ακολουθούν, αφορούν στην τελική πληρωμή των προβατοτρόφων για κάθε ενίσχυση/δράση· στα εισπραχθέντα δηλαδή ποσά που πιστώθηκαν στους τραπεζικούς λογαριασμούς των δικαιούχων. Τα εν λόγω ποσά διαφέρουν από τα δικαιούμενα ποσά των ενισχύσεων καθώς προκύπτουν μετά την επιβολή τυχόν κυρώσεων που επιβάλλονται εξαιτίας μη εκπλήρωσης των όρων επιλεξιμότητας των ενισχύσεων/δράσεων ή/και αθέτησης των υποχρεώσεων των δικαιούχων, καθώς και μετά την παρακράτηση της διαφοροποίησης και ενδεχόμενων αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών προηγούμενων πληρωμών.

Τα συνολικά εισπραχθέντα ποσά, που χορηγήθηκαν στους 189 κτηνοτρόφους με ένταξη στη δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων, ανέρχονται συνολικά, για τα έτη 2016-2020 και για τους δύο πυλώνες, στα 17,8 εκ.€ περίπου, με τα ποσά να μοιράζονται μεταξύ των πυλώνων. Η ανά έτος ανάλυση των εν λόγω ποσών ανά πυλώνα παρατίθεται στον πίνακα 3.6.

Πίνακας 3.6: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2016-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στη δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων

ΠΥΛΩΝΑΣ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ					ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ ΑΝΑ ΠΥΛΩΝΑ
	2016	2017	2018	2019	2020	
I	1.618.935,53	1.773.510,83	1.777.243,33	1.836.606,52	1.739.501,77	8.745.797,98
II	1.515.242,14	2.009.955,85	1.435.622,68	2.084.096,27	1.990.778,70	9.035.695,64
I + II	3.134.177,67	3.783.466,68	3.212.866	3.920.702,79	3.730.280,47	17.781.493,62

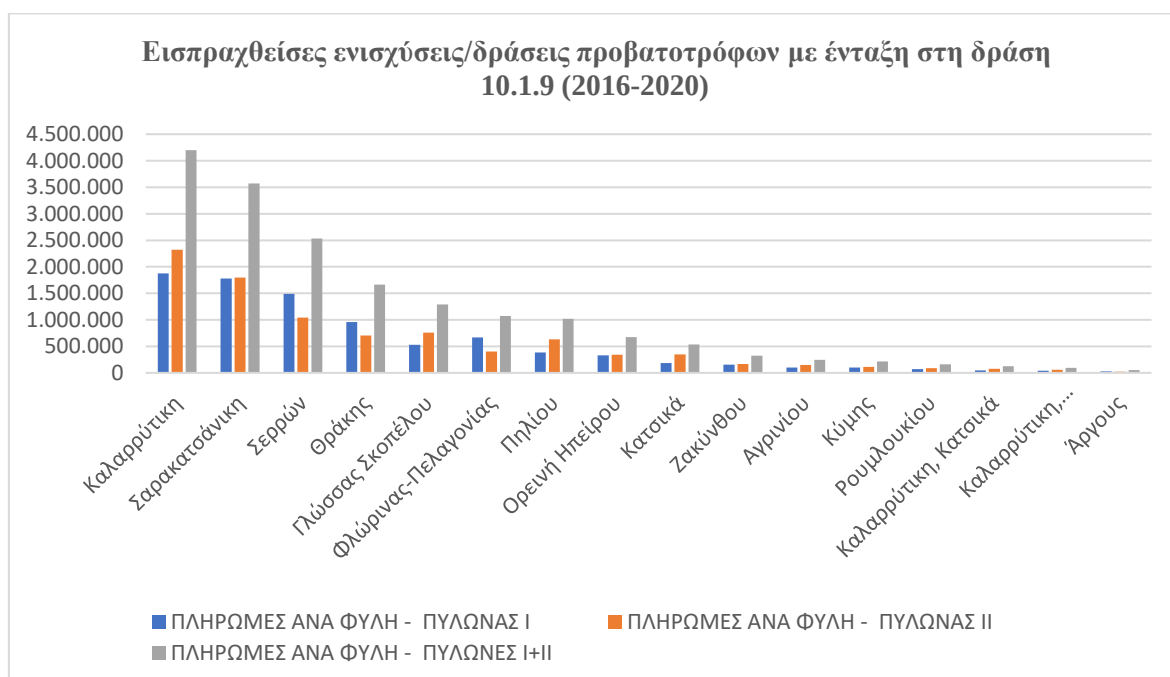
Πηγή: ΟΠΣΕΑΕ & ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ

Στον πίνακα 26 του παραρτήματος αποτυπώνεται η ανάλυση των εν λόγω ποσών ανά ενίσχυση, για κάθε έτος. Όπως προκύπτει από τον εν λόγω πίνακα, η βασική και πράσινη ενίσχυση, με μέσο όρο έτους για την πενταετία ύψους 985.259,3 και 485.381 € αντίστοιχα, αποτελούν, όπως ήταν αναμενόμενο, το μεγαλύτερο τμήμα του εισπραχθέντος ποσού από τον πυλώνα Ι· αθροιζόμενες δε με την επιστροφή της δημοσιονομικής πειθαρχίας και την επιδότηση γεωργών νεαρής ηλικίας συγκεντρώνουν περίπου το ποσό των 7,6 εκ. €. Ακολουθούν οι συνδεδεμένες ενισχύσεις ζωικού κεφαλαίου, συνολικού ύψους 1 εκ. €, με το μεγαλύτερο ποσό να αφορά στις συνδεδεμένες ενισχύσεις αιγοπρόβειου κρέατος. Οι

συνδεδεμένες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου συγκεντρώνουν το ποσό των 151.269 €, με κύριο συμμετέχοντα τις συνδεδεμένες ενισχύσεις των κτηνοτροφικών ψυχανθών. Τέλος, ένα μικρό ποσό (6.262 €) αφορά στις ενισχύσεις των ΜΝΑ και συγκεκριμένα στην καλλιέργεια δαμάσκηνων Σκοπέλου και τη διατήρηση παραδοσιακών ελαιώνων.

Όσον αφορά τον πυλώνα II, σχεδόν το σύνολο του ποσού μοιράζεται μεταξύ των μέτρων 10, 11 και 13, με τα γεωργοπεριβαλλοντικά να καταλαμβάνουν την πρώτη θέση με 4,5 εκ. €, την εξισωτική να ακολουθεί με 2,5 εκ. € και τη βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία να έπεται με 1,8 εκ. € στο σύνολο της πενταετίας. Μικρά ποσά αποδίδονται τέλος από τα μέτρα 6, 8 και 21, που αντιστοιχούν στα προγράμματα νέων αγροτών, δάσωσης και ενίσχυσης Covid-19 αντίστοιχα.

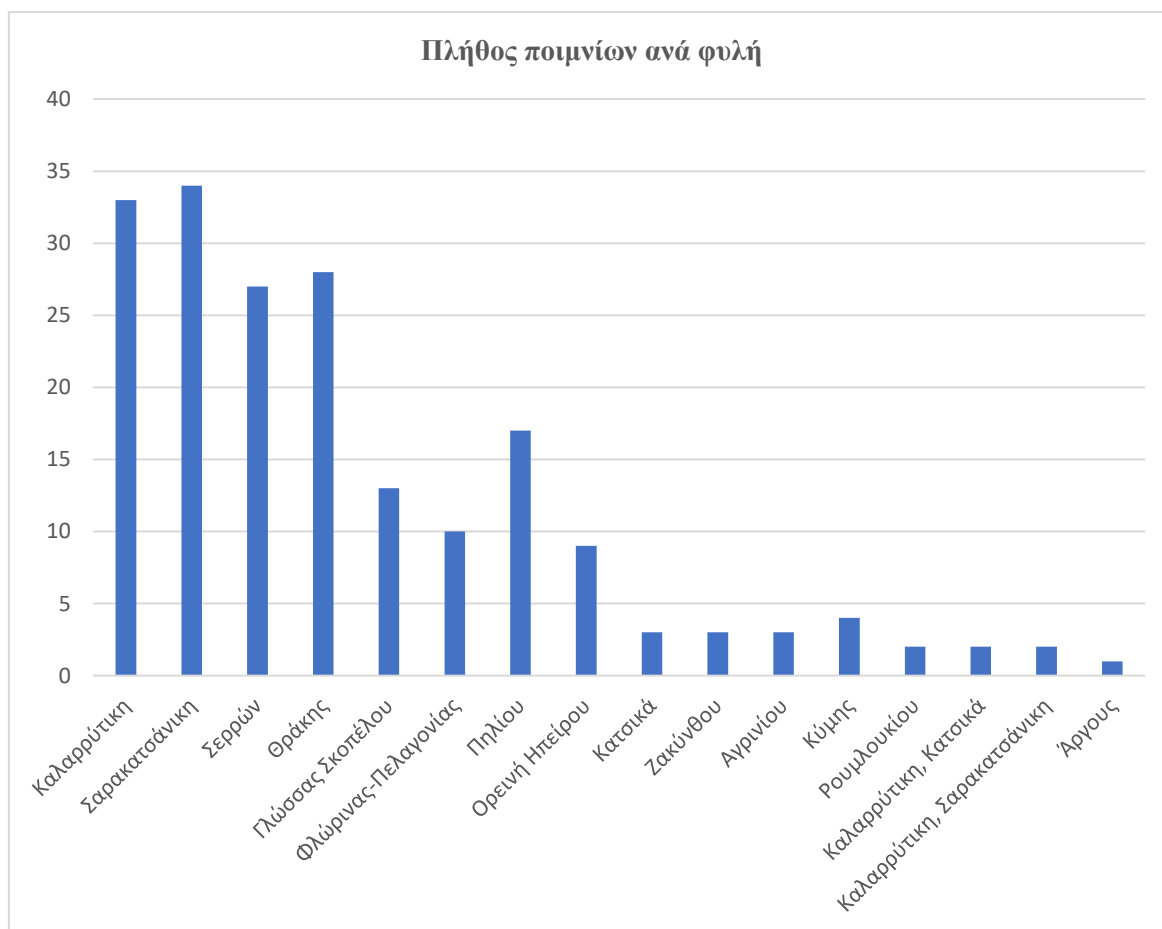
Η κατανομή των ανωτέρω ποσών ενίσχυσης ανά αυτόχθονη φυλή προβάτων, όπως αναλύεται στον πίνακα 27 του παραρτήματος, καταδεικνύει πρώτη σε εισπράξεις, για το σύνολο της πενταετίας, την Καλαρρύτεκη φυλή, με τη Σαρακατσάνικη φυλή και τη φυλή Σερρών να έπονται· οι 3 φυλές εισπράττουν το 58% των ενισχύσεων και από τους δύο πυλώνες. Ακολουθούν οι φυλές Θράκης, Γλώσσας Σκοπέλου, Φλώρινας-Πελαγονίας και Πηλίου με ποσοστά 5,7 έως 9,4% ενώ οι υπόλοιπες 9 φυλές μοιράζονται λιγότερο από 13,7% του συνολικού ποσού. Στο διάγραμμα 3.4 αποτυπώνεται σχηματικά η ανωτέρω κατηγοριοποίηση των εισπραχθέντων ποσών ανά πυλώνα, έτος και φυλή.

Διάγραμμα 3.4: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα I και II, της περιόδου 2016-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά φυλή και πυλώνα

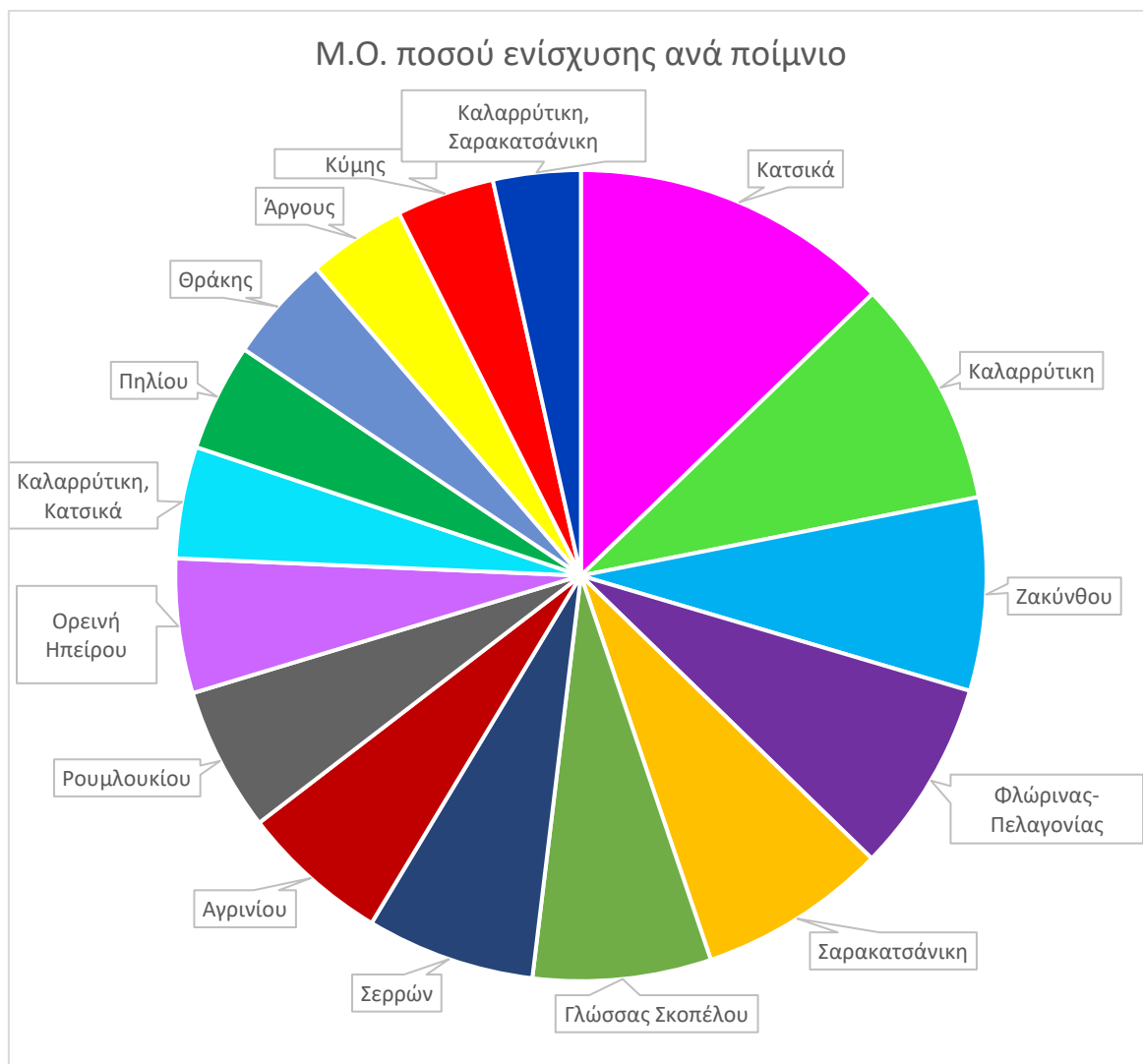
Συγκρίνοντας τους πληθυσμούς των ποιμνίων αυτόχθονων φυλών προβάτων που εντάχθηκαν στη δράση 10.1.9, η κατάταξη ανά φυλή των οποίων απεικονίζεται στο διάγραμμα 3.5, με την ανωτέρω κατανομή προκύπτει το συμπέρασμα ότι η διαμοίραση των εισπραχθέντων ποσών ανά φυλή είναι σε γενικές γραμμές ανάλογη του μεγέθους των ποιμνίων με μικρές μόνο ανακατατάξεις· για παράδειγμα η φυλή Πηλίου ενώ περιλαμβάνει 7 περισσότερα ποίμνια σε σχέση με τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας, λαμβάνει τις ίδιες σχεδόν επιδοτήσεις με την τελευταία.

Διάγραμμα 3.5: Κατάταξη πλήθους ποιμνίων που εντάχθηκαν στην δράση 10.1.9 ανά φυλή

Στα ανωτέρω διαγράμματα ενδιαφέρει επίσης το γεγονός ότι ενώ στα ζεύγη φυλών Καλαρρύτικη - Σαρακατσάνικη και Σερρών - Θράκης συμπεριλαμβάνονται ισάριθμα περίπου ποίμνια ανά ζεύγος, οι πρώτες φυλές των ζευγών υπερέχουν στα εισπραχθέντα ποσά. Έτσι, εξάγεται το συμπέρασμα ότι σε ορισμένες φυλές αντιστοιχούν υψηλότερα ποσά ενισχύσεων ανά ποίμνιο. Υπολογίζοντας το ποσό ενίσχυσης της πενταετίας που κατά μέσο όρο λαμβάνει το κάθε ποίμνιο, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 3.6, αποδεικνύεται το ανωτέρω

συμπέρασμα καθώς γίνεται εμφανής η λήψη υψηλότερων επιδοτήσεων ανά ποίμνιο σε κάποιες φυλές, με κυρίαρχες φυλές τις Κατσικά, Καλαρρύτικη και Ζακύνθου.

Διάγραμμα 3.6: Συγκριτική σχηματική απεικόνιση μέσου όρου ποσού ενίσχυσης πενταετίας (2016-2020) ανά ποίμνιο της κάθε φυλής, βάσει των συνολικών ποσών ενίσχυσης (πυλώνας I και II) και του πλήθους των ποιμνίων, των προβατοτρόφων που εντάχθηκαν στη δράση 10.1.9

Επιπλέον των ανωτέρω, από την ανάλυση των εισπραχθέντων ποσών κάθε φυλής ανά ενίσχυση/δράση, προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με την παραγωγική κατεύθυνση των εκμεταλλεύσεων της κάθε φυλής. Έτσι, όσον αφορά τον πυλώνα I, εκτός της βασικής και πράσινης ενίσχυσης που λαμβάνεται από το σύνολο των φυλών, οι 9 από αυτές λαμβάνουν ενισχύσεις γεωργών νεαρής ηλικίας, γεγονός ενθαρρυντικό για την ηλικιακή διαβάθμιση των προβατοτρόφων που ασχολούνται με τις αυτόχθονες φυλές. Το σύνολο των φυλών, εκτός της φυλής Ζακύνθου, λαμβάνει συνδεδεμένη ενίσχυση

αιγοπρόβειου κρέατος, γεγονός που επισφραγίζει την γαλακτοπαραγωγική κατεύθυνση των ελληνικών αυτόχθονων φυλών. Η συνδεδεμένη ενίσχυση βόειου κρέατος συμμετέχει στις πληρωμές 5 φυλών (Θράκης, Καλαρρύτερης, Σαρακατσάνικης, Σερρών και Φλώρινας-Πελαγονίας) ενώ από τις συνδεδεμένες ενισχύσεις φυτικού κεφαλαίου, ηγετικό ρόλο έχουν αυτές που αφορούν στα κτηνοτροφικά ψυχανθή· όλες οι φυλές λαμβάνουν τις εν λόγω ενισχύσεις εκτός των φυλών Πηλίου και Κατσικά. Οι υπόλοιπες άμεσες ενισχύσεις απαντούν σποραδικά σε μικρό πλήθος φυλών, αποδεικνύοντας ότι η εκτροφή προβάτων αποτελεί στην πλειοψηφία των προβατοτρόφων αυτόχθονων φυλών αν όχι τη μοναδική, οπωσδήποτε την κύρια παραγωγική κατεύθυνση των εκμεταλλεύσεών τους.

Στον πυλώνα II, το σύνολο των φυλών ενισχύεται από τα μέτρα 10 και 13 ενώ από το μέτρο 6 ενισχύονται όλες οι φυλές εκτός των φυλών Αγρινίου, Ζακύνθου και Κύμης και από το μέτρο 11 δεν ενισχύονται μόνο οι φυλές Άργους και Κύμης. Επομένως, η πλειοψηφία των φυλών φαίνεται να περιλαμβάνει προβατοτρόφους που επιδίδονται στη βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία και νέους γεωργούς· οι τελευταίοι, όπως προκύπτει από τα συνολικά ποσά πληρωμής που προαναφέρθηκαν, δεν είναι πολυάριθμοι, είναι ωστόσο σημαντικό ότι κατανέμονται στις 11 από τις 14 φυλές.

Στον πίνακα 3.7, τα εισπραχθέντα ποσά κάθε φυλής αναλύονται ανά ενίσχυση/δράση.

Πίνακας 3.7: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα I και II, της περιόδου 2016-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά φυλή, πυλώνα και ενίσχυση

ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΑΝΑ ΦΥΛΗ (ΠΥΛΩΝΑΣ I)	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝ ΠΟΣΟ	ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΑΝΑ ΦΥΛΗ (ΠΥΛΩΝΑΣ II)	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝ ΠΟΣΟ
Αγρινίου			
Βασική ενίσχυση	53.292,11	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	78.571,91
Πράσινη ενίσχυση	26.121,48	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	44.212,45
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	969,98	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	26.843,25
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	15.102,46	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	600
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	788,97		

Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	1.680,76		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	510,95		
Άργους			
Βασική ενίσχυση	15.232,77	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	13.650
Πράσινη ενίσχυση	7.545,15	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	8.394,25
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	4.469,55	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	1.386,82
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	312,83	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	300
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	1.217,19		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος πεδινών περιοχών	663,4		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	1.462,48		
Γλώσσας Σκοπέλου			
Βασική ενίσχυση	268.702,9	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	449.864,52
Πράσινη ενίσχυση	133.579,09	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	189.766,41
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	5.809,09	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	108.812,57
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	84.210,63	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	9.800
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	10.764,24	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	2.800
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος πεδινών περιοχών	1.498,43		
Σ.Ε. καρπών με κέλυφος	8.996,61		

Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	5.250,14		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	1.631,69		
Σ.Ε. σκληρού σίτου	970,7		
Καλλιέργεια δαμάσκηνων Σκοπέλου (MNA)	3.523,21		
Διατήρηση παραδοσιακών ελαιώνων (MNA)	2.717,51		
Ζακύνθου			
Βασική ενίσχυση	103.368,29	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	61.465,22
Πράσινη ενίσχυση	51.084,4	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	51.469,43
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	1.797,38	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	47.461,87
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	564,95	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	4.700
Σ.Ε. κορινθιακής σταφίδας	218,77		
Θράκης			
Βασική ενίσχυση	569.889	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	382.214,64
Πράσινη ενίσχυση	276.735,46	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	292.347,01
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	9.413,01	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	16.766,9
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	9.669,32		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	44.927,33	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	15.400
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος σε ο/μ/λ περιοχές	3.871,49		
Σ.Ε. βόειου κρέατος	42.686,63		

Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	1.577,22		
Σ.Ε. βρώσιμων οσπρίων	27,61		
Καλαρρύτικη			
Βασική ενίσχυση	1.054.499,18	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	1.168.790,73
Πράσινη ενίσχυση	518.007,73	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	583.464,51
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	25.345,39	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	506.661,99
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	21.990,38	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	64.350
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	136.072,03	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	900
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	15.491,99		
Σ.Ε. βόειου κρέατος	60.123,95		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	10.101,13		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	251,92		
Σ.Ε. μήλων	8.642,61		
Σ.Ε. βιομηχανικής τομάτας	7.409,99		
Σ.Ε. καρπών με κέλυφος	24,8		
Ε.Ε. βάμβακος	18.984,96		
Προσαύξηση Ε.Ε. βάμβακος μελών Δ.Ο.Β.	50,67		
Καλαρρύτικη, Κατσικά			
Βασική ενίσχυση	27.488,69	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	55.408,71

Πράσινη ενίσχυση	13.303,29	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	19.924,5
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	550,64		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	6.184,47		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	1.351,65		
Καλαρρύτικη, Σαρακατσάνικη			
Βασική ενίσχυση	13.176,4	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	22.697,8
Πράσινη ενίσχυση	6.437,15	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	15.400
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	3.860,99	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	13.031,85
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	395,9	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	8.230,3
Σ.Ε. βόειου κρέατος	13.806,68	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	300
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	39,61		
Κατσικά			
Βασική ενίσχυση	93.280,15	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	228.398,39
Πράσινη ενίσχυση	45.150,4	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	62.551,13
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	3.118,8	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	44.511,22
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	2.233,97	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	15.400
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	36.003,27		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	3.816,42		
Κύμης			
Βασική ενίσχυση	66.459,85	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	75.806,85

Πράσινη ενίσχυση	34.521,49	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	37.745,18
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	898,21	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	1.200
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	1.124,07		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	348,61		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	363,81		
Ορεινή Ηπείρου			
Βασική ενίσχυση	168.229,30	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	119.602,14
Πράσινη ενίσχυση	81.437,26	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	112.020,39
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	15.366,93	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	77.132,08
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	3.450,47		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	53.656,58	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	35.300
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	6.597,66	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	300
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	332,08		
Πηλίου			
Βασική ενίσχυση	234.463,12	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	336.784,5
Πράσινη ενίσχυση	114.336,92	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	145.414,86
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	6.774,03	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	133.678,24

Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	3.230,2	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	10.900
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	21.019,95	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	6.000
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	1.718,62		
Σ.Ε. καρπών με κέλυφος	1.559,11		
Σ.Ε. μήλων	328,44		
Διατήρηση παραδοσιακών ελαιώνων (MNA)	21,25		
Ρουμλουκίου			
Βασική ενίσχυση	43.859,67	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	33.377,18
Πράσινη ενίσχυση	21.277,41	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	23.816,25
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	858,23	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	17.155,2
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	4.729,06	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	13.650
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	1.315,7		
Σ.Ε. ρυζιού	247,01		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	147,04		
Σαρακατσάνικη			
Βασική ενίσχυση	1.057.354,29	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	874.927,59
Πράσινη ενίσχυση	517.908,58	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	461.713,28
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	18.973,7	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	433.072,19
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	20.501,62	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	25.200

Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	120.940,19		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	13.938,49		
Σ.Ε. βόειου κρέατος	11.612,79		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	13.957,48		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	807,74		
Σ.Ε. καρπών με κέλυφος	685,58		
Σερρών			
Βασική ενίσχυση	791.245,66	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	507.466,26
Πράσινη ενίσχυση	394.518,72	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	352.114,8
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	16.128,19	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	157.593,97
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	17.537,13	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	15.400
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	171.477,79	Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19	6.300
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	21.100,48	Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών	1.740
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος πεδινών περιοχών	868,48		
Σ.Ε. βόειου κρέατος	33.708,95		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	25.662,33		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	10.141,08		
Σ.Ε. σκληρού σίτου	1.446,16		
Σ.Ε. ρυζιού	1.158,38		

Σ.Ε. ζαχαρότευτλων	908,8		
Σ.Ε. καρπών με κέλυφος	482,46		
Σ.Ε. βρώσιμων οσπρίων	476,56		
Ε.Ε. βάμβακος	3.402,01		
Προσαύξηση Ε.Ε. βάμβακος μελών Δ.Ο.Β.	9,07		
Φλώρινας-Πελαγονίας			
Βασική ενίσχυση	365.755,06	Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	155.458,12
Πράσινη ενίσχυση	184.940,9	Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	150.353,84
Γεωργοί νεαρής ηλικίας	24.546,61	Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	88.958,54
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	8.200,38		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος	61.171,46		
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	5.247,59	Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων	5.250
Σ.Ε. βόειου κρέατος	820,25	Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών	3.415,80
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών	14.300,96		
Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	2.907,35		
Σ.Ε. καρπών με κέλυφος	2.232,24		

Πηγή: ΟΠΣΕΑΕ & ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΟΝΤΑΙ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΕΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

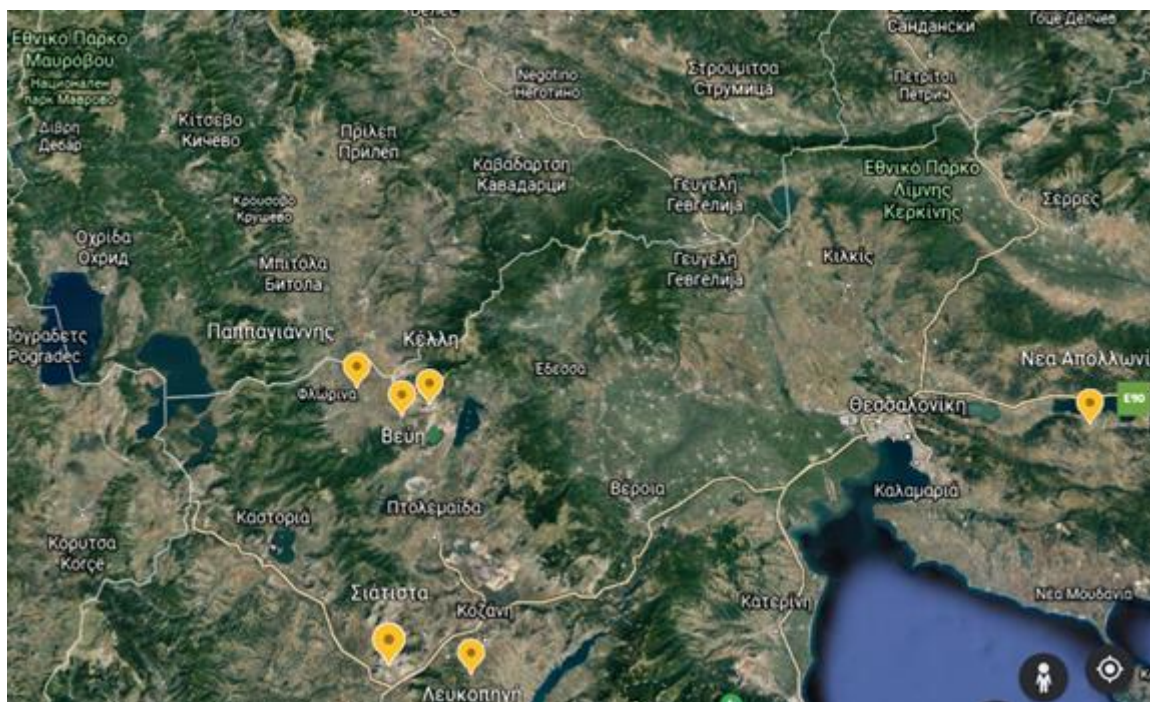
4.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Για τις ανάγκες ανάλυσης της επίδρασης των εισοδηματικών ενισχύσεων στα παραγωγικά συστήματα που εκτρέφουν ελληνικές φυλές προβάτων, χρησιμοποιήθηκαν ως δείγμα 20 εκμεταλλεύσεις, 10 Καλαρρύτερης φυλής και 10 φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας. Τα χαρακτηριστικά των υπό ανάλυση εκμεταλλεύσεων που παρατίθενται στο παρόν κεφάλαιο βασίζονται στις ΕΑΕ που υποβλήθηκαν από τους κατόχους τους τα έτη 2015-2020. Από τους 20 προβατοτρόφους του δείγματος οι 4 υπέβαλαν για πρώτη φορά ΕΑΕ μετά το 2015, με 2 από αυτούς (Καλαρρύτερης φυλής) να έχουν πρώτη υποβολή το έτος ενίσχυσης 2016, ένας (φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας) το 2017 και ο τέταρτος, επίσης φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας, το 2019. Έτσι, οι ΕΑΕ άντλησης στοιχείων είναι 16 για το έτος ενίσχυσης 2015, 18 για το έτος 2016, 19 για τα έτη 2017 και 2018 και 20 για τα έτη ενίσχυσης 2019 και 2020. Η ανάλυση κάθε χαρακτηριστικού των εκμεταλλεύσεων πραγματοποιείται με λεπτομερή περιγραφή των σχετικών στοιχείων του έτους 2019 και επιπλέον, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο και κατέστη εφικτό, με τη σύγκριση των εν λόγω στοιχείων για όλη τη διάρκεια της περιόδου 2015-2020.

4.1.1 Γεωγραφική κατανομή εκμεταλλεύσεων

Στις εικόνες 4.1 και 4.2 επισημαίνονται στον χάρτη οι τοποθεσίες των σταβλικών εγκαταστάσεων των 20 προβατοτρόφων του δείγματος. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, όπως περιγράφεται στη συνέχεια, το σύνολο των εκμεταλλεύσεων του δείγματος βρίσκεται σε ο/μ/λ περιοχές ή μετακινείται τους θερινούς μήνες στις περιοχές αυτές.

Οι σταβλικές εγκαταστάσεις των 10 προβατοτρόφων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας βρίσκονται στην Δυτική και Κεντρική Μακεδονία και συγκεκριμένα στα χωριά Κέλλη, Βεύη και Παπαγιάννης Φλώρινας, στη Λευκοπηγή και στη Σιάτιστα Κοζάνης, ενώ ένα ποίμνιο εκτρέφεται στη Νέα Απολλωνία Θεσσαλονίκης. Οι πέντε από τις εν λόγω τοποθεσίες χαρακτηρίζονται ως ορεινές και τρεις ως μειονεκτικές. Από τις υπόλοιπες δύο, η Νέα Απολλωνία χαρακτηρίζεται ως πρώην μειονεκτική περιοχή και η Βεύη ως περιοχή με λοιπά μειονεκτήματα.

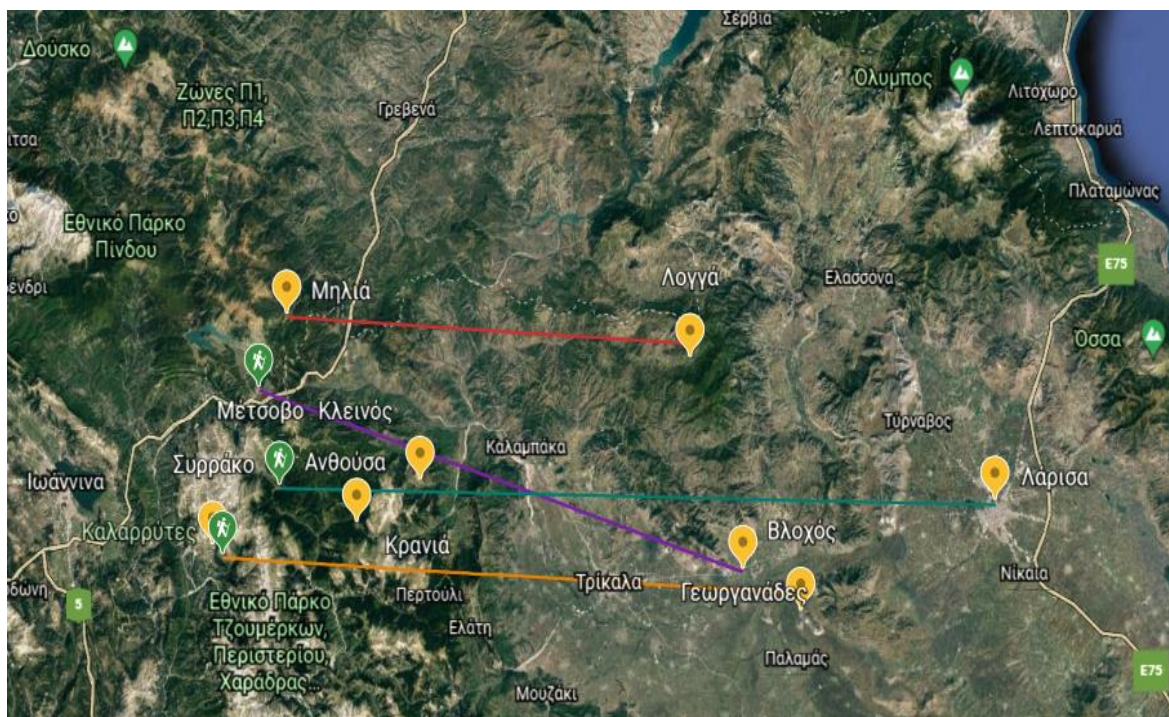
Εικόνα 4.1: Τοποθεσίες σταβλικών εγκαταστάσεων δείγματος προβατοτρόφων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας (Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ, Google maps)

* Τοποθεσία βασικού στάβλου

Τα ποίμνια Καλαρρύτερης φυλής εκτρέφονται στην Ήπειρο και τα περισσότερα από αυτά ανήκουν σε μετακινούμενους κτηνοτρόφους. Έτσι, μόνο οι 3 εκ των 10 προβατοτρόφων του δείγματος δεν μετακινούν το ποίμνιό τους τους καλοκαιρινούς μήνες. Οι σταβλικές εγκαταστάσεις τους βρίσκονται όλες σε ορεινές περιοχές, στα χωριά Κλεινός Τρικάλων, Συρράκο Ιωαννίνων και Κρανιά Ασπροπόταμου Τρικάλων. Από τους υπόλοιπους 7 προβατοτρόφους, οι 2 μετακινούνται από την ορεινή Λογγά Τρικάλων προς την ορεινή Μηλιά Ιωαννίνων και οι υπόλοιποι μετακινούνται από πεδινές προς ορεινές περιοχές: 2 από τον Βλοχό Καρδίτσας προς τους Καλαρρύτες Ιωαννίνων, ένας από τους Γεωργανάδες Τρικάλων προς το Μέτσοβο και ένας από τη Λάρισα προς την Ανθούσα Τρικάλων.

Εικόνα 4.2: Τοποθεσίες σταβλικών εγκαταστάσεων δείγματος προβατοτρόφων Καλαρρύτεκτης φυλής (Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ, Google maps)

* Τοποθεσία βασικού στάβλου

Τοποθεσία στάβλου μετακίνησης

Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς των σταβλικών εγκαταστάσεων, οι 17 από τους 20 προβατοτρόφους έχουν ιδιόκτητες βασικές σταβλικές εγκαταστάσεις ενώ οι υπόλοιποι 3 (οι 2 με πρόβατα Φλώρινας-Πελαγονίας) τις ενοικιάζουν. Τα 6 ποιμνία (τα 2 Φλώρινας-Πελαγονίας) συστεγάζονται· ωστόσο οι συστεγαζόμενοι κτηνοτρόφοι φαίνεται σε όλες τις περιπτώσεις να είναι συγγενείς μεταξύ τους.

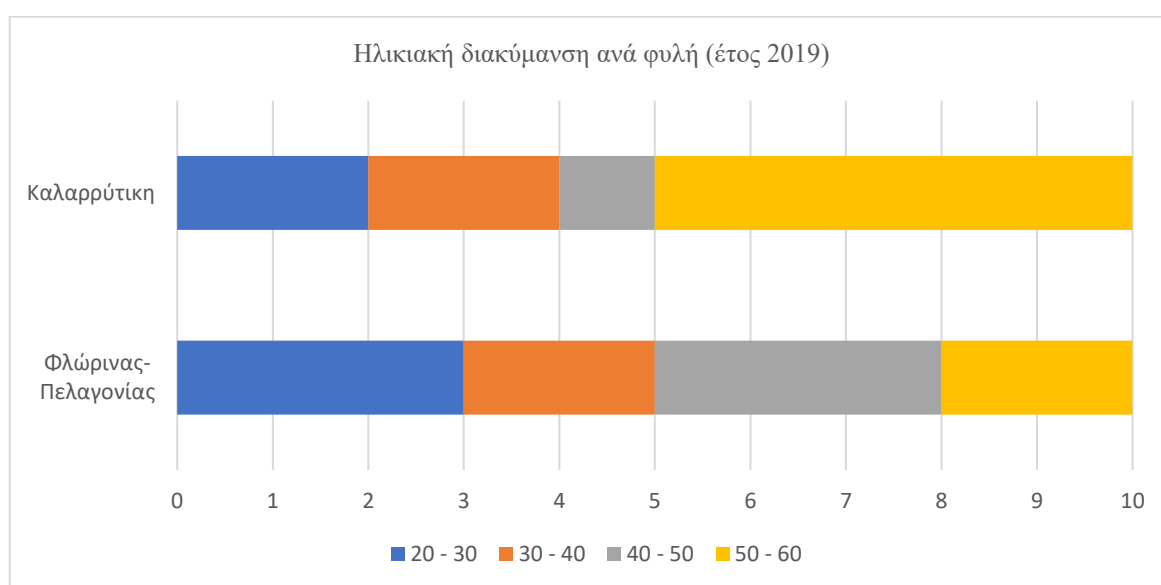
Ο τρόπος εκτροφής των ποιμνίων είναι στη συντριπτική του πλειοψηφία μικτός (βόσκηση και σταβλισμός), καθώς μόνο 2 ποιμνία Φλώρινας-Πελαγονίας δηλώνονται ως αμιγώς ενσταβλισμένα. Ως μικτή χαρακτηρίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις και η παραγωγική κατεύθυνση των ποιμνίων, με μόνο 3 ποιμνία Φλώρινας-Πελαγονίας να δηλώνονται ως γαλακτοπαραγωγικής κατεύθυνσης. Τέλος, 3 ποιμνία Καλαρρύτεκτης φυλής και ένα Φλώρινας-Πελαγονίας χαρακτηρίζονται ως βιολογικής εκτροφής.

4.1.2 Ηλικιακή διακύμανση προβατοτρόφων – έναρξη εκμεταλλεύσεων

Το σύνολο των προβατοτρόφων που εκτρέφουν πρόβατα Καλαρρύτεκτης φυλής είναι άντρες, ενώ μόνο 3 από τους 10 προβατοτρόφους με πρόβατα Φλώρινας-Πελαγονίας είναι γυναίκες. Το εύρος των ηλικιών, που υπολογίζεται για το έτος 2019, εκτείνεται από 20 έως 60 ετών,

με μέσο όρο ηλικίας τα 42 έτη. Δύο από τις γυναίκες είναι ηλικίας 40-50 ετών, με την τρίτη γυναίκα να ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 20-30 ετών. Οι ηλικιακές ομάδες των αντρών εμφανίζουν ομοιόμορφη κατανομή, με εννιά από αυτούς να ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 40-60 ετών και οκτώ στην ηλικιακή ομάδα 20-40 ετών. Ο νεαρότερος σε ηλικία προβατοτρόφος είναι 23 ετών και ο γηραιότερος 58 ετών.

Στο διάγραμμα 4.1 παρουσιάζεται η ηλικιακή διακύμανση των προβατοτρόφων ανά φυλή. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι προβατοτρόφοι της Καλαρρύτικης φυλής είναι γηραιότεροι των προβατοτρόφων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας, αφού οι μισοί από αυτούς είναι ηλικίας άνω των 50 ετών ενώ στην ίδια ηλικιακή κατηγορία αντιστοιχούν μόνο 2 προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας.

Διάγραμμα 4.1: Ηλικία προβατοτρόφων δείγματος ανά φυλή, έτους 2019
(Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

Περίπου το ένα τρίτο των προβατοτρόφων του δείγματος (3 με Φλώρινας-Πελαγονίας και 5 με Καλαρρύτικη φυλή) ασκούν το επάγγελμα του κτηνοτρόφου πριν από το έτος 2000. Στην επόμενη δεκαετία (2000-2010) εντοπίζεται η έναρξη της εκμετάλλευσης 6 ακόμη προβατοτρόφων (3 για κάθε φυλή) ενώ οι υπόλοιποι 7 (4 με Φλώρινας-Πελαγονίας και 3 με Καλαρρύτικη φυλή) ξεκίνησαν την εκτροφή προβάτων από το 2014 και μετά.

4.1.3 Στατιστικά στοιχεία πληθυσμών και γαλακτοπαραγωγικής απόδοσης

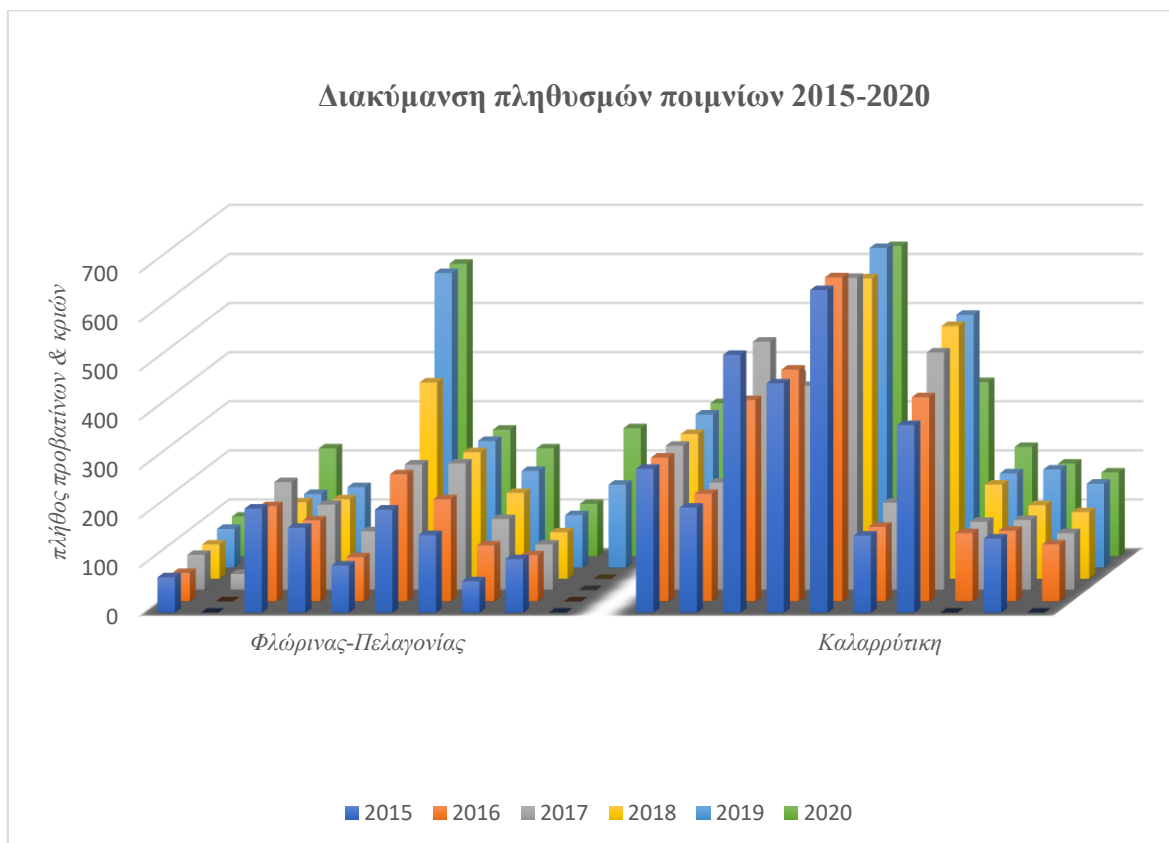
Όπως προαναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.4.1, βάσει των στοιχείων που δηλώνονται στις ΕΑΕ μπορούν να προκύψουν συμπεράσματα για τις φυλές που εκτρέφονται από το έτος 2017 και μετά. Έτσι, σε 9 από τις 10 εκμεταλλεύσεις με Καλαρρύτικη φυλή, η δήλωση της

φυλής ξεκινάει από το έτος 2017, ενώ 6 από αυτές κατέχουν αυτόχθονα πρόβατα τα έτη 2015-2016. Μια μόνο εκμετάλλευση έχει δήλωση Καλαρρύτεκης φυλής για πρώτη φορά το έτος 2018 με δήλωση αυτόχθονων προβάτων τα προηγούμενα έτη. Είναι επομένως αρκετά πιθανό, το δυναμικό των περισσότερων εκμεταλλεύσεων να απαρτίζεται από πρόβατα Καλαρρύτεκης φυλής τουλάχιστον από το έτος 2015. Αντιθέτως, μόνο για 3 εκμεταλλεύσεις με φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας η φυλή δηλώνεται από το έτος 2017, με τη μια να έχει έναρξη εκμετάλλευσης το εν λόγω έτος και τις υπόλοιπες 2 να κατέχουν αυτόχθονη φυλή τα έτη 2015-2016. Στις υπόλοιπες 7 εκμεταλλεύσεις η δήλωση της φυλής πραγματοποιείται για πρώτη φορά τα έτη 2018 (για 2 εκμεταλλεύσεις) και 2019 (για 5 εκμεταλλεύσεις, μια εκ των οποίων είναι νέα εκμετάλλευση) ενώ για τις 5 από τις 7 εκμεταλλεύσεις δε δηλώνεται αυτόχθονη φυλή τα έτη 2015-2016. Προκύπτει επομένως το συμπέρασμα ότι ένα σημαντικό ποσοστό των εκμεταλλεύσεων του δείγματος με φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας ενδέχεται να κατείχαν αρχικά μη αυτόχθονα πρόβατα τα οποία αντικατέστησαν μετά το 2016.

Τα ανωτέρω συμπεράσματα επιβεβαιώνονται και από την έναρξη υποβολής αιτήσεων πληρωμής στο πλαίσιο των προγραμμάτων διατήρησης αυτόχθονων φυλών, όπως θα διαπιστωθεί από την ανάλυση των αιτημάτων στο υποκεφάλαιο 4.1.5.

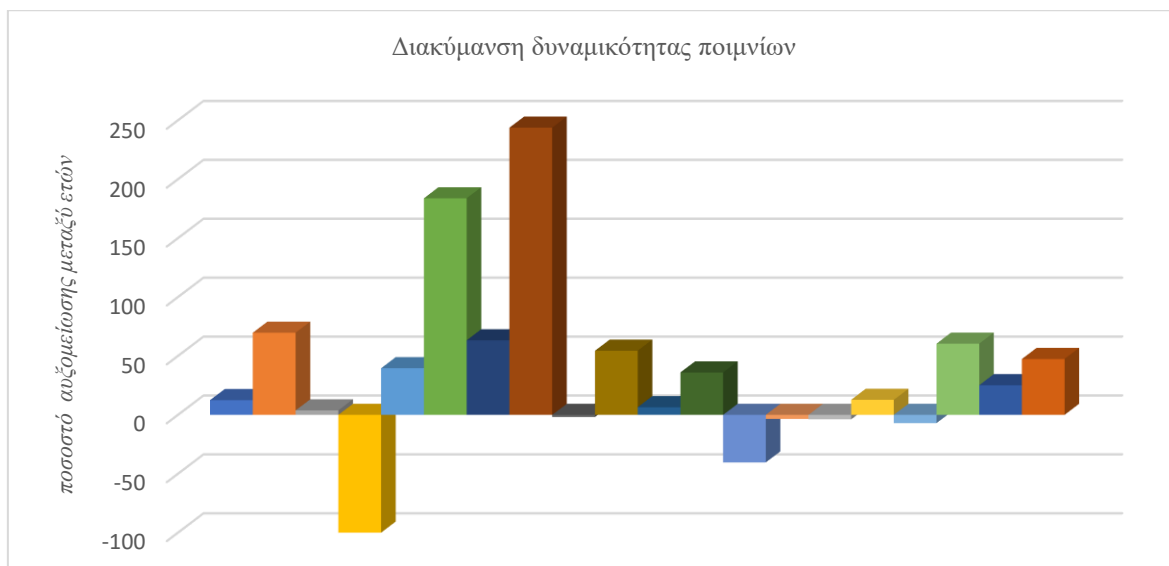
Στο διάγραμμα 4.2 απεικονίζεται η πληθυσμιακή εξέλιξη των 20 εκμεταλλεύσεων την περίοδο 2015-2020, λαμβάνοντας υπόψη μόνο το σύνολο των προβατίνων και κριών που εκτρέφονται· οι αμνοί δεν προσμετρώνται καθώς αποτυπώνουν τη δυναμικότητα του ποιμνίου τη χρονική στιγμή υποβολής της ΕΑΕ του κάθε έτους και ως εκ τούτου η σύγκρισή τους μεταξύ των ετών δεν θα οδηγούσε σε ορθά συμπεράσματα. Από τη σύγκριση των, ανά φυλή, αθροισμάτων των προβατίνων και κριών κάθε έτους προκύπτει το συμπέρασμα ότι η τάση των πληθυσμών των ποιμνίων του δείγματος είναι αυξητική και για τις δύο φυλές· το ύψος και η αιτιολόγηση της αύξησης διαφέρουν ωστόσο από φυλή σε φυλή. Η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας εμφανίζει τη μεγαλύτερη αύξηση· από 1.094 πρόβατα το 2015, ανέρχεται στα 1.933 το 2020. Η αύξηση αυτή οφείλεται στα πρόβατα που προστίθενται τόσο από τις δύο εκμεταλλεύσεις που έχουν έναρξη μετά το 2015, όσο και από 3 εκμεταλλεύσεις που αυξάνουν σημαντικά το ζωικό τους κεφάλαιο. Φαίνεται λοιπόν ότι οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας επενδύουν στην αύξηση του δυναμικού των ποιμνίων τους· αντίθετα, οι πληθυσμοί της Καλαρρύτεκης φυλής εμφανίζουν μικρή συγκριτικά αύξηση που οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στους δύο προβατοτρόφους με έναρξη μετά το 2015. Οι πληθυσμοί της Καλαρρύτεκης φυλής είναι ωστόσο σημαντικά μεγαλύτεροι, ξεκινώντας από 2.846 προβατίνες και κριούς το 2015 και καταλήγοντας σε 3.114 το 2020. Τα 10 ποίμνια της Καλαρρύτεκης φυλής παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυναμικότητα στην αρχή της περιόδου, χωρίς στη συνέχεια να δείχνουν σημαντικές αυξητικές τάσεις.

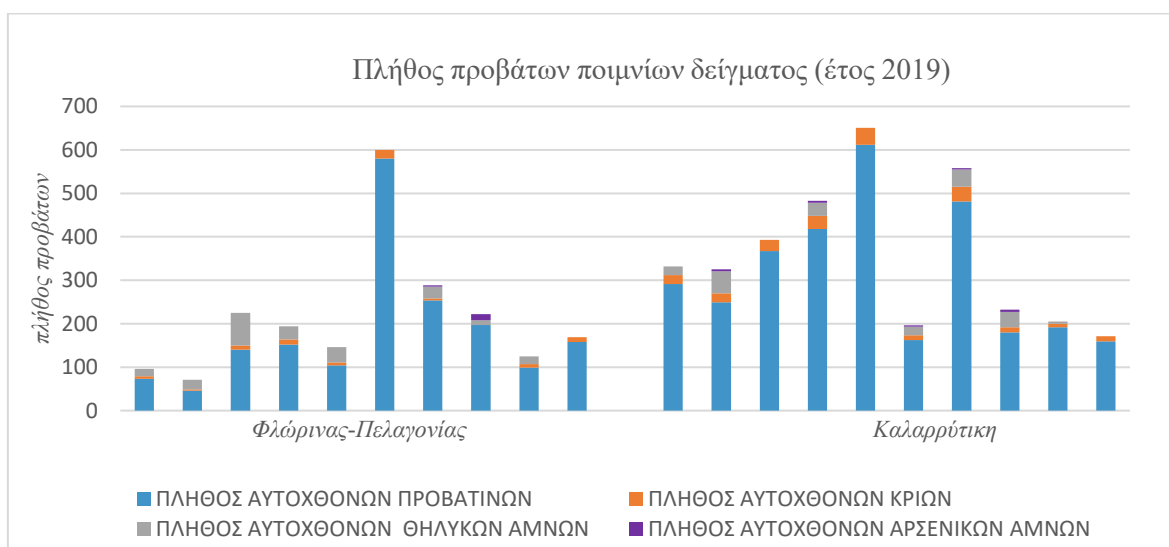
Διάγραμμα 4.2: Διακύμανση πλήθους προβατίνων και κριών ποιμνίων δείγματος τα έτη 2015-2020
(Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

Τα ανωτέρω συμπεράσματα επικυρώνονται και στο διάγραμμα 4.3, στο οποίο παρουσιάζεται η διακύμανση της δυναμικότητας των ποιμνίων σε προβατίνες και κριούς μεταξύ των ετών 2015 και 2020 ή, για τους προβατοτρόφους με έναρξη εκμετάλλευσης μεταγενέστερη του 2015, μεταξύ του έτους έναρξης της εκμετάλλευσης και του έτους 2020. Από τα 20 ποίμνια του δείγματος τα 14 (8 Φλώρινας-Πελαγονίας και 6 Καλαρρύτες φυλής) αυξάνουν τη δυναμικότητά τους σε ποσοστά από 3,8 έως 243,8% και 6 τη μειώνουν σε ποσοστά που κυμαίνονται μεταξύ 1,8 και 100%. Σε κάθε περίπτωση οι αποκλίσεις που προκύπτουν είναι ασήμαντες σε 8 από τα 20 ποίμνια αφού το ποσοστό αυξομειώσής τους δεν υπερβαίνει το 13%.

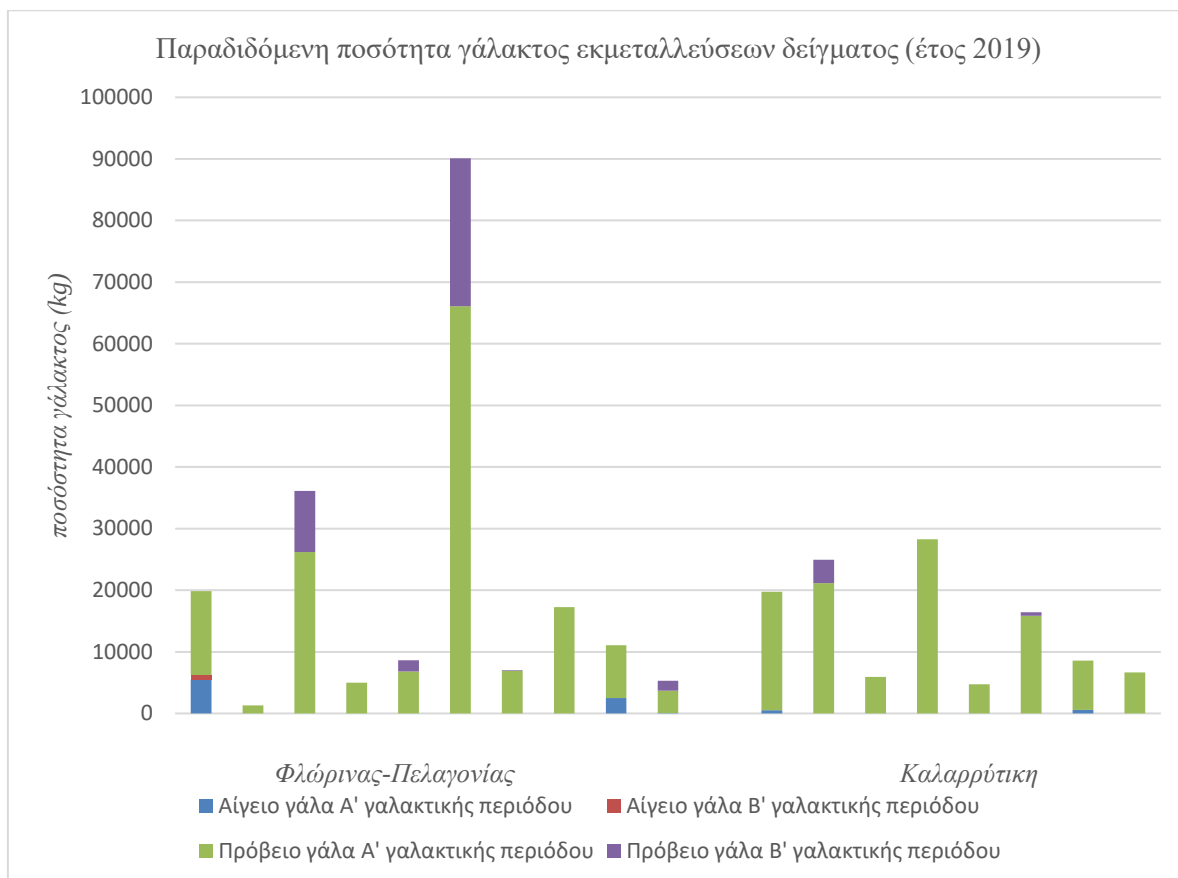
Διάγραμμα 4.3: Διακύμανση πλήθους προβατίνων και κριών ποιμνίων δείγματος μεταξύ ετών 2015 & 2020 ή μεταξύ έναρξης εκμετάλλευσης και έτους 2020 (Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

Η δυναμικότητα των ποιμνίων του δείγματος, το έτος 2019, κυμαίνεται, όπως αποτυπώνεται στο διάγραμμα 4.4, από 71 έως 651 πρόβατα (αρσενικά και θηλυκά όλων των ηλικιών) με τα ποίμνια της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας να έχουν μέσο όρο δυναμικότητας τα 214 πρόβατα και τα ποίμνια Καλαρρύτικης φυλής να εμφανίζουν αισθητά μεγαλύτερη δυναμικότητα με μέσο όρο τα 355 πρόβατα. Τα 10 ποίμνια φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας απαριθμούν 2.136 πρόβατα· από αυτά 1.803 είναι προβατίνες, 81 κριοί, 235 θηλυκοί και 17 αρσενικοί αμνοί. Αντίστοιχα, τα ποίμνια Καλαρρύτικης φυλής απαρτίζονται από 3.546 πρόβατα· 3.111 προβατίνες, 214 κριούς, 201 θηλυκούς και 20 αρσενικούς αμνούς.

Διάγραμμα 4.4: Πλήθος προβατίνων, κριών και αμνών ποιμνίων δείγματος το έτος 2019 (Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

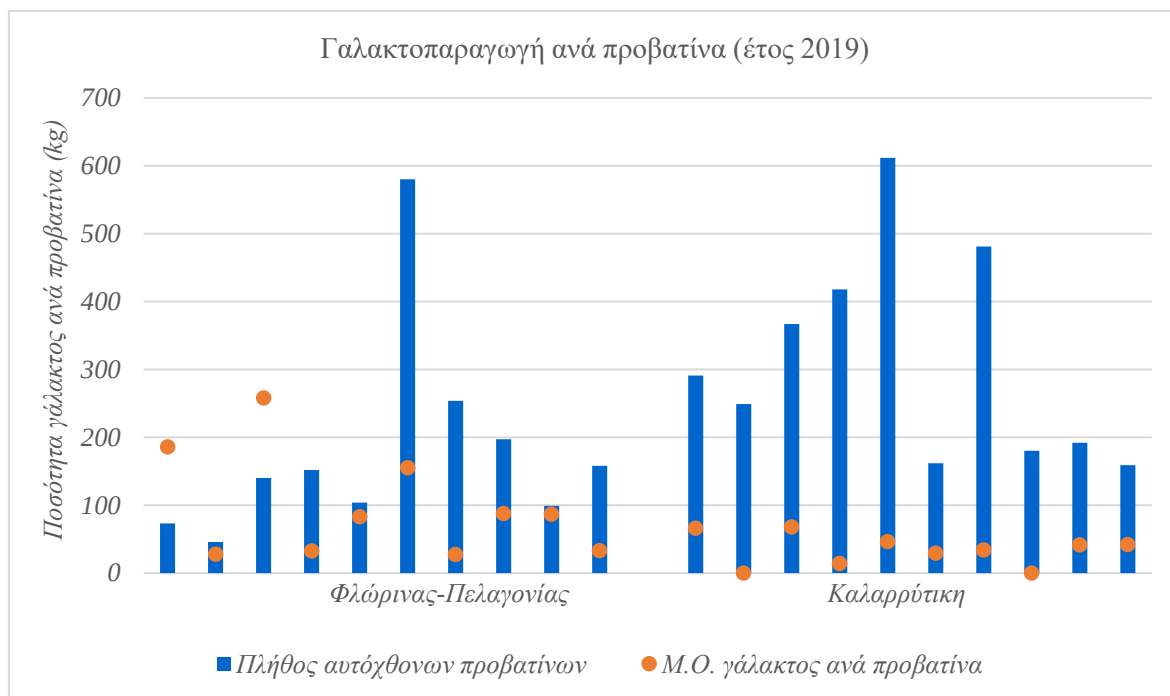
Όσον αφορά την παράδοση γάλακτος των εκμεταλλεύσεων του δείγματος για το έτος 2019, 5 από τις 20 εκμεταλλεύσεις παραδίδουν και αίγιο γάλα, συνολικής ποσότητας περίπου 10 τόνων. Δύο από τους προβατοτρόφους Καλαρρύτικης φυλής δεν παραδίδουν καθόλου γάλα παρ' ό,τι η δυναμικότητα των ποιμνίων τους ανέρχεται στις 180 και 249 προβατίνες. Οι υπόλοιποι 18 προβατοτρόφοι παραδίδουν γάλα συνολικής ποσότητας 307 περίπου τόνων, με τους 193 τόνους να παράγονται από τα ποίμνια Φλώρινας-Πελαγονίας και τους υπόλοιπους 114 τόνους από τα ποίμνια Καλαρρύτικης φυλής. Λαμβάνοντας υπόψη τις ανωτέρω παραδιδόμενες ποσότητες γάλακτος και τις δηλωθείσες προβατίνες στην ΕΑΕ 2019, οι οποίες ανέρχονται σε 1.803 για την φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας και σε 3.111 για την Καλαρρύτικη φυλή, είναι εμφανής η υπεροχή της γαλακτοπαραγωγικής ικανότητας της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας, της οποίας τα ποίμνια του δείγματος παραδίδουν 79 τόνους περισσότερο γάλα στο έτος, παρ' ό,τι η δυναμικότητα τους υστερεί κατά 1.308 προβατίνες. Στο διάγραμμα 4.5 παρουσιάζονται στοιχεία έτους 2019 που αφορούν στην παραδιδόμενη ποσότητα γάλακτος των εκμεταλλεύσεων του δείγματος ανά φυλή. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι τόσο η μέγιστη όσο και η ελάχιστη παραδιδόμενη ποσότητα γάλακτος ανά εκμετάλλευση ανήκει στη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας. Επίσης, το μεγαλύτερο πλήθος ποιμνίων παράγουν γάλα μόνο ή κατά κύριο λόγο την πρώτη γαλακτική περίοδο (Ιανουάριος-Αύγουστος): συγκεκριμένα 11 εκμεταλλεύσεις παραδίδουν γάλα μόνο την πρώτη γαλακτική περίοδο και οι υπόλοιπες 7 παραδίδουν γάλα και τις δύο περιόδους με μια μόνο εκμετάλλευση φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας να παραδίδει αξιοσημείωτη ποσότητα τη δεύτερη γαλακτική περίοδο. Έτσι, η μεγαλύτερη ποσότητα γάλακτος των εκμεταλλεύσεων του δείγματος (86,4% της συνολικής παραγόμενης ποσότητας) παράγεται την πρώτη γαλακτική περίοδο.

Διάγραμμα 4.5: Παραδιδόμενη ποσότητα γάλακτος των εκμεταλλεύσεων του δείγματος ανά φυλή για το έτος 2019
(Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

Στο διάγραμμα 4.6 δίνονται στοιχεία ανά φυλή που αφορούν στη γαλακτοπαραγωγή ανά προβατίνα των εκμεταλλεύσεων του δείγματος, υπολογιζόμενη βάσει των παραδόσεων γάλακτος έτους 2019 και των δηλωθεισών προβατίνων στην ΕΑΕ του ίδιου έτους. Η μέση απόδοση ανά προβατίνα υπολογίζεται σε 36,7 κιλά ανά προβατίνα Καλαρρύτικης φυλής και σε 107 κιλά ανά προβατίνα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας. Η χαμηλότερη γαλακτοπαραγωγή ανά προβατίνα εμφανίζεται σε ποίμνιο Καλαρρύτικης φυλής 418 προβατίνων με την απόδοση ανά προβατίνα να υπολογίζεται στα 14,2 κιλά ανά προβατίνα. Η αντίστοιχη χαμηλότερη απόδοση για τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας εμφανίζεται σε ποίμνιο 254 προβατίνων με υπολογιζόμενη απόδοση 27,6 κιλά. Από την άλλη πλευρά, η μέγιστη απόδοση αντιστοιχεί σε ποίμνιο Φλώρινας-Πελαγονίας δυναμικότητας 140 προβατίνων με υπολογιζόμενη ατομική απόδοση 258 κιλών, ενώ στην Καλαρρύτικη φυλή η μέγιστη υπολογιζόμενη ατομική απόδοση είναι ύψους μόλις 68 κιλών ποιμνίου 367 προβατίνων. Οι ανωτέρω υπολογισμοί ατομικών αποδόσεων αποδίδουν μια ενδιαφέρουσα τάξη μεγέθους· δεν είναι ωστόσο σε καμία περίπτωση ακριβείς, αφενός γιατί στην ποσότητα γάλακτος δεν

λαμβάνεται υπόψη το γάλα που κρατείται για ιδιοπαραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων και αφετέρου διότι οι υπολογισμοί στηρίζονται στα δηλωθέντα πλήθη προβατίνων.

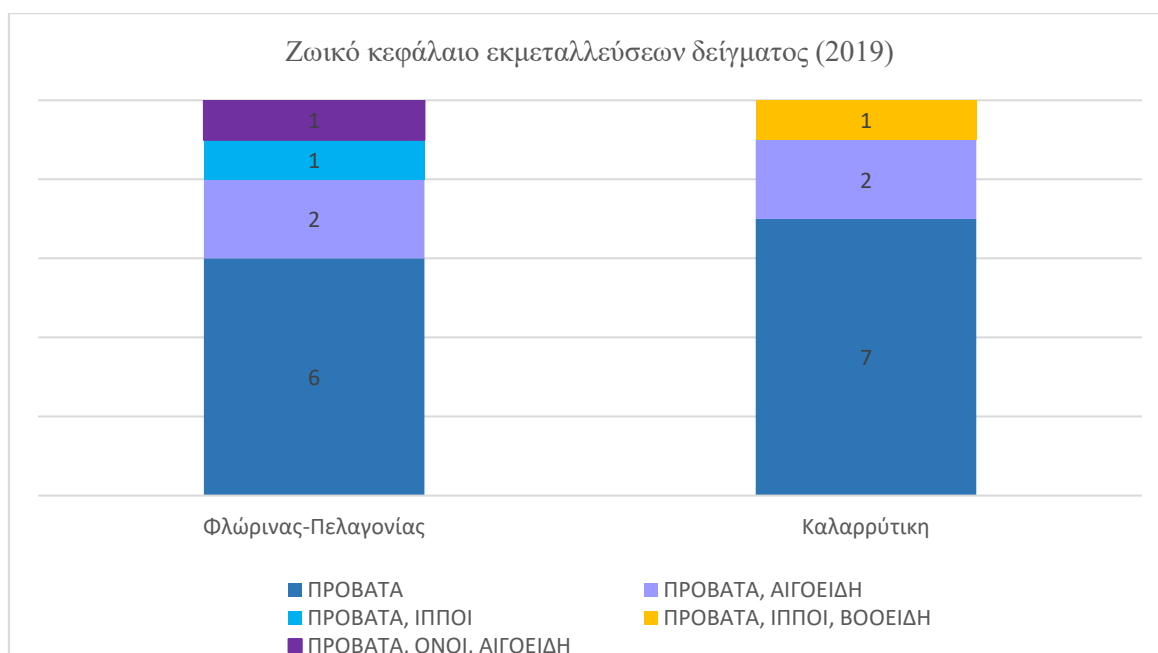

Διάγραμμα 4.6: Γαλακτοπαραγωγή ανά προβατίνα των εκμεταλλεύσεων του δείγματος ανά φυλή για το έτος 2019
(Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

4.1.4 Γεωργικές δραστηριότητες επιπλέον της εκτροφής προβάτων

Οι 8 από τους 20 προβατοτρόφους του δείγματος δεν περιορίζονται στην αποκλειστική εκτροφή προβάτων αλλά επενδύουν και σε άλλα αγροτικά ζώα. Συνολικά στην περίοδο 2015-2020, ένας προβατοτρόφος κατέχει 1 με 2 όνους, 2 προβατοτρόφοι από 1 έως 8 αυτόχθονους ίππους φυλής Πίνδου, 5 κατέχουν από 7 έως 319 αίγες και 4 προβατοτρόφοι κατέχουν ή κατείχαν στο παρελθόν και 1 έως 106 βοοειδή. Τόσο τα ιπποειδή όσο και η κατοχή μικρού πλήθους αιγών δεν επιδρά στον παραγωγικό προσανατολισμό της εκμετάλλευσης· η κατοχή όμως μεγάλου πλήθους αιγών και η κατοχή βοοειδών δείχνουν απουσία εξειδίκευσης της εκμετάλλευσης, με ό,τι μπορεί αυτό να συνεπάγεται για την ορθή διαχείριση και τη βιωσιμότητα των ποιμνίων αυτόχθονων φυλών προβάτων.

Στο διάγραμμα 4.7 δίνεται σχηματικά το πλήθος των εκμεταλλεύσεων ανά εκτρεφόμενη ομάδα ζωικού κεφαλαίου, σύμφωνα με την ΕΑΕ 2019. Το εν λόγω έτος, 7 προβατοτρόφοι (4 Φλώρινας-Πελαγονίας και 3 Καλαρρύτικης φυλής) εκτρέφουν περισσότερα του ενός είδη ζώων.

Διάγραμμα 4.7: Εκτρεφόμενο ζωικό κεφάλαιο εκμεταλλεύσεων δείγματος έτους 2019 (Πηγή ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ)

Η ενασχόληση με τη φυτική παραγωγή και τη διατήρηση βοσκότοπου αφορά στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων του δείγματος. Οι εκμεταλλεύσεις κατέχουν βοσκήσιμες εκτάσεις καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 2015-2020. Επιπλέον των βοσκήσιμων εκτάσεων, οι μισές εκμεταλλεύσεις κατέχουν σε όλη τη διάρκεια της περιόδου καλλιέργειες κτηνοτροφικών φυτών ενώ το ένα τρίτο περίπου αυτών κατέχει καλλιέργειες σιτηρών. Όπως φαίνεται στον πίνακα 4.1, στον οποίο παρατίθεται το πλήθος των εκμεταλλεύσεων ανά είδος καλλιέργειας για κάθε έτος ενίσχυσης, αυτές είναι οι δύο κύριες καλλιέργειες των εκμεταλλεύσεων του δείγματος κατά τη διάρκεια της περιόδου 2015-2020. Οι υπόλοιπες αναφερόμενες καλλιέργειες αφορούν σε 1 με 2 εκμεταλλεύσεις, με εξαίρεση τους ελαιούχους σπόρους που καλλιεργούνται σε 5 εκμεταλλεύσεις το έτος 2020. Το «καλλιεργητικό προφίλ» που προκύπτει από τα ανωτέρω συνάδει με την επιθυμητή κτηνοτροφική κατεύθυνση των εκμεταλλεύσεων, καθώς οι 2 από τις 3 κύριες καλλιέργειες αφορούν αμιγώς στην εκτροφή των προβάτων.

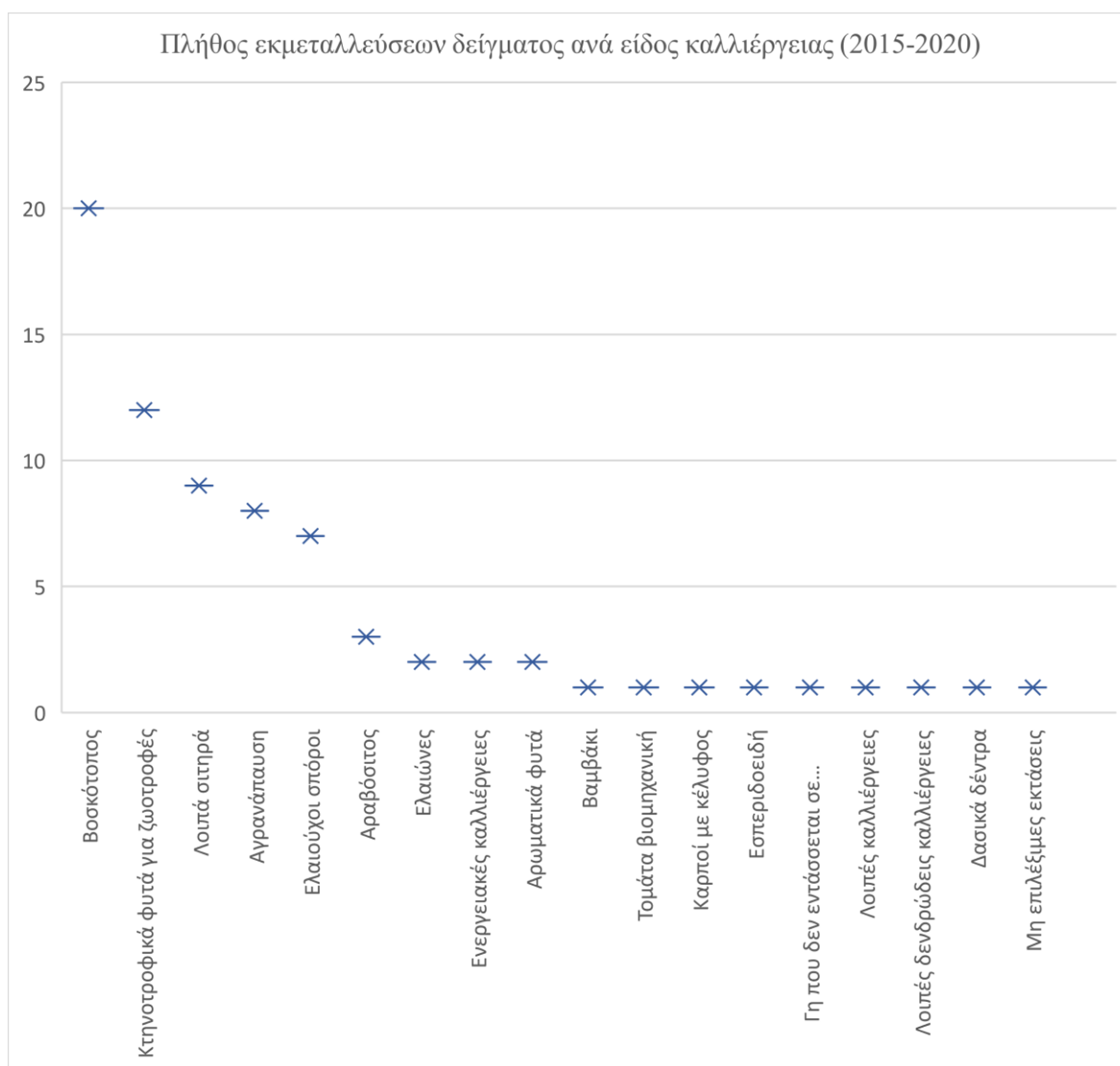
Πίνακας 4.1: Πλήθος εκμεταλλεύσεων δείγματος ανά είδος καλλιέργειας για κάθε έτος ενίσχυσης της περιόδου 2015-2020

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Βοσκότοπος	16	18	19	19	20	20

Κτηνοτροφικά φυτά για ζωοτροφές	10	10	11	11	11	11
Λοιπά σιτηρά	7	6	8	8	7	6
Ελαιούχοι σπόροι	1	1	2	3	4	5
Αγρανάπαυση	4	4	6	4	6	4
Ελαιώνες	2	2	2	2	2	2
Ενεργειακές καλλιέργειες	1					2
Αρωματικά φυτά					2	2
Βαμβάκι	1				1	1
Τομάτα βιομηχανική					1	1
Καρποί με κέλυφος			1	1	1	1
Εσπεριδοειδή	1	1	1	1	1	1
Γη που δεν εντάσσεται σε καλλιεργητική δραστηριότητα						1
Λοιπές καλλιέργειες			1	1	1	1
Λοιπές δενδρώδεις καλλιέργειες					1	1
Δασικά δέντρα			1	1	1	1
Αραβόσιτος	2	2		1		
Μη επιλέξιμες εκτάσεις		1				

Πηγή: ΟΠΣΕΑΕ ΟΠΕΚΕΠΕ

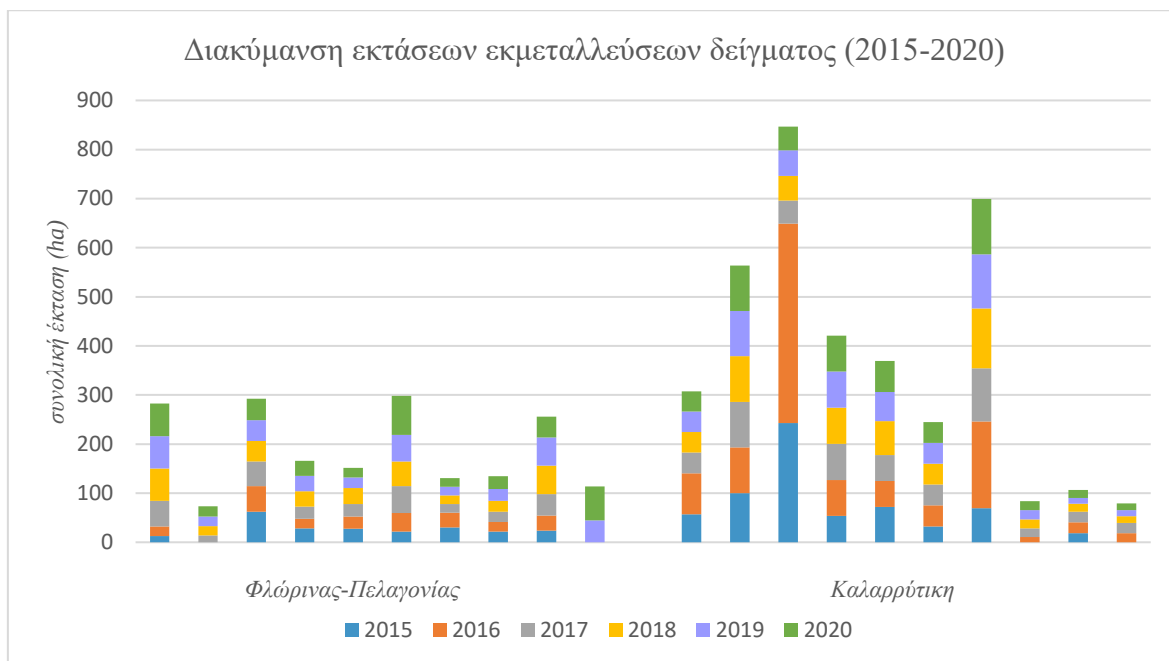
Στο διάγραμμα 4.8, δίνεται σχηματικά το πλήθος των προβατοτρόφων του δείγματος που καλλιεργούν το κάθε φυτικό είδος ή διατηρούν βοσκότοπο, για τουλάχιστον ένα έτος ενίσχυσης της περιόδου 2015-2020. Έτσι ενώ ο πίνακας 4.1 δίνει πληροφορίες για το πλήθος των προβατοτρόφων που καλλιεργούν ανά έτος την κάθε καλλιέργεια, στο διάγραμμα 4.8 συμπεριλαμβάνεται το πλήθος προβατοτρόφων που έχει καλλιεργήσει το κάθε είδος έστω μια φορά. Για παράδειγμα, η καλλιέργεια σίτου φαίνεται ότι πραγματοποιείται σε 6 έως 8 εκμεταλλεύσεις τα έτη 2015-2020· οι εκμεταλλεύσεις όμως αυτές δεν είναι οι ίδιες σε κάθε έτος και έτσι σε όλη τη διάρκεια της εξαετίας η καλλιέργεια σίτου λαμβάνει χώρα σε 9 συνολικά εκμεταλλεύσεις.

Διάγραμμα 4.8: Πλήθος προβατοτρόφων δείγματος που καλλιεργούν το κάθε φυτικό είδος ή διατηρούν βοσκότοπο, για τουλάχιστον ένα έτος ενίσχυσης της περιόδου 2015-2020

Στο διάγραμμα 4.9 αποτυπώνεται η αυξομείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και βοσκότοπων των εκμεταλλεύσεων κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Όπως συμπεραίνεται από το εν λόγω διάγραμμα, 7 από τις 10 εκμεταλλεύσεις φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας παρουσιάζουν αύξηση της έκτασής τους, με 2 να εμφανίζουν υπερδιπλασιασμό μεταξύ των ετών 2015 και 2020 και 3 να παρουσιάζουν αύξηση άνω του 50%. Οι 3 υπόλοιπες εκμεταλλεύσεις παρουσιάζουν, κατά προσέγγιση, μείωση ύψους 27 έως 41%. Αντίστοιχα, μόνο 4 από τις εκμεταλλεύσεις Καλαρρύτικης φυλής εμφανίζουν αύξηση μεταξύ των ετών (από 30 έως 71%), ενώ οι υπόλοιπες μειώνουν αισθητά την έκτασή τους από 7 έως και 80%.

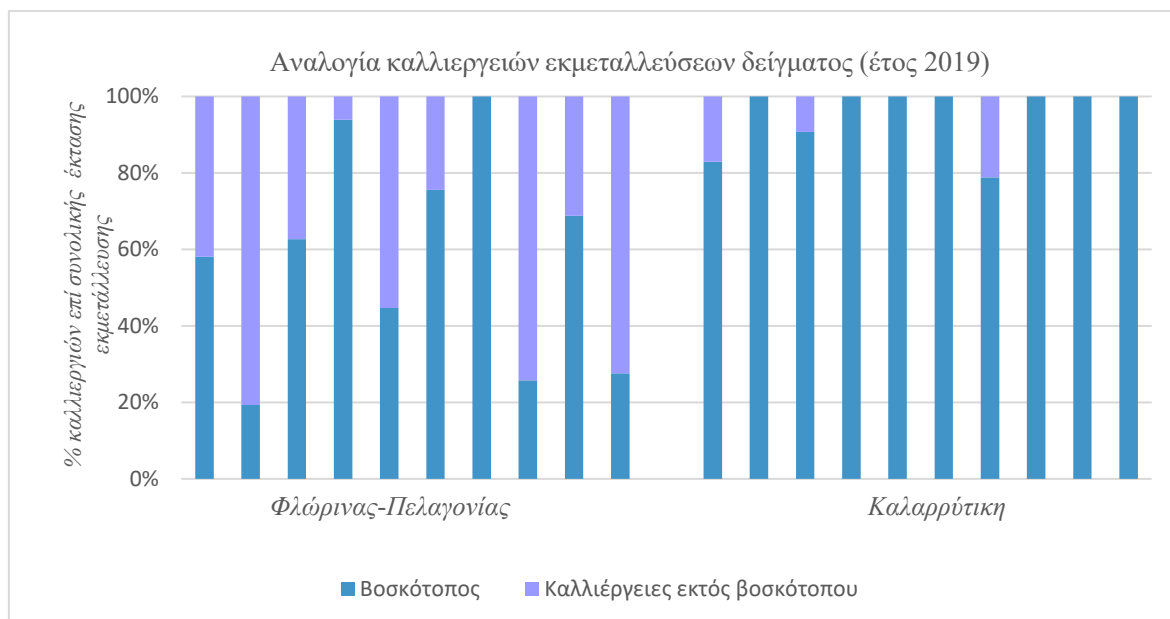

Διάγραμμα 4.9: Διακύμανση εκτάσεων (βοσκότοπων και λοιπών καλλιεργειών) εκμεταλλεύσεων δείγματος τα έτη 2015-2020

Η συνολική έκταση που δηλώνεται τα έτη 2015 και 2020 ανέρχεται στα 227,68 και 417,65 ha για τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας και στα 645,81 και 523,64 ha για την Καλαρρύτικη φυλή αντίστοιχα. Από τη σύγκριση των, ανά φυλή, αθροισμάτων της συνολικής έκτασης των αγροτεμαχίων κάθε έτους προκύπτει το συμπέρασμα ότι η τάση των εκτάσεων είναι αυξητική για τις εκμεταλλεύσεις της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας, σε αντίθεση με τις εκμεταλλεύσεις Καλαρρύτικης φυλής που παρουσιάζουν 19% μείωση μεταξύ των ετών 2015 και 2020. Έτσι, ενώ το έτος 2015 η συνολική έκταση των εκμεταλλεύσεων Καλαρρύτικης φυλής είναι σχεδόν τριπλάσια της συνολικής έκτασης των εκμεταλλεύσεων Φλώρινας-Πελαγονίας, το έτος 2020, η αντίστοιχη διαφορά μειώνεται δραματικά. Το γεγονός αυτό, επιπλέον της μείωσης της συνολικής έκτασης που αντιστοιχεί στην Καλαρρύτικη φυλή, οφείλεται και στη μεγάλη αύξηση (ύψους 83,4%) της συνολικής έκτασης που αντιστοιχεί στη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας. Επομένως είναι φανερό ότι οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας επενδύουν στην αύξηση του δυναμικού της εκμετάλλευσής τους τόσο μέσω της αύξησης της δυναμικότητας των ποιμνίων τους όσο και μέσω της αύξησης της συνολικής έκτασης. Από την άλλη πλευρά, οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτικης φυλής, στην πλειοψηφία τους μετακινούμενοι, δεν επιδεικνύουν καμία επενδυτική δραστηριότητα στην έκταση της εκμετάλλευσής τους, καθώς η κύρια απασχόλησή τους είναι η εκτροφή των προβάτων.

Στο διάγραμμα 4.10 αποτυπώνεται η αναλογία καλλιεργούμενων εκτάσεων και βοσκότοπων των εκμεταλλεύσεων του δείγματος το έτος 2019.

Διάγραμμα 4.10: Αναλογία καλλιεργούμενων εκτάσεων και βοσκότοπων εκμεταλλεύσεων δείγματος το έτος 2019

Όπως φαίνεται από το ανωτέρω διάγραμμα, 7 στους 10 προβατοτρόφους Καλαρρύτικης φυλής δεν καλλιεργούν εκτάσεις και η μόνη έκταση που δηλώνουν είναι οι βοσκότοποι που βόσκουν τα ποίμνιά τους. Αυτό είναι απολύτως εύλογο, δεδομένου ότι οι εν λόγω προβατοτρόφοι είναι στο σύνολό τους μετακινούμενοι. Ακόμα όμως και για τους 3 προβατοτρόφους που καλλιεργούν εκτάσεις, η αναλογία καλλιεργούμενων εκτάσεων προς τη συνολική έκταση της εκμετάλλευσης είναι μικρή, της τάξεως από 9,3 έως 21,1%, και αφορά, στους 2 εκ των 3 προβατοτρόφων, στην καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών για ζωοτροφές, με τον τρίτο προβατοτρόφο να καλλιεργεί μόνο βαμβάκι, λοιπά σιτηρά, βιομηχανική τομάτα και ελιές.

Αντίθετα, οι εκμεταλλεύσεις της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας εμφανίζονται να είναι εξαρτημένες και από άλλες αγροτικές δραστηριότητες καθώς αφενός μόνο ένας προβατοτρόφος κατέχει αποκλειστικά βοσκότοπους και ένας ακόμη κατέχει χαμηλό ποσοστό (6,1%) καλλιεργούμενων εκτάσεων, αφετέρου οι υπόλοιποι 8 προβατοτρόφοι κατέχουν σημαντικές εκτάσεις καλλιεργειών με 4 από αυτούς να καλλιεργούν πάνω από το 50% της συνολικής έκτασής τους. Αξιοσημείωτο είναι ωστόσο το γεγονός ότι, παράλληλα με την πληθώρα καλλιεργειών που προτιμώνται (σιτηρά, ελαιούχοι σπόροι, αρωματικά φυτά, δασικές και άλλες δενδρώδεις καλλιέργειες κ.α.), οι 9 προβατοτρόφοι που κατέχουν καλλιεργούμενες εκτάσεις καλλιεργούν κτηνοτροφικά φυτά για ζωοτροφές.

Φυτικό κεφάλαιο εκμεταλλεύσεων δείγματος (έτος 2019)

Καλλιέργεια	Καλλιέργειες εκτός βοσκότοπου (ha)	Βοσκότοπος (ha)	Συνολική έκταση (ha)
Καλαμπόκι	12	12	24
Καλαρρύνη	23	87	110
Φλώρινα-Πελαγονίας	32	12	44
Φλώρινα	18	21	39
Φλώρινα-Πελαγονίας	13	28	41
Φλώρινα	11	19	30
Φλώρινα-Πελαγονίας	11	30	41
Φλώρινα	16	10	26
Φλώρινα-Πελαγονίας	28	10	38
Φλώρινα	28	38	66

Έκταση αγροτεμαχίων (ha)

Καλλιέργειες εκτός βοσκότοπου Βοσκότοπος Συνολική έκταση

4.1.5 Αιτήματα ενισχύσεων/πληρωμών στις ΕΑΕ 2015-2020

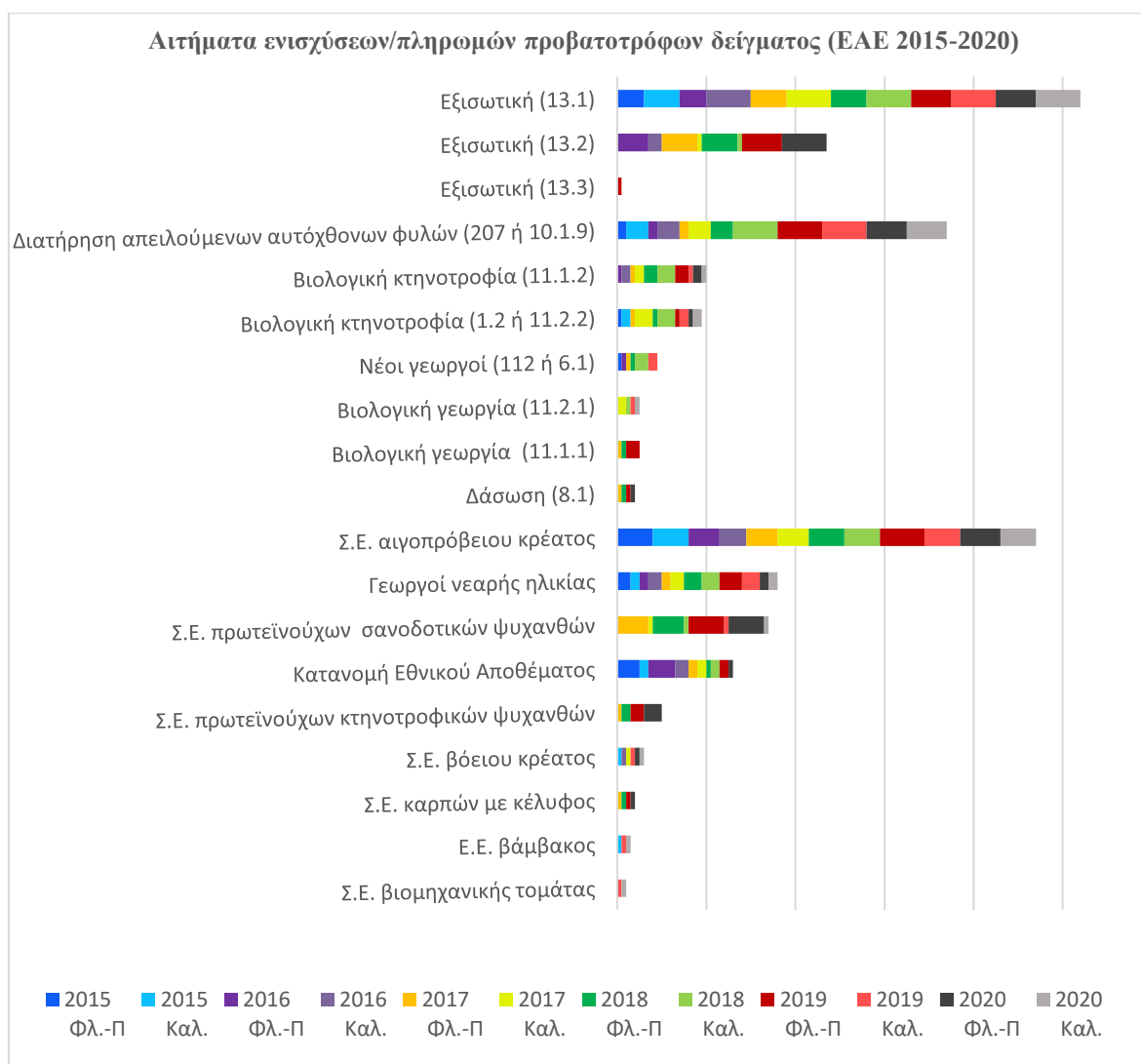
161

Πελαγονίας τα έτη 2015-2016, με αύξηση των αιτημάτων σε 8 και 9 τις επόμενες διετίες αντίστοιχα.

Δεύτερη σε συχνότητα αιτημάτων έρχεται η συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος του πυλώνα Ι. Οι περισσότεροι προβατοτρόφοι δηλώνουν την εν λόγω ενίσχυση σταθερά σε όλη την εξαετία· οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας που αιτούνται την ενίσχυση κυμαίνονται από 7 έως 10 και οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτεκης φυλής από 6 έως 9.

Η δράση διατήρησης απειλούμενων αυτόχthonων φυλών αγροτικών ζώων είναι η τρίτη σε πλήθος αιτημάτων. Οι μισοί προβατοτρόφοι Καλαρρύτεκης φυλής αιτούνται πληρωμές από το 2015, βάσει ένταξής τους στη δράση 3.1 του ΠΑΑ 2007-2013, τη στιγμή που μόνο 2 προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας έχουν υποβάλλει αίτημα για την εν λόγω πληρωμή. Οι υπόλοιποι 5 προβατοτρόφοι Καλαρρύτεκης φυλής αιτούνται από το έτος 2018 (πρώτο έτος πληρωμής της δράσης 10.1.9 του ΠΑΑ 2014-2020), ενώ από τους υπόλοιπους 8 προβατοτρόφους Φλώρινας-Πελαγονίας, οι 5 έχουν για πρώτη φορά αίτηση πληρωμής το έτος 2019. Το έτος 2020, ένας προβατοτρόφος από κάθε φυλή δεν έχει αιτηθεί πληρωμή, ο ένας εκ των δύο μάλιστα, με πρόβατα Φλώρινας-Πελαγονίας, έχει διακόψει τη λειτουργία της εκμετάλλευσής του εντός του 2020, ενώ ο προβατοτρόφος Καλαρρύτεκης φυλής δεν έχει εγκαταλείψει την εκτροφή της φυλής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, το πλήθος των αιτημάτων παρουσιάζει αυξητικές τάσεις κατά τη διάρκεια των ετών και για τις δύο φυλές με τα αιτήματα να έχουν αυξηθεί σημαντικά το έτος 2018 στο πλαίσιο της πρώτης πρόσκλησης της δράσης 10.1.9 του ΠΑΑ 2014-2020· η ένταξη των φυλών αυξάνεται δηλαδή σε σχέση με το προηγούμενο ΠΑΑ. Η ένταξη μάλιστα της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας στο πρόγραμμα διατήρησης λαμβάνει χώρα κυρίως στο τρέχον ΠΑΑ, ενώ η Καλαρρύτεκη φυλή έχει ήδη ενταχθεί σε σημαντικό ποσοστό ήδη στο πλαίσιο της δράσης 3.1 του ΠΑΑ 2007-2013. Δυστυχώς όμως, 3 προβατοτρόφοι τους δείγματος (2 φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας και ένας Καλαρρύτεκης φυλής) απεντάσσονται από τη δράση μετά το έτος 2020.

Στο διάγραμμα 4.12 δίνεται το πλήθος των προβατοτρόφων του δείγματος που αιτούνται ενισχύσεις του Πυλώνα Ι ή/και πληρωμή των δράσεων του Πυλώνα ΙΙ την περίοδο 2015-2020. Οι ενισχύσεις χωρίζονται ανά πυλώνα, με τις πρώτες 10 να ανήκουν στον πυλώνα ΙΙ, και έχουν ταξινομηθεί βάσει του πλήθους τους κατά τη διάρκεια της εξαετίας. Το πλήθος των αιτημάτων δίνεται ανά έτος και ανά φυλή· στο κάθε έτος χρησιμοποιείται για την κάθε ενίσχυση το ίδιο χρώμα και για τις δύο φυλές, με χρήση διαφορετικής απόχρωσης για κάθε μια από αυτές. Έτσι είναι δυνατή η σύγκριση του πλήθους των αιτημάτων μεταξύ των ετών αλλά και μεταξύ των φυλών.

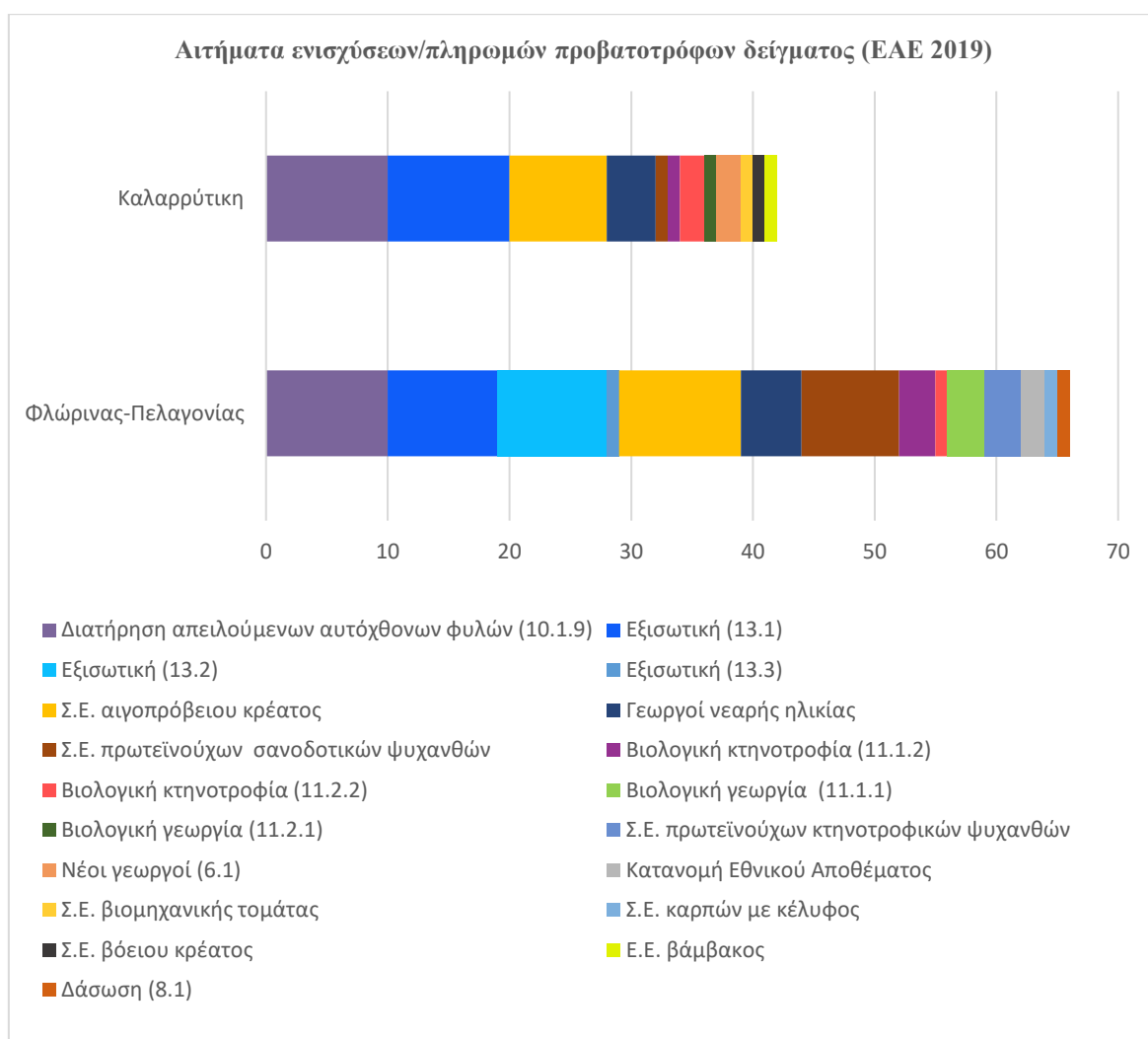

Διάγραμμα 4.12: Αιτήματα ενισχύσεων και πληρωμών προβατοτρόφων δείγματος στο πλαίσιο των πυλώνων I & II στις ΕΑΕ της περιόδου 2015-2020

Στο διάγραμμα 4.13 δίνεται το πλήθος των προβατοτρόφων του δείγματος που αιτούνται ενισχύσεις του Πυλώνα Ι ή/και πληρωμή των δράσεων του Πυλώνα ΙΙ για το έτος 2019, ανά ενίσχυση/δράση. Όπως φαίνεται στο εν λόγω διάγραμμα, οι πιο δημοφιλείς ενισχύσεις/δράσεις είναι:

- η δράση 10.1.9 διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων την οποία αιτείται το σύνολο των προβατοτρόφων του δείγματος,
- το μέτρο 13 (εξισωτική αποζημίωση), με το σύνολο των προβατοτρόφων να αιτούνται τουλάχιστον μια από τις 3 δράσεις του,
- η συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος την οποία αιτούνται 18 από τους 20 προβατοτρόφους, το σύνολο δηλαδή όσων έχουν παραδόσεις γάλακτος εντός του έτους 2019.

Ακολουθεί η ενίσχυση των γεωργών νεαρής ηλικίας και η συνδεδεμένη ενίσχυση πρωτεϊνούχων σανοδοτικών ψυχανθών με 9 στους 20 προβατοτρόφους να τις αιτούνται. Η βιολογική κτηνοτροφία έπεται με 7 αιτήματα, ακολουθούμενη από τη βιολογική γεωργία με 4 αιτήματα και τη συνδεδεμένη ενίσχυση πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών με 3 αιτήματα. Από 2 αιτήματα συγκεντρώνουν η δράση 6.1 (νέοι αγρότες) και το εθνικό απόθεμα ενώ οι υπόλοιπες ενισχύσεις (δάσωση, συνδεδεμένες ενισχύσεις βιομηχανικής τομάτας, καρπών με κέλυφος, βόειου κρέατος και η ειδική ενίσχυση βάμβακος) εμφανίζουν ένα μόνο αίτημα.

Διάγραμμα 4.13: Αιτήματα ενισχύσεων και πληρωμών προβατοτρόφων δείγματος στο πλαίσιο των πυλώνων I & II για το έτος 2019

4.1.6 Κατεχόμενα δικαιώματα βασικής ενίσχυσης

Οι 4 προβατοτρόφοι που υπέβαλαν για πρώτη φορά ΕΑΕ μετά το 2015, έλαβαν στο σύνολό τους δικαιώματα από το εθνικό απόθεμα ως νεοεισερχόμενοι γεωργοί (με 3 εξ αυτών να

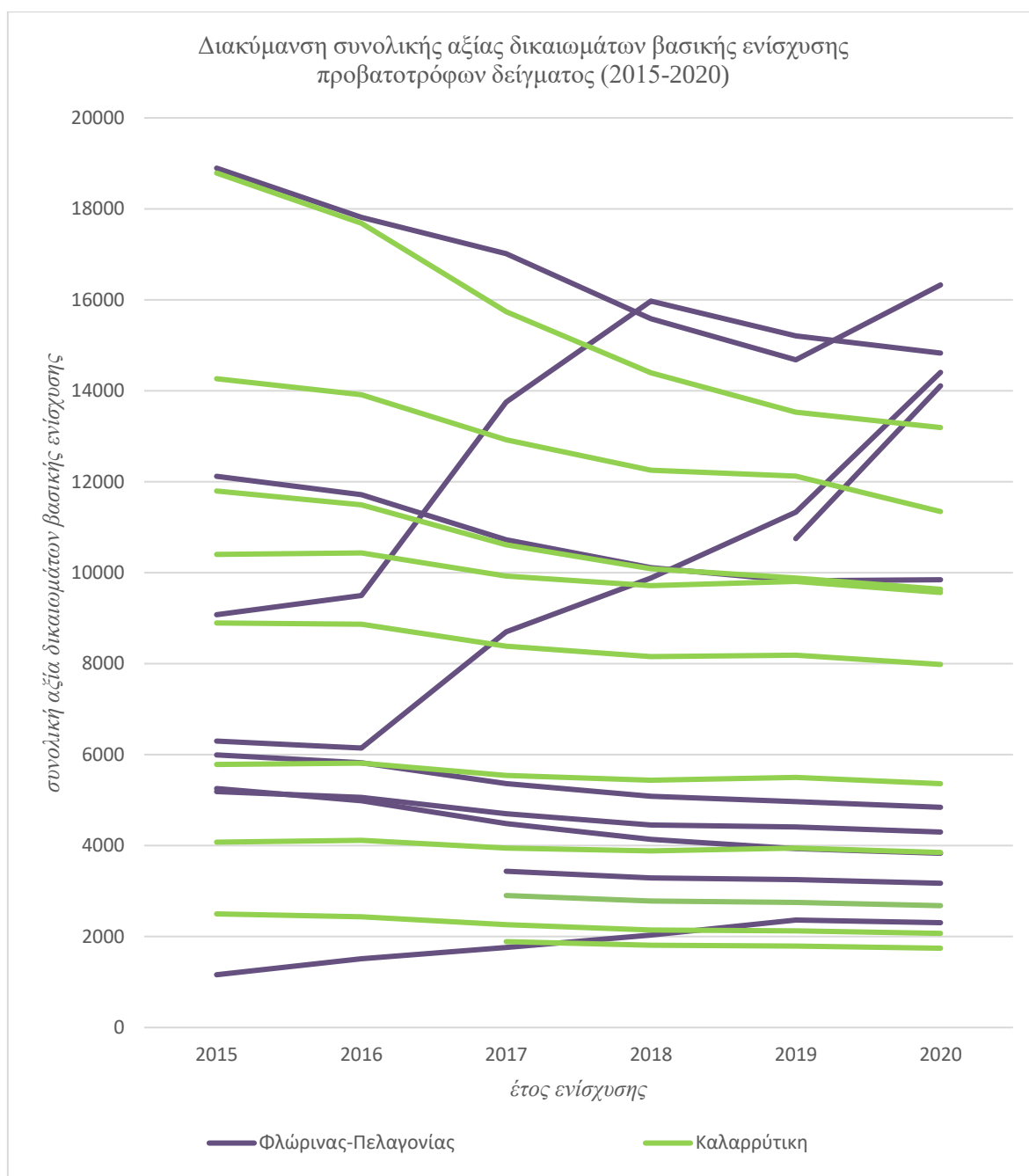
έχουν ηλικία μικρότερη των 40 ετών)· οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας το έτος που υπέβαλαν πρώτη ΕΑΕ και οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτερης φυλής ένα έτος αργότερα αφού το έτος 2016 δεν είχαν υποβάλει αίτημα κατανομής.

Τα δικαιώματα που κατέχουν οι προβατοτρόφοι του δείγματος συμπεριλαμβάνουν και τις τρεις περιφέρειες, με την ΠΕ1 ωστόσο να υπερέχει σημαντικά. Συγκεκριμένα, το σύνολο των προβατοτρόφων κατέχουν δικαιώματα ΠΕ1, με το 40% αυτών (7 προβατοτρόφοι Καλαρρύτερης φυλής και ένας Φλώρινας-Πελαγονίας) να κατέχουν αποκλειστικά δικαιώματα της εν λόγω περιφέρειας. Δεύτερη σε συχνότητα έρχεται η ΠΕ2 με 7 προβατοτρόφους Φλώρινας-Πελαγονίας και 2 Καλαρρύτερης φυλής και τελευταία η ΠΕ3 με μόλις 3 προβατοτρόφους (2 Φλώρινας-Πελαγονίας και 1 Καλαρρύτερης φυλής).

Ο αριθμός των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης την περίοδο 2015-2020, παραμένει σταθερός σε όλα τα έτη για τους προβατοτρόφους Καλαρρύτερης φυλής, καθώς δεν έχουν εμπλακεί σε αγοραπωλησία δικαιωμάτων. Αντίθετα, 6 στους 10 προβατοτρόφους Φλώρινας-Πελαγονίας έχουν προβεί σε αγορά δικαιωμάτων· 4 εξ αυτών με αύξηση των δικαιωμάτων τους από 57,4 έως 290,4%, ένας με μικρή αύξηση (5,5%) και ένας με αγορά δικαιωμάτων ταυτόχρονη με κατανομή εθνικού αποθέματος έτους 2017.

Όσον αφορά την αξία των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης, οι 4 από τους 10 προβατοτρόφους φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας παρουσιάζουν αύξηση της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων τους σε ποσοστά από 31,2 έως 128,6%· στους 3 από αυτούς η αύξηση οφείλεται σε αγορά δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης και σε έναν στην αύξηση της μοναδιαίας αξίας των δικαιωμάτων του στο πλαίσιο της επίτευξης εσωτερικής σύγκλισης, όπως αυτή περιγράφηκε στο υποκεφάλαιο 3.2.1.1(II). Οι υπόλοιποι 6 προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας παρουσιάζουν μείωση της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων τους (ύψους 7,6 έως 27%) λόγω μείωσης της μοναδιαίας αξίας· 2 μάλιστα εξ αυτών παρ' ό,τι έχουν προβεί σε αγορά δικαιωμάτων. Αντίθετα, οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτερης φυλής παρουσιάζουν στο σύνολό τους μείωση της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων τους, από 5,5 έως 29,8%, λόγω μείωσης της μοναδιαίας αξίας στο πλαίσιο της εσωτερικής σύγκλισης.

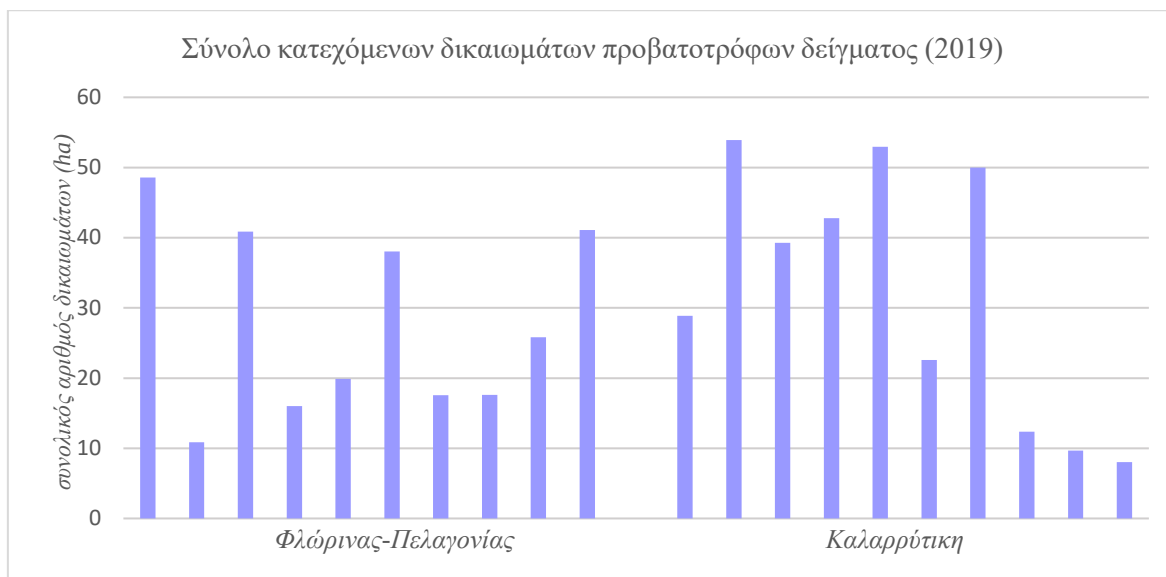
Στο διάγραμμα 4.14 αποτυπώνεται η διακύμανση της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης των προβατοτρόφων του δείγματος της περιόδου 2015-2020 για κάθε φυλή. Στους μισούς προβατοτρόφους, 5 από κάθε φυλή, η συνολική αξία των δικαιωμάτων είναι μικρότερη των 6.000€, με έναν μόνο εξ αυτών να παρουσιάζει αύξηση των δικαιωμάτων του. Οι υπόλοιποι 10 προβατοτρόφοι, με συνολική αξία άνω των 6.000€ και μέγιστη αξία 18.896,6€ (έτους 2015), παρουσιάζουν σε μεγάλο ποσοστό σταδιακή μείωση των δικαιωμάτων τους, με μόνο 3 προβατοτρόφους Φλώρινας-Πελαγονίας να έχουν αύξηση.

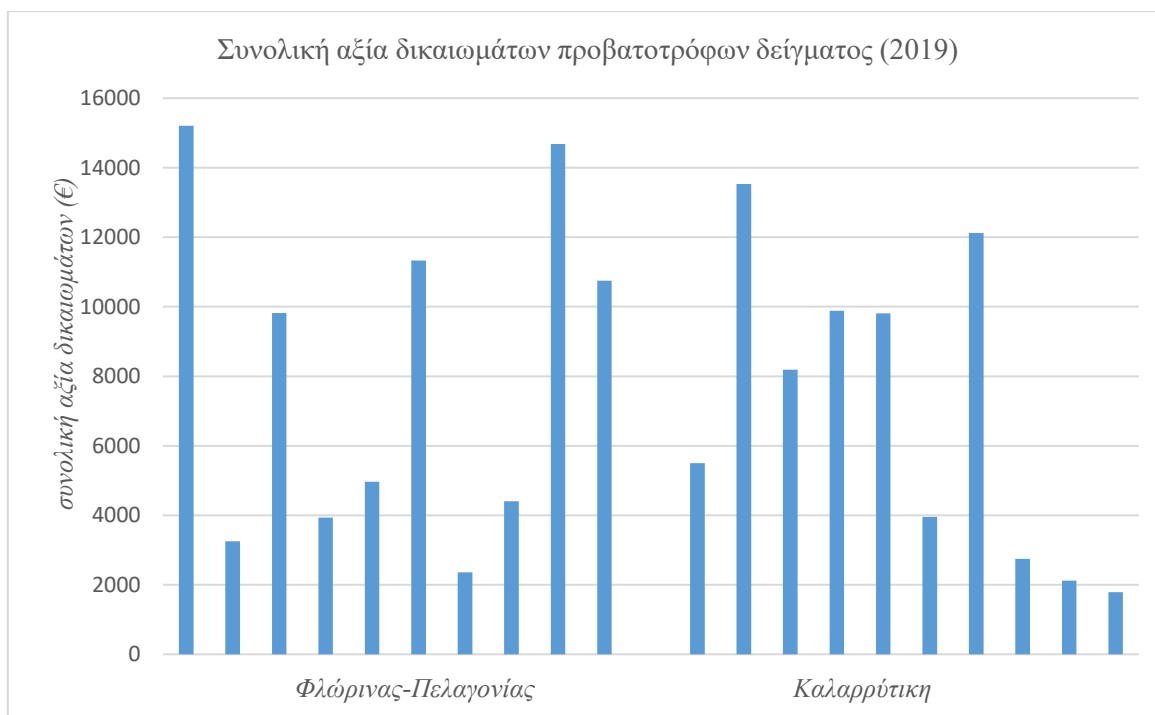
Διάγραμμα 4.14: Διακύμανση συνολικής αξίας δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης προβατοτρόφων δείγματος της περιόδου 2015-2020

Στα διαγράμματα 4.15 και 4.16 αποτυπώνονται ο αριθμός και η συνολική αξία των δικαιωμάτων των προβατοτρόφων του δείγματος για το έτος 2019.

Διάγραμμα 4.15: Σύνολο κατεχόμενων δικαιωμάτων προβατοτρόφων δείγματος για το έτος 2019

Διάγραμμα 4.16: Συνολική αξία δικαιωμάτων προβατοτρόφων δείγματος για το έτος 2019

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω διαγράμματα, οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας κατέχουν συνολικά 276,32 δικαιώματα βασικής ενίσχυσης συνολικής αξίας 80.719,2€ και οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτεκης φυλής κατέχουν 320,38 δικαιώματα βασικής ενίσχυσης συνολικής αξίας 69.641,1€. Το εύρος των δικαιωμάτων κυμαίνεται από 10,86 έως 48,57 για τη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας και 8,03 έως 53,93 για την Καλαρρύτεκη φυλή ενώ το εύρος της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων κυμαίνεται από 2.362,8 έως

15.207,7€ και 1.788,1 έως 13.530€ για τις δύο φυλές αντίστοιχα. Αξίζει να επισημανθεί ότι ενώ το εύρος δικαιωμάτων και συνολικής αξίας αυτών δεν παρουσιάζει αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ των δύο φυλών, οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτικης φυλής λαμβάνουν 11.078,1€ λιγότερα, σε σχέση με τους προβατοτρόφους φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας, παρά το ότι κατέχουν 44,06 περισσότερα δικαιώματα. Το γεγονός αυτό οφείλεται προφανώς στο ότι οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτικης φυλής κατέχουν πιο πολλά δικαιώματα ΠΕΙ τα οποία έχουν χαμηλότερη μοναδιαία αξία.

4.2 Οικονομικά στοιχεία εκμεταλλεύσεων – εισπραχθέντα ποσά ενισχύσεων

Προκειμένου να αναδειχθεί με πληρέστερο τρόπο ο ρόλος των εισοδηματικών ενισχύσεων στην οικονομικότητα εκτροφής αυτόχthonων φυλών προβάτων, το κεφάλαιο αυτό εστιάζει στη φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας ως μελέτη περίπτωσης. Η ανάλυση περιλαμβάνει δύο συμπληρωματικές προσεγγίσεις: (α) την ανάλυση των κάθε τύπου εισοδηματικών ενισχύσεων που λαμβάνουν οι εκμεταλλεύσεις αυτές και (β) την τεχνικοοικονομική ανάλυση της «μέσης» αντιπροσωπευτικής εκμετάλλευσης που εκτρέφει πρόβατα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας, με υπολογισμό των βασικών οικονομικών αποτελεσμάτων.

Ανάλυση των εισοδηματικών ενισχύσεων

Στον πίνακα 4.2 παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι ενισχύσεις που έλαβε η «μέση» αντιπροσωπευτική εκμετάλλευση που εκτρέφει πρόβατα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας το έτος 2019, βάσει του δείγματος των κτηνοτρόφων της παρούσας μελέτης και σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλήθηκαν από το ΟΠΣΕΑΕ και το ΟΠΣΑΑ του ΟΠΕΚΕΠΕ.

Οι ενισχύσεις του Πυλώνα Ι αντιστοιχούν σε 58,1% των συνολικών ενισχύσεων (78,63€/προβατίνα) υποδεικνύοντας την υψηλή τους σημασία για τη βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων. Οι αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις (βασική και πράσινη ενίσχυση) αντιστοιχούν στο σημαντικότερο μέρος των ενισχύσεων του Πυλώνα (62,79€/προβατίνα) και σε λίγο λιγότερο από το ήμισυ των συνολικών ενισχύσεων της «μέσης» αντιπροσωπευτικής εκμετάλλευσης (46,4%). Οι συνδεδεμένες ενισχύσεις αποτελούν χαμηλότερο ποσοστό των συνολικών, με σημαντικότερη τη συνδεδεμένη ενίσχυση του αιγοπρόβειου κρέατος.

Οι ενισχύσεις του Πυλώνα ΙΙ, αντιστοιχούν σε 41,9% (56,6€) των συνολικών ενισχύσεων για τη «μέση» αντιπροσωπευτική εκμετάλλευση. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι ενισχύσεις των μέτρων διατήρησης των απειλούμενων αυτόχthonων φυλών αποτελούν το σημαντικότερο μέρος των ενισχύσεων αυτού του Πυλώνα (23,7€/προβατίνα), ακολουθούμενες από την εξισωτική αποζημίωση και τις ενισχύσεις για τη βιολογική

παραγωγή. Εντούτοις, η ενίσχυση για τις αυτόχθονες φυλές αντιστοιχεί σε μόλις 17,5% επί του συνόλου των ενισχύσεων της μέσης αντιπροσωπευτικής εκμετάλλευσης, δηλαδή σε ένα μικρό σχετικά ποσοστό, αν και κατατάσσεται δεύτερη σε σημασία (μετά τη βασική ενίσχυση του Πυλώνα Ι). Σημειώνεται, επιπλέον, ότι οι ενισχύσεις για τη βιολογική παραγωγή αφορούν σε 3 εκμεταλλεύσεις του δείγματος· έτσι προκύπτει ότι η σημασία τους για τις εκμεταλλεύσεις αυτές είναι πολύ πιο σημαντική από τις λοιπές ενισχύσεις του Πυλώνα ΙΙ.

Πίνακας 4.2: Εισοδηματικές ενισχύσεις εκμεταλλεύσεων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας (οικονομικό έτος 2019)

Μέτρα/Πυλώνες	Ποσά (€/προβατίνα)	Ποσοστό (%)
Πυλώνας Ι	78,63	58,1
Βασική ενίσχυση (2019*)	41,97	31
Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας (2018)	1	0,7
Πράσινη ενίσχυση (2018, 2019)	20,82	15,4
Γεωργοί νεαρής ηλικίας (2018, 2019)	4,64	3,4
Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος (2018)	7,59	5,6
Σ.Ε. φυτικού κεφαλαίου (2018)	2,62	1,9
Πυλώνας ΙΙ	56,6	41,9
M3.1 & M10.1.9 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων (2017, 2018, 2019)	23,7	17,5
M11 - Βιολογική γεωργία - κτηνοτροφία (2018, 2019)	14,91	11
M13 - Ενισχύσεις περιοχών που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα (2018, 2019)	17,99	13,3
ΠΡΟΒΑΤΙΝΕΣ (2019)	183	135,2
Σύνολο	135,22	100

Πηγή: ΟΠΣΕΑΕ & ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ

*έτος ενίσχυσης στο οποίο αφορά η πληρωμή

Τεχνικοοικονομική ανάλυση και οικονομικά αποτελέσματα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας δείγματος εκμεταλλεύσεων που εκτρέφουν καθαρόαιμα ζώα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας. Η έρευνα και η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Έργου PAPESHE. Τα εν λόγω τεχνικοοικονομικά δεδομένα συλλέχθηκαν το 2019, από 5 εκτροφείς προβάτων Φλώρινας-Πελαγονίας, μέσω προσωπικών συνεντεύξεων, χρησιμοποιώντας ένα προσεκτικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο, προκειμένου να εξασφαλιστεί μια εις βάθος εμπειρική ανάλυση. Τα δεδομένα περιλάμβαναν περιγραφή του ποιμνίου (μέγεθος και σύνθεση ζωικού κεφαλαίου), της φυτικής παραγωγής (καλλιέργειες, συνολική έκταση, αξία γης, κλπ), της αξιοποίησης βοσκοτόπων (φυσικά ή τεχνητά – συνολική έκταση), τις αποδόσεις και τιμές

προϊόντων, τις επιδοτήσεις, την περιγραφή της εργασίας (οικογενειακή και ξένη μισθωμένη), το μεταβλητό κεφάλαιο (αγοραζόμενες ζωοτροφές, φυτική παραγωγή, λοιπά αναλώσιμα) και το σταθερό κεφάλαιο (κτίρια, μηχανήματα).

Τα τεχνικοοικονομικά δεδομένα αξιοποιήθηκαν σε μια τεχνικοοικονομική ανάλυση, στο πλαίσιο της οποίας υπολογίστηκαν η σύνθεση της ακαθάριστης προσόδου της «μέσης» εκμετάλλευσης (μέσος όρος των 5 εκμεταλλεύσεων) καθώς και βασικά οικονομικά αποτελέσματα.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 4.3, περίπου το 62% των προσόδων της «μέσης» εκμετάλλευσης προέρχεται από την αγορά και το 38% από εισοδηματικές ενισχύσεις του Πυλώνα II ή από συνδεδεμένες ενισχύσεις. Σημειώνεται ότι στην τεχνικοοικονομική ανάλυση δεν ελήφθησαν υπόψη οι αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις, οι οποίες δεν σχετίζονται άμεσα με το μέγεθος του ποιμνίου. Το σημαντικότερο προϊόν της εκμετάλλευσης είναι το γάλα (42,3%) ακολουθούμενο από το κρέας, ενώ δεν παράγονται άλλα προϊόντα για την αγορά (π.χ. τυροκομικά προϊόντα), και δεν πωλούνται προϊόντα φυτικής παραγωγής, καθώς το σύνολο των προϊόντων των κλάδων φυτικής παραγωγής αξιοποιείται για τη διατροφή των ζώων.

Η ενίσχυση για τις αυτόχθονες φυλές αντιστοιχεί στο 18,25% της συνολικής προσόδου της «μέσης» εκμετάλλευσης του δείγματος. Η ενίσχυση αυτή ανέρχεται σε 34,8€/προβατίνα και είναι υψηλότερη από αυτή που υπολογίστηκε στην προηγούμενη ενότητα με βάση τα στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ. Αυτό οφείλεται στο ότι οι εκμεταλλεύσεις του δείγματος έλαβαν όλες τις ενισχύσεις των αυτόχθονων φυλών, ενώ στα στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ περιλαμβάνονται εκμεταλλεύσεις που δεν έλαβαν την ενίσχυση το 2019, για διάφορους λόγους.

Πίνακας 4.3: Ανάλυση των προσόδων της μέσης εκμετάλλευσης που εκτρέφει πρόβατα φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας

Πρόσοδοι «μέσης» εκμετάλλευσης δείγματος	Ποσά (€/προβατίνα)	Ποσοστό (%)
Γάλα	80,72	42,33
Κρέας	37,21	19,51
Λοιπά προϊόντα	0	0
Εισοδηματικές ενισχύσεις	72,76	38,16
Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων	34,8	18,25
Βιολογική γεωργία – κτηνοτροφία	28,96	15,19
Ενισχύσεις περιοχών που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	16,11	8,45
Συνδεδεμένες ενισχύσεις	9	4,72
ΣΥΝΟΛΟ	190,69	100

Πηγή: Δεδομένα του Έργου PAPESHE

Στον πίνακα 4.4 παρουσιάζονται τα κύρια οικονομικά αποτελέσματα της «μέσης» εκμετάλλευσης του δείγματος. Προκύπτει ότι οι εισοδηματικές ενισχύσεις αποτελούν πολύ σημαντικό παράγοντα που διαμορφώνει τα οικονομικά αποτελέσματα, καθώς χωρίς αυτές, η εκμετάλλευση λειτουργεί με καθαρή ζημία 65,04€/προβατίνα, ενώ όταν αυτές υπολογίζονται (ακόμα και χωρίς τις συνδεδεμένες ενισχύσεις), η εκμετάλλευση λειτουργεί με καθαρό κέρδος 7,72€/προβατίνα. Σημειώνεται πως η διαφορά αυτή αντανακλάται και στα υπόλοιπα οικονομικά αποτελέσματα (ακαθάριστο κέρδος, γεωργικό εισόδημα), τα οποία εντούτοις, είναι θετικά και στις δύο περιπτώσεις. Συνεπώς, οι εισοδηματικές ενισχύσεις συμβάλλουν στη μακροπρόθεσμη επιβίωση της εκμετάλλευσης, η οποία, όμως, βραχυπρόθεσμα θα μπορούσε να επιβιώσει χωρίς αυτές. Θα πρέπει να τονιστεί, παρ' όλα αυτά, ότι η πρόσοδος εργασίας είναι αρνητική χωρίς τις εισοδηματικές ενισχύσεις, αλλά και με αυτές είναι χαμηλότερη από τον ελάχιστο μισθό του ανειδίκευτου εργάτη.

Πίνακας 4.4: Οικονομικά αποτελέσματα της «μέσης» εκμετάλλευσης του δείγματος

Οικονομικά αποτελέσματα «μέσης» εκμετάλλευσης δείγματος	Με εισοδηματικές ενισχύσεις* (€/προβατίνα)	Χωρίς εισοδηματικές ενισχύσεις (€/προβατίνα)
Δαπάνες παραγωγής	182,93	182,93
Κέρδος/Ζημία	7,72	-65,04
Πρόσοδος εργασίας	3,26	-0,69
Ακαθάριστο κέρδος	104,55	31,79
Γεωργικό εισόδημα	88,75	15,99

Πηγή: Δεδομένα του Έργου PAPESHE

* Δεν περιλαμβάνονται οι συνδεδεμένες ενισχύσεις

Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά μέσο όρο, οι παραπάνω εκμεταλλεύσεις εκτρέφουν 300 προβατίνες, επομένως το Γεωργικό Εισόδημα ανά εκμετάλλευση, συμπεριλαμβάνοντας τις εισοδηματικές ενισχύσεις, ανέρχεται σε 26.625 €, ενώ χωρίς αυτές διαμορφώνεται σε 4.797€. Για λόγους σύγκρισης πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η μέση επαγγελματική εκμετάλλευση της χώρας στην παραγωγική εξειδίκευση "αιγοπροβατοτροφία" είχε, την τριετία 2015-2017, Γεωργικό Εισόδημα με εισοδηματικές ενισχύσεις 19.666€ (Πηγή: Δίκτυο Γεωργικής Λογιστικής Πληροφόρησης). Επομένως, οι εκμεταλλεύσεις του δείγματος επιτυγχάνουν ένα πολύ σημαντικό οικονομικό αποτέλεσμα, συγκρινόμενες με την αντίστοιχη μέση εκμετάλλευση της χώρας, στην παραγωγική εξειδίκευση "αιγοπροβατοτροφία". Όπως φαίνεται όμως και από τα παραπάνω στοιχεία, το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται κυρίως στις επιδοτήσεις, αφού οι εισοδηματικές ενισχύσεις αντιπροσωπεύουν ένα πολύ υψηλό ποσοστό του Γεωργικού Εισοδήματος. Ως εκ τούτου, η βιωσιμότητά τους είναι επισφαλής και μπορεί να τεθεί σε διακινδύνευση με οποιαδήποτε αλλαγή του πλαισίου της αγροτικής πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η επίδραση της ΚΑΠ στις εκμεταλλεύσεις των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων αξιολογείται στην παρούσα μελέτη μέσω τριών παραμέτρων: την εξελικτική πορεία των πληθυσμών των φυλών και τη δυνατότητα συστηματικής παρακολούθησης αυτής από τους αρμόδιους φορείς, την προώθηση και διευκόλυνση της αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων των αυτόχθονων φυλών με σκοπό την οικονομική βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων και τον ρόλο της ασκούμενης πολιτικής στη διατήρησή τους.

Στατιστικά στοιχεία φυλών

Όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο 1, σύμφωνα με τα στοιχεία του συστήματος DAD-IS του FAO, στην Ελλάδα το ποσοστό καταγραφής των αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων ανέρχεται στο 63%, ποσοστό συγκριτικά ικανοποιητικό αλλά επί της ουσίας ελλιπές για την ασφαλή εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης των φυλών. Πόσες από τις 32 ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων, για τις οποίες βρέθηκε βιβλιογραφική αναφορά, υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα, έστω και σε μικρούς πληθυσμούς; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν είναι απλή:

- Στο ΠΔ 434/1995, το οποίο ισχύει έως σήμερα, αναφέρονται 26 αυτόχθονες φυλές προβάτων· κάποιες από αυτές δεν εντοπίζονται πουθενά στα επόμενα έτη και θεωρούνται πλέον εξαφανισμένες.
- Στο σύστημα DAD-IS του FAO βρίσκονται καταχωρισμένες 25 φυλές, με μια από αυτές να θεωρείται εξαφανισμένη και 3 ακόμη να χαρακτηρίζονται ως απροσδιόριστης κατάστασης. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι επομένως ότι από τις 32 αυτόχθονες φυλές, από το 1975 έως σήμερα, οι 11 έχουν εξαφανιστεί. Ταυτόχρονα, από τις 21 εναπομένουσες φυλές, ένα αρκετά υψηλό ποσοστό (60,87%) βρίσκεται σε κατάσταση ευαίσθητη, επισφαλή ή εξαφάνισης.
- Τα στοιχεία του επίσημου ιστότοπου του ΥπΑΑΤ αναφέρουν 17 από τις ανωτέρω αυτόχθονες φυλές προβάτων, μη συμπεριλαμβάνοντας τις φυλές Θράκης, Ορεινή Ηπείρου, Ρουμλουκίου και Άργους. Οι δύο πρώτες μάλιστα φυλές, σύμφωνα με τα στοιχεία του συστήματος DAD-IS του FAO, διαθέτουν σημαντικό πληθυσμό προβάτων.
- Φαίνεται πως επικρατεί ασάφεια όσον αφορά την τύχη ορισμένων φυλών, όπως οι Ανωγείων και Αστερουσίων, οι οποίες ενώ έως το έτος 1999 καταγράφουν σημαντικούς πληθυσμούς, καμία αναφορά δεν γίνεται στη συνέχεια για αυτές. Επίσης, η Κοκοβίτικη φυλή, ενώ εντοπίζονται αναφορές ύπαρξής της στην ορεινή Πελοπόννησο, δεν συμπεριλαμβάνεται στα προγράμματα διατήρησης και στα στοιχεία του DAD-IS του FAO και του ΥπΑΑΤ (kontovazaina.blogspot.gr, 2016).

- Στα δηλούμενα στοιχεία των ΕΑΕ 2017-2020 συμπεριλαμβάνονται 16 από τις απειλούμενες αυτόχθονες φυλές προβάτων που είναι επιλέξιμες στη δράση 10.1.9. Μια από αυτές, η φυλή Δράμας, δεν ανήκει στις φυλές που αναφέρονται στο σύστημα DAD-IS του FAO και στον ιστότοπο του ΥπΑΑΤ, ωστόσο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι κανένα ποίμνιο φυλής Δράμας δεν εντάχθηκε στο πρόγραμμα διατήρησης 10.1.9 του ΠΑΑ 2014-2020. Επίσης, η φυλή Καταφυγίου, η οποία θεωρείται εξαφανισμένη, εμφανίζεται στις ΕΑΕ 2019 και 2020 με δήλωση 2 μόνο κριών χωρίς καθόλου δήλωση προβατίνων. Τέλος, οι δηλούμενοι πληθυσμοί ορισμένων φυλών (πχ ορεινή Ηπείρου και Φλώρινας-Πελαγονίας) στις ΕΑΕ, παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση σε σχέση με τους πληθυσμούς των εντάξεων στη δράση 10.1.9 αλλά και του συστήματος DAD-IS του FAO, δείχνοντας την ανακολουθία των δηλούμενων στοιχείων στις ΕΑΕ.

Βάση για την απάντηση του ανωτέρω ερωτήματος αποτελεί, σε κάθε περίπτωση, η επίσημη καταγραφή στο σύστημα DAD-IS του FAO· ωστόσο οι αποκλίσεις των δεδομένων μεταξύ διαφορετικών σχετικών πηγών οδηγούν στην εξαγωγή του συμπεράσματος ότι η καταγραφή των πληθυσμών, όπως αυτή πραγματοποιείται στο πλαίσιο των προγραμμάτων διατήρησης γενετικών πόρων, δεν οδηγεί σε ξεκάθαρα και σαφή δεδομένα. Ο σχεδιασμός, επομένως, των εν λόγω προγραμμάτων πρέπει να συμπεριλάβει δράσεις ενοποίησης των σχετικών βάσεων δεδομένων της χώρας και καλύτερου συντονισμού των εμπλεκόμενων φορέων. Επιπλέον, το γεγονός ότι, όπως προαναφέρθηκε, 11 αυτόχθονες φυλές προβάτων έχουν ήδη εξαφανιστεί και το 60,87% των υφιστάμενων φυλών συνεχίζει να κινδυνεύει, αποδεικνύει ότι τα προγράμματα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών δεν επιδεικνύουν τη μέγιστη δυνατή επιτυχία. Παρατηρείται ότι οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές που, κατά τη διάρκεια εφαρμογής των προγραμμάτων διατήρησης, επικράτησαν αυξάνοντας τον πληθυσμό τους (Χίου, Φριζάρτα, Λέσβου) χαρακτηρίζονται από αυξημένη γαλακτοπαραγωγική ικανότητα· το γεγονός αυτό υπογραμμίζει τη σημασία που έχει η τελευταία ως κριτήριο επιλογής. Ωστόσο, υπάρχουν και φυλές, όπως η Καρύστου και η Σαρακατσάνικη, οι οποίες παρά τη χαμηλή γαλακτοπαραγωγή τους, εμφανίζουν σημαντική αύξηση των πληθυσμών τους. Αντίστροφα, οι φυλές Ζακύνθου, Άργους και Κύμης, παρά το ότι χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή γαλακτοπαραγωγή ανά προβατίνα, παρουσιάζουν δραματική πληθυσμιακή μείωση. Η παράμετρος της γαλακτοπαραγωγικής ικανότητας δεν είναι βέβαια το μοναδικό κριτήριο επιλογής· και άλλοι σημαντικοί παράγοντες ενδέχεται να επηρεάζουν τις προτιμήσεις των προβατοτρόφων. Ωστόσο, η γαλακτοπαραγωγή αποτελεί τη βασική παραγωγική κατεύθυνση των ελληνικών προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων, και υπό αυτή την έννοια, η προτίμηση ή μη των φυλών

βάσει αυτής, δίνει μια εικόνα για την κατεύθυνση και την επιτυχημένη στόχευση των προγραμμάτων διατήρησης.

Αυτόχθονες φυλές και οικονομική βιωσιμότητα

Όσον αφορά την επίδραση των αυτόχθονων φυλών στην οικονομική βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων, θα πρέπει καταρχάς να επισημανθεί ότι οι προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις στην Ελλάδα λειτουργούν ως επί το πλείστον χωρίς να επιφέρουν κέρδος στους κατόχους τους. Αυτό συμβαίνει τόσο στα εκτατικά, όσο και στα ημiekτατικά και εντατικά παραγωγικά συστήματα και οφείλεται στον συνδυασμό χαμηλών εσόδων και υψηλών παραγωγικών δαπανών. Η αύξηση της οικονομικής απόδοσης των εν λόγω εκμεταλλεύσεων πρέπει να επιδιώκεται με τη βελτίωση και των δύο αυτών παραμέτρων (Ζαραλής, 2019). οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές προβάτων δείχνουν ότι μπορούν να συμβάλλουν σε αυτό, αποτελώντας μια εξαιρετική επιλογή επένδυσης για τις προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις.

Συγκεκριμένα η μείωση των δαπανών μέσω των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων μπορεί να επιτευχθεί λόγω των κάτωθι ιδιοτήτων τους:

- Ανθεκτικότητα στις ζωνόσους: πρόληψη μείωσης παραγωγικότητας, μείωση κτηνιατρικών εξόδων και εξόδων θεραπευτικών παρεμβάσεων και κόστους αντικατάστασης ζώων.
- Εξαιρετική προσαρμογή και ανθεκτικότητα στις δύσκολες ή ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες του ελλαδικού χώρου.
- Μεγαλύτερη διάρκεια παραγωγικής ζωής σε σχέση με τις εισαγόμενες φυλές, μείωση κόστους αντικατάστασης.
- Άριστη κάλυψη των διατροφικών αναγκών λόγω της προσαρμογής στη μορφολογία και τη χλωρίδα των βοσκότοπων της περιοχής που διαβιούν, χωρίς απαίτηση χορήγησης μεγάλων ποσοτήτων ζωοτροφών.
- Χαμηλές απαιτήσεις σε σταβλικές υποδομές και κινητό και ακίνητο κεφάλαιο.

Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των εσόδων δύναται να πραγματοποιηθεί με την αξιοποίηση των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων μέσω της στοχευμένης προώθησης των προϊόντων τους στην αγορά. Πολλά μπορούν να βελτιωθούν προς αυτή την κατεύθυνση:

- Αξιοποίηση των τοπικών αγορών (niche markets) της ΕΕ αλλά και της έδρας των εκμεταλλεύσεων, που αναπτύσσουν την τάση να προτιμούν τα διαφοροποιημένα προϊόντα ζωικής προέλευσης ακόμα και όταν αυτά διατίθενται με αυξημένη τιμή συγκριτικά με τα προϊόντα μαζικής κατανάλωσης.

- Οικονομική ανταπόδοση της αξίας των προϊόντων αυτόχθονων φυλών στην αγορά τροφίμων αλλά και στη βιομηχανία γάλακτος.

Για παράδειγμα, η διατήρηση ποιμνίων με πρόβατα φυλής Κατσικά και Καλαρρύτερης φυλής, υπομένοντας το οικονομικό κόστος αυτής της επιλογής, δεν ανταμείβεται στην πράξη μέσω αναγνώρισης της αξίας τους. Αυτό θα βοηθούσε στον ισοσκελισμό της απώλειας εισοδήματος, εξαιτίας της χαμηλής παραγωγικότητας, μέσω της οικονομικής αναγνώρισης των ποιοτικών χαρακτηριστικών των προϊόντων στην αγορά τροφίμων (Ligda et al., 2013). Επίσης, η υψηλή περιεκτικότητα λίπους και πρωτεΐνης του γάλακτος των αυτόχθονων φυλών, η οποία ενισχύει την τυροκομική ικανότητά του και δεν απαντά στις υψιπαραγωγές εισαγόμενες φυλές, όχι μόνο δεν αναγνωρίζεται και δεν ανταμείβεται από τη βιομηχανία γάλακτος αλλά αντιθέτως αποτελεί μη επιθυμητό χαρακτηριστικό για τους προβατοτρόφους οι οποίοι θεωρούν ότι μειώνει την παραγόμενη ποσότητα γάλακτος και επομένως το εισόδημά τους (Ragkos & Abas, 2014).

- Μείωση κόστους μεταφοράς και μεσαζόντων.

- Πληροφόρηση του καταναλωτικού κοινού για την ποιότητα των τροφίμων που παράγονται από αυτόχθονες φυλές. Η ενημέρωση του καταναλωτή για την αγορά προϊόντων από σπάνιες φυλές συνεισφέρει στη διατήρησή τους.

- Προώθηση των προϊόντων ως λειτουργικών τροφίμων ευεργετικών για την υγεία.

- Τυποποίηση, βελτίωση παραγωγικότητας και σταθεροποίηση ποιότητας.

- Προώθηση των ΠΟΠ-ΠΓΕ ως προϊόντων που συνδέονται με τις αυτόχθονες φυλές προβάτων, με ταυτόχρονη αξιοποίηση νέων προτύπων σήμανσης ποιότητας και συγκεκριμένα αυτού της σύνδεσης φυλής - προϊόντος. Το τελευταίο αποτελεί ίσως το σημαντικότερο εργαλείο αξιοποίησης των φυλών και αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

Είναι σημαντικό, επιπλέον της οικονομικής αξιολόγησης, να δοθεί έμφαση και σε άλλες παραμέτρους των αυτόχθονων φυλών, ειδικά στις νότιες χώρες (Ayalew et al., 2003 & Mariye et al., 2009 όπως αναφέρεται από τους Lauvie et al, 2011) όπως η Ελλάδα, και να συνδεθούν οι δράσεις διατήρησης και αύξησης των πληθυσμών τους και με πρωτοβουλίες αξιοποίησής τους μέσω της ανάπτυξης (σύνδεση φυλής - προϊόντος ή φυλής – τοπίου /

εκτατικού συστήματος εκτροφής / δραστηριοτήτων). Έτσι, η αναγκαιότητα διατήρησης των αυτόχθονων φυλών αποκτά μια πιο ενδιαφέρουσα διάσταση για τους προβατοτρόφους: αποτελεί ένα τρόπο βελτίωσης της τοπικής ζωικής παραγωγής και της τοπικής ανάπτυξης. Ωστόσο, τροχοπέδη στην ενσωμάτωση των ανωτέρω στα προγράμματα διατήρησης αποτελεί αφενός το ότι η επιτυχία του εγχειρήματος προϋποθέτει την ύπαρξη ικανών πληθυσμών των φυλών, γεγονός που αποκλείει αυτόματα την προστασία των ολιγάριθμων υπό εξαφάνιση φυλών, και αφετέρου το ότι η γενετική διαχείριση συγκρούεται με την ανάγκη των εκμεταλλεύσεων για άμεσο κέρδος καθώς απαιτεί χρόνο για να επιφέρει απτά αποτελέσματα (Lauvie et al, 2011).

Ελάχιστες ενέργειες έχουν γίνει στην Ελλάδα ως προς τα ανωτέρω· ωστόσο, παραδείγματα αξιοποίησης της ιδιαίτερης αξίας των αυτόχθονων φυλών υπάρχουν, και αποδεικνύουν ότι η προβατοτροφία στην Ελλάδα θα πρέπει να εστιάσει πρωτίστως στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων. Έτσι, η εκτροφή προβάτων, υπό αυτή την προσέγγιση, μπορεί να αποτελέσει επιτυχημένο παράδειγμα αγροτικής επιχειρηματικότητας.

Ένα από αυτά τα παραδείγματα αποτελεί το «κονάκι Φασούλα» (υποκεφάλαιο 2.1.1) στο οποίο έως σήμερα συνεχίζουν να εκτρέφονται πρόβατα Καλαρρύτεκης φυλής· η εκμετάλλευση απαρτίζεται πλέον από πολύ μικρότερο αριθμό ζώων αλλά και εκτάσεων, διατηρείται ωστόσο η θερινή μετακίνηση στους Καλαρρύτες. Στο αγρόκτημα παράγονται βιολογικά προϊόντα όπως φέτα, γιαούρτι, τραχανάς και κρέας, με την ποιότητα που χαρακτηρίζει την Καλαρρύτεκη φυλή (Κονάκι Φασούλα, nd). Το 1998 σε διαγωνισμό γευσιγνωσίας που έλαβε χώρα στις Βρυξέλλες,²⁷ με τη συμμετοχή κρέατος αμνών από εννέα αυτόχθονες ευρωπαϊκές φυλές εννέα κρατών μελών της ΕΕ, το κρέας του αγροκτήματος «Κονάκι Φασούλα», που εκπροσώπησε την Καλαρρύτεκη φυλή, έλαβε την πρώτη θέση σε τρεις κατηγορίες οργανοληπτικών χαρακτηριστικών και συγκεκριμένα για τη γευστικότητα, την τρυφερότητα και την ευχυμότητά του (Στοϊλή, 2018).

Δεύτερο παράδειγμα αξιοποίησης μιας αυτόχθονης φυλής έχουν να αναδείξουν τα βουνά του Ασπροπόταμου Τρικάλων. Εκεί δραστηριοποιείται ένας προβατοτρόφος Καλαρρύτεκης φυλής, ο οποίος έχει σπουδάσει business και marketing στη Φινλανδία και την Ελβετία· ωστόσο, πριν μια δεκαετία επέστρεψε στα πάτρια εδάφη με σκοπό να ασκήσει το επάγγελμα του κτηνοτρόφου από άποψη, εφαρμόζοντας τα όσα είδε και έμαθε στο εξωτερικό. Ο ευφάνταστος συνδυασμός παραδοσιακής και σύγχρονης προσέγγισης κορυφώνεται με τη

---

²⁷ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος CAMAR με στόχο τη «βελτίωση της ποιότητας και της διακίνησης πρόβειου κρέατος που παράγεται σε δυσπρόσιτες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

δημιουργία λογαριασμού στο instagram (nikoskellas), παρά την έλλειψη ρεύματος και wi-fi στο αγρόκτημα, ο οποίος μάλιστα αριθμεί πάνω από 8.000 ακόλουθους. Η Καλαρρύτεκη φυλή και η ποιοτική αξία των προϊόντων της αναδεικνύεται μέσα από ενδιαφέρουσες αναρτήσεις και εντυπωσιακές φωτογραφίες που συνοδεύονται από hashtags όπως #mountainslife, #wayoflife, #kalaritiko. Δείγμα των φωτογραφιών που αναρτώνται και των hashtags που χρησιμοποιούνται απεικονίζονται στην εικόνα 5.1 (Κατσούδας, 2018).

Εικόνα 5.1: Ποίμνιο Καλαρρύτεκης φυλής με hashtags στο instagram
(<https://www.instagram.com/nikoskellas/>)

Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να αξιοποιηθεί και η έτερη φυλή του δείγματος της παρούσας μελέτης. Τόσο τα τυροκομικά προϊόντα όσο και το κρέας των προβάτων φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας θα ευνοούνταν ιδιαίτερα από την τυποποίηση και σήμανσή τους, καθώς αυτό θα αποτελούσε ένα ισχυρό όπλο διαφοροποίησής τους στην αγορά από ομοειδή προϊόντα χαμηλότερης ποιότητας και θα αναδείκνυε τη συμβολή των τοπικών αρωματικών φυτών και βοτάνων στην ποιοτική υπεροχή και μοναδικότητά τους.

Τα παραγόμενα τοπικά τυροκομικά προϊόντα χαρακτηρίζονται από την υψηλή ποιότητά τους· όμως η παραγόμενη ποσότητα γάλακτος που αποτελεί την πρώτη ύλη παραγωγής τους είναι περιορισμένη. Έτσι, η συνεργασία των κτηνοτρόφων με μικρές τοπικές τυροκομικές μονάδες και η διοχέτευση των προϊόντων στην τοπική αγορά καθώς και η καθετοποίηση των εκμεταλλεύσεων με τη δημιουργία μονάδων οικοτεχνίας, η λειτουργία των οποίων θα βασίζεται στην υψηλή ποιότητα της πρώτης ύλης και στις μεθόδους τοπικής παραδοσιακής τυροκόμησης, θα μπορούσε να συνεισφέρει στην αύξηση του εισοδήματος των

κτηνοτρόφων, μέσω της πώλησης των προϊόντων απευθείας στους καταναλωτές (Ζαραλής et al., 2019).

Επίσης, όπως αναλύθηκε στο υποκεφάλαιο 2.2.6, τα σφάγια των αμνών Φλώρινας-Πελαγονίας χαρακτηρίζονται από αναπτυγμένη μυϊκή μάζα. Η δυνατότητα διοχέτευσης βαρύτερων σφάγιων στην αγορά, χωρίς απώλεια των ποιοτικών χαρακτηριστικών τους, διευρύνει τόσο το καταναλωτικό κοινό στο οποίο απευθύνονται, όσο και τη χρονική διάρκεια εμπορίας μέσα στο έτος, με αποτέλεσμα την αύξηση του οικονομικού οφέλους για την εκτροφή (Christodoulou et al., 2007). Το γεγονός αυτό προσδίδει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στις εκμεταλλεύσεις προβάτων της φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας που μπορούν, επιπλέον των εσόδων από την πώληση ή τυροκόμηση του παραγόμενου γάλακτος, να βασιστούν οικονομικά σε σημαντικό βαθμό και στην παραγωγή κρέατος (Ζαραλής et al., 2019). Οι προοπτικές του ποιοτικού κρέατος της φυλής υπογραμμίζονται από τη δοκιμή αυτού από γνωστούς σεφ πολυτελών ξενοδοχείων στη Μεσσηνία και στη Θεσσαλονίκη, στους οποίους άφησε εξαιρετικές εντυπώσεις (Άμπας, 2020, όπως αναφέρεται από τον Λιάμη, 2020).

Επιδράσεις των μέτρων πολιτικής

Τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης δεν δείχνουν να συνδράμουν αποτελεσματικά στην επίτευξη των ανωτέρω. Για παράδειγμα το μέτρο 3.1 του ΠΑΑ 2014-2020 που αφορά στα συστήματα ποιότητας, μετά από σημαντική καθυστέρηση της προκήρυξής του, συμπεριλαμβάνει μόνο την επιδότηση των εν λόγω συστημάτων όταν αυτά αφορούν στη βιολογική παραγωγή, ενώ κανένα άλλο μέτρο αγροτικής ανάπτυξης δεν δείχνει να εστιάζει στην ενίσχυση της θέσης των προβατοτρόφων στην αγορά τροφίμων. Άλλωστε, όπως διαπιστώθηκε στο υποκεφάλαιο 3.4.3, το σύνολο σχεδόν του ποσού της πενταετίας 2016-2020 που διατίθεται από τον πυλώνα II στους ενταγμένους προβατοτρόφους της δράσης 10.1.9 προέρχεται από τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, την εξισωτική αποζημίωση και τη βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία. Με εξαίρεση την τελευταία, κανένα από τα μέτρα αυτά δεν σχετίζεται με τη βελτίωση της θέσης των προϊόντων στην αγορά τροφίμων. Επιπλέον, η γενικότερη πολιτική της ΚΑΠ, αλλά και η πολιτική τιμών της ΕΕ, στρέφουν τους κτηνοτρόφους προς την εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας και την ενασχόληση με τη γεωργία, ενώ για όσους συνεχίζουν να εκτρέφουν πρόβατα, τα κίνητρα που δίνονται σχετίζονται με την αύξηση της παραγωγής. Είναι ωστόσο ενθαρρυντικό το γεγονός, ότι όπως προκύπτει από την κατανομή των ενισχύσεων του πυλώνα I στους ενταγμένους προβατοτρόφους της δράσης 10.1.9, η εκτροφή προβάτων μάλλον αποτελεί την κύρια απασχόλησή τους, αφού οι

κυρίαρχες συνδεδεμένες ενισχύσεις (αιγοπρόβειου κρέατος και κτηνοτροφικών ψυχανθών) σχετίζονται με αυτή.

Από τη μελέτη του δείγματος προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τις διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ των προβατοτρόφων αλλά και των εκμεταλλεύσεών τους. Οι διαφορές αυτές οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις ίδιες τις φυλές· η φυλή Φλώρινας-Πελαγονίας είναι μια φυλή κατάλληλη για ημiekτατική εκμετάλλευση που αναδείχτηκε τα τελευταία χρόνια, ενώ η Καλαρρύτεκη φυλή είναι κατά βάση παραδοσιακή φυλή που ενδείκνυται για το μετακινούμενο σύστημα εκτροφής.

Οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας στην πλειοψηφία τους ξεκίνησαν να εκτρέφουν τη συγκεκριμένη φυλή μετά το έτος 2016· τα ποίμνιά τους είναι κατά μέσο όρο μικρότερα σε σχέση με της Καλαρρύτεκης φυλής, ωστόσο η γαλακτοπαραγωγική απόδοσή τους υπερέχει σημαντικά. Περίπου οι μισοί από αυτούς εκτρέφουν και άλλα είδη ζώων, γεγονός που σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να υπονοεί απουσία εξειδίκευσης της εκμετάλλευσης. Επίσης, δείχνουν να επενδύουν στην αύξηση του δυναμικού του ποιμνίου τους αλλά και του φυτικού τους κεφαλαίου το οποίο αποτελείται σε μεγάλο ποσοστό από καλλιεργούμενες εκτάσεις, κατά κύριο λόγο κτηνοτροφικά ψυχανθή και σιτηρά. Οι εν λόγω προβατοτρόφοι δείχνουν δηλαδή να εξαρτώνται και από την φυτική παραγωγή των εκμεταλλεύσεών τους.

Από την άλλη πλευρά οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτεκης φυλής φαίνεται να εκτρέφουν πρόβατα της φυλής τουλάχιστον από το έτος 2015. Τα ποίμνιά τους υπερέχουν ως προς το μέσο πλήθος προβάτων, χωρίς ωστόσο να αυξάνουν σε μέγεθος από το 2015 και μετά· παρ' όλα αυτά δεν επιδεικνύουν υψηλή γαλακτοπαραγωγή, ενώ δύο ποίμνια δεν παραδίδουν καθόλου γάλα. Λιγότεροι είναι οι προβατοτρόφοι που εκτρέφουν και άλλα είδη ζώων, ωστόσο η κατεύθυνση των εκμεταλλεύσεών τους φαίνεται να είναι κατά βάση κτηνοτροφική αφού στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι μετακινούμενοι και οι περισσότεροι από τους μισούς κατέχουν αποκλειστικά και μόνο βοσκοτοπικές εκτάσεις – δεν εξαρτώνται δηλαδή από τη φυτική παραγωγή. Ακόμα όμως και οι προβατοτρόφοι που ασχολούνται με τη φυτική παραγωγή καλλιεργούν λιγότερες εκτάσεις.

Όσον αφορά τις ενισχύσεις που λαμβάνουν, αυτές δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των δύο φυλών ακολουθώντας το μοτίβο που περιγράφηκε για το σύνολο των ενταγμένων προβατοτρόφων της δράσης 10.1.9. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αιτήματα που αφορούν στο πρόγραμμα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών. Τα εν λόγω αιτήματα παρουσιάζουν αύξηση στο τρέχον ΠΑΑ σε σχέση με το προηγούμενο, με τους μισούς προβατοτρόφους Καλαρρύτεκης φυλής να έχουν ήδη ενταχθεί στο πλαίσιο της δράσης 3.1

και τους περισσότερους προβατοτρόφους φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας να εντάσσονται για πρώτη φορά στη δράση 10.1.9. Τελικά, δύο ποίμνια φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας και ένα Καλαρρύτερης φυλής απεντάσσονται από το πρόγραμμα το 2021 με έναν από τους προβατοτρόφους να εγκαταλείπει εντελώς την προβατοτροφία.

Οι εντοπιζόμενες διαφορές των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης μεταξύ των δύο φυλών επιβεβαιώνουν τα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω· οι προβατοτρόφοι φυλής Φλώρινας-Πελαγονίας προβαίνουν σε αγορές δικαιωμάτων στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, στο πλαίσιο της επενδυτικής δραστηριότητας που επιδεικνύουν. Αντίθετα οι προβατοτρόφοι Καλαρρύτερης φυλής κατέχουν αμετάβλητο αριθμό δικαιωμάτων, με την αξία τους να μειώνεται σταδιακά εξαιτίας της εσωτερικής σύγκλισης. Οι τελευταίοι υπερέχουν στον αριθμό των κατεχόμενων δικαιωμάτων, μειονεκτούν όμως στη συνολική αξία τους. Το εύρος πάντως της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων, στα ίδια περίπου χαμηλά επίπεδα και για τις δύο φυλές, δεν μπορεί να θεωρηθεί καταλυτικό για την οικονομική ευρωστία των εκμεταλλεύσεων ή να αποτελέσει κίνητρο για την παραμονή στην τομέα της προβατοτροφίας.

Τα μέτρα διατήρησης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών του Πυλώνα II αντιστοιχούν σε χαμηλό σχετικά ποσοστό των συνολικών ενισχύσεων, ενώ γενικότερα τα μέτρα που Πυλώνα II έχουν χαμηλότερη επίδραση στην οικονομικότητα των εκμεταλλεύσεων (κυρίως όσων δεν έχουν ενταχθεί σε μέτρα βιολογικής παραγωγής). Έτσι, είναι συζητήσιμο εάν η ενίσχυση των αυτόχθονων φυλών - και γενικότερα τα μέτρα πολιτικής - έχει πραγματική συμβολή στην απόφαση των παραγωγών να διατηρήσουν τις φυλές αυτές. Όπως προέκυψε από την τεχνικοοικονομική ανάλυση, οι χαμηλές αποδόσεις σε γάλα αλλά και οι σχετικά χαμηλές τιμές των προϊόντων - ελλείψει κάποιας μορφής σχήματος πιστοποίησης - οδηγούν σε χαμηλά οικονομικά αποτελέσματα, τα οποία είναι αμφισβητήσιμο εάν αντισταθμίζονται από την προβλεπόμενη ενίσχυση. Η παρατήρηση αυτή αποτελεί ένα επιπλέον επιχείρημα σχετικό με την αναγκαιότητα δράσεων επιχειρηματικής φύσης, προσανατολισμένων στην αγορά, ώστε να ενισχυθεί ουσιαστικά η προσπάθεια διάσωσης και προστασίας των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών.

Βάσει της σύγκρισης των εκμεταλλεύσεων του δείγματος με την αντίστοιχη μέση εκμετάλλευση της χώρας στην παραγωγική εξειδίκευση "αιγοπροβατοτροφία" διαπιστώθηκε ότι οι πρώτες επιτυγχάνουν ένα πολύ σημαντικό οικονομικό αποτέλεσμα, το οποίο ωστόσο οφείλεται κυρίως στις επιδοτήσεις. Η εξάρτηση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων από τις επιδοτήσεις τις καθιστά ευάλωτες σε κάθε αλλαγή του πλαισίου της αγροτικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, οι εν λόγω εκμεταλλεύσεις πρέπει να εστιάσουν στην αύξηση του εισοδήματός τους από την αγορά, μεταξύ άλλων, και με προσπάθειες

ανάδειξης των μοναδικών χαρακτηριστικών της αυτόχθονης φυλής των προβάτων που εκτρέφουν.

Είναι γεγονός ότι η δυσχέρεια εφαρμογής των προγραμμάτων διατήρησης και γενετικής βελτίωσης οφείλεται εν πολλοίς στην απουσία σχεδιασμού βάσει των προτιμήσεων και των αναγκών των κτηνοτρόφων ως προς τα χαρακτηριστικά των φυλών που εκτρέφουν. Η προσέγγιση του εν λόγω σχεδιασμού «από τη βάση προς την κορυφή» έχει ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα όταν η διάθεση των προϊόντων πραγματοποιείται σε τοπικές αγορές, και οφείλει να ενισχυθεί από την ίδρυση κτηνοτροφικών φορέων που θα προάγουν την καινοτομία (Ragkos & Abas, 2014). Η διαφοροποίηση που περιγράφηκε στα χαρακτηριστικά των εκμεταλλεύσεων των υπό μελέτη φυλών αποδεικνύει περίτρανα ότι οι ανάγκες της κάθε φυλής, και του παραγωγικού συστήματος αυτής, είναι διαφορετικές και δεν δύνανται να καλυφθούν από προγράμματα διατήρησης με μη στοχευμένους όρους επιλεξιμότητας. Το ίδιο ισχύει για το σύνολο των συνδεδεμένων άμεσων ενισχύσεων και μέτρων αγροτικής ανάπτυξης, ειδικά όμως στην περίπτωση των προγραμμάτων διατήρησης, η ιδιαιτερότητα της εκάστοτε φυλής θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στο σχεδιασμό και την υλοποίησή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Argyriadou, A., Gelasakis, A., Banos, G., Arsenos, G. 2020. Genetic improvement of indigenous Greek sheep and goat breeds. *Journal of the Hellenic Veterinary Medical Society* 71(1): 2063-2072.
- Belibasaki, S., Sossidou, E., Gavojdian, D. 2012. Local Breeds: Can they be a Competitive Solution for Regional Development in the World of 'Globalization'? The Cases of Greek and Romanian Local Breeds. *Scientific Papers: Animal Science and Biotechnologies* 45(2): 278-284.
- Bissanti, G. 2021. Comisana. [online] Διαθέσιμο στο: <http://antropocene.it/en/2021/06/13/comisana/> [Ανάκτηση: 10/8/2021].
- Bokonyi, S. 1976. Development of early stock rearing in the near East. *Nature* 264: 19–23.
- Bramis, G., Arsenos, G., Psifidi, A., Banos, G. 2014. Genetic parameters of mastitis related traits in dairy sheep. In: Proceedings of the Annual Conference of the British Society of Animal Science, Nottingham, UK: 194.
- Canali G., Econogene Consortium 2006. Common agricultural policy reform and its effects on sheep and goat market and rare breeds conservation. *Small Ruminant Research* 62: 207–213.
- Christodoulou, V., Bampidis, V., Sossidou, E., Ambrosiadis, J. 2007. Evaluation of Florina (Pelagonia) sheep breed for growth and carcass traits. *Small Ruminant Research* 70: 239 – 247.
- Convention of Biological Diversity 2010. *The scope of agricultural biodiversity at: Decision V/5- Agricultural biological diversity: review of phase I of the programme of work and adoption of a multi-year work programme*. Fifth Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity, Nairobi, Kenya, 15 - 26 May 2000. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7147>.
- Danezis, G., Tsiplakou, E., Pappa, E., Pappas, A., Mavrommatis, A., Sotirakoglou, K., Georgiou, C., Zervas, G. 2020. Fatty acid profile and physicochemical properties of Greek protected designation of origin cheeses, implications for authentication. *European Food Research and Technology* 246: 1741–1753.
- Dover, J.W., Spencer, S., Collins, S., Hadjigeorgiou, I., Rescia, A. 2011. Grassland butterflies and low intensity farming in Europe. *Journal of Insect Conservation* 15: 129-137.
- Ekateriniadou, L., Panagiotidis, C., Terzis, A., Ploumi, K., Triantafyllidis, A., Deligiannidis, P., Triantaphyllidis, C., Sklaviadis, T. 2007b. Genotyping for PrP gene polymorphisms in rare Greek breeds of sheep. *Vet Rec* 160(6):194-195.
- European Association for Animal Production (EAAP) nd. *Report of the EAAP and its Working Group on Animal Genetic Resources (EAAP-WG-AGR)* [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.fao.org/3/a1250e/annexes/Reports%20from%20International%20Organization%20EAAP.pdf> [Ανάκτηση: 4/9/2021].

European Union 2020. *eAmbrosia: the EU geographical indications register*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/> [Ανάκτηση: 1/9/2021].

European Union 2021. CAP at a glance, Timeline. [online] Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en#Timeline [Ανάκτηση: 12/10/2021].

FAO, United Nations Environment Programme (UNEP) 1979. Declining breeds of mediterranean sheep. Conservation of Animal Genetic Resources Project No. FP/1108–76–02(833). [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.fao.org/3/X6508E/X6508E00.htm#TOC> [Ανάκτηση: 4/2/2021].

FAO - DAD-IS 2021. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.fao.org/dad-is/en/> [Ανάκτηση: 17/8/2021].

FAO 2021. *About FAO*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.fao.org/about/en/> [Ανάκτηση: 20/8/2021].

Fragkou, I.A., Dagleish, M.P., Papaioannou, N., Cripps, P.J., Boscós, C.M., Ververidis, H.N., Orfanou, D.C., Solomakos, N., Finlayson, J., Govaris, A., Kyriazakis, I., Fthenakis, G.C. 2010. The induction of lymphoid follicle like structures in the ovine teat duct following experimental infection with *Mannheimia haemolytica*. *Veterinary Journal* 184: 194–200.

Hadjigeorgiou, I. 2011. Past, present and future of pastoralism in Greece. Available online: <http://www.pastoralismjournal.com/content/1/1/24>.

Hadjigeorgiou, I. 2014. Sheep and goat farming and rural development in Greece. Conference Paper. *CANEPAL Conference: Celebrating Pastoral Life. Heritage and Economic Development*. Athens, 11-12 September 2014.

Hatziminaoglou, I. 2001. Sheep and goats in Greece and the world. Giahoudis, Giapoulis, Thessaloniki (in Greek): 240.

Iqbal, A., He, X., Yue, D., Liu, X., Memon, S., Xi, D., Deng, W. 2020. History of prion protein gene (PRNP) polymorphism in sheep and scientific findings. *Applied ecology and environmental research* 18(4): 5149-5173.

Karanikolas, P., Bourdaras, D., Kremmydas, D., Martinos, N. 2008. Support and protection of Greek Agriculture: inter-temporal developments and sectoral diversification. *South-Eastern Europe Journal of Economics* 2: 197-212.

Karanikolas, P., Martinos, N. 2012. Greek agriculture facing crisis: problems and prospects. Διαθέσιμο στο: <http://ardinrxi.gr/archives/3811>.

Kominakis, A., Nitter, G., Fewson, D., Rogdakis, E. 1997. Evaluation of the efficiency of alternative selection schemes and breeding objectives in dairy sheep of Greece. *Animal Science*. 64: 453–461.

Kominakis, A., Rogdakis, E., Koutsotolis, K. 1998. Genetic parameters for milk yield and litter size in Boutsico dairy sheep. *Canadian Journal of Animal Science* 78(4):525-532.

Kominakis, A., Rogdakakis, E. 2005. Rare indigenous sheep breeds of Greece. *Workshop of Save Foundation: Rare livestock breeds in Greece*. Athens, 2005. [online] Διαθέσιμο στο: http://www.agrobiodiversity.net/greece/pdf/Rare_indigenous_sheepbreeds.pdf [Ανάκτηση 21/11/2020].

Lauvie, A., Audiot, A., Couix, N., Casabianca, F., Brives, H., Verrier, E. 2011. Diversity of rare breed management programs: Between conservation and development. *Livestock Science* 140: 161-170.

Ligda, C., Altarayrah, J., Georgoudis, A., Econogene Consortium 2009. Genetic analysis of Greek sheep breeds using microsatellite markers for setting conservation priorities. *Small Ruminant Research* 83: 42-48.

Ligda, C., Zjalic, M. 2011. Conservation of animal genetic resources in Europe: overview of the policies, activities, funding and expected benefits of conservation activities. *Animal Genetic Resources* 49: 75-86.

Ligda, C., Sossidou, E., Tzouramani, I. 2013. Domestic Project: Challenges and strategies for the sustainable development of the pastoral and rangeland sheep and goat production systems in Ipeiros (Epirus) region in Greece. *Proceedings of the 10th International Symposium, Modern Trends in Livestock Production*, Belgrade, 2-4 October 2013.

Loukovitis, D., Siasiou, A., Mitsopoulos, I., Lymberopoulos, A., Laga, V., Chatziplis, D. 2016. Genetic diversity of Greek sheep breeds and transhumant populations utilizing microsatellite markers. *Small Ruminant Research* 136: 238-242.

Mathias, E., Mundy, P., and Köhler-Rollefson, I. 2010. Marketing products from local livestock breeds: an analysis of eight cases. *Animal Genetic Resources* 2010 (47): 59-71.

Nikoskellas - Instagram 2021. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.instagram.com/nikoskellas/> [Ανάκτηση: 27/9/2021].

PAPESHE 2019. Home, Gallery. [online] Διαθέσιμο στο: <http://papeshe.vet.auth.gr/>, <http://papeshe.vet.auth.gr/gallery-2/> [Ανάκτηση: 11/12/2020].

PAPESHE 2019. 1st Newsletter. [online] Διαθέσιμο στο: <http://papeshe.vet.auth.gr/wp-content/uploads/2020/10/Newsletter-1-PAPESHE-2.1.2.pdf> [Ανάκτηση: 11/12/2020].

PAPESHE 2020a. 2nd Newsletter. [online] Διαθέσιμο στο: <http://papeshe.vet.auth.gr/wp-content/uploads/2020/10/Newsletter-1-PAPESHE-2.1.2.pdf> [Ανάκτηση: 11/12/2020].

PAPESHE 2020b. 3rd Newsletter. [online] Διαθέσιμο στο: <http://papeshe.vet.auth.gr/wp-content/uploads/2020/10/Newsletter-1-PAPESHE-2.1.2.pdf> [Ανάκτηση: 11/12/2020].

Psifidi, A., Basdagianni, Z., Dovas, Cl., Arsenos, G., Sinapis, E., Papanastassopoulou, M., Banos, G. 2011. Characterization of the PRNP gene locus in Chios dairy sheep and its association with milk production and reproduction traits. *Animal Genetic Resources* 42(4): 406-414.

Radović, Č., Gogić, M., Radojković, D., Živković, V., Parunović, N., Stanojković, A., Savić, R. 2019. Agro Biodiversity and livestock farming: Autochthonous species and breeds in

Serbia. *Proceedings of the 12th International Symposium, Modern Trends in Livestock Production*, Belgrade, 9-11 October 2013.

Ragkos, A., Abas, Z. 2014. Using the choice experiment method in the design of breeding goals in dairy sheep. *Animal* (2015) 9(2): 208-217.

Ragkos, A., Koutouzidou, G., Christodoulou, C., Batzios, A. 2017. Which orientation for strategies and policies for local animal breeds? The role of ICT and novel technologies. *Proceedings of the 8th International Conference on Information and Communication Technologies in Agriculture, Food and Environment (HAICTA 2017)*, Chania, 21-24 September 2017.

Ragkos, A., Koutsou, S., Theodoridis, A., Manousidis, T., Lagka, V. 2018. Labor management strategies in facing the economic crisis. Evidence from Greek livestock farms. *New Medit*: 2018-2011.

Ragkos, A., Koutouzidou, G., Koutsou, S., Roustemis, D. 2019. A New Development Paradigm for Local Animal Breeds and the Role of Information and Communication Technologies. *Innovative Approaches and Applications for Sustainable Rural Development*: 3-21.

Ripoll-Bosch, R., Joy, M., Bernués, A. 2013. Role of self-sufficiency, productivity and diversification on the economic sustainability of farming systems with autochthonous sheep breeds in less favoured areas in Southern Europe. *Animal*, available on CJO 2013. <https://doi.org/10.1017/S1751731113000529>.

Roos, M.H. 1997. The role of drugs in the control of parasitic nematode infections: must we do without? *Parasitology* 114: 437-438.

Simms, E. 2000. Defining tolerance as a norm of reaction. *Evolutionary Ecology* 14: 563-570.

Simopoulos, A. 2002. The importance of the ratio of omega-6/omega-3 essential fatty acids. *Biomedicine Pharmacotherapy* 56(8): 365-379.

Spetsariasis, S., Koutsouli, P., Theodorou, G., Theodoropoulos, G., Bizelis, I. 2016. Allelic polymorphism of Ovar DRB1 exon2 gene and parasite resistance in two dairy sheep breeds. *International journal of Health, Animal science and Food safety* 3(1): 1-19.

Spilioti, M., Stachtariasis, S., Kominakis, A., Karanikolas, P., Tsiboukas, K. In press. Advancing the Value of Local Livestock Breeds: The Case of Greek Cheese Ladotyri Mytilinis. *Proceedings of the 9th International Conference on Information and Communication Technologies in Agriculture, Food and Environment (HAICTA 2020)*. Thessaloniki, 24-27 September 2020.

Stamatis, C., Giannoulis, T., Galliopoulou, E., Billinis, C., Mamouris, Z. 2017. Genetic analysis of melanocortin 1 receptor gene in endangered Greek sheep breeds. *Small Ruminant Research* 157: 54-56.

Tsiboukas, K. 1987. The forms of pastoral use of the Greek mountains: The example of Thessalie [Les formes d'utilisation pastorale de la montagne grecque: l'exemple de la Thessalie]. *Bulletin - Societe Languedocienne de Geographie* 21(3-4): 247-261.

Vafiadakis, T. 2013. Evaluation and development of Greek sheep and goat breeds. *Animal Science Review (Special Issue)* 39: 52-55.

Vasileiou, N., Gougoulis, D., Riggio, V., Ioannidi, K., Chatzopoulos, D., Mavrogianni, V., Petinaki, E., Fthenakis, G. 2018. Association of subclinical mastitis prevalence with sheep breeds in Greece. *Journal of Dairy Research* 85: 317–320.

Wikipedia 2021. Comisana. [online] Διαθέσιμο στο: <https://en.wikipedia.org/wiki/Comisana> [Ανάκτηση: 10/8/2021].

Wikipedia 2021. Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Ένωση, Κοινή Αγροτική Πολιτική. [online] Διαθέσιμα στα: https://el.wikipedia.org/wiki/Ευρωπαϊκή_Οικονομική_Κοινότητα, https://el.wikipedia.org/wiki/Ευρωπαϊκή_Ένωση, https://el.wikipedia.org/wiki/Κοινή_Αγροτική_Πολιτική, https://el.wikipedia.org/wiki/Ευρωπαϊκή_λογιστική_μονάδα [Ανάκτηση: 12/10/2021].

Zjalic, M., Rosati, A., Dimitriadou, A. and Murelli, E. 2010. Geographic indication of animal products and farm animal biodiversity – Case of twelve Northern and five Mediterranean Member States of the European Union. In: Proceedings of the XI Mediterranean symposium, Zadar, 2010.

Zuliani, A., Esbjerg, L., Grunert, K. G., Bovolenta, S. 2018. Animal Welfare and Mountain Products from Traditional Dairy Farms: How Do Consumers Perceive Complexity? *Animals* 8(11): 207.

Amanatidis, G. 2021. Βιοποικιλότητα, χρήση γης και δασοκομία. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>.

GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ 2013-2015. GAIAPedia. [online] Διαθέσιμο στο: http://www.gaiapedia.gr/gaiapedia/index.php/Φυλή_Ευδήλου_Ικαρίας, [http://www.gaiapedia.gr/gaiapedia/index.php/Φυλή_Ανωγείων_\(Ψηλορείτικη,_Μεταξόμαλη\)](http://www.gaiapedia.gr/gaiapedia/index.php/Φυλή_Ανωγείων_(Ψηλορείτικη,_Μεταξόμαλη)).

Google maps nd. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.google.com/maps> [Ανάκτηση: 2/11/2021].

Govgr, 2020. Καθορισμός πλαισίου εφαρμογής του μέτρου 21 «Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19». [online] Διαθέσιμο στο: <https://covid19.gov.gr/> [Ανάκτηση: 19/9/2021].

kontovazaina.blogspot.gr 2016. Κοκοβίτικο: Η παλιά τοπική και σπάνια φυλή προβάτων, σε Κοντοβάζαινα και Βούτση. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.arcadiaportal.gr/news/kokovitiko-i-palia-topiki-kai-spania-fyli-provaton-se-kontovazaina-kai-voytsi-vid> [Ανάκτηση: 8/11/2021].

Massot, A. 2021a. Η χρηματοδότηση της ΚΓΠ. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>.

Massot, A. 2021b. Πρώτος πυλώνας της ΚΓΠ: I - Η κοινή οργάνωση των αγορών (ΚΟΑ) γεωργικών προϊόντων. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>.

Massot, A. 2021c. Ο πρώτος πυλώνας της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ): II - Άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>.

Massot, A. 2021d. Η Κοινή Γεωργική Πολιτική σε αριθμούς. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>.

Nègre, F. 2021. Δεύτερος πυλώνας της ΚΓΠ: η πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>.

Απόφαση της Επιτροπής, (ΕΟΚ)256/1990, που καθορίζει τις μεθόδους ελέγχου των επιδόσεων και τις μεθόδους εκτίμησης της γενετικής αξίας των αναπαραγωγών αιγοειδών και προβατοειδών καθαρής φυλής. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Απόφαση του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (ΕΟΚ)626/1993, σχετικά με τη σύναψη της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Απόφαση Ένταξης πράξεων, υπ' αρ. 110/122385/17-11-2017(ΑΔΑ:ΩΔ8Ξ4653ΠΓ-ΟΕΖ), όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε, στο πλαίσιο της Δράσης 10.2.1 «Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία», του Υπομέτρου 10.2, Μέτρο 10 και της 87/10406/30-1-2017 πρόσκλησης με Κωδικό πρόσκλησης στο ΟΠΣΑΑ 10.2.1_1 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Βυζιώτης, Κ. 2013. *Παγκόσμιος Οργανισμός Τροφίμων & Γεωργίας (FAO)*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/agricultural-policy/koinotsxeseis/dienorgan/1235-fao> [Ανάκτηση: 20/8/2021].

Γεωργούδης, Α., Λίγδα, Χ., Καρκαβέλια, Ε., Κοτσαφτίκη, Α., Μιζέλη, Χ. 2011. Αυτόχθονες φυλές Αγροτικών Ζώων. Κατάλογος. Έκδοση 1^η, Ιανουάριος 2011. [online] Διαθέσιμο στο: http://212.205.18.22/journals/publications/aytoxthones_fyles.pdf [Ανάκτηση: 15/5/2021].

ΓΕΩΤΕΕ, Επιτροπή ΟΣΔΕ 2008. Έκθεση για τις εξελίξεις στο ΟΣΔΕ. Απόψεις – Παρατηρήσεις - Προτάσεις. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.geotee.gr/lnkfiles/20120101Ekthesi_OSDE.pdf [Ανάκτηση: 11/7/2021].

Γκαρσέν, Α. 2017. *Ελληνικές φυλές παραγωγικών ζώων. Προοπτικές ανάπτυξης σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον*. Παρουσίαση ημερίδας "Ελληνικές φυλές παραγωγικών ζώων - Η συμβολή τους στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας" στην 10η ΖΟΟΤΕΧΝΙΑ. Θεσσαλονίκη, 2 Φεβρουαρίου 2017. [online] Διαθέσιμο στο: http://www.nagref.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1216:fyles-zvvn-zootechnia-elgo&catid=158&Itemid=1218 [Ανάκτηση: 17/3/2021].

Γκουγκουλής, Δ. nd. *Ταξινόμηση, προέλευση και ονοματολογία των προβάτων*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://archive.eclass.uth.gr/> [Ανάκτηση: 20/8/2021].

Δίκτυο Γεωργικής Λογιστικής Πληροφόρησης 2021. Στοιχεία τριετίας 2015-2017 Γεωργικού Εισοδήματος με εισοδηματικές ενισχύσεις της μέσης επαγγελματικής εκμετάλλευσης της χώρας στην παραγωγική εξειδίκευση "αγοπροβατοτροφία".

Εγκύκλιος - εγχειρίδιο διαδικασιών υπ' αρ. 84886/29-5-2009 περί ΟΣΔΕ2009, σχετικά με την εφαρμογή του καθεστώτος της ενιαίας ενίσχυσης και λοιπών καθεστώτων & μέτρων στήριξης στα πλαίσια των Καν.(ΕΚ) 73/2009 & 1405/06. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.opekepe.gr/el/opekepe-organisation-gr/opekepe-file-library-gr/2997-egkyklios-oloklhrwmenou-systhmatos-84886-2009>.

Εγκύκλιος - εγχειρίδιο διαδικασιών υπ' αρ. 32314/18.03.2014(ΑΔΑ:ΒΙΞΟ46ΨΧΞΧ-3ΟΗ) περί ΟΣΔΕ2014, σχετικά με την εφαρμογή του καθεστώτος της ενιαίας ενίσχυσης και λοιπών καθεστώτων & μέτρων στήριξης στα πλαίσια των Καν.(ΕΚ) 73/2009 & 1405/06. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Εγκύκλιος υπ' αρ. 28811/08.05.2020(ΑΔΑ:ΨΒ6346ΨΧΞΧ-4ΤΙ), περί διαδικασιών χορήγησης ενισχύσεων βάσει ΟΣΔΕ2020. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Εγκύκλιος υπ' αρ. 33077/28-05-2020 (ΑΔΑ: ΩΨΕΦ46ΨΧΞΧ-ΚΣΣ), για τις λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των συνδεδεμένων ενισχύσεων, της ειδικής καλλιεργητικής ενίσχυσης για το βαμβάκι και των μέτρων μικρών νησιών αιγαίου πελάγους έτους 2020, στο πλαίσιο των Καν.(ΕΕ) 1307/2013 & 229/2013, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

ΕΛΓΑ 2021. Χρήσιμες πληροφορίες, Ενιαία Δήλωση Καλλιέργειας/Εκτροφής. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.elga.gr/>.

Έργο PAPESHE 2019. Συλλογή στοιχείων μέσω προσωπικών συνεντεύξεων προβατοτρόφων.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2011. Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020. Στόχος 3. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/> [Ανάκτηση: 10/10/2021].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: «Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030. Επαναφορά της φύσης στη ζωή μας». *Παράγραφος 2.2.2.* [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/> [Ανάκτηση: 10/10/2021].

Ζαραλής, Κ., Βουράκη, Σ., Θεοδωρίδης, Α., Κοτσάμπαση, Β., Λυμπερόπουλος, Α., Ράγκος, Α. 2019. Πρακτικός Οδηγός Βέλτιστης Διαχείρισης Εκτροφών Προβάτου Φλωρίνης (Πελαγονίας). *Παραδοτέο D.5.1.4 του έργου PAPESHE στο πλαίσιο του INTERREG IPA Cross Border Cooperation Programme "Greece - Republic of North Macedonia 2014-2020"*.

Καν.(ΕΟΚ)25/1962, περί της χρηματοδότησης της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής: *Σκεπτικό, άρθρα 1, 8.* [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)804/1968, περί κοινής οργάνωσης αγοράς στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων: *Σκεπτικό.* [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)729/1970, περί της χρηματοδότησης της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής: *Άρθρο 1*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)1837/1980, περί κοινής οργάνωσης αγοράς στον τομέα του πρόβειου και αίγιου κρέατος. *Σκεπτικό*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)1898/1987, σχετικά με την προστασία της ονομασίας του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων κατά τη διάθεσή τους στο εμπόριο: *Σκεπτικό*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)2078/1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)3508/1992, για τη θέσπιση ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου σχετικά με ορισμένα καθεστώτα κοινοτικών ενισχύσεων. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΟΚ)2019/1993, για τη θέσπιση ειδικών μέτρων για ορισμένα γεωργικά προϊόντα προς όφελος των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους. *Σκεπτικό*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1467/1994, για τη διατήρηση, το χαρακτηριστικό, τη συλλογή και τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων στη γεωργία. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1257/1999, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών: *Άρθρα 23 και 24, Παράρτημα Ι*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1258/1999, περί χρηματοδότησης της κοινής γεωργικής πολιτικής: *Άρθρο 1*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1750/1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του Καν.(ΕΚ)1257/1999 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΠΕ: *Άρθρο 13, Παράρτημα*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)445/2002, περί λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του Καν.(ΕΚ)1257/1999 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΠΕ. *Παραρτήματα Ι, ΙΙ*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1829/2002, για την τροποποίηση του παραρτήματος του Καν.(ΕΚ)1107/1996 όσον αφορά την ονομασία «φέτα». [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)853/2004, για τον καθορισμό ειδικών κανόνων υγιεινής για τα τρόφιμα ζωικής προέλευσης. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)870/2004, σχετικά με τη θέσπιση κοινοτικού προγράμματος για τη διατήρηση, τον χαρακτηρισμό, τη συλλογή και τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων στη γεωργία και για την κατάργηση του Καν.(ΕΚ)1467/1994. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1290/2005, για τη χρηματοδότηση της κοινής γεωργικής πολιτικής: *Άρθρα 2,3,4*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1698/2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ): *Άρθρα 4, 11, 15, 16^α, 39, Παραρτήματα I, II*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1974/2006, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του Καν.(ΕΚ)1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΑΑ. *Σκεπτικό 24, Άρθρο 28, Παραρτήματα IV,V*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΚ)1234/2007, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των γεωργικών αγορών και ειδικών διατάξεων για ορισμένα γεωργικά προϊόντα («Ενιαίος Κανονισμός ΚΟΑ»): *Άρθρα 6,44,54,141,162,186*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)229/2013, σχετικά με τον καθορισμό ειδικών μέτρων για τη γεωργία στα μικρά νησιά του Αιγαίου και για την κατάργηση του Καν.(ΕΚ)1405/2006. *Κεφάλαιο I*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)1305/2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΑΑ και την κατάργηση του Καν.(ΕΚ)1698/2005. *Άρθρα 4, 5, 7*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)1306/2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της ΚΓΠ και την κατάργηση των Καν.(ΕΟΚ)352/1978, (ΕΚ)165/1994, (ΕΚ)2799/1998, (ΕΚ)814/2000, (ΕΚ)1290/2005 και (ΕΚ)485/2008. *Άρθρα 3, 4, 5, Τίτλος IV, Παράρτημα II*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)1307/2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του Καν.(ΕΚ)637/2008 και του Καν.(ΕΚ)73/2009. *Τμήμα 1 & 5 κεφαλαίου 1 τίτλου III, Τίτλος IV,V, Άρθρα 43,44,50*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)1308/2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ)922/1972, (ΕΟΚ)234/1979, (ΕΚ)1037/2001 και (ΕΚ)1234/2007. *Άρθρα 150,182,196,220*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)807/2014, για τη συμπλήρωση του Καν.(ΕΕ)1305/2013 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΑΑ και για τη θέσπιση μεταβατικών διατάξεων. *Άρθρα 7, 8*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)1853/2015, για τη χορήγηση προσωρινής έκτακτης ενίσχυσης στους παραγωγούς στους τομείς της κτηνοτροφίας. *Σκεπτικό*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)1012/2016, σχετικά με τους ζωοτεχνικούς και γενεαλογικούς όρους για την αναπαραγωγή, το εμπόριο και την είσοδο στην Ένωση καθαρόαιμων ζώων αναπαραγωγής, υβριδικών χοίρων αναπαραγωγής και του αναπαραγωγικού υλικού τους και για την τροποποίηση του Καν.(ΕΕ)652/2014, καθώς και των οδηγιών 89/608/ΕΟΚ και 90/425/ΕΟΚ, και για την κατάργηση ορισμένων πράξεων στον τομέα της αναπαραγωγής ζώων («κανονισμός για την αναπαραγωγή ζώων»). *Άρθρα 1, 2, 8, 29, 38*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)602/2020, για την τροποποίηση του εκτελεστικού Καν.(ΕΕ)717/2017 όσον αφορά τα υποδείγματα ζωοτεχνικών πιστοποιητικών για τα ζώα αναπαραγωγής και το αναπαραγωγικό υλικό τους. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Καν.(ΕΕ)2220/2020, σχετικά με τη θέσπιση ορισμένων μεταβατικών διατάξεων για τη στήριξη από το ΕΓΤΑΑ και από το ΕΓΤΕ τα έτη 2021 και 2022 και για την τροποποίηση των Καν.(ΕΕ)1305/2013,1306/2013 και 1307/2013 όσον αφορά τους πόρους και την εφαρμογή τους τα έτη 2021 και 2022 και του Καν.(ΕΕ)1308/2013 όσον αφορά τους πόρους και την κατανομή αυτής της στήριξης τα έτη 2021 και 2022. *Κεφάλαια I & II*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

Κατσαούνης, Ν. 1994. Διάρθρωση και σημασία της προβατοτροφίας, Ταξινόμηση, προέλευση και ονοματολογία, Παραγωγικές ιδιότητες, Φυλές. Στο: *Προβατοτροφία*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη ΑΕ. Κεφάλαια Α, Β, Δ, Ε.

Κατσούδας, Α. 2018. Το απίθανο Instagram ενός Έλληνα βοσκού. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/now/greece/apithano-instagram-enos-ellina-boskoy> [Ανάκτηση: 24/9/2021].

ΚΖΓΠ Αθηνών 2011-2017. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.kgbzath.gr/> [Ανάκτηση: 30/9/2021].

Κορινάκης, Α. 2021. *Η σημασία των ντόπιων ζωικών φυλών στην ανάπτυξη των Κυκλάδων*. Παρουσίαση εκπαιδευτικού webinar "Ανάδειξη και αξιοποίηση του αγροδιατροφικού πλούτου των Κυκλάδων". Επιμελητήριο Κυκλάδων, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 21 Απριλίου 2021.

Κονάκι Φασούλα nd. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.konakifasoula.com/> [Ανάκτηση: 8/2/2021].

Κοτσαφτική, Α. 2011. Σχήμα γενετικής διαχείρισης και βελτίωσης φυλών προβάτων με μικρό πληθυσμό – εφαρμογή στη φυλή Κατσικά. Μεταπτυχιακή μελέτη. Σχολή Γεωτεχνικών Επιστημών, τμήμα Γεωπονίας ΑΠΘ.

Κουτσούλη, Π., Ρογδάκης, Ε. 2002. Γενετική δομή των ελληνικών φυλών προβάτων: ΙΙΙ. Γενετική Παραλλακτικότητα εντός και μεταξύ των φυλών. *Επιθεώρηση Ζωοτεχνικής Επιστήμης* 30: 29-44.

ΚΥΑ 283937/5366/489(ΦΕΚ1249/2002Β'), περί ολοκληρωμένου προγράμματος υπηρεσιών στήριξης των κτηνοτρόφων της Ελληνικής υπαίθρου για την παραγωγή και χρησιμοποίηση του κατάλληλου για την κάθε περιοχή ζωικού αναπαραγωγικού κεφαλαίου στο πλαίσιο του μέτρου 5.1 του ΕΠ «Αγροτική ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της υπαίθρου 2000-2006». [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 611/133477(ΦΕΚ578/2005Β'), περί τροποποίησης της 125768 (ΦΕΚ306/2004Β') ΚΥΑ για την εφαρμογή του μέτρου 3.7 «Πρόγραμμα Απειλούμενων με εγκατάλειψη Φυλών Αγροτικών Ζώων». [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 292464(ΦΕΚ1122/2005Β'), περί συμπληρωματικών διοικητικών μέτρων εφαρμογής και υπολογισμού του αριθμού και της αξίας των δικαιωμάτων στους δικαιούχους της ενιαίας ενίσχυσης σε εφαρμογή των κανονισμών (ΕΚ) 1782/2003 του Συμβουλίου και 795/2004 της Επιτροπής. *Άρθρα 5 & 7*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 320679(ΦΕΚ1613/2005Β'), περί εφαρμογής του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 υπέρ των γεωργών που εκτρέφουν προβατίνες και αίγες. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 296104(ΦΕΚ1414/2006Β'), περί τροποποίησης της 320679(ΦΕΚ1613/2005Β')ΚΥΑ για την εφαρμογή του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 υπέρ των γεωργών που εκτρέφουν προβατίνες και αίγες. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 282613(ΦΕΚ445/2008Β'), περί 2ης συμπλήρωσης-τροποποίησης της 320680(ΦΕΚ1606/2005Β')ΚΥΑ «Λεπτομέρειες εφαρμογής στον τομέα των ενισχύσεων βόειου κρέατος του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 του Συμβουλίου». [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 324132(ΦΕΚ1900/2008Β'), περί καθορισμού πλαισίου εφαρμογής της Δράσης 3.4, Μέτρο 2.1.4 του Άξονα 2, του ΠΑΑ 2007–2013 για τη Διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 239591(ΦΕΚ2204/2009Β'), περί γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων στο πλαίσιο ορισμένων δράσεων του μέτρου 2.1.4 του ΠΑΑ 2007-2013. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 262345(ΦΕΚ323/2010Β'), περί συμπληρωματικών μέτρων εφαρμογής των μέτρων ειδικής στήριξης σε εκτέλεση του άρθρου 68 του Κανονισμού (ΕΚ)73/2009 του Συμβουλίου και του Κανονισμού 1120/2009 της Επιτροπής. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 262346(ΦΕΚ325/2010Β'), περί συμπληρωματικών διοικητικών μέτρων και διαδικασιών εφαρμογής του καθεστώτος ενιαίας ενίσχυσης, με βάση τους Καν.(ΕΚ) 73/2009 και 1120/2009. *Άρθρα 5 & 24*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΚΥΑ 079833(ΦΕΚ2366/2011Β'), περί γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων στο πλαίσιο ορισμένων δράσεων του μέτρου 2.1.4 του ΠΑΑ 2007-2013. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

Λεβεντάκη, Α. 2012. Αποτίμηση της εφαρμογής των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων του εγγράφου προγραμματισμού αγροτικής ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) της περιόδου 2000-2006. Μεταπτυχιακή μελέτη. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λιάμης, Λ. 2020. Διακεκριμένοι σεφ υποκλίνονται στο κρέας του προβάτου Φλώρινας-Πελαγονίας. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.agronews.gr/ekmetaleuseis/aigoprovatotrofia/182273/diakekrimenoi-sef-upoklinodai-sto-kreas-tou-provatos-florinas-pelagonias/> [Ανάκτηση: 31/3/2021].

Μπέλλος, Γ., Παππάς, Δ. 2011. Η συμβολή των Κέντρων Γενετικής Βελτίωσης Ζώων στη στήριξη και ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. *Γεωργία - Κτηνοτροφία* 8: 58-70.

Νομοθετικό διάταγμα 185(ΦΕΚ262/1973Α'), περί μέτρων βελτίωσης της κτηνοτροφίας. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

Νόμος 1845(ΦΕΚ102/1989Α'), περί ανάπτυξης και αξιοποίησης της αγροτικής έρευνας και τεχνολογίας – Δασοπροστασία και άλλες διατάξεις. *Άρθρο 32*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

Νόμος 2538(ΦΕΚ242/1997Α'), περί τροποποίησης της κείμενης νομοθεσίας για τα γεωργικά και κτηνιατρικά φάρμακα, ρύθμισης χρεών συνεταιριστικών οργανώσεων και άλλων διατάξεων. Άρθρο 33. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

Οδηγία (ΕΟΚ)361/1989, που αφορά στα αιγοειδή και προβατοειδή αναπαραγωγής καθαρής φυλής. [online] Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/>.

ΟΠΕΚΕΠΕ ΟΠΣΑΑ - Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Αγροτικής Ανάπτυξης 2021.

ΟΠΕΚΕΠΕ ΟΠΣΕΑΕ - Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Ενιαίας Αίτησης Ενίσχυσης 2021.

ΟΠΕΚΕΠΕ 2021. Συγκεντρωτικά Στοιχεία Ενιαίων Αιτήσεων Εκμετάλλευσης. [online] Διαθέσιμο στο: <http://aggregate.opekepe.gr/> [Ανάκτηση: 21/8/2021].

ΠΑΑ 2014-2020 - 8^η τροποποίηση 2021. Πίνακας Μ10_27 (σελ. 724). [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.agrotikianaptixi.gr/> [Ανάκτηση: 16/8/2021].

Πανελλήνια Ένωση Εκτροφών Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων nd. [online] Διαθέσιμο στο: <https://hellenicrarebreeds.gr/> [Ανάκτηση: 15/3/2021].

Παπαδασκαλόπουλος, Α., Χριστοφάκης, Μ. 2016. Η εμφάνιση και καθιέρωση του περιφερειακού προγραμματισμού, Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα 1986-92. Στο: *Περιφερειακός προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. Κεφάλαια 3.1, 3.2.2.3.

Παππάς, Β., Τριβιζάκη, Σ., Μπιζέλης, Ι., Μεταλληνός, Ν. 2016. Εντοπισμός τριών φυλών προβάτων χαμένων από δεκαετίες. *Τα νέα της Αμάλθειας* 15. [online] Διαθέσιμο στο: http://www.amalthia.org/images/amaltheia_news/gr/15/AmaltheiaNea15.pdf.

Παππάς, Δ. 2019. *Η διατήρηση των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων στο πλαίσιο των δράσεων του ΠΑΑ*. Παρουσίαση στην 11^η ΖΟΟΤΕΧΝΙΑ. Θεσσαλονίκη, 31 Ιανουαρίου – 3 Φεβρουαρίου 2019. [online] Διαθέσιμο στο: https://ead.gr/wp-content/uploads/2019/02/2_2_2019-Δράσεις-ΠΑΑ-2014-2020-για-τη-διατήρηση-απειλούμενων-αυτοχθόνων-φυλών_ΥΠΙΑΑΤ_Δ-Παππάς.pdf [Ανάκτηση: 28/8/2021].

Περιγραφή του Μέτρου 2.1.4 nd. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.opekepe.gr/images/olddata/files/Περιγραφή_του_Μέτρου_214.doc [Ανάκτηση: 28/10/2020].

Πιλάβιος, Γ. 1894. Συγγραφείς και συγγραφαί περί κτηνιατρικής, Περί εξασκήσεως της κτηνιατρικής και περί ιππιάτρων και κτηνιάτρων, Γενικά επί της καθόλου νοσολογίας των ζώων – Πρόβατον και Αιξ, Λοιμώδεις και κολλητικά των ζώων νόσοι. Στο: *Η κτηνιατρική παρά τοις αρχαίοις Έλλησι (τα σωζόμενα εν τη αρχαία ελληνική φιλολογία)*. Αθήνα: Εκδόσεις της Ελληνικής Κτηνιατρικής Εταιρείας. Τυπογραφείο Κολларάκη & Τριανταφύλλου. Εισαγωγή: Κεφάλαια Β, Γ, Δγ', Μέρος τέταρτο: Εισαγωγή.

Πρόγραμμα στήριξης των μικρών νησιών του Αιγαίου πελάγους (ΜΝΑ) σύμφωνα με τον Καν.(ΕΚ)229/2013 2016. Υποκεφάλαιο 3.9. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.minagric.gr/> [Ανάκτηση: 17/9/2021].

Πρόγραμμα Terra Lemnia 2018-2021. [online] Διαθέσιμο στο: <https://terra-lemnia.net/project/> [Ανάκτηση: 28/10/2020].

Προεδρικό Διάταγμα 434(ΦΕΚ 248/1995Α'), περί μέτρων για τη διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων φυλών των αγροτικών ζώων. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

Πρόσκληση 87/10406/30-1-2017(ΑΔΑ:Ω4254653ΠΓ-ΘΤ6), για την υποβολή προτάσεων στο ΠΑΑ 2014–2020. Δράση 10.2.1 «Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία». [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Πρόσκληση 194/25189/6-3-2017(ΑΔΑ:6ΗΜ74653ΠΓ-NBP), περί τροποποίησης της 87/10406/30-1-2017(ΑΔΑ:Ω4254653ΠΓ-ΘΤ6) πρόσκλησης για την υποβολή προτάσεων στο ΠΑΑ 2014–2020. Δράση 10.2.1 «Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία». [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Πρόσκληση 1005/25729/5-3-2012(ΑΔΑ:Β44ΓΒ-2ΩΧ), περί συμμετοχής ενδιαφερόμενων στη δράση 3.1 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων», του μέτρου 2.1.4 «Γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις» του ΠΑΑ 2007–2013. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Πρόσκληση 922/87058/19-6-2018(ΑΔΑ:ΩΡΟΥ4653ΠΓ-6Ω3), περί υποβολής αιτημάτων στήριξης στο πλαίσιο εφαρμογής της δράσης 10.1.9 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων», του υπομέτρου 10.1, του μέτρου 10, του ΠΑΑ 2014–2020. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Πρόσκληση 618/72071/5-4-2019(ΑΔΑ:6Δ984653ΠΓ-ZI5), περί υποβολής αιτημάτων στήριξης στο πλαίσιο εφαρμογής της δράσης 10.1.9 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων», του υπομέτρου 10.1, του μέτρου 10, του ΠΑΑ 2014–2020. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Πρόσκληση 5660/3-11-2020(ΑΔΑ6Φ5Ω4653ΠΓ-9ΣΡ), περί υποβολής αιτημάτων στήριξης στο πλαίσιο εφαρμογής του υπομέτρου 3.1 «Στήριξη για νέες συμμετοχές σε συστήματα ποιότητας» του μέτρου 3: «Συστήματα ποιότητας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων», του ΠΑΑ 2014–2020. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

Σπετσαριάς, Σ. 2013. Παραλλακτικότητα του γονιδίου DRB1 σε ελληνικές φυλές προβάτων και συσχετισμός των αλληλόμορφων του με παρασιτολογικές και παραγωγικές παραμέτρους. Διδακτορική διατριβή. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Στοιΐλη, Μ. 2018. Καλαρρύτικο πρόβατο: ένα στοίχημα της ποιοτικής κτηνοτροφίας. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/05/10/gefsignostis/kalarrytiko-probato-ena-stoixima-tis-poiotikis-ktinotrofias/> [Ανάκτηση: 8/2/2021].

Συγγελάκη, Μ. 2017. Μεταλλάξεις του υποδοχέα 1 της μελανοκορτίνης (MC1R) σε αυτόχθονες φυλές προβάτων. Πτυχιακή μελέτη. Σχολή Επιστημών Υγείας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ταρσάνη, Ε., Κομινάκης, Α., Χατζηγεωργίου, Ι. 2020. Γενετική ποικιλότητα και δομή του πληθυσμού προβάτων των νησιών της Λήμνου, της Λέσβου και του Αγ. Ευστράτιου. [online] Διαθέσιμο στο: <https://terra-lemnia.net/wp-content/uploads/2020/10/Terra-Lemnia-Local-Breeds-GR.pdf> [Ανάκτηση: 28/10/2020].

ΥΑ 268596/596(ΦΕΚ537/1978Β'), περί τροποποίησης αποφάσεως καθορισμού προϋποθέσεων όρων εφαρμογής του προγράμματος ελέγχου αποδόσεων ζώων αναπαραγωγής. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ (261270(ΦΕΚ224/1991Β'), περί αναπαραγωγικών βοοειδών, χοιροειδών, προβατοειδών και αιγοειδών καθαρής φυλής και σπέρματος, ωαρίων και εμβρύων αυτών. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 340194(ΦΕΚ339/1992Β'), περί αναγνώρισης φορέων που καταρτίζουν ή/και τηρούν γενεαλογικά βιβλία αιγοπροβάτων αναπαραγωγής καθαρής φυλής, καταρτίζουν ή/και εφαρμόζουν προγράμματα γενετικής βελτίωσης αιγοπροβάτων, διάσωσης και διατήρησης σπάνιων φυλών. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 98182/2265(ΦΕΚ1088/2001Β'), περί εφαρμογής του προγράμματος «Διατήρηση Αυτόχθονων Σπάνιων Φυλών Αγροτικών Ζώων» του αγροπεριβαλλοντικού Μέτρου του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) 2000-2006 Καν.(ΕΚ)1257/1999. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 97525/3101(ΦΕΚ1099/2002Β'), περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της 98182/2265(ΦΕΚ1088/2001Β')ΥΑ [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 126367(ΦΕΚ484/2004Β'), περί καθορισμού λεπτομερειών εφαρμογής της 125768(ΦΕΚ306/2004Β')ΚΥΑ για την εφαρμογή του μέτρου 3.7 «Πρόγραμμα Απειλούμενων με εγκατάλειψη Φυλών Αγροτικών Ζώων». [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 137205(ΦΕΚ1228/2005Β'), περί τροποποίησης της 126367(ΦΕΚ484/2004Β')ΥΑ. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 256601(ΦΕΚ197/2006Β'), περί λεπτομερειών εφαρμογής της υπ' αρ. 320680(ΦΕΚ1606/2005Β')ΚΥΑ «Λεπτομέρειες εφαρμογής στον τομέα των ενισχύσεων βόειου κρέατος του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 του Συμβουλίου» [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 219534(ΦΕΚ1274/2006Β'), περί διευκρινήσεων που αφορούν στην εφαρμογή των μέτρων 3.2 «Βιολογική Κτηνοτροφία», 3.4 «Εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας» και 3.7 «Απειλούμενες με εγκατάλειψη φυλές αγροτικών ζώων» του Άξονα 3 «Γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα». [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 319354(ΦΕΚ1606/2006Β'), περί λεπτομερειών εφαρμογής της 320679(ΦΕΚ1613/2005Β')ΚΥΑ για την εφαρμογή του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 υπέρ των γεωργών που εκτρέφουν προβατίνες και αίγες. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 259534(ΦΕΚ60/2007Β'), περί καθορισμού όρων επιλεξιμότητας για το 2007 για την ενίσχυση των σφαγίων ταύρων, που χορηγείται στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 στον τομέα των ενισχύσεων βόειου κρέατος. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 289045(ΦΕΚ679/2007Β'), περί καθορισμού ορίου OMX για τον προσδιορισμό των επιλέξιμων ποσοτήτων πρόβειου και αίγειου γάλακτος για το έτος 2006. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 290794(ΦΕΚ709/2008Β'), περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της υπ' αρ.319354(ΦΕΚ1606/2006Β')ΥΑ. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 301789(ΦΕΚ1136/2008Β'), περί λεπτομερειών εφαρμογής της 320680(ΦΕΚ1606/2005 Β') ΚΥΑ «Λεπτομέρειες εφαρμογής στον τομέα των ενισχύσεων βόειου κρέατος του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 του Συμβουλίου». [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 295265(ΦΕΚ768/2009Β'), περί καθορισμού ορίου OMX, για τον προσδιορισμό των επιλέξιμων ποσοτήτων πρόβειου και αίγειου γάλακτος, δημιουργία κλάσεων OMX και κλιμάκωση ύψους ενίσχυσης, για το έτος 2008, σε εφαρμογή του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 267019(ΦΕΚ571/2010Β'), περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της 319354(ΦΕΚ1606/2006Β')ΥΑ και περί καθορισμού ορίου OMX, για τον προσδιορισμό των επιλέξιμων ποσοτήτων πρόβειου και αίγειου γάλακτος, δημιουργία κλάσεων OMX και κλιμάκωση ύψους ενίσχυσης, για το έτος 2009, σε εφαρμογή του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 267042(ΦΕΚ652/2010Β'), περί κατανομής της ενίσχυσης του ποιοτικού παρακρατήματος για το πρόβειο και αίγιο γάλα στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003, για το έτος 2009. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 280603(ΦΕΚ845/2010Β'), περί καθορισμού του ύψους ενίσχυσης ανά επιλέξιμο σφάγιο ταύρου και ανά επιλέξιμη μοσχίδα αναπαραγωγής κρεοπαραγωγικής κατεύθυνσης για το 2009 στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003 – Ποιοτικό παρακράτημα τομέα βόειου κρέατος. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 294029(ΦΕΚ1528/2010Β'), περί εφαρμογής του άρθρου 7 της 320679/2005(ΦΕΚ1613/2005Β')ΚΥΑ, στην κατανομή της ενίσχυσης του ποιοτικού παρακρατήματος για το πρόβειο και αίγιο γάλα, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 69 του Καν.(ΕΚ)1782/2003, για το έτος 2009. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 146343(ΦΕΚ349/2011Β'), περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της 267050 (ΦΕΚ754/2010 Β')ΥΑ σχετικά με τις λεπτομέρειες εφαρμογής των άρθρων 6 και 7 της 262345 (ΦΕΚ323/2010 Β') ΚΥΑ «Συμπληρωματικά μέτρα εφαρμογής των μέτρων ειδικής στήριξης σε εκτέλεση του άρθρου 68 των Καν.(ΕΚ)73/2009 και 1120/2009, για τον τομέα βόειου και μοσχαρίσιου κρέατος. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 2330/73124/2012(ΑΔΑ:Β4ΛΧΒ-ΓΚ9), περί παράτασης της πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος της δράσης 3.1 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων» του μέτρου 214 του ΠΑΑ 2007-2013. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

ΥΑ 178/27361(ΦΕΚ430/2015Β'), περί καθορισμού λεπτομερειών χορήγησης της ειδικής καλλιεργητικής ενίσχυσης για το βαμβάκι σε εκτέλεση του Καν.(ΕΕ)1307/2013. *Παράγραφος 4 άρθρου 5.* [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 614/52350(ΦΕΚ833/2015Β'), περί καθορισμού λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα πρόβειου και αίγειου κρέατος, σύμφωνα με το άρθρο 52, του Καν.(ΕΕ)1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ)639/2014 της Επιτροπής. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 615/52353(ΦΕΚ833/2015Β'), περί καθορισμού λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα του βόειου κρέατος σύμφωνα με το άρθρο 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ)639/2014. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 1567/65031(ΦΕΚ1150/2015Β'), περί χορήγησης συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα της κτηνοτροφίας, βάσει των διατάξεων της παραγράφου 4, του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ)639/2014. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 443/31402(ΦΕΚ722/2016Β'), περί λεπτομερειών εφαρμογής του κατ' εξουσιοδότηση Καν.(ΕΕ)1853/2015 για τη χορήγηση έκτακτης ενίσχυσης σε κτηνοτρόφους. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 19/3696(ΦΕΚ193/2017Β'), περί καθορισμού λεπτομερειών εφαρμογής, διαδικασίας πληρωμής της δράσης 10.2.1, του υπομέτρου 10.2 του μέτρου 10, του ΠΑΑ2014-2020 «Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία» βάσει του άρθρου 33 της 481/66703(ΦΕΚ1994/2016Β')ΥΑ. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 174/22543(ΦΕΚ675/2017Β'), περί τροποποίησης της 481/66703(ΦΕΚ1994/2016Β')ΥΑ για τον καθορισμό πλαισίου εφαρμογής της Δράσης 10.2.1, «Γενετικοί Πόροι στην κτηνοτροφία», του Υπομέτρου 10.2, του μέτρου 10, του ΠΑΑ2014-2020. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 1639/65123(ΦΕΚ2212/2017Β'), περί λεπτομερειών εφαρμογής της χορήγησης συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα του βόειου κρέατος σύμφωνα με το άρθρο 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ) 639/2014 από το έτος 2017 και εφεξής. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 1629/64708(ΦΕΚ2127/2017Β'), περί καθορισμού λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα πρόβειου και αίγιου κρέατος, σύμφωνα με το άρθρο 52, του Καν.(ΕΕ) 1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ) 639/2014 από το έτος 2017 και εφεξής, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 1628/64707(ΦΕΚ2194/2017Β'), περί λεπτομερειών εφαρμογής της χορήγησης συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα της κτηνοτροφίας, βάσει των διατάξεων της παραγράφου 4, του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ)639/2014, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥΑ 401/48520(ΦΕΚ1226/2018Β'), περί καθορισμού πλαισίου εφαρμογής της δράσης 10.1.9 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων» του υπομέτρου 10.1 «ενίσχυση για γεωργοπεριβαλλοντικές και κλιματικές υποχρεώσεις» του μέτρου 10 «γεωργοπεριβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα» του ΠΑΑ2014-2020. [online] Διαθέσιμο στο: <https://diavgeia.gov.gr/>.

ΥΑ 1217/84453(ΦΕΚ2273/2018Β'), περί τροποποίησης της 1628/64707 (ΦΕΚ2194/2017Β')ΥΑ σχετικά με τις λεπτομέρειες εφαρμογής της χορήγησης συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα της κτηνοτροφίας, βάσει των διατάξεων της παραγράφου 4, του άρθρου 52 του Καν.(ΕΕ)1307/2013 και το κεφάλαιο 5 του Καν.(ΕΕ)639/2014. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>.

ΥπΑΑΤ nd. *Πρόγραμμα 3.3.1.4 απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων (βοοειδή, πρόβατα, αίγες, ιπποειδή)*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/greek/data/axonas3.3.1.4.doc> [Ανάκτηση: 19/9/2021].

ΥπΑΑΤ nd. *Κανονισμοί που ενσωματώθηκαν στον Καν.1234/2007 (Ενιαίος Κανονισμός ΚΟΑ)*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/kiniorganosiagoron> [Ανάκτηση: 11/9/2021].

ΥπΑΑΤ nd. *Τι κάνει το Υπουργείο Γεωργίας για την αντιμετώπιση της ΣΕΒ*. [online] Διαθέσιμο στο: http://www.minagric.gr/greek/data/ENHM_FYL.PDF [Ανάκτηση: 28/10/2020].

ΥπΑΑΤ 2015. *Αυτόχθονες Φυλές Αιγοπροβάτων*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/animal-production/sheep-and-goats/1075-autofilesaigoprobaton> [Ανάκτηση: 10/10/2020].

ΥπΑΑΤ, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης (ΕΥΔ) ΠΑΑ 2007-2013 nd. *Άξονες-Μέτρα ΠΑΑ 2007-2013* [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.archive.agrotikianaptixi.gr/> [Ανάκτηση: 6/11/2021].

ΥπΑΑΤ, Γ.Γ. Αγροτικής Πολιτικής & Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων, ΕΥΔ ΠΑΑ 2014-2020 nd. *Μέτρα ΠΑΑ*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.agrotikianaptixi.gr/> [Ανάκτηση: 19/9/2021].

ΥπΑΑΤ, Γ.Γ. Αγροτικής Πολιτικής & Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων, ΕΥΔ ΠΑΑ 2014-2020, 2019. *Συνοπτική παρουσίαση του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης 2014-2020*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.agrotikianaptixi.gr/> [Ανάκτηση: 6/11/2021].

Χριστοδούλου, Χ. 2010. *Περιγραφή και λειτουργία του Κέντρου Γενετικής Βελτίωσης Ζώων Νέας Μεσημβρίας*. Πτυχιακή εργασία. Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας, τμήμα ζωικής παραγωγής ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

Χριστοδούλου, Β., Χριστοδούλου, Χ. 2017. *Το πρόβατο της φυλής Φλώρινας (ή Πελαγονίας)*. *Δήμητρα* 17: 4-7. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.elgo.gr/images/ioanna/periodiko/Teyxos_17/%CF%83%CE%B5%CE%BB_4-7.pdf.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Πληθυσμιακή διακύμανση των ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων τα έτη 1975 – 2020

ΦΥΛΗ	ΠΛΗΘΟΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ					
	1975 (FAO, UNEP)	1995 (ΠΑ 434/1995) ♂+♀	1997-1999 (ΜΕΛΕΤΗ ΓΠΑ) ♂+♀	2007- 2013 (ΠΑΑ) ♀	2014- 2020 (ΠΑΑ) ♀	2020 (DAD- IS, FAO) ♀
Χίου	134.000	7.200	6.500			103.157
Φριζάρτα		√*				53.220
Λέσβου		√				44.370
Καραγκούνικη	√	√				43.250
Καρύστου		√				35000 / 40000**
Κεφαλληνίας		√	2.000	ελάχιστα		30000 / 35000**
Σαρακατσάνικη	15.000***	460	200	1.053	1.855	10.264
Καλαρρύτεικη		3.800	2.800	5.361	6.667	7.692
Θράκης	√	4.800	120	204	ελάχιστα	5.656
Σερρών		√			2.229	5.240
Σφακίων	√	√				4.299
Γλώσσας Σκοπέλου	2.200- 3.000	1.800	1.800	2.358	3.404	3.546
Πηλίου		1.400	1.200	2.662	2.904	3.374
Ορεινή Ηπείρου	√	√			ελάχιστα	1.974
Φλώρινας- Πελαγονίας	3.000	350	650	103	481	1.905
Κατσικά Ιωαννίνων		370	1.500	1.710	1.773	1.406
Ζακύνθου		480	600	809	997	466
Κύμης		1.200	600	586	858	410

Ρουμλουκίου	√	ελάχιστα		ελάχιστα	ελάχιστα	326
Αγρινίου		2.400	450	605	894	324
Άργους	250-1.000	ελάχιστα	110	ελάχιστα	ελάχιστα	12
Καταφυγίου	100	ελάχιστα		ελάχιστα	ελάχιστα	
Εύδηλου Ικαρίας		ελάχιστα	30	ελάχιστα	ελάχιστα	
Λευκίμμης Κέρκυρας	500	ελάχιστα		ελάχιστα	ελάχιστα	
Δράμας	2.000	2.800		ελάχιστα	ελάχιστα	
Σκύρου		√				
Ανωγείων	√		5.000			
Βλάχικη	1.797.000					
Σητείας	1.000					
Κοκοβίτικη			700			
Αστερουσίων			2.500			
Χαλκιδικής	700-900					

Πηγές: FAO & UNEP, 1979, ΠΔ434(ΦΕΚ248/1995Α'), Kominakis & Rogdakis, 2005, Περιγραφή του Μέτρου 2.1.4, nd, ΠΑΑ 2014-2020 (8η τροποποίηση) - Πίνακας M10_27, Population Data του DAD-IS (FAO (DAD-IS), 2021)

*όπου √ = πληθυσμός που δεν προσδιορίζεται αριθμητικά αλλά χαρακτηρίζεται εκτός κινδύνου
 **συνολικός πληθυσμός, ελλείψει καταχώρησης στοιχείων θηλυκών στο σύστημα DAD-IS (FAO)
 ***στον νομό Λαρίσης (Αλιφακιώτης, 1975, όπως αναφέρεται από τους FAO, UNEP, 1979)

Πίνακας 2: Γεωγραφική εξάπλωση ελληνικών αυτόχθονων φυλών προβάτων στην ελληνική επικράτεια

ΦΥΛΗ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ	
Χίου	Διάφορες περιοχές	Ανατολική, Δυτική και Κεντρική Μακεδονία Περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας Ν. Χίος και άλλες περιοχές της νησιωτικής Ελλάδας
Βλάχικη		Θράκη, Μακεδονία, ηπειρωτική Ελλάδα, Πελοπόννησος

Θράκης	Δυτική Θράκη	
Σερρών	Μακεδονία	Ν. Σερρών (πεδινά), Θράκη
Καταφυγίου		Ν. Πιερίας
Χαλκιδικής		Ν. Χαλκιδικής
Ρουμλουκίου		Κεντρική και ΒΔ Μακεδονία
Δράμας		Ανατολική Ν. Δράμας (Βόλακας)
Φλώρινας-Πελαγονίας		Δυτική Ν. Φλώρινας, Κοζάνης
Αγρινίου	Στερεά Ελλάδα	Ν. Αιτωλοακαρνανίας (πεδινά)
Φριζάρτα	Ήπειρος και Στερεά Ελλάδα	Ν. Άρτας, ν. Αιτωλοακαρνανίας
Κατσικά	Ήπειρος	Κατσικά ν. Ιωαννίνων, Μικρή Γότιστα
Ορεινή Ηπείρου		
Καλαρρύτερη	Ήπειρος και Θεσσαλία	Τζουμέρκα (Καλαρρύτες, Συρράκο) ν. Ιωαννίνων Πεδινά Θεσσαλίας
Σαρακατσάνικη		Ν. Άρτας, ν. Λαρίσης
Πηλίου	Θεσσαλία	Μαγνησία
Καραγκούνικη		Ν. Καρδίτσας, ν. Τρικάλων
Γλώσσας Σκοπέλου	Νησιά	Σκόπελος, Μαγνησία
Καρύστου		Εύβοια
Κύμης		Ικαρία
Εύδηλου Ικαρίας		Λέσβος, Λήμνος
Λέσβου		Σκύρος
Σκύρου		Κεφαλλονιά
Κεφαλληνίας		Κέρκυρα
Λευκίμης Κέρκυρας		Ζάκυνθος
Ζακύνθου		
Κοκοβίτικη	Πελοπόννησος	Ν. Αρκαδίας, Αχαΐας, Ηλίας, Μεσσηνίας (ορεινά)
Άργους		Ν. Μεσσηνίας, Άργος (πεδινά)
Σητείας	Κρήτη	Ανατολική
Ανωγείων		Κεντρική (Ψηλορείτης)
Σφακίων		Δυτική (πεδινά)
Αστερουσίων		Νότια (Μεσαρά)

Πηγές: ΥπΑΑΤ, 2015 (<http://www.minagric.gr/>), Γεωργούδης et al., 2011, Kominakis & Rogdakis, 2005, <https://hellenicrarebreeds.gr>, FAO & UNEP, 1979

Πίνακας 3: Σωματική διάπλαση και παραγωγικά χαρακτηριστικά ελληνικών αυτόχthonων φυλών προβάτων

ΦΥΛΗ	ΣΩΜΑΤΙΚΟ ΒΑΡΟΣ		ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΟΛΥΔΥΜΙΑΣ (μ.ο. αμνών ανά τοκετό)	ΜΕΣΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΓΑΛΑΚΤΟΣ (ανά προβατίνα, ανά γαλακτική περίοδο (kg)	
	♂	♀			
(kg)					
ΑΜΝΟΙ (κατά τον απογαλακτισμό)					
ΑΝΑΜΙΚΤΟΜΑΛΛΑ					
Μεγαλόσωμα					
Αγρινίου	72	58	9-11	1,3-1,5	120-150
Άργους	70	59		1,5-1,8	100-200
Ζακύνθου	82	75	16-25	1,8-1,9	150-300
Καραγκούνικη	80	57	17	1,36	188
Μέσου μεγέθους					
Βλάχικη					
Εύδηλου Ικαρίας	60	40		1,3 - 1,5	90-150
Καλαρρύτικη	64	45	12-12,5	1,10-1,15	100 - 110
Κατσικά Ιωαννίνων	69	49	12-13	1-1,6	90 - 170
Κεφαλληνίας	58	44	9-10	1,3	140-170
Λέσβου	67	50	8-12	1,1 – 1,2	140-160
Πηλίου	60	43	17-20	1,1	130
Σφακίων	61	41	9-12	1,4	158
Μικρόσωμα					
Ανωγείων		27		χαμηλός	χαμηλή
Αστερουσίων		33		χαμηλός	χαμηλή
Θράκης	45-55	35-45		1,1	60-100
Καρύστου	60	40	14-16	1,1 – 1,2	80-100
Κοκοβίτικη	56	41	15	0,9 - 1,1	60-80
Ορεινή Ηπείρου	45-50	35-45	11,33- 11,87*	1,1	108
Σητείας					
Σαρακατσάνικη	69	41	16	1,0- 1,2	50
Σκύρου	36-50	20-35	6-13	1,05	30-100
ΟΜΟΙΟΜΑΛΛΑ					
Μεγαλόσωμα					
Σερρών	85	61	14-17	1,26-2	136
Φριζάρτα	80-120	65-80	16-17	1,7-1,8	200- 300
Χίου	87	66	12-14	1,6- 2	260 - 380
Μέσου μεγέθους					
Γλώσσας Σκοπέλου	65	51	14-17	1,6-1,7	160
Κύμης	75	66	15-18	1,7	150-170
Ρουμλουκίου	49-65	35-40			50-70

Φλώρινας-Πελαγονίας	76	60	13	1,2-1,5	95-110
Χαλκιδικής			16,5		90-130
Μικρόσωμα					
Καταφυγίου	45	25-35	8	1	40

Πηγές: ΥπΑΑΤ, 2015 (<http://www.minagric.gr/>), Γεωργούδης et al., 2011, Kominakis & Rogdakis, 2005, Κατσαούνης, 1994, kontovazaina.blogspot.gr, 2016

*Nikolaou et al, 1994a όπως αναφέρεται από τους Kominakis et al., 1998

Πίνακας 4: Ιστορική αναδρομή βασικών κανονισμών ΚΟΑ που σχετίζονται με το πρόβειο γάλα και κρέας

TOMEAS	KAN.	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
ΓΑΛΑ	13/1964	Σταδιακή δημιουργία ΚΟΑ γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων
	804/1968	ΚΟΑ στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων
	1898/1987	Προστασία ονομασίας γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων κατά τη διάθεσή τους στο εμπόριο
	2204/1990	Συμπληρωματικοί γενικοί κανόνες της ΚΟΑ όσον αφορά τα τυριά
	1255/1999	ΚΟΑ στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων
ΚΡΕΑΣ	1837/1980	ΚΟΑ στον τομέα του πρόβειου και αίγιου κρέατος
	2644/1980	Παρεμβάσεις στον τομέα του πρόβειου και αίγιου κρέατος (ιδιωτική αποθεματοποίηση)
	3013/1989	ΚΟΑ στον τομέα του πρόβειου και αίγιου κρέατος
	3901/1989	Καθορισμός αμνών που παχύνονται ώστε να γίνουν βαρείς αμνοί
	1323/1990	Ειδική ενίσχυση εκτροφής αιγοπροβάτων σε μειονεκτικές περιοχές
	3493/1990	Χορήγηση πριμοδότησης στους παραγωγούς πρόβειου και αίγιου κρέατος
	2137/1992	Κοινοτική κλίμακα ταξινόμησης και κοινοτική τυποποιημένη ποιότητα νωπών ή διατηρημένων με απλή ψύξη σφάγιων προβατοειδών
	2467/1998	ΚΟΑ στον τομέα του πρόβειου και αίγιου κρέατος
	2529/2001	ΚΟΑ στον τομέα του πρόβειου και αίγιου κρέατος
ΓΑΛΑ & ΚΡΕΑΣ	1234/2007*	Θέσπιση ΚΟΑ γεωργικών προϊόντων (Ενιαίος Καν. ΚΟΑ)
	1308/2013	

Πηγή: <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/kiniorganosiagoron>, <https://eur-lex.europa.eu/>

*τροποποιήθηκε από τον Καν.(ΕΕ)261/2012 «...όσον αφορά τις συμβατικές σχέσεις στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων»

Πίνακας 5: Συντελεστές μετατροπής ζωικού κεφαλαίου σε MMZ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΖΩΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ		ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ
Βοοειδή	0-6 μηνών	0,2
	6-24 μηνών	0,6
	>24 μηνών	1
Αιγοπρόβατα		0,15
Χοίροι - Χοιρομητέρες ελευθέρως βοσκής		0,5*
Παχυνόμενοι χοίροι ελευθέρως βοσκής (>40 κιλών)		0,3(2010-2014)**
Ιπποειδή άνω των 6 μηνών		1

Πηγές: Εγκύκλιοι ΟΣΔΕ 2009 & 2014

* 0,4 την περίοδο 2006-2009

**0,27 την περίοδο 2006-2009

Πίνακας 6: Συνδεδεμένες ενισχύσεις βάσει έκτασης και ειδική καλλιεργητική ενίσχυση βάμβακος

ΟΡΟΙ ΕΠΙΛΕΞΙΜΟΤΗΤΑΣ					
ΤΟΜΕΑΣ	Παράδοση με προσδιορισμένη ελάχιστη ποσότητα προϊόντος*	Παράδοση χωρίς υποχρέωση ελάχιστης ποσότητας προϊόντος	Σύμβαση με επιχείρηση	Χρήση ποικιλιών Εθνικού ή Κοινού Καταλόγου Ποικιλιών	Χρήση πιστοποιημένου σπόρου
όσπρια για ανθρώπινη κατανάλωση				✓	
πρωτεϊνούχα κτηνοτροφικά ψυχανθή				✓	
καρποί με κέλυφος				✓	

Μήλα		✓	
πρωτεϊνούχα κτηνοτροφικά σανοδοτικά ψυχανθή		✓	
σκληρό σιτάρι		✓	✓
Ρύζι	✓		
βιομηχανική τομάτα	✓		
πορτοκάλια προς χυμοποίηση	✓		
σπαράγγι	✓		
συμπύρηνα ροδάκινα	✓		
κορινθιακή σταφίδα	✓		
ζαχαρότευτλα		✓	✓
σπόροι σποράς		✓	✓
βαμβάκι**	✓		✓

Πηγή: Εγκύκλιος συνδεδεμένων ενισχύσεων & ΜΝΑ, 2020

*κατά περίπτωση σε αγροτικούς συνεταιρισμούς, ομάδες παραγωγών κλπ

**οι βαμβακοπαραγωγοί που είναι μέλη εγκεκριμένης διακλαδικής οργάνωσης βάμβακος (Δ.Ο.Β.) λαμβάνουν την ειδική ενίσχυση προσαυξημένη κατά 2 ευρώ ανά επιλέξιμο εκτάριο (παρ. 4 άρθρου 5 της 178/27361(ΦΕΚ430/2015Β)ΥΑ

Πίνακας 7: Όροι επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων βοοειδών

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ	ΟΡΟΙ ΕΠΙΛΕΞΙΜΟΤΗΤΑΣ				
	Κατοχή ζώων	Παράδοση προϊόντος	Υποχρεωτική διατήρηση ζώων	Κατοχή ειδικών δικαιωμάτων ενίσχυσης στις 31/12/2014	Μη κατοχή επιλέξιμων εκταρίων για ενεργοποίηση δικαιωμάτων ενίσχυσης
Συνδεδεμένη ενίσχυση ή ποιοτικό παρακράτημα βόειου κρέατος (2006-2009)	min γέννηση 10 (MNA) 15 (έτος 2006) ή 20 (επόμενα έτη) μόσχων (♂+♀) ταύροι 9 - 24 μηνών Μοσχίδες αναπαραγωγής κρεοπαραγωγικής κατεύθυνσης, 16 μηνών*	σφάγια ταύρων καλής ποιότητας & σωματικής διάπλασης	ταύροι: δεν απαιτείται Μοσχίδες: έως λήξη έτους ενίσχυσης*		
Ειδική στήριξη στον τομέα του βόειου & μοσχαρίσιου κρέατος (2010-2014)	min 2 μοσχίδες (6 -24 μηνών) καθαρής κρεοπαραγωγικής φυλής ή πρώτης διασταύρωσης που δεν έχουν γεννήσει min 6 θηλάζουσες αγελάδες κρεοπαραγωγικής κατεύθυνσης που έχουν γεννήσει	δεν απαιτείται	από ΕΑΕ έως λήξη έτους ενίσχυσης		

Συνδεδεμένη ενίσχυση βόειου κρέατος (2015-2016)	min 6 αγελάδες 18 μηνών – 12 ετών οποιασδήποτε παραγωγικής κατεύθυνσης που έχουν γεννήσει	γέννηση μόσχων εντός του έτους ενίσχυσης	από ΕΑΕ έως λήξη έτους ενίσχυσης		
Συνδεδεμένη ενίσχυση βόειου κρέατος (2017-2022)	min 6 αγελάδες 18 μηνών – 12 ετών οποιασδήποτε παραγωγικής κατεύθυνσης	γέννηση μόσχων εντός του έτους ενίσχυσης	δεν απαιτείται		
Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της βοοτροφίας (2015-2016)	τουλάχιστον 3 MMZ βοοειδών		από ΕΑΕ έως 6 μήνες μετά την καταληκτική ημερομηνία εμπρόθεσμης υποβολής αυτών		
Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της βοοτροφίας (2017-2022)	δεν απαιτείται		min 5μηνη κατοχή των βοοειδών με λήξη εντός έτους ενίσχυσης	✓	✓

Πηγές: Σχετικές ΚΥΑ & ΥΑ

*από το έτος 2008 και μετά

Πίνακας 8: Όροι επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων αιγοπροβάτων

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ	Παράδοση προϊόντος	Ποσότητα παραγόμενου γάλακτος/ προβατίνα ή αίγα	Ανώτερο όριο ΟΜΧ (μικρόβια/ml)	Κατώτερο όριο δηλωθέντων επιλέξιμων ζώων	Χρονική διάρκεια υποχρεωτικής διατήρησης ζώων	Κατοχή ειδικών δικαιωμάτων ενίσχυσης στις 31/12/2014	Μη κατοχή επιλέξιμων εκταρίων για ενεργοποίηση δικαιωμάτων ενίσχυσης
Συνδεδεμένη ενίσχυση ή ποιοτικό παρακράτημα υπέρ γεωργών που εκτρέφουν προβατίνες και αίγες (2006-2009)	παράδοση γάλακτος πεδινές: 10 tn/έτος ορεινές/νησιωτικές/ μετακινούμενοι: 6 tn/έτος	προβατίνες: 150kg* αίγες: 180kg*	έτος 2006: 900.000 έτη 2007-2009: 1.000.000	παραδοθείσα ποσότητα γάλακτος ÷ 150 ή 180 (για προβατίνες και αίγες αντίστοιχα)**	έτος ενίσχυσης		
Ειδική στήριξη στον τομέα του αιγοπρόβειου κρέατος (2010-2014)	δεν απαιτείται			50***	υποβολή ΕΑΕ έως λήξη έτους ενίσχυσης		
Συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος (2015-2016)	παράδοση γάλακτος πεδινές: 10 tn/έτος ο/μ/λ και μετακινούμενοι: 6 tn/έτος	προβατίνες & αίγες: 120 kg	1.000.000	παραδοθείσα ποσότητα γάλακτος ÷ 120	έτος ενίσχυσης		

Συνδεδεμένη ενίσχυση αιγοπρόβειου κρέατος (2017-2022)	παράδοση γάλακτος τουλάχιστον 100kg	προβατίνες & αίγες: 100 kg	1.500.000	παραδοθείσα ποσότητα γάλακτος ÷ 100	έτος ενίσχυσης		
Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας (2015-2016)	δεν απαιτείται			20***	από ΕΑΕ έως 6 μήνες μετά την καταληκτική ημερομηνία εμπρόθεσμης υποβολής αυτών	√	√
Συνδεδεμένη ενίσχυση στον τομέα της αιγοπροβατοτροφίας (2017-2022)					υποβολή ΕΑΕ έως 15/12		

Πηγές: Σχετικές ΚΥΑ & ΥΑ

*η ποσότητα μπορεί να αυξηθεί εφόσον ο κτηνοτρόφος αποδείξει ότι έχει υψιπαραγωγή ζώα (άρθρο 8, υπ' αρ. 319354(ΦΕΚ1606/2006Β')ΥΑ)

**στην περίπτωση μικρότερης δήλωσης, ο κτηνοτρόφος πληρώνεται μόνο το παραδοθέν γάλα που αντιστοιχεί στα επιλέξιμα θηλυκά που κατέχει

***στην περίπτωση μικρότερης δήλωσης, ο κτηνοτρόφος αποκλείεται της ενίσχυσης. Δεν ισχύει για τη συμπληρωματική πρόσθετη ενίσχυση των μετακινούμενων κτηνοτρόφων

Πίνακας 9: Ειδικά μέτρα στήριξης στα μικρά νησιά Αιγαίου

ΤΟΜΕΑΣ	ΕΠΙΛΕΞΙΜΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΔΟ			ΕΠΙΛΕΞΙΜΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
	2006-2009	2010-2014	2015-2020	
Ενίσχυση για την παραγωγή μελιού ειδικής ποιότητας	✓	✓	✓	Αρχικά όλα τα ΜΝΑ & στην συνέχεια Νομός Δωδεκανήσου, Ν. Χίος & Σάμος
Δαμάσκηνα Σκοπέλου	✓	✓	✓	Σκόπελος
Τοματάκι Σαντορίνης	✓	✓	✓	Σαντορίνη
Αγκινάρα Τήνου	✓	✓	✓	Τήνος
Κριθάρι Λήμνου		✓	✓	Λήμνος
Εσπεριδοειδή	✓	✓	✓	Ν. Χίος & Σάμος
Φασόλια	✓	✓		ΠΕ Καλύμνου, Καρπάθου & Ρόδου Νομός Δωδεκανήσου, Ν. Λέσβου, Σάμου & Χίου
Φάβα Σαντορίνης	✓	✓		Ν. Θήρα & Θηρασιά
Φασόλια και βρώσιμο λαθούρι			✓	ΜΝΑ (Φασόλια και βρώσιμο λαθούρι) Ν. Θήρα & Θηρασιά (φάβα)
Γεώμηλα	✓	✓	✓	ΜΝΑ
Αμπελοοινικός τομέας	✓	✓	✓	
Διατήρηση παραδοσιακών ελαιώνων	✓	✓	✓	
Παραγωγή γάλακτος που προορίζεται για την παραγωγή παραδοσιακών τυριών και για την παραγωγή γιαούρτης		✓	✓	
Διατήρηση της παραδοσιακής καλλιέργειας της μαστίχας Χίου	✓	✓	✓	Χίος (σε συγκεκριμένα δημοτικά διαμερίσματα)

Πίνακας 10: Μέτρα των έξι αξόνων του ΠΑΑ 2000-2006

ΑΞΟΝΕΣ		ΜΕΤΡΑ	
1	Πρόωρη Συνταξιοδότηση	1.1	1.1 - Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών
2	Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις για τις Μειονεκτικές Περιοχές (Εξισωτική Αποζημίωση)	2.1	Αντιστάθμιση υπέρ των περιοχών που παρουσιάζουν φυσικά μειονεκτήματα
3	Γεωργοπεριβαλλοντικά Μέτρα	3.1	Βιολογική γεωργία
		3.2	Βιολογική κτηνοτροφία
		3.3	Μακροχρόνια παύση εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών
		3.4	Εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας
		3.5	Μείωση της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης
		3.6	Περιβαλλοντική προστασία της λίμνης Παμβώτιδας
		3.7	Πρόγραμμα απειλούμενων αυτόχthonων φυλών αγροτικών ζώων
		3.8	Διατήρηση εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση
		3.9	Πρόγραμμα διαχείρισης των λιμνών και λιμνοθαλασσών Θράκης
		3.10	Πρόγραμμα διαχείρισης παραλίμνιων εκτάσεων της περιοχής του δικτύου Natura 2000 - λίμνες Βόλβης – Κορώνειας
		3.11	Διατήρηση και αποκατάσταση φυτοφρακτών
		3.12	Διατήρηση και ανακατασκευή αναβαθμίδων σε επικλινείς εκτάσεις για την προστασία των εδαφών από την διάβρωση
		3.13	Διατήρηση γεωργικών εκτάσεων για την προστασία ειδών άγριας πανίδας
		3.14	Προστασία παραδοσιακού ελαιώνα Αμφισσας
		3.15	Διατήρηση παραδοσιακού αμπελώνα ν. Θήρας
		3.16	Περιβαλλοντική προστασία των λιμνών ΠΕ Δυτ. Μακεδονίας, Βεγορίτιδας, Πετρών, Ζάζαρης, Χειμαδίτιδας
		3.17	Προστασία λίμνης Δοϊράνης
4	Δασώσεις Γεωργικών Γαιών	4.1	Δασώσεις Γεωργικών Γαιών

5	Εφαρμογή και τήρηση προτύπων*	5.1 Εφαρμογή και τήρηση προτύπων
		5.2 Χρήση υπηρεσιών παροχής συμβουλών στον τομέα της γεωργίας
6	Ποιότητα τροφίμων*	Δεν υλοποιήθηκαν μέτρα

Πηγή: Λεβεντάκη, 2012

*προστέθηκαν το έτος 2005

Πίνακας 11: Μέτρα των τεσσάρων αξόνων του ΠΑΑ 2007-2013

ΑΞΟΝΕΣ*	ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΡΟΥ
1	111	Επαγγελματική κατάρτιση και δράσεις ενημέρωσης
	112	Εγκατάσταση νέων γεωργών
	113	Πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών και γεωργικών εργατών
	114	Χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών παρεχόμενων στην εκμετάλλευση γεωργικών και δασοκομικών συμβουλευτικών υπηρεσιών
	121	Εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων
	122	Βελτίωση της οικονομικής αξίας των δασών
	123	Προστιθέμενη αξία των γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων
	125	Υποδομή σχετική με την ανάπτυξη και προσαρμογή της γεωργίας και της δασοκομίας
	126	Αποκατάσταση του γεωργικού παραγωγικού δυναμικού, που ζημιώθηκε από φυσικές καταστροφές και εισαγωγή των κατάλληλων δράσεων πρόληψης
	131	Εκπλήρωση των προτύπων με βάση την ενωσιακή νομοθεσία
	132	Συμμετοχή Γεωργών σε Συστήματα για την Ποιότητα Τροφίμων
	133	Δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης
	144	Εκμεταλλεύσεις υπό αναδιάρθρωση λόγω μεταρρύθμισης κοινής οργάνωσης
2	211	Ενισχύσεις για φυσικά μειονεκτήματα στους γεωργούς ορεινών περιοχών
	212	Ενισχύσεις στους γεωργούς περιοχών με μειονεκτήματα, εκτός των ορεινών περιοχών
	213	Ενισχύσεις Natura 2000 και ενισχύσεις που συνδέονται με την Οδηγία για τα Νερά (Οδ. 2000/60/ΕΚ)
	214	Γεωργό-περιβαλλοντικές ενισχύσεις
	216	Στήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις
	221	Πρώτη δάσωση γεωργικής γης
	223	Πρώτη δάσωση μη γεωργικής γης
	224	Ενισχύσεις Natura 2000 (για δάση)
	226	Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης
	227	Στήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις

3	311	Διαφοροποίηση προς μη γεωργικές δραστηριότητες
	312	Στήριξη της δημιουργίας και ανάπτυξης πολύ μικρών επιχειρήσεων
	313	Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων
	321	Βασικές υπηρεσίες για την οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό
	323	Διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς
	322	Ανακαίνιση και ανάπτυξη των χωριών
	341	Απόκτηση δεξιοτήτων και εμπύχωση με στόχο την προπαρασκευή και υλοποίηση μιας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης
4	41	Ανταγωνιστικότητα
	421	Συνεργασίες
	431	Λειτουργικά / Απόκτηση δεξιοτήτων & εμπύχωση

Πηγή: <http://www.archive.agrotikianaptixi.gr/>

*Άξονας 1 - Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα

Άξονας 2 - Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων

Άξονας 3 - Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

Άξονας 4 - Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader

Πίνακας 12: Υπομέτρα και δράσεις του μέτρου 2.1.4 του ΠΑΑ 2007-2013

ΥΠΟΜΕΤΡΑ		ΔΡΑΣΕΙΣ	
1	Προώθηση πρακτικών παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον	1.1	Βιολογική γεωργία
		1.2	Βιολογική κτηνοτροφία
		1.3	Εκτατικοποίηση κτηνοτροφίας
		1.4	Αμειψισπορά με ξηρικές καλλιέργειες σε εκτάσεις με πρώην καλλιέργεια καπνού
2	Γεωργοπεριβαλλοντικές δράσεις για την προστασία των υδατικών πόρων	2.1	Προστασία των ευαίσθητων στα νιτρικά περιοχών
		2.2	Προστασία υδροτοπικών συστημάτων
		2.3	Σύστημα ολοκληρωμένης διαχείρισης στην παραγωγή καπνού.
3	Ειδικές δράσεις για τη διατήρηση της Βιοποικιλότητας	3.1	Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων
		3.2	Διατήρηση εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση
		3.3	Προώθηση γεωργικών πρακτικών για την προστασία της άγριας ζωής
		3.4	Διατήρηση γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία

	3.5	Προστασία Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου
	3.6	Μακροχρόνια παύση της εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών
4	Προστασία του αγροτικού τοπίου που διαμόρφωσε η γεωργική δραστηριότητα	4.1 Προστασία παραδοσιακού Ελαιώνα Άμφισσας 4.2 Διατήρηση αμπελοκομικής πρακτικής στον αμπελώνα Ν. Θήρας

Πηγή: Περιγραφή του μέτρου 2.1.4, nd, <http://www.archive.agrotikianaptixi.gr/>

Πίνακας 13: Μέτρα και υπομέτρα του ΠΑΑ 2014-2020

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΡΩΝ	ΜΕΤΡΑ	ΥΠΟΜΕΤΡΑ
Επενδυτικά/ Επιχειρηματικά	3	Συστήματα ποιότητας
	3.1	Νέα συμμετοχή σε συστήματα ποιότητας
	3.2	Πληροφόρηση και προώθηση από ομάδες παραγωγών
	4	Επενδύσεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις
	4.1	Σχέδια Βελτίωσης
	4.2	Μεταποίηση/εμπορία γεωργικών προϊόντων
	4.3	Επενδύσεις σε υποδομές (ιδιωτικές επενδύσεις)
	4.4	Γεωργοπεριβαλλοντικές μη παραγωγικές επενδύσεις
	5	Πρόληψη και αποκατάσταση από φυσικές καταστροφές
	5.1	Προληπτικές δράσεις για τη μείωση των συνεπειών φυσικών καταστροφών
Αγροπεριβαλλοντικά	6	Εκκίνηση επιχείρησης
	6.1	Νέοι γεωργοί
	6.3	Εκκίνηση επιχείρησης για την ανάπτυξη μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων
	8	Ανάπτυξη δασικών περιοχών
	8.3	Πρόληψη ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές, φυσικές καταστροφές (ιδιωτικές επενδύσεις)
	8.4	Αποκατάσταση ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές, φυσικές καταστροφές (ιδιωτικές επενδύσεις)
	8.6	Επεξεργασία - εμπορία δασικών προϊόντων
	8.1	Δάσωση και δημιουργία δασικών εκτάσεων
	8.2	Εγκατάσταση-Συντήρηση γεωργο-δασοκομικών συστημάτων
	10	Γεωργο-περιβαλλοντικές δράσεις
	10.1	Γεωργο-περιβαλλοντικές και κλιματικές δεσμεύσεις

	11	Βιολογική γεωργία	11.1	Μετατροπή σε βιολογικές πρακτικές
			11.2	Διατήρηση βιολογικών πρακτικών
	12	Natura 2000 και Οδηγία για τα ύδατα	12.2	Δασικές περιοχές του Natura 2000
	13	Περιοχές με φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	13.1	Ορεινές περιοχές
			13.2	Περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα
			13.3	Περιοχές με ειδικά μειονεκτήματα
Κατάρτιση/Συμβουλές/Συνεργασίες	1	Μεταφορά γνώσεων-Ενημέρωση	1.1	Κατάρτιση-απόκτηση δεξιοτήτων
	2	Συμβουλευτικές υπηρεσίες	2.1	Χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών
			2.3	Επιμόρφωση των συμβούλων
	9	Σύσταση Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών		
	16	Συνεργασία	16.1	Ίδρυση και λειτουργία ΕΟ της ΕΣΚ
			16.2	γεωργίας
			16.1	Συνεργασία για περιβαλλοντικές
			16.5	πρακτικές - κλιματική αλλαγή
Δημόσιες Παρεμβάσεις	4	Επενδύσεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις	4.3	Στήριξη σε υποδομές
	7	Βασικές Υπηρεσίες και ανάπτυξη χωριών	7.1	Εκπόνηση θεματικών σχεδίων διαχείρισης για τον τομέα της γεωργίας σε προστατευόμενες περιοχές
			7.3	Ευρυζωνικές υποδομές
	8	Ανάπτυξη δασικών περιοχών	8.3	Πρόληψη ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές και φυσικές καταστροφές
			8.4	Αποκατάσταση ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές και φυσικές καταστροφές
	10	Γεωργο-περιβαλλοντικές δράσεις	10.2	Διατήρηση, βιώσιμη χρήση και ανάπτυξη γενετικών πόρων
LEADER	19	LEADER	19.2	Στήριξη υλοποίησης δράσεων των στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων
			19.3	Στήριξη για την προπαρασκευή και την υλοποίηση της διακρατικής και διατοπικής συνεργασίας
			19.4	Στήριξη σε λειτουργικές δαπάνες και ενέργειες για εμπύχωση των Ομάδων Τοπικής Δράσης
Τεχνική Βοήθεια	20			

Πηγή: <http://www.agrotikianaptixi.gr/>

Πίνακας 14: Αντιστοίχιση συνεχιζόμενων πράξεων ΠΑΑ 2007-2013 στην επόμενη προγραμματική περίοδο

ΠΑΑ 2007-2013		ΠΑΑ 2014-2020		
ΜΕΤΡΟ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΡΟΥ	ΥΠΟΜΕΤΡΟ	ΔΡΑΣΗ	ΜΕΤΡΟ
112	Νέοι Γεωργοί	6.1		
121	Σχέδια Βελτίωσης	4.1		
132	Συμμετοχή γεωργών σε συστήματα για την ποιότητα τροφίμων	3.1		
221	Δάσωση και δημιουργία δασικών εκτάσεων	8.1		
226	Πρόληψη ζημιών σε δάση από δασικές πυρκαγιές, φυσικές καταστροφές και καταστροφικά φαινόμενα	8.3, 8.4		
311, 312, 313	ΟΠΑΑΧ	6.4		
123	Μεταποίηση		4.2.1	
125A	Υποδομή για την ανάπτυξη και προσαρμογή της γεωργίας και της δασοκομίας		4.3.1, 4.3.2	
125B	Δασική Οδοποιία		4.3.3	
321, 322, 323, 313	Δημόσια		4.3.1, 4.3.4	7
Άξονας 4	Leader			19
113	Πρόωρη συνταξιοδότηση			97
214	Βιολογική γεωργία/Γεωργοπεριβαλλοντικά			10, 11

Πηγή: <http://www.agrotikianaptixi.gr>

Πίνακας 15: Προγράμματα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών· επιλέξιμες και ενταγμένες αυτόχθονες φυλές προβάτων ανά μέτρο/δράση

ΦΥΛΕΣ	1998-1999		2000-2006 (Μέτρο 3.7)		2007-2013 (Δράση 3.1)	2014-2020 (Δράση 10.1.9)	
	1*	2*	1	2	1	1	2
Αγρινίου	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ανωγείων			✓				
Άργους	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Αστερουσίων			✓				
Γλώσσας Σκοπέλου	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Δράμας	✓		✓		✓	✓	
Εύδηλου Ικαρίας	✓	✓	✓		✓	✓	
Ζακύνθου	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Θράκης	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Καλαρρύτικη	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Καταφυγίου	✓		✓		✓	✓	
Κατσικά	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κύμης	✓		✓	✓	✓	✓	✓
Λευκίμμης	✓		✓		✓	✓	
Ορεινή Ηπείρου						✓	✓
Πηλίου	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ρουμλουκίου	✓		✓		✓	✓	✓
Σαρακατσάνικη	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Σερρών					✓	✓	✓
Φλώρινας-Πελαγονίας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Χαλκιδικής	✓		✓				
Χίου	✓	✓	✓				

Πηγές: Άξονας 3.3.1.4: <http://www.minagric.gr/greek/data/axonas3.3.1.4.doc>

Μέτρο 3.7: Υπ' αρ. 137205(ΦΕΚ 1228/2005Β')ΥΑ, Μπέλλος & Παππάς, 2011

Δράση 3.1: Υπ' αρ. 1005/25729/05-03-2012 πρόσκληση της δράσης

Δράση 10.1.9: Υπ' αρ. 922/87058/19-6-18 πρόσκληση της δράσης & ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ

*1=Επιλέξιμες φυλές

2=Ενταγμένες φυλές

Πίνακας 16: Προγράμματα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών· επιλέξιμες και ενταγμένες αυτόχθονες φυλές προβάτων ανά μέτρο/δράση και ανά ΚΖΓΠ

ΚΕΝΤΡΑ ΖΩΙΚΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	ΦΥΛΗ	1998-1999		2000-2006 (Μέτρο 3.7)		2007-2013 (Δράση 3.1)	2014-2020 (Δράση 10.1.9)
		1*	2*	1	2		
ΑΘΗΝΩΝ	Αγρινίου	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Ανωγείων			✓			
	Άργους	✓	✓	✓		✓	✓
	Αστερουσίων			✓			
	Δράμας			✓			
	Εύδηλου						
	Ικαρίας			✓		✓	✓
	Ζακύνθου	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Καλαρρύτεκη	✓	✓			✓	✓
	Καρύστου						
	Κεφαλληνίας						
	Κύμης	✓		✓	✓	✓	✓
	Λέσβου						
	Πηλίου			✓			
	Σαρακατσάνικη			✓			✓

	Σφακίων						
	Φριζάρτα						
	Χίου	✓	✓	✓ *			
Ν. ΜΕΣΣΗΜΒΡΙΑΣ ΘΕΣ/ΚΗΣ	Εύδηλου						
	Ικαρίας	✓	✓				
	Καλαρρύτεκη						✓
	Καταφυγίου	✓		✓		✓	✓
	Λευκίμμης	✓					
	Ρουμλουκίου	✓		✓		✓	✓
	Σαρακατσάνικη	✓	✓	✓			✓
	Σερρών					✓	✓
	Φλώρινας-						
	Πελαγονίας	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Χαλκιδικής	✓		✓			
	Χίου	✓	✓	✓ **			
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Αγρινίου	✓	✓				✓
	Δράμας			✓			
	Καλαρρύτεκη	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Κατσικά	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Λευκίμμης			✓		✓	✓
	Ορεινή						
	Ηπείρου						✓
	Πηλίου			✓			
	Σαρακατσάνικη	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	Φριζάρτα						
	Γλώσσας						
	Σκοπέλου	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Καλαρρύτεκη	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Καραγκούνικη						
	Κύμης			✓			
	Σαρακατσάνικη	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΔΡΑΜΑΣ	Πηλίου	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Δράμας	✓				✓	✓
	Θράκης	✓	✓	✓		✓	✓
	Καλαρρύτεκη			✓			
	Σαρακατσάνικη	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Χίου						

Πηγές: Άξονας 3.3.1.4: <http://www.minagric.gr/greek/data/axonas3.3.1.4.doc>
Μέτρο 3.7: Υπ' αρ. 137205(ΦΕΚ1228/2005Β')ΥΑ, Μπέλλος & Παππάς, 2011
Δράση 3.1: Υπ' αρ. 1005/25729/05-03-2012 πρόσκληση της δράσης
Δράση 10.1.9: Υπ' αρ. 922/87058/19-6-18 πρόσκληση της δράσης

*1=Επιλέξιμες φυλές

2=Ενταγμένες φυλές

**από το έτος 2005, για τη φυλή Χίου δεν πραγματοποιούνται νέες εντάξεις δεδομένου ότι οι προβατίνες της φυλής ανέρχονται σε πλήθος μεγαλύτερο των 10.000 ατόμων (137205(ΦΕΚ1228/2005Β')ΥΑ)

Πίνακας 17: Βασικό εθνικό νομοθετικό πλαίσιο προγράμματος 3.7 – Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων (2000-2006)

ΚΥΑ		ΥΑ		
ΒΑΣΙΚΕΣ	ΤΡΟΠ/ΚΕΣ	ΕΦΑΡΜΟΣΤΙΚΕΣ	ΤΡΟΠ/ΚΕΣ	ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΤΙΚΕΣ
416/394194 /5884/10- 10-2000				
428 (ΦΕΚ280/ 2001Β')		98182/2265 (ΦΕΚ1088/2001Β')	108645/4020 /18-12-2001	
			97525/3101 (ΦΕΚ1099/ 2002Β')	
126710 (ΦΕΚ336/ 2003Β')				
125768 (306/ 2004Β')	611/133477 (ΦΕΚ578/ 2005Β')	126367 (ΦΕΚ 484/2004Β')	137205 (ΦΕΚ 1228 /2005Β')	
				219534 (ΦΕΚ1274/2006Β')

Πηγή: www.et.gr

Πίνακας 18: Κριτήρια κατάταξης υποψήφιων προς ένταξη στο μέτρο 3.7 – Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών αγροτικών ζώων (2000-2006)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	ΚΡΙΤΗΡΙΑ	ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ
Περιβαλλοντικά	Βοσκότοποι (συνολική έκταση) στις περιοχές ΦΥΣΗ 2000 ή οδηγίας 91/676	20
	Ένταξη στο πρόγραμμα βιολογικής κτηνοτροφίας	
	Ένταξη στο πρόγραμμα εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας	10
Αναπτυξιακά	Ένταξη στο πρόγραμμα ανακατασκευής αναβαθμίδων σε επικλινείς εκτάσεις	
	Ένταξη στο πρόγραμμα των νέων γεωργών	10
	Διάδοχος πρόωρης συνταξιοδότησης	10
	Ηλικία κάτω των 40 ετών χωρίς ένταξη στα προγράμματα νέων γεωργών και διαδόχου πρόωρης συνταξιοδότησης	10
	Εφαρμογή σχεδίων βελτίωσης	5
	Ασφάλιση στον ΟΓΑ	10
	Παραγωγή ΠΟΠ-ΠΓΕ ή βιολογικών προϊόντων	15

Πηγή: Υπ' αρ. 137205(ΦΕΚ1228/2005Β')ΥΑ

Πίνακας 19: Κριτήρια κατάταξης υποψήφιων προς ένταξη στην δράση 3.1 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχthonων φυλών αγροτικών ζώων (2007-2013)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΡΙΤΗΡΙΑ	ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ
Γενικά κριτήρια	1	Έκταση σε περιοχή NATURA 2000 μεγαλύτερη του 50% της συνολικής υπό ένταξη έκτασης	20
	2	Έκταση σε περιοχή NATURA 2000 από 10 έως και 50% της συνολικής υπό ένταξη έκτασης	10
	3	Νέος γεωργός με επιχειρηματικό σχέδιο μέτρο 1.1.2 του ΠΑΑ 2007-2013	30
	4	Επαγγελματίας αγρότης με αγροτικό εισόδημα μεγαλύτερο ή ίσο του 50% του συνολικού ετήσιου εισοδήματος	20
	5	Επαγγελματίας αγρότης	50
	6	Μόνιμος κάτοικος του Δήμου που βρίσκεται η έδρα της εκμετάλλευσης	10
Ειδικά κριτήρια	7	Μέγεθος εκμετάλλευσης < από 30 MMZ	10
	8	Μέγεθος εκμετάλλευσης ≥ από 30 MMZ	5
	9	Ύπαρξη αποδεικτικού για την νόμιμη κατοχή του βοσκοτόπου για όλη τη διάρκεια της πενταετούς δέσμευσης	10
	10	Η εκμετάλλευση βρίσκεται σε νησί με πληθυσμό μικρότερο των 3.100 κατοίκων	10

Πηγή: Προσαρμογή από σχετικούς πίνακες της υπ' αρ. 1005/25729/05-03-2012 πρόσκληση της δράσης

Πίνακας 20: Αγροτικοί και κτηνοτροφικοί φορείς και φυλές προβάτων αρμοδιότητάς τους

ΦΟΡΕΑΣ	ΦΥΛΗ
Αγροτικός Συνεταιρισμός Αγροτών Δυτικής Θεσσαλίας	Χίου
Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Δράμας-Καβάλας	
Αγροτικός Συνεταιρισμός Προβατοτρόφων φυλής Χίου "Μακεδονία"	
Ένωση Αγροτικών Κτηνοτροφικών Συνεταιρισμών Καρδίτσας	
Αγροτικός Ελαιουργικός Συνεταιρισμός Στύψης	Λέσβου
Αγροτικός Κτηνοτροφικός Συνεταιρισμός Μεσότοπου Λέσβου	
Αγροτικός Συνεταιρισμός Σκαλοχωρίου	
Αγροτικός Ελαιουργικός και Κτηνοτροφικός Συνεταιρισμός Παρακοίλων	
Αγροτικός Συνεταιρισμός Αγ. Παρασκευής	
Ένωση Κτηνοτρόφων προβάτων φυλής Λέσβου	
ΕΑΣ Ζακύνθου	Ζακύνθου
Ένωση Γαλακτοκομικών Συνεταιρισμών Σφακίων	Σφακίων
Αγροτικός Συνεταιρισμός Κτηνοτρόφων και Ελαιοπαραγωγών Σφακίων	
Αγροτικός Συνεταιρισμός Περιφέρειας Κύμης	Κύμης
Αγροτικός Κτηνοτροφικός Συνεταιρισμός Δυτικής Ελλάδας	Αγρινίου
Αγροτικός Κτηνοτροφικός Συνεταιρισμός Δυτικής Ελλάδας	Φριζάρτα
Αγροτικός Συνεταιρισμός προβατοτρόφων αναπαραγωγής φυλής Φριζάρτα Ακροποταμιάς Άρτας	
Αγροτικός Συνεταιρισμός Προβατοτρόφων νομού Σερρών φυλής Σερρών ο "Στρυμών"	Σερρών
Αγροτικός Συνεταιρισμός προώθησης προβατοτροφίας Καραγκούνικων προβάτων Προαστίου Καρδίτσας	Καραγκούνικη
Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λάρισας-Τυρνάβου-Αγιάς	Καλαρρύτικη
Ένωση Μετακινούμενων Κτηνοτρόφων Ηπείρου	
Ένωση Μετακινούμενων Κτηνοτρόφων Ηπείρου	Κατσικά
Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λάρισας-Τυρνάβου-Αγιάς	Σαρακατσάνικη
Ένωση Μετακινούμενων Κτηνοτρόφων Ηπείρου	
Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Δράμας-Καβάλας	
Αγροτικός Συνεταιρισμός Βόλου	Γλώσσας Σκοπέλου
Αγροτικός Συνεταιρισμός Βόλου	Πηλίου
Ένωση Μετακινούμενων Κτηνοτρόφων Ηπείρου	Ορεινή Ηπείρου
Αγροτικός Κτηνοτροφικός Συνεταιρισμός Βοΐου	Φλώρινας-
Ένωση Φυλής Φλώρινας	Πελαγονίας

Πηγές: Απόφαση Ένταξης πράξεων Δράσης 10.2.1 «Γενετικοί πόροι στην κτηνοτροφία», ΚΖΓΠ Αθηνών, 2011-2017 και Μπέλλος & Παππάς, 2011

Πίνακας 21: Γεωγραφικές περιοχές δικαιοδοσίας Κέντρων Ζωικών Γενετικών Πόρων

ΚΖΓΠ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ
Αθηνών	Αττικής Στερεάς Ελλάδας (Βοιωτίας, Εύβοιας, Φωκίδας) Β. & Ν. Αιγαίου Δυτ. Ελλάδα Πελοποννήσου Ζακύνθου Κεφαλλονιάς Ιόνιων νήσων Κρήτης
Ν. Μεσημβρίας Θεσ/νίκης Δράμας	Κ. & Δυτ. Μακεδονίας Αν. Μακεδονίας Θράκης
Ιωαννίνων	Ηπείρου Κέρκυρας Λευκάδας
Καρδίτσας	Θεσσαλίας Στερεάς Ελλάδας (Φθιώτιδας, Ευρυτανίας)

Πηγή: Υπ' αρ. 324132(ΦΕΚ1900/2008Β')ΚΥΑ

Πίνακας 22: Προγράμματα διατήρησης γενετικών πόρων· επιλέξιμες αυτόχθονες φυλές προβάτων στις τρεις προγραμματικές περιόδους και εντάξεις δράσης 3.4

Επιλέξιμες φυλές μέτρου 5.1 και δράσεων 3.4 και 10.2.1	Ενταγμένες φυλές στην δράση 3.4 (2007-2013)		
	Διατήρηση γενετικών πόρων	Έλεγχος αποδόσεων	Διατήρηση σπέρματος σε κατάψυξη
Αγρινίου	√	√	
Άργους			
Γλώσσας Σκοπέλου			
Ζακύνθου	√		
Θράκης			
Καλαρρύτικη	√	√	
Καραγκούνικη	√	√	
Καρύστου			
Κατσικά Ιωαννίνων	√	√	√
Κεφαλληνίας			
Κύμης	√		
Λέσβου	√	√	
Ορεινή Ηπείρου			√
Πηλίου	√		

Σαρακατσάνικη	✓	✓	
Σερρών	✓	✓	
Σφακίων	✓	✓	
Φλώρινας-Πελαγονίας			
Φριζάρτα	✓	✓	✓
Χίου	✓	✓	✓

Πηγές: Για το μέτρο 5.1 - Υπ' αρ. 283937/5366/489(ΦΕΚ1249/2002Β')ΚΥΑ
Για τη δράση 3.4 - Υπ' αρ. 324132(ΦΕΚ1900/2008Β')ΚΥΑ, Γεωργούδης et al., 2011
Για τη δράση 10.2.1 - Υπ' αρ. 87/10406/30-1-2017 πρόσκληση της δράσης

Πίνακας 23: Δικαιούχοι, επιλέξιμες δαπάνες και ποσοστό χρηματοδότησης δράσεων μέτρου 5.1 του ΠΑΑ 2000-2006

ΔΡΑΣΕΙΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ	ΕΠΙΛΕΞΙΜΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ
1 Τήρηση γενεαλογικών βιβλίων Εκτίμηση γενετικής αξίας ζώων	Ενώσεις & οργανώσεις παραγωγών	-Προσωπικού -Εφοδίων, υλικών & οργάνων	100%
2 Έλεγχος αποδόσεων Ατομικός & απογονικός έλεγχος		-Γενικά έξοδα	70%
3 Δημιουργία κέντρων -Αναπαραγωγής -Συγκέντρωσης/διακίνησης γεννητόρων		-Κατασκευή κτιριακών εγκαταστάσεων -Εξοπλισμός Γενικά έξοδα	40%
4 Τεχνική & επιστημονική υποστήριξη φορέων υλοποίησης		-Διοργάνωσης ενημέρωσης -Αμοιβές συμβούλων -Μελέτες βιώσιμης λειτουργίας φορέων αναπαραγωγής -Κόστος διοργάνωσης	100% για ποσά έως 100.000€ ανά δικαιούχο και τριετία
5 Προμήθεια, χρήση & συντήρηση σπέρματος Προμήθεια αρσενικών γεννητόρων εκτός ταύρων	Κτηνοτρόφοι	-Προμήθειας αρσενικών γεννητόρων -Αγοράς σπέρματος βοοειδών	40%
6 Σχεδιασμένες συζεύξεις για αναπαραγωγή στις εκμεταλλεύσεις		-Υλικών κατασκευής χωρισμάτων συζεύξεων	40%

Πηγή: Υπ' αρ. 283937/5366/489(ΦΕΚ1249/2002Β')ΚΥΑ

Πίνακας 24: Δικαιούχοι, επιλέξιμες δαπάνες και ποσοστό χρηματοδότησης δράσεων 3.4 του ΠΑΑ 2007-2013

ΔΡΑΣΕΙΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ	ΕΠΙΛΕΞΙΜΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ
1 Συλλογή/τήρηση στοιχείων γενεαλογίας Τήρηση γενεαλογικών βιβλίων	Ενώσεις & οργανώσεις παραγωγών	-Προσωπικού -Εφοδίων, υλικών & οργάνων	100%
2 Εκτίμηση γενετικής αξίας ζώων Ατομικός έλεγχος ποιοτικής και ποσοτικής απόδοσης		-Διαδικασιών υλοποίησης	70%
3 Ενημέρωση & παροχή συμβουλών		Έξοδα -Πρόσκλησης -Ενοικίασης αίθουσας και οπτικοακουστικών μέσων -Έκδοσης φυλλαδίων, αφισών κ.α. Αμοιβές συμβούλων Κόστη ζωοτεχνικών εκθέσεων	100% για ποσά έως 90.000€ ανά δικαιούχο για την πρώτη τριετία και έως 30.000€ για κάθε επόμενο έτος

Πηγή: Υπ' αρ. 324132(ΦΕΚ1900/2008Β')ΚΥΑ

Πίνακας 25: Δικαιούχοι, επιλέξιμες δαπάνες και ποσοστό χρηματοδότησης δράσεων 10.2.1 του ΠΑΑ 2014-2020

ΔΡΑΣΕΙΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ	ΕΠΙΛΕΞΙΜΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ
1 Συλλογή/τήρηση στοιχείων γενεαλογίας Τήρηση γενεαλογικών βιβλίων	Ενώσεις & οργανώσεις παραγωγών	-Προσωπικού -Εφοδίων, υλικών & οργάνων	100%

2	Ατομικός έλεγχος ποιοτικής και ποσοτικής απόδοσης	-Διαδικασιών υλοποίησης	70%
3	Ενημέρωση κτηνοτρόφων για: -Διάδοση κατάλληλου γενετικού υλικού ανά περιοχή -Ορθή διαχείριση ποιμνίων -Οργανωτικά θέματα εφαρμογής της δράσης	Έξοδα -Πρόσκλησης -Ενοικίασης αίθουσας και οπτικοακουστικών μέσων -Εκδοσης φυλλαδίων, αφισών κ.α. Αμοιβές συμβούλων Κόστη ζωοτεχνικών εκθέσεων	100% για 3 σεμινάρια/ημερίδες ανά έτος για κάθε δικαιούχο
4	Γονοτυπικός έλεγχος αιγοπροβάτων	-Υλικών δειγματοληψίας -Διενέργειας δειγματοληψίας -Μεταφοράς & ανάλυσης δειγμάτων	100% για ποσά έως 20.000€ ανά έτος για κάθε πρόταση

Πηγή: Υπ' αρ. 87/10406/30-1-2017 πρόσκληση της δράσης και 19/3696(ΦΕΚ193/2017Β')ΥΑ

Πίνακας 26: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα Ι και ΙΙ, της περιόδου 2015-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά πυλώνα, ενίσχυση και έτος

ΠΥΛΩΝΑΣ	ΕΙΔΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ					ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗ
		2016	2017	2018	2019	2020	
I	Βασική ενίσχυση	995.430,58	991.090,77	971.463,27	996.160,59	972.151,23	4.926.296,44
	Πράσινη ενίσχυση	478.716,58	500.591,41	500.790,94	493.776,8	453.029,7	2.426.905,43
	Γεωργοί νεαρής ηλικίας	10.888,48	20.521,97	37.408,84	38.278,03	20.899,88	127.997,2
	Επιστροφή δημοσιονομικής πειθαρχίας	18.358,1	18.816,78	20.407,25	20.761,38	20.062,22	98.405,73
	Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος		177.155,52	184.213,9	205.229,06	191.238	845.903
	Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος ο/μ/λ περιοχών	85.036,21					
	Σ.Ε. αιγοπρόβειου κρέατος πεδινών περιοχών	3.030,31					
	Σ.Ε. βόειου κρέατος	24.052,99	35.279,99	30.516,4	36.951,57	35.958,3	162.759,25
	Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών σανοδοτικών ψυχανθών		18.955,49	17.074,37	20.059,8	20.518,99	76.608,65
	Σ.Ε. πρωτεϊνούχων κτηνοτροφικών ψυχανθών	2.286,05	3.419,8	3.875,69	3.442,92	3.373,31	16.397,77
	Σ.Ε. καρπών με κέλυφος		4.169,94	3.710,06	3.224,24	2.876,56	13.980,8
	Σ.Ε. μήλων		1.759,21	2.413,08	2.472,08	2.326,68	8.971,05
	Σ.Ε. βιομηχανικής τομάτας				3.367,36	4.042,63	7.409,99
	Σ.Ε. σκληρού σίτου			261,42	1.233,1	922,34	2.416,86
	Σ.Ε. ρυζιού	332,68	77,04	83,01	455,78	456,88	1.405,39
	Σ.Ε. ζαχαρότευτλων		908,8				908,8
	Σ.Ε. βρώσιμων οσπρίων	123,49		112,08	131,41	137,19	504,17
	Σ.Ε. κορινθιακής σταφίδας		218,77				218,77
	Ε.Ε. βάμβακος			3.402,01	9.225,13	9.759,83	22.446,71
	Προσαύξηση Ε.Ε. βάμβακος μελών Δ.Ο.Β.			9,07	24,63	26,04	

Καλλιέργεια δαμάσκηνων Σκοπέλου (MNA)		160	1.000,67	1.219,57	1.142,97	3.523,21
Διατήρηση παραδοσιακών ελαιώνων (MNA)	680,06	385,34	501,27	593,07	579,02	2.738,76
II Ενισχύσεις για τη γεωργία, το περιβάλλον και το κλίμα	482.448,79	932.647,61	767.781,31	1.177.236,89	1.163.198,77	4.523.313,37
Ενισχύσεις περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα	751.120,61	543.050,46	318.188,75	446.804,17	394.730,03	2.453.894,02
Βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία	281.672,74	385.507,78	290.412,62	434.625,21	398.014,1	1.790.232,45
Ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων		148.750	58.950	24.850	2.250	234.800
Έκτακτη προσωρινή στήριξη στους γεωργούς των τομέων που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση της COVID-19					28.300	28.300
Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών			290	580	4.285,8	5.155,8

Πηγή: ΟΠΣΕΑΕ & ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ

Πίνακας 27: Εισπραχθέντα ποσά ενίσχυσης πυλώνα I και II, της περιόδου 2015-2020, των κτηνοτρόφων με ένταξη στην δράση 10.1.9 για αυτόχθονες φυλές προβάτων. Κατηγοριοποίηση των πληρωμών ανά φυλή, έτος και πυλώνα

ΦΥΛΗ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ					
	2016		2017		2018	
	I	II	I	II	I	II
Καλαρρύτικη	352.896,02	403.383,59	372.120,97	652.378,39	381.435,49	390.070,81
Σαρακατσάνικη	348.139,92	301.861,81	356.882,73	351.061,41	363.596,41	205.422,9
Σερρών	274.726,17	166.238,57	312.066,73	219.088,46	304.183,03	170.242,29
Θράκης	181.253,61	100.933,77	205.949,91	83.506,72	197.625,34	63.535,32
Γλώσσας Σκοπέλου	97.905,47	147.236,5	106.708,53	181.718,26	105.925,66	154.742,33
Φλώρινας-Πελαγονίας	101.711,22	59.419,52	124.273,22	76.086,82	131.428,38	57.333,68

Πηλίου	73.848,23	97.419,04	76.375,4	156.081,1	76.783,98	140.265,15
Ορεινή Ηπείρου	55.367,17	33.851,53	67.859,77	51.458,76	69.321,57	61.038,54
Κατσικά	31.141,32	86.944,8	34.970,11	67.953,6	38.179,75	69.549,14
Ζακύνθου	34.448,51	36.098,02	32.621,42	44.337,42	30.415,31	21.491,59
Αγρινίου	16.389,3	15.623,2	19.168,33	42.847,44	20.245,86	40.936,87
Κύμης	25.586,29	28.436,69	23.008,65	28.321,22	18.646,45	13.249,56
Ρουμλουκίου	13.707,3	10.693,75	14.278,01	17.856,25	13.344,87	13.453,08
Καλαρρύτεκη, Κατσικά	9.471,6	24.585,1	10.344,54	20.171,25	10.152,59	15.404,06
Καλαρρύτεκη, Σαρακατσάνικη	1.680	878,75	8.582,42	1.732,5	8.587,4	18.887,36
Άργους	663,4	1.637,5	8.300,09	15.356,25	7.371,24	
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑ ΈΤΟΣ	1.618.935,53	1.515.242,14	1.773.510,83	2.009.955,85	1.777.243,33	1.435.622,68

ΦΥΛΗ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ				ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ ΑΝΑ ΦΥΛΗ		
	2019		2020				
	I	II	I	II	I	II	I+II
Καλαρρύτεκη	395.118,1	475.552,31	375.426,15	402.782,13	1.876.996,73	2.324.167,23	4.201.163,96
Σαρακατσάνικη	368.374,15	472.795	339.687,25	463.771,94	1.776.680,46	1.794.913,06	3.571.593,52
Σερρών	314.472,07	260.072,39	284.824,25	224.973,32	1.490.272,25	1.040.615,03	2.530.887,28
Θράκης	192.362,36	215.885,87	181.605,85	242.866,87	958.797,07	706.728,55	1.665.525,62
Γλώσσας Σκοπέλου	111.278,89	145.739,64	105.835,69	131.606,77	527.654,24	761.043,5	1.288.697,74
Φλώρινας-Πελαγονίας	155.567,63	98.188,56	157.142,35	112.407,72	670.122,8	403.436,3	1.073.559,1
Πηλίου	77.709,08	110.952,09	78.734,95	128.060,22	383.451,64	632.777,60	1.016.229,24
Ορεινή Ηπείρου	69.203,44	93.427,63	67.318,33	104.578,15	329.070,28	344.354,61	673.424,89
Κατσικά	39.428,6	67.866,98	39.883,23	58.546,22	183.603,01	350.860,74	534.463,75
Ζακύνθου	30.890,69	26.426,49	28.657,86	36.743	157.033,79	165.096,52	322.130,31
Αγρινίου	21.770,96	31.169,63	20.892,26	19.650,47	98.466,71	150.227,61	248.694,32
Κύμης	18.422,89	25.515,72	18.051,76	19.228,84	103.716,04	114.752,03	218.468,07
Ρουμλουκίου	16.259,84	26.942,8	14.844,1	19.052,75	72.434,12	87.998,63	160.432,75

Καλαρρύτικη, Κατσικά	8.600,1	7.586,4	10.309,91	7.586,4	48.878,74	75.333,21	124.211,95
Καλαρρύτικη, Σαρακατσάνικη	9.723,24	21.926,69	9.143,67	16.234,65	37.716,73	59.659,95	97.376,68
Άργους	7.424,48	4.048,07	7.144,16	2.689,25	30.903,37	23.731,07	54.634,44
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑ ΈΤΟΣ	1.836.606,52	2.084.096,27	1.739.501,77	1.990.778,70	8.745.797,98	9.035.695,64	17.781.493,62

Πηγή: ΟΠΣΕΑΕ & ΟΠΣΑΑ ΟΠΕΚΕΠΕ